

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Година LXVI – Број 1

Београд, 10. јануар 2017.

Цена овог броја је 1.551 динар
Годишња претплата је 13.903 динара

1

На основу члана 5. став 2. Закона о употреби знаковног језика („Службени гласник РС”, број 38/15),

Министар просвете, науке и технолошког развоја, уз претходну сагласност министра за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, доноси

ПРАВИЛНИК

о програму учења знаковног језика

Члан 1.

Овим правилником утврђује се програм учења знаковног језика.

Програм учења знаковног језика одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

Број 110-00-127/2016-04
У Београду, 27. децембра 2016. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

ПРОГРАМ УЧЕЊА ЗНАКОВНОГ ЈЕЗИКА

Општи циљ програма:

СТИЦАЊЕ ЗНАЊА ИЗ ОБЛАСТИ ЗНАКОВНОГ ЈЕЗИКА.

Развијање вештине тумачења са знаковног језика и на знаковни језик у различитим друштвеним контекстима и за потребе различитих група корисника.

Задаци програма:

Упознавање и овладавање основним законитостима знаковног језика. Унапређивање постојећих вештина комуникације и изражавања. Развијање свести о лингвистичком и културолошком

идентитету заједнице глувих особа. Упућивање у елементе етичког кодекса тумача знаковног језика. Оспособљавање за обављање послова тумачења са и на знаковни језик.

Оправданост доношења програма:

Програм се доноси у складу са Законом о употреби знаковног језика („Службени гласник РС”, број 38/15) како би се обезбедило остваривање Уставом зајамчених основних начела људских права, забрана дискриминације и право на употребу знаковног језика ради постизања пуне равноправности особа са инвалидитетом. Програмом полазници стичу знања из области знаковног језика, заједнице и културе глувих особа у Републици Србији, као и вештине неопходне за обављање радних активности у области тумачења знаковног језика.

Реализација програма:

Модул 1 – Знаковни језик, заједница и култура глувих

Програм учења знаковног језика, заједница и култура глувих особа. Укупно трајање првог модула је 432 часа тј. 2 године и 3 месеца.

Програм учења знаковног језика се састоји од четири нивоа:

- А1 (почетни ниво) – у трајању од 3 месеца, укупно 48 часова;
- А2 (основни ниво) – у трајању од 6 месеци, укупно 96 часова;
- Б1 (средњи ниво) – у трајању од 9 месеци, укупно 144 часа;
- Б2 (виши ниво) – у трајању од 9 месеци, укупно 144 часа.

Модул 2 – Тумачење знаковног језика

Програм учења знаковног језика и преводилаштва траје укупно 864 часа, од којих је 432 учење знаковног језика.

Предмети су:

Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик – у трајању од 9 месеци, укупно 144 часа;

Култура изражавања – у трајању од 3 месеца, укупно 48 часова;

Етика и одлучивање – у трајању од 6 месеци, укупно 96 часова;

Тумачење у специфичним областима – у трајању од 6 месеци, укупно 96 часова;

Тумачење за специфичне групе – у трајању од 3 месеца, укупно 48 часова.

ПЛАН РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА

	Програм учења знаковног језика											
	I година				II година				III година			
	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	
Модул 1 – Знаковни језик (432 часа)												
A1 – Знаковни језик (48 часова)	x											
A2 – Знаковни језик (96 часова)		x	x									
B1 – Знаковни језик (144 часа)				x	x	x						
B2 – Знаковни језик (144 часа)							x	x	x			

	I година				II година				III година		
	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX	X-XII	I-III	IV-VI	VII-IX
Модул 2 – Тумачење знаковног језика (432 часа)											
Знаковни језик Б1 и Б2 (288 часова)				x	x	x	x	x	x		
Култура изражавања(48 часова)				x							
Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик (144 часа)					x	x	x				
Етика и одлучивање (96 часова)						x	x				
Тумачење у специфичним областима (96 часова)								x	x		
Тумачење за специфичне групе (48 часова)									x		

ПРОГРАМ ПО МОДУЛИМА

Модул 1 – Знаковни језик, заједница и култура глувих особа

Знаковни језик – А1 (почетни ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих особа. Програм траје 3 месеца, укупно 48 часова.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културу, историју и вредности заједнице глувих особа у Републици Србији. Овај предмет је намењен полазницима који се по први пут сусрећу са знаковним језиком, заједницом и културом глувих особа и као помоћ да се снађу у различитим ситуацијама у заједници.

Задачи: Упознавање са основном лексиком знаковног језика и основним појмовима о структури и синтакси знаковног језика. Упознавање са културом, историјом и вредностима заједнице глувих особа у Републици Србији. Упознавање са основама комуникације. Овладавање елементима знаковног језика, дактилологијом и основама знаковног језика.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Упознавање са основама комуникације	Вештина интеракције на знаковном језику: технике за привлачење пажње, контакт очима, мимика, оптимална локација оног који користи знаковни језик, преузимање речи у конверзацији. Начини коришћења знаковног језика у презентацијама гледањем видео-записа на којима се користи знаковни језик и посматрањем наставника који користи овај језик.	Полазници владају техникама скретања пажње, преузимања речи, основним правилима комуникације на знаковном језику.
2.	Елементи знаковног језика	Структурни елементи знака (облик шаке, тј. конфигурација шаке и прстију приликом извођења знака, место артикулације, тј. место на телу или у простору испред себе, покрет, оријентација длана и немануелни елементи). Увод у вежбе овладавања знаковима и њиховог раздвајања помоћу разних вежби заснованих на знаковном језику. Формулисање утврђених и продуктивних знакова. Основе граматике знаковног језика – структуре које нису мануелне и коришћење простора.	Полазници препознају иконичне знакове и разликују их од арбитрарних знакова. Знају властите знакове (знакови за властита имена). Препознају 5 структурних елемената знака (облик шаке, место артикулације, покрет, оријентација длана, немануелни елемент). Знају да наведу неколико знакова код којих постоји разлика само у једном структурном елементу; Знају да се уз одређене знакове користи орална компонента говорног компонента. Знају да постоји могућност креирања „нових” знакова.
3.	Основни ниво упознавања знаковног језика	Области и појмови Описивање предмета на знаковном језику – уочавање и именовање изразитих особина једноставних предмета; описивање слика, слободно описивање слика и описивање слика на основу заједничког посматрања. Описивање предмета и догађаја на основу личног искуства/сећања и знања. Представљање себе и своје околине, опис места становања, опис своје породице. Дактилологија Вежбање комуникације на знаковном језику – комуникација на задату тему, комуникација у којој су знакови употребљени у основном значењу.	Полазници владају основном лексиком знаковног језика и основама граматике знаковног језика. Знају да се изразе на знаковном језику. Користе и „читају” прстну азбуку са лакоћом. Знају у којим ситуацијама се користи прстна азбука.
4.	Разумевање глувоће	Континуум глувоће (чујуће, наглуве и глуве особе) Медицински модел Друштвено културни модел (културолошки глуве особе)	Знају да опишу социолошке перспективе и теорије о здрављу и инвалидитету. Знају да опишу типове дискриминативног понашања(укључујући аутизам) који угрожавају глуве особе и/или заједнице.
5.	Култура глувих	Знаковни језик, психологија, стваралаштво заједнице глувих	Описују шта значи бити члан заједнице глувих особа. Објашњавају везу између развоја језика и идентитета. Познају различите дефиниције заједнице глувих особа. Познају знаковни језик као идентитет глувих, стваралаштво заједнице глувих и културне и спортске манифестације које организује заједница глувих и на тај начин доприносе промовисању културе глувих.
6.	Историја глувих	Charles – Michel de l'Épée Прекретнице у историји глувих Сурдолошки музеј	Описују историјски контекст у оквиру којег су утемељени појмови глувоће, заједница глувих особа и осећања заједничтва и солидарности међу глувима. Препознају главне прекретнице у историји глувих особа (почетке образовања за глуве особе, оснивање заједница, „златно доба” мануелизма, успон оралне методе, конгрес у Милану 1880, увођење оралног образовања и његове последице).

Знаковни језик – А2 (основни ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих. Програм траје 6 месеци, укупно 96 часова.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културу, историју и вредности заједнице глувих особа у Републици Србији. Курс је намењен полазницима који су стекли уверење о савладаном курсу А1;

Задачи: Упознавање са основном лексиком знаковног језика и основним појмовима о структури и синтакси знаковног језика, теоријским и практичним поставкама знаковног језика.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Комуникација по тематским областима	Бројеви, боје и опис одевних предмета храна и пиће, животиње, природа, пољопривреда, путовања, транспорт и туризам, култура и спорт, опис породичних веза и различитих локација	Владају лексиком знаковног језика. Располажу основним речником да учествују у комуникацији са другим полазницима у оквиру понуђених тематских области. Разумеју једноставне исказе и приче на знаковном језику. Учествују у разговорима на знаковном језику по тематским областима.
2.	Начини размене информација	Основне технике приповедања Давање упутстава и инструкција Свакодневне, недељне и месечне активности	Владају комуникацијским вештинама попут способности језичке продукције. Владају основним техникама приповедања.
3.	Грамматика и синтакса знаковног језика	Говорни језик, знаковни језик и систем знакова Просте реченице, упитне реченице, потврдне реченице, одричне реченице, условне реченице Глаголи	Разумеју и разликују говорни језик, знаковни језик и систем знакова. Употребљавају просте реченице, упитне реченице, потврдне реченице, одричне реченице, условне реченице. Препознају различите типове глагола у знаковном језику. Употребљавају глаголе.
4.	Култура глувих	Филозофски утицаји Обичаји и прототипични обичаји у заједници глувих особа Учење и преношење језика унутар заједнице	Препознају главне филозофске утицаје на одговоре на глувоћу (дају детаљан опис правних, религиозних, образовних, рехабилитационих, еугеничких ставова о глувоћи, као и гледишта о утврђивању мерила, људским правима, друштвено-културном контексту у вези са глувоћом и медицинским одговорима на глувоћу). Наводе прототипичне обичаје који се везују за заједнице глувих особа. Наводе последице које произилазе из различитих начина учења језика код особа рођених у породици глувих или чујућих родитеља.
5.	Историја глувих	Значај, очување и заштита културног наслеђа глувих особа	Препознају и подржавају очување историје глувих као идентитета глувих и доприносе очувању културног идентитета глувих особа.
6.	Наглуве особе	Систем чула слуха Аугментација чула слуха (слушна помагала, помоћни уређаји за слушање, кохлеарни имплант)	Наводе основне узроке глувоће, класификују различите видове губитка слуха, дијагнозу глувоће и последице оштећења слуха.
7.	Правни оквир	Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом Закон о употреби знаковног језика	Познају чланове који се тичу изједначавања права заједнице глувих у Конвенцији УН о правима особа са инвалидитетом. Познају права загарантована Законом о употреби знаковног језика.

Знаковни језик – Б1 (средњи ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих. Програм траје 9 месеци, укупно 144 часа.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културу, историју и вредности заједнице глувих особа у Републици Србији. Курс је намењен полазницима који су стекли уверење о савладаном курсу А2;

Задачи: Овладавање комуникацијским вештина – по тематским областима; Упознавање и овладавање начинима размене информација; Разумевање и примена грамматике и синтаксе знаковног језика; Разумевање историје, културе и заједнице глувих особа у Републици Србији.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Овладавање комуникацијским вештинама – по тематским областима	Образовање, економија, савремена технологија, радни однос, медицина, енергија, грађевинарство	Владају лексиком знаковног језика. Располажу развијеним речником да учествују у комуникацији са другим полазницима у оквиру пређених тематских области. Разумеју исказе и приче на знаковном језику. Владају комуникацијским вештинама попут способности језичке продукције.
2.	Грамматика и синтакса знаковног језика	Класификаторске конструкције Садашње, прошло и будуће време Дискурсна техника „преузимања улоге” Прилагођавање мануелних знакова	Препознају и користе класификаторске конструкције. Правилно употребљавају одредбе за означавање садашњег, прошлог и будућег времена у знаковном језику. Препознају дискурсну технику „преузимања улоге” и сами је користе. Умеју да прилагоде употребу мануелног знака како би проширили или модификовали његово значење, на пример, додавањем оралних компоненти класификаторским конструкцијама.
3.	Начин размене информација	Техника приповедања Исказивање молби и захтева Изражавања мишљења	Владају техникама скретања пажње, преузимања речи, итд.; Приповедају кратке приче и у приповедању преузимају улоге.
4.	Разумевање глувоће	Континуум глувоће (чујуће, наглуве и глуве особе) Медицински модел Друштвено културни модел (културолошки глуве особе)	Процењују социолошке перспективе и теорије о здрављу и инвалидитету. Описују типове дискриминативног понашања (укључујући аутизам) који угрожавају глуве особе и/или заједнице.
5.	Наглуве особе	Видови комуникације којим се служе наглуве особе (експресивна и рецептивна комуникација) Комуникација са наглувим особама	Наводе и примењују основне облике и начине комуникације са наглувим особама.
6.	Култура глувих особа	Галудет универзитет Хелен Келер (писатељица) Марли Матлин (глумица) Миха Зупан (спортиста) Клаудија Гордон (адвокатица) Ашли Фјолк (мотоциклисткиња) Сајнмарк (музичка група) Драгољуб Вукотић (активиста и дугогодишњи председник СФГ) Lissa Kauppinen (почасна председница WFD, добитница УН награде за достигнућа у области људских права)	Наводе значајне институције и личности у глобалној заједници глувих и њихов рад.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
7.	Историја глувих особа	Прекретнице у историји глувих Покрет за очување и заштиту културе и наслеђа глувих Удруживање глувих особа Савез Србије и Црне Горе Савез глувих и наглувих Србије Савез глувих и наглувих Војводине Локалне организације глувих, Културне и спортске организације глувих	Описују историјски контекст у оквиру којег су утемељени појмови глувоће, заједница глувих особа и осећаја заједништва и солидарности. Описују главне прекретнице у историји глувих особа. Указују на значај покрета за очување и заштиту културе и наслеђа глувих особа. Познају историју организовања и деловања Савеза глувих, његових организација и особа заслужних за опстанак Савеза.
8.	Мањинске групе у заједници глувих особа	Мањинске заједнице и њихов допринос заједници Глувослепи Деца глувих родитеља Специфичности у окружењу глувих	Препознају и описују мањинске групе у заједници глувих особа (као што су глуве особе са инвалидитетом, глуво-слепе особе, глуве особе хомосексуалне оријентације, глуве особе које су припаднице мањинских религиозних заједница, и/или глуве особе које припадају етничким мањинама, децу глувих родитеља).
9.	Образовање глувих особа	Концепт двојезичног образовања (двојезични – двокултурални аспект) Галудет универзитет Школе у Србији	Описују главне одлике образовања за глуве особе кроз историју. Познају начине и тенденције школовања глувих особа данас у Србији и свету.
10.	Удруживање глувих особа	Савез Србије и Црне Горе Савез глувих и наглувих Србије Савез глувих и наглувих Војводине Удружење младих глувих Србије Локалне организације глувих Културне и спортске организације глувих	Познају рад и деловање Савеза глувих, његових организација и организација релевантних за заједницу глувих особа.
11.	Правни оквир	Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом Закон о употреби знаковног језика Закон о спречавању дискриминације ОСИ Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању ОСИ	Наводе основне факторе за изједначавање права заједнице глувих користећи међународни правни оквир. Наводе правни оквир у Републици Србији који штити права заједнице глувих особа и знаковног језика и начине примене законодавног оквира.

Знаковни језик – Б2 (виши ниво) Програм се састоји од учења знаковног језика и заједнице и културе глувих особа. Програм траје девет месеци, укупно 144 часа.

Циљ: Циљ курса је да полазницима приближи теоријске и практичне поставке знаковног језика, културе, историје и заједнице глувих особа у Републици Србији. Предмет је намењен полазницима који су стекли уверење о савладаном курсу Б1;

Задаци: Упознавање са граматицом и лингвистиком знаковног језика. Овладавање вишим комуникацијским вештинама на знаковном језику. Овладавање конверзацијом у различитим друштвеним контекстима. Овладавање лингвистиком и граматицом знаковног језика. Овладавање историјом, културом и заједницом глувих особа у Републици Србији.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Овладавање вишим комуникацијским вештинама – по тематским областима	Право и управни послови, полиција, туризам, култура, религија	Владају лексиком знаковног језика. Разумеју исказе и приче на знаковном језику. Владају комуникацијским вештинама попут способности језичке продукције. Приповедају и у приповедању преузимају улоге.
2.	ГраMATика и лингвистика знаковног језика (теоријски и практични аспект)	Немануелне ознаке Централни појмови и аналитичке методе главних области опште и примењене лингвистике, (фонолошка, морфолошка, синтаксичка и лексичка структура, социолингвистички аспекти језика, дискурс, семантичке и прагматичке одлике језика) Глосирање и анализа сегмента података на знаковном језику	Препознају немануелне ознаке које означавају одређени тип реченице. Препознају концепте у којима субјекат није експлицитно наведен. Описују централне појмове и аналитичке методе главних области опште и примењене лингвистике, то јест, фонолошку, морфолошку, синтаксичку и лексичку структуру, социолингвистичке аспекте језика, дискурс, семантичке и прагматичке одлике језика. Демонстрирају способност да глосирају и анализирају сегмент података на знаковном језику.
3.	Конверзација у различитим животним ситуацијама	Фразе и жанрови у знаковном језику Ефикасна комуникација Детаљни и јасни описи тема Регистри, стилови, стручни термини и парафразирање Групне дискусије и дебате Апстрактне и сложене теме Анализа сопственог знаковног језика	Употребљавају исказе са одговарајућим фразама и у одређеном жанру. Комуницирају у различитим личним и професионалним ситуацијама са изворним и неизворним говорницима различитог годишта, пола, образовања, друштвено-економског статуса. Формулишу јасан аргумент развијајући своје становиште уз навођење додатних ставки и релевантних примера. Употребљавају јасан и кохерентан знаковни језик користећи различите регистре; стилове, стручне термине и изабери алтернативне стратегије као што су парафразирање у складу са контекстом употребе при том водећи рачуна о конвенцијама одређених текстуалних жанрова укључујући формалне контексте и функције. Разумеју преузимање речи и интеракције на прави начин. Показују способност праћења дужег излагања на знаковном језику чак и када није јасно структурирано и када су односи само имплицитно наведени. Показују способност праћења сложених интеракција међу трећим странама у групним дискусијама и дебатама, чак и о апстрактима, сложеним и непознатим темама. Анализирају властити учинак као и учинак колега на знаковном језику примењујући савремене теорије о проценама учинка и оцењивању колега.
4.	Култура глувих особа	WFD Congres WFD Conference Deaflympic	Наводе међународне догађаје релевантне за глобалну заједницу глувих особа.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
5.	Историја глувих особа	Светска историја глувих (Мартини виногради, одмаралиште глувих – Муртер, први речник интернационалне знаковне комуникације – Гест уно) Конгрес Светске федерације глувих (WFD Congress) Конференције Светске федерације глувих (WFD Conference) Олимпијада глувих (Deaflympic)	Познају светску историју и начине удруживања глувих кроз историју. Наводе и објашњавају значај међународних догађаја релевантних за глобалну заједницу глувих особа.
6.	Мањинске групе у заједници глувих особа	Мањинске групе и њихов допринос заједници Специфичности у окружењу глувих	Препознају и опишу мањинске групе у заједници глувих особа. Наводе последице које произилазе из различитих начина учења језика код особа рођених у породици глувих или чујућих родитеља.
7.	Образовање глувих особа	Концепт двојезичног образовања (Двојезични – двокултурални аспект) Галудет универзитет Школе у Србији	Описују главне одлике образовања за глуве особе кроз историју. Познају начине и тенденције школовања глувих данас у свету. Познају начине школовања глувих данас у Србији.
8.	Удруживање глувих особа	Међународне организације: – EUD, EUDY, EDSU, WFD, WFDYS, ICSD, EDSO и друге	Наводе и описују сазнања о кључним глобалним, европским, националним и локалним организацијама глувих и наглувих особа.
9.	Правни оквир	Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом Закон о употреби знаковног језика Закон о спречавању дискриминације ОСИ Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању ОСИ Закони из области образовања Закони из области здравственог осигурања Закони из области правосуђа (процесни закони) Сет медијских закона	Наводе чланове закона који се тичу изједначавања права заједнице глувих у Конвенцији УН о правима особа са инвалидитетом. Примењују правни оквир у Републици Србији који штити права заједнице глувих и знаковног језика и начине примене законодавног оквира.

Модул 2 – Тумачење знаковног језика

Програм у оквиру другог модула укупно траје 15 месеци, 27 недеља. Поред модула 1 који је обавезан, полазник ће похађати пет предмета који заједно чине Модул 2: култура изражавања, тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, етика и одлучивање, тумачење у специфичним областима и тумачење за специфичне групе.

Култура изражавања Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје три месеца, укупно 48 часова.

Циљ: Циљ предмета је подизање нивоа језичких вештина и развијање језичке и комуникативне компетенције на матерњем језику; развијање вештине комуникације у различитим друштвеним и културним контекстима.

Задаци: Развијање језичких вештина разумевања, говора, слушања и писања; оспособљавање за усмено и писмено изражавање у различитим социјалним контекстима; унапређивање вештине пословне комуникације.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Вештине усменог изражавања, реторика	Дискусија, аргументација, постављање питања, изражавање слагања и неслагања, изражавање вредносних судова и сопственог мишљења, описивање, причање, препричавање. Изражавање сумње, планова, узрока и последица. Дужа припремљена монолошка излагања. Дикција	Препознају и примењују форме и функције говорног и /или писаног језика кроз широк спектар различитих жанрова. Управљају Интер-интра ситуацијским факторима који утичу на пријем и производњу говорног / писаног текста, и да одаберу одговарајуће стратегије када је то потребно. Дефинишу спектар културних и социјалних димензија у употреби језика (конотације речи, текста, норме, форме учтивости, итд.) Подешавају јачину изговореног текста на одговарајући начин за околину и посматрањем конвенција одређених жанрова, укључујући формалне догађаје и функције.
2.	Пословна комуникација	Речи из домена различитих професионалних активности, комуникација у правном контексту, комуникација у образовном контексту, говор тела	Идентификују, опишу и демонстрирају вештине за трансакцијске и интеракцијске изазове. Демонстрирају способност да разумеју говорни језик и писани језик – говоре и текстове који садрже језичке варијације, различитих жанрова и из другачијих културних средина. Примењују кохерентан и изражајно изговорен текст користећи низ регистара, стилова, техничких термина, као и могућност одабира алтернативних стратегија као што је парафразирање у складу с контекстом у употреби.
3.	Тумачење са знаковног језика на писани српски	Анализа одабраних записа на знаковном језику, решавање одређених синтаксичких дилема, и њихово „тумачење” на писани језик	Анализирају писане текстове у припреми за тумачење, укључујући напомене и белешке које оправдавају ревидирачке одлуке.
4.	Различите форме писменог изражавања	Анализа одабраних текстова различитих жанрова, писање есеја, писање различитих краћих форми текстова (молбе, жалбе, писма, ...)	Продукују јасне, кохерентне и изражајне писане текстове користећи низ регистара, стилова, техничких термина, као и могућност одабира алтернативних стратегија као што је парафразирање у складу с контекстом у употреби, док посматра специфичне жанрове, укључујући формалне догађаје и функције.

Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик. Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје девет месеци, укупно 144 часа.

Циљ: Циљ овог предмета је усавршавање вештине симултаног и консекутивног тумачења са знаковног језика и на знаковни језик. Након положеног курса полазник треба да буде у стању да се припреми за задатак, изучи литературу у областима у којима ће радити, и припреми се за рад као независни тумач. Подразумева се да ће након похађања овог предмета полазник моћи да демонстрира способност управљања друштвеним факторима који утичу на активности тумача (нпр. смена говорника, преклапање говорника, односе моћи, очекивања и захтеве корисника, итд.) и да је у стању да објасни процес тумачења и спектар рада корисницима.

Задаци: Упознавање са основама професије тумача знаковног језика; упознавање са елементима процеса тумачења и њихово савладавање; усвајање језичких вештина и знања из домена тумачења знаковног језика; унапређивање способности и особина тумача; овладавање специјализованим вештинама тумачења.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Увод у професију	Улога тумача Тумачење знаковног језика наспрам тумачење говорног језика Тумачење знаковног језика у Србији Тумачи за знаковни језик и заједница глувих особа	Описују тумача за знаковни језик. Објашњавају варијације језика и стилова комуникације и разлику у тумачењу знаковног наспрам говорног језика Описују историју професије у Србији. Описују коју свест и став има шира чујућа заједница према глувим људима, знаковном језику и тумачењу.
2.	Процес тумачења	Процес тумачења Интерактивна природа комуникације Тумачење као процес Фазе у процесу тумачења Технике или видови тумачења „Дословно” тумачење (транслитерација) наспрам „слободног” тумачења Шта чини успешно тумачење?	Објашњавају разлику између писаног и усменог тумачења. Објашњавају и наводе контекстуалне факторе и факторе поруке у комуникацији укључујући примену имплицитног значења, поруке, начине излагања и регистар, садржај и начин презентовања. Објашњавају и примењују моделе процеса, фазе и вештине процесирања укључујући и менталне операције у фази процесирања. Примењују и разликују дословно наспрам слободног тумачења. Примењују тумачење писаног документа на знаковни језик и обрнуто. Наводе одлике ефикасног тумачења и препознају три типа неуспешног тумачења.
3.	Језичке вештине и знања	Језичке вештине и знања Термини који се користе у тумачењу Вештине на говорном језику Вештине на знаковном језику Различити дискурсни стилови Варијације: исти језик, различити начини употребе знаковног језика Двојезична флуентност	Набрајају и примењују вештине на знаковном језику. Објашњавају како визуелни језички модалитет наспрам аудитивног језичког модалитета утиче на структурисање и изражавање идеја на знаковном језику. Препознају дискурсне стилове. Примењују стратегије за „уравнотеженију” двојезичност.
4.	Способности и особине тумача	Способности и особине тумача Бикултуралне вештине Личне карактеристике Како корисници доживљавају идеалног тумача	Наводе вештине тумачења и одлике. Описују бикултурално знање и ставове. Разликују фазе компетентности, укључујући несвесне и свесне некомпетентности и описују утицај самозадовољства у квалитету тумачења.
5.	Динамика и захтеви комуникације	Динамика и захтеви комуникације Монолошки дискурс Дијалогски дискурс: интервјуи и саветовања Дијалогски дискурс: разговори Вишесмерни дискурс: групе Предвиђање потешкоћа у тумачењу	Разликују и објашњавају дискурсне ситуације. Наводе примере ситуације за сваку категорију. Идентификују факторе који узрокују потешкоће тумачу и наводе стратегије за превазилажење ових потешкоћа. Примењују шему захтева и контроле укључујући сучељавање ситуационих услова и способности тумача да на њих реагује.
6.	Специјализоване вештине тумачења	Специјализоване вештине тумачења Тимско тумачење Телефонско тумачење Тумачење (на даљину) преко видео линка Тумачење преко релеја и глуви тумачи Орално тумачење Тумачење интернационалне знаковне комуникације	Разликују и примењују специјализоване вештине тумачења за наведене ситуације. Описују и наводе кључне тачке тумача када тумаче у тиму. Објашњавају улогу релеја тумача и у којим ситуацијама се користи. Примењују стратегије код тумачења клијентима са минималном језичком компетенцијом. Објашњавају процес који подразумева начине прилагођавања лингвистичке поруке. Примењују стратегије за разумевање поруке. Објашњавају интернационалну знаковну комуникацију и њену употребу. Описују структуре знаковног језика и стратегије визуелне комуникације у контексту различитих језика. Описују стратегије које би биле најмање корисне или неразумљиве у контексту различитих језика.

Етика и одлучивање. Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје шест месеци, укупно 96 часова.

Циљ: Циљ овог предмета је упознавање са основним одредбама етичког кодекса тумача знаковног језика и разумевање и прихватање стандарда и услова рада и ангажовања тумача знаковног језика. Поред тога, циљ је и упознавање са елементима професионалног понашања и процеса доношења одлука.

Задаци: Развијање свести о улози тумача знаковног језика у процесу комуникације; усвајање елемената етичког кодекса тумача; упознавање и разумевање стандарда рада и ангажовања тумача знаковног језика.

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Етика и професионално обављање посла	Променљиви појмови о улози тумача Одређени задаци и понашања Превазилажење разлика које постоје између визуелног и слушног модалитета у интеракцији Професионална етика Етичко одлучивање Припремање за тумачке задатке Успостављање ваше улоге приликом тумачења	Разумеју улогу тумача знаковног језика у процесу интеракције и комуникације. Способност објашњавања историјског развоја улоге тумача знаковног језика. Способност упоређивања и разматрања улоге тумача у различитим областима тумачења (образовање, судство, медицина, конференцијско тумачење, тумачење за глуво-слепе особе, тумачење за децу). Схватају природу односа тумача према кориснику услуга тумачења. Познају процес припреме тумача за сваки тумачки задатак.
2.	Етички кодекс	Основна начела етичког кодекса: – Професионалност – Стручност – Дискреција – Непристрасност – Способност – Тачност – Стално стручно усавршавање – Професионална солидарност – Недискриминација – Поштовање клијента	Разумеју и критички промишљају стандарде професионалне одговорности и понашања наведених у етичком кодексу. Разумеју значај придржавања принципа етичког кодекса. Примењују кључна начела етичког кодекса. Разумеју систем вредности и способност процене колико је исти у сукобу са етичким кодексом и са вредностима заједнице глувих особа. Познају последице које могу настати при суочавању са етичком/професионалном дилемом у ситуацији тумачења.

3.	Услови рада и професионализам	Услови рада и професионално обављање посла Начин рада у Србији Здравље и безбедност на раду Начини пословања	Разумеју дефиниције квалификованог, обученог тумача. Познају стандарде рада и ангажовања професионалних тумача знаковног језика. Познају начине уговарања услуге тумача. Поседују практична знања везана за очување сопственог физичког здравља. Познају разлике које се односе на запослене тумаче на супрот слободним тумачима. Примењују протоколе специфичне за праксу тумачења. Описују праксу пословања за слободне тумаче (предрачуни, законодавни оквир, порези и остало). Познају и поштују основне принципе који су поверљиви и који се налазе у правним актима којима се регулишу услуге тумачења знаковног језика.
----	-------------------------------	---	---

Тумачење у специфичним областима. Предмет се састоји од теорије и вежби. Предмет траје шест месеци, укупно 96 часова.

Циљ: Циљ овог предмета је развијена и унапређена вештина тумачења у различитим социјалним контекстима.

Задаци: Упознавање са различитим социјалним контекстима у којима тумачи раде; овладавање вештинама тумачења карактеристичних специфичних области тумачења и прилагођавање професионалног понашања и праксе одређеном специфичном контексту уклапајући обрасце дискурса, терминологију и професионалну праксу; упознавање и разумевање одређене специјализоване области и сталном професионалном развоју унутар специфичне области.

Р.б.	Тема	Садржаји	Исходи учења
1.	Контексти тумачења	Образовање Социјалне службе и владине установе Запослење Тумачење у здравству Ментално здравље Тумачење на суду и полицији Тумачење у верским обредима Тумачење извођачких уметности Тумачење у медијима Конференцијско тумачење (укључујући радне састанке и скупштине)	Наводе најважније тумачке задатке у оквиру релевантних специјализованих области у којима ће радити. Описују правила рада тумача у релевантним специјализованим областима. Објашњавају поље рада осталих стручњака који раде у релевантним специјализованим областима, а са којима ће тумач сарађивати. Примењују одговарајући вокабулар за одређену област у којој тумачење. Састављају листу термина/појмова за одређену специјализовану област. Примењују шему захтева и контроле у одређеној специјализованој области. Наводе најчешће професионалне/етичке изазове са којима се тумач среће у оквиру одређених специјализованих области. Извршавају самопроцену вештина у оквиру одговарајућих специјализованих области. Сарађују са другим стручњацима у оквиру одређене специјализоване области. Примењују регистар и стил прилагођен корисницима и контексту у коме тумачење.

Тумачење за специфичне групе. Предмет се састоји од теорије, вежби и практичне наставе. Предмет траје три месеца, укупно 48 часова.

Циљ: Циљ је развијање и унапређивање способности тумачења за потребе специфичних група корисника.

Задаци: Упознавање и разумевање основних карактеристика и начина сарадње са релевантним групама корисника (глуво-слепим особама, особама које су касније оглувеле, особама са минималним језичким вештинама и особама са кохлеарним имплантом и наглувим особама). Овладавање технологијом које користе представници специфичних група; упознавање потреба корисника ван уобичајене улоге тумача (нпр. водичи за глуво-слепе);

Р.б.	Тема	Садржај	Исходи учења
1.	Релевантне групе корисника и начини сарадње	Опис релевантних специфичних група (глуво-слепи, одрасле особе које су касније оглувеле, корисници са минималним језичким вештинама, корисници са кохлеарним имплантом и наглуве особе и начини консултација са корисницима Технологије које корисници користе Начини тумачења и начини рада у тиму за сваку од наведених група	Описују главне карактеристике релевантних специфичних група. Описују технологије које користе представници одређене специфичне групе. Консултују се са корисницима како би утврдили њихове индивидуалне потребе и на одговарајући начин их интегрисали у пружену услугу. Тумачење консекутивно и симултано.
2.	Глуво-слепи корисници	Врсте оштећења вида и етиологија Узроци и типологија глуво-слепих Врсте комуникација које се користе у раду са глуво-слепима и захтеве у погледу прилагођавања околине Методе тактилне комуникације Вођење и опис околине, коришћење модификованог простора за знаковање Начини учествовања на састанцима глуво-слепих	Описују врсте оштећења вида и њихову етиологију. Описују узроке и типологију глуво-слепих, различите врсте комуникација које се користе у раду са глуво-слепима и захтеве у погледу прилагођавања околине и очекивања глуво-слепих особа изузев тумачења. Набрајају и разликују категорије глуво-слепих клијената. Описују различите методе тактилне комуникације које користе глуво-слепе особе. Примењују различите технике вођења и описа околине. Описују глуво-слепој особи : – простор у којем се користи знаковни језик – осветљење – значај личне хигијене – тимског рада Контролишу коришћење модификованог простора за знаковање и ритам знаковања за особе са смањеним видним пољем. Учествују као тумачи за глуво-слепе на састанцима глуво-слепих.
3.	Одрасле особе које су касније оглувеле	Најчешћи узроци и врсте губитка слуха Психолошке и социјалне перспективе особа које су касније оглувеле	Описују врсте губитка слуха и њихове најчешће узроке. Објашњавају карактеристике ове групе из психолошке и социјалне перспективе.
4.	Корисници са минималним језичким вештинама	Карактеристике језичких ограничења код особа са минималним језичким вештинама Технике рада у тиму са глувим и чујућим тумачима	Описују уобичајене карактеристике језичких ограничења код особа са минималним језичким вештинама. Приказују технике рада у тиму са глувим и чујућим тумачима.

5.	Особе са кохлеарним имплантом и наглуве особе	Орално тумачење Продукција и разумевање језика праћеног знаковима, сразмерно нивоу Б2 познавања језика	Разумеју и продуктују језик праћен знаковима како би пренели јасан и тачан опис, сразмерно нивоу Б2 познавања језика.
----	---	---	---

НАЧИН РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОГРАМА

Услови у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за остваривање активности образовања одраслих у складу су са Правилником о ближним условима у погледу програма, кадра, простора, опреме и наставних средстава за стицање статуса јавно признатог организатора активности образовања одраслих („Службени гласник РС”, број 89/15).

Учење знаковног језика у оквиру Модула 1 – Учење знаковног језика реализују особе које имају највиши ниво знања знаковног језика или изворни корисници знаковног језика, завршену минимум средњу школу и способност преношења знања у сарадњи са тумачима знаковног језика са најмање 5 година радног искуства на пољу тумачења знаковног језика.

Предмети у оквиру Модула 2 – Тумачење знаковног језика изводе тумачи знаковног језика са најмање 5 година непосредног искуства у тумачењу или у сарадњи са изворним корисницима знаковног језика, који су претходно обучени вештинама преношења знања.

Модул 1

Програм у оквиру првог модула траје 27 месеци. Часови ће се одвијати два пута недељно по два часа наставе. Часови трају 45 минута, између часова ће бити организоване паузе у трајању од 15 минута.

Корисници програма

Морају да имају завршено основно образовање. Препоручује се да број полазника у групи буде до 15 полазника.

Услови за добијање уверења

Полазници ће добити уверење уколико тачно одговоре на више од 60% питања у оквиру теста познавања заједнице и културе глувих и успешно ураде тест разумевања, тест наративних способности и тест изражавања.

Завршна провера стечених знања и вештина

Завршни испит за сваки курс се састоји из четири теста: теста познавања заједнице и културе глувих, теста разумевања, теста наративних способности и теста изражавања. Тестом познавања заједнице и културе глувих су обухваћене теме из области заједнице и културе глувих. Од полазника се очекује да одговори на десет питања у форми писаног теста. Тестом разумевања обухваћене су тематске области обрађених током курса. Овим тестом се оцењује разумевање исказа на знаковном језику. Наративни тест оцењује способност полазника да исприповеда причу на знаковном језику. На тесту изражавања се од полазника очекује да комуницирају на знаковном језику 15 минута на једну од претходно задатих и обрађених тема.

Стечене компетенције проверавају се пред трочланом комисијом у саставу:

- предавач знаковног језика,
- два члана који имају највиши ниво познавања знаковног језика или изворни корисници знаковног језика са најмање 5 година радног искуства на пољу тумачења знаковног језика.

Садржај уверења

У складу са Правилником о врсти, називу и садржају обрасца и начину вођења евиденција и називу, садржају и изгледу образаца јавних исправа и уверења у образовању одраслих („Службени гласник РС”, бр. 89/15 и 102/15).

Модул 2

Програм у оквиру другог модула траје 432 часа или 18 месеци. Часови ће се одвијати два пута недељно по четири часа наставе. Часови ће трајати 45 минута, између двочаса ће бити организоване паузе у трајању од 15 минута.

Након сваког предмета, полазници пролазе кроз проверу знања. Полазници ће добити пролазну оцену уколико тачно одговоре на више од 60% питања у оквиру теста познавања материје.

Корисници програма

Морају да поседују сертификат А2 о познавању знаковног језика, завршену најмање четворогодишњу средњу школу, потврду о некажњавању, познавање основа рада на рачунару (интернет и office). Препоручује се до 15 полазника у групи.

Завршна провера стручних компетенција

Теоријски део програма проверава се усменим/писаним путем према садржају у наставном програму. Полазници воде дневник практичне наставе који потписује ментор и особа која води вежбе.

Стечене стручне компетенције проверавају се пред трочланом комисијом у саставу:

- предавач знаковног језика,
- један члан који има највиши ниво познавања знаковног језика или изворни корисник знаковног језика са најмање 5 година радног искуства на пољу тумачења знаковног језика,
- тумач за знаковни језик који је активно укључен у едукацију тумача за знаковни језик.

Завршна провера стручних компетенција се састоји из четири дела:

1. Тумачење са знаковног језика на писани језик (дописи, жалбе, молбе и сл.)
2. Тумачење дијалога између глуве особе и чујуће особе тј. тумачење са знаковног језика на говорни и обрнуто
3. Тумачење писаног текста на знаковни језик одређеној глувој особи
4. Есеј на тему одређене даге етичке дилеме.

О завршној провери води се записник.

Садржај сертификата

У складу са Правилником о врсти, називу и садржају обрасца и начину вођења евиденција и називу, садржају и изгледу образаца јавних исправа и уверења у образовању одраслих („Службени гласник РС”, бр. 89/15 и 102/15).

СТАНДАРД КВАЛИФИКАЦИЈЕ ТУМАЧ ЗА ЗНАКОВНИ ЈЕЗИК

1. Назив квалификације: Тумач за знаковни језик
2. Сектор – подручје рада: Култура, уметност и јавно информисање
3. Ниво квалификације: V

4. Стандард стручних компетенција

4.1. Опис рада

Дужности – стручне компетенције	Задаци – јединице компетенција
Припрема и организација сопственог рада	<ul style="list-style-type: none"> – Обављање терминолошког истраживања о садржају тумачења – Упознавање (прикупљање и анализа информација) са контекстом (организацијом у коју се одлази) и обласћу¹ тумачења, као и корисницима² – Одабир одговарајуће форме комуникације³ у односу на кориснике – Консултовање са сценским уметницима (извођачима) и наставницима у вези садржаја и контекста тумачења – Договор са сарадницима у тумачком тиму у вези садржаја тумачења и поделе посла – Глосирање знаковног језика за тумачење са писаног на знаковни језик⁴ – Вођење документације и чување података о корисницима и обављеним пословима – Израда извештаја о обављеном послу
Тумачење и тумачење са знаковног језика и на знаковни језик	<ul style="list-style-type: none"> – Симултано тумачење (усмено тумачење) са знаковног језика на знаковни језик – Консекутивно тумачење (усмено тумачење) са знаковног језика на знаковни језик – Тумачење са знаковног језика на писани и обрнуто – Тумачење са писаног на знаковни језик у форми видео записа – Тумачење са знаковног језика за потребе титловања – Титловање садржаја говорног језика за глуве – Примена начела етичког кодекса при обављању посла и у односу са корисницима
Унапређење сопственог рада и рада других тумача	<ul style="list-style-type: none"> – Прикупљање повратних информација о обављеном послу од корисника – Прикупљање повратних информација о обављеном послу од сарадника у тиму – Праћење тенденција и стручне литературе из области тумачења знаковног језика – Менторство нових тумача за знаковни језик – Учествовање у провери знања, вештина и способности нових тумача за знаковни језик – Учествовање у истраживању из области тумачења знаковног језика

1 Специфичне области тумачења: образовање, социјалне службе и владине установе, запослене, здравство, ментално здравље, суд и полиција, верски обреди, извођачке уметности, медији, конференције, састанци.

2 Специфичне групе корисника: глуви, наглуви, глуво-слепи, корисници са минималним језичким вештинама, корисници са кохлеарним имплантом.

3 Форме комуникације: знаковни језик, говорни језик праћен знаковима, читање са усана.

4 „Глосирање знаковног језика је транскрибовање, тј. представљање знакова у писаној форми у коме се речи из српског језика користе као глосе знакова из српског знаковног језика”, дефиниција преузета из приручника *Програми подршке деци и ученицима са сметњама у развоју; поглавље Српски знаковни језик (2016)*, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Београд.

4.2. Екстремни услови под којима се обавља посао са стеченом квалификацијом: нема.

4.3. Изложеност ризицима при обављању посла са стеченом квалификацијом: нема.

5. Циљеви и исходи стручног образовања

5.1. Циљеви стручног образовања

Циљ стручног образовања за квалификацију ТУМАЧ ЗА ЗНАКОВНИ ЈЕЗИК је оспособљавање лица за припрему и организацију рада, тумачење и тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, као и унапређење рада.

Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, унапређивање запошљивости, усмерава да полазници буду оспособљавани за: преузимање одговорности за властито учење; примену сигурносних и здравствених мера у процесу рада; примену мера заштите животне средине у процесу рада.

5.2. Исходи стручног образовања

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Способности и ставови
По завршеном програму образовања, лице ће бити у стању да:			
припреми и организује сопствени рад	<ul style="list-style-type: none"> – наведе и опише начине и процесе припреме тумача за сваки тумачењилачки задатак – наведе и опише начине сарадње са корисницима и сарадницима – одреди одговарајући начин припреме за тумачење – објасни начине вођења документације о корисницима и чувања података – разуме основне правне акте којима се регулишу услуге тумачења знаковног језика – објасни стандарде рада и ангажовања професионалних тумача знаковног језика 	<ul style="list-style-type: none"> – прикупи и анализира информације потребне за припрему тумачења – састави извештај о обављеном послу – води и чува податке о корисницима и обављеним пословима – уговара услуге тумачења 	<ul style="list-style-type: none"> – савесно, одговорно, уредно и прецизно обавља поверене послове; – ефикасно организује време; – испољи позитиван однос према значају спровођења прописа и стандарда који важе у области тумачења; – испољи позитиван однос према професионално-етичким нормама и вредностима; – испољи љубазност и флексибилност у односу према корисницима и сарадницима; – буде оријентисан на корисника;
тумачи и тумачења са знаковног језика и на знаковни језик	<ul style="list-style-type: none"> – опише карактеристике квалификованог, обученог тумача – опише улоге тумача знаковног језика у процесу интеракције и комуникације – наброји различите стилове, технике и алтернативне стратегије у тумачењу са знаковног и на знаковни језик – опише карактеристике културе глувих – објасни варијације језика и стилова комуникације и разлику у тумачењу знаковног наспрам говорног језика – објасни разлику између писаног и усменог тумачења – препозна дискурсне стилове – идентификује факторе који узрокују потешкоће тумачу – наведе стратегије за превазилажење потешкоћа при тумачењу – критички разматра потенцијалне могућности избора и последица које могу настати при суочавању са етичком/професионалном дилемом у ситуацији тумачења 	<ul style="list-style-type: none"> – примењује различите стилове, технике и алтернативне стратегије у тумачењу са знаковног и на знаковни језик у складу са корисницима и контекстом – примењује различите форме комуникације у складу са потребама корисника – примењује специјализоване вештине тумачења за одређене ситуације – примењује бикултурална знања – примењује кључна начела етичког кодекса – критички размисли и доноси одлуке у вези са специфичним етичким/професионалним дилемама узимајући у обзир прихватљиве облике понашања у окружењу 	<ul style="list-style-type: none"> – решава проблеме и прилагоди се променама у раду; – буде самокритичан и објективан; – испољи аналитичку способност.

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Способности и ставови
унапреди сопствени рад и рад других тумача	– опише начине давања повратне информације – опише, објасни и анализира карактеристике квалификованог, обученог тумача – анализира и критички разматра информације из стручне литературе.	– примени принципе давања повратне информације и на њих одговори – процени и анализира карактеристике, знања и вештине тумача почетника знаковног језика – истражује и анализира податке и резултате истраживања из области знаковног језика.	

6. Кадар за реализацију Програма

Теоријски део програма:

Лица са завршеном средњом школом и пет година искуства рада као тумач за знаковни језик.

Практични део програма:

Лица са завршеном средњом школом и пет година искуства рада као тумач за знаковни језик.

ЛИТЕРАТУРА

1. Vermeerbergen, M. & Leeson, L. (2011): European signed languages – towards a typological snapshot. In: Kortmann, B. & van der Auwera, J. (eds.), *The Languages and Linguistics of Europe: A Comprehensive Guide*, Volume 2, 269–287. Walter de Gruyter.

2. Vermeerbergen, M. (2006): Past and Current Trends in sign language research. *Language and Communication*, 26, 168–192.

3. M W Morgan (2009): Cross-Linguistic Typology of Argument Encoding in Sign Language Verbal Morphology. Paper presented at Association of Linguistic Typology, Berkeley

4. Ковачић Д. (2012): Хрватски знаковни језик: Преглед описаних језичких елемената, Дипломски рад, Свеучилиште у Загребу, Филозофски факултет, Одсек за лингвистику

5. Милковић, М. (2005): Ред речи у хрватском знаковном језику, Магистарски рад, Едукацијско – рехабилитацијски факултет, Загреб

6. EFSLI (2013) Learning Outcomes for graduates of a tree years sign language interpreting training programme

7. Јуриша, М., (2014): Знаковни језик: најбоље праксе тумачења у одгоју и образовању; Хрватско друштво тумача и тумачењитеља знаковног језика глухих, Загреб

8. Јуриша, М., (2014): Једна школа, два језика-искуство двојезичности у вртићу и основној школи у Cossatu, Хрватско друштво тумача и тумачењитеља знаковног језика глухих, Загреб

9. Јуриша, М., (2014): Двојезично образовање глухе дјеце, Савез глухих и наглухих града Загреба, Загреб

10. Ганон Ј. (2011): World federation of the Deaf, a History, National association of the Deaf, USA

11. Лед П. (2003): Understanding Deaf Culture: In Search of Deafhood

12. Нејпиер Ј. Мекки Р. Госвел Д.(2013). Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, Асоцијација тумача српског знаковног језика, Београд

13. Princess Alexandra Hospital Metro South Health Service District, (2014): Одсек за бригу о менталном здрављу, Центар за изузетност, Национална консултантска служба за питања глувоће и менталног здравља, Смернице за рад са глувим и наглувим особама, Градска организација глувих Београда, Београд

14. Речник српског знаковног језика, Савез глувих и наглувих Србије

15. Савић, Љ., (1996): Приручник за тумачење оце глувим лицима, Савез глувих и наглувих Југославије, Београд

16. Савић, Љ., (2002): Невербална комуникација глувих и њена интерпретација, Централни одбор Савеза глувих и наглувих, Београд

17. Цревар М., Савић Љ. (2005): Мој први знаковни речник из веронауке, Патријаршија српске православне цркве, Београд

18. Савић Љ. (1986): Знаковни речник за глуве, Савез глувих и наглувих Србије, Београд

19. Савић Љ., Цревар М.(2010): Драгољуб Вукотић, Корифеј света тишине, Савез глувих и наглувих Србије и Црне Горе, Београд

20. Савић Љ.(2008): Глуви у религијама, СГНСЦГ, Београд

21. Савић Љ.(2007): Глуви у античком свету, СГНСЦГ, Београд

22. Савић Љ.(2005): 60. година Савеза глувих и наглувих Србије и Црне Горе, СГНСЦГ, Београд

23. Савић Љ.(2005): Глуви у Војводини, Покрајински одбор глувих Војводине, Нови Сад

24. Николић М. (2000): 50 година културно –уметничког друштва глувих Радивој Поповић у Београду

25. Савић Љ.(1991): Историја сурдопедагогије Србије, Савез глувих Србије, Београд

26. Савић Љ.(1998): Допринос савеза глувих и наглувих сурдолошкој мисли, Савез глувих Србије, Београд

27. Савић Љ.(1966): Теорија и пракса специјалног школства у Србији до другог светског рата, Савезни одбор Савеза глувих Југославије, Београд

28. Мајклбаст Х. (1965): The psychology of deafness, Northwestern University, New York

29. Сајмон Левин Е. (1960): Психологија глувоће, Columbia University, New York

30. Фургон Ф.(1960): Живот и рад Де Л епеа, Савеза глувих Југославије, Београд

31. Одавић Ј. (1958): Основна организација глувих и њена делатност, Централни одбор Савеза глувих Југославије, Београд

32. Одавић Ј. Социјални рад у основној организацији савеза глувих, Савезни одбор Савеза глувих Југославије, Београд

33. Олерон П.(1958): Глупонемии, Централни одбор Савеза глувих Југославије, Београд

34. Етички кодекс тумача српског знаковног језика, Асоцијације тумача српског знаковног језика

35. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски, Н. (2015): Вежбанка за знаковни језик I – почетни ниво, УТЛОСС, Београд

36. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски, Н. (2015): Вежбанка за знаковни језик II – средњи ниво, УТЛОСС, Београд

37. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски, Н. (2015): Вежбанка за знаковни језик III – комуникацијски ниво, УТЛОСС, Београд

38. Дукић, Д., Мишко, Ј., Кнежевић, М., Барановски Н. (2015): Вежбанка за међународни знаковни језик, УТЛОСС, Београд

39. Кнежевић, М. (2008): Говор руку, Организација глувих Нови Сад, Нови Сад

40. Кнежевић, М. (1993): Приручник за учење гестовног говора, Савез глувих и наглувих Војводине, Нови Сад

41. Барановски, Н., Кнежевић, М., (2014): Мој први знаковни речник из медицине, Организација глувих Нови Сад, Нови Сад.

42. Видео речник – Српски знаковни језик, УТЛОСС, Београд, ЦД-ром

43. Супала Т. Уџбеник за знаковни језик, САД

44. Живковић М. (1996): Психологија глуве и наглуве дече и омладине, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

45. Јемина Н.(2013): Тумачење са знаковног језика и на знаковни језик, Асоцијација тумача српског знаковног језика, Београд

46. Пиз Б. (2005): Дефинитивни водич кроз говор тела, Моно&Манања, Београд

47. Царвер Р. (1999): Знаковни језик глухих, Хрватски савез глухих и наглухих, Загреб.

Часописи и публикације:

1. Свет глувих, Савез глувих и наглувих Србије и Црне Горе

2. Наш свет, Савез глувих и наглувих Србије

3. Брошуре Градске организације глувих Београда

Веб сајтови:
 Светска федерација глувих – <http://wfdeaf.org/>
 Европска Унија глувих – <http://www.eud.eu/>
 Савез глувих и наглувих Србије и Црне Горе – <http://www.sgnsccg.com/>
 Савез глувих и наглувих Србије – <http://www.savezgluvihsrbije.org.rs/>
 Градска организација глувих Београда – <http://gogb.org.rs/>
 Светско удружење тумача знаковног језика – <http://wasli.org/>
 Европски форум тумача знаковног језика – <http://efsl.org/>
 Асоцијација тумача српског знаковног језика – <http://www.atszj.org.rs/>
 X3 – ТВ – <http://h3world.tv/>
 Заједница глувих Новог Јужног Велса – <http://deafsocietynsw.org.au/>
 Code of professional conduct
https://drive.google.com/file/d/0B-_HBAap35D1R1MwYk9hTU-rc3M/view?pli=1

2

На основу члана 121. став 12. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15 – аутентично тумачење, 68/15 и 62/16 – УС),
 Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о измени и допунама Правилника о степену и врсти образовања наставника, стручних сарадника и помоћних наставника у стручним школама које остварују наставни план и програм за образовни профил техничар мехатронике

Члан 1.

У Правилнику о степену и врсти образовања наставника, стручних сарадника и помоћних наставника у стручним школама које остварују наставни план и програм за образовни профил техничар мехатронике („Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 20/15) у члану 3. тачка 1) после подтачке (7) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (8) и (9) које гласе:

„(8) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (9) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 2) после подтачке (7) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (8) и (9) које гласе:

„(8) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (9) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 3) после подтачке (6) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (7) и (8) које гласе:

„(7) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (8) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 4) после подтачке (4) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (5) и (6) које гласе:

„(5) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (6) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 5) после подтачке (6) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (7) и (8) које гласе:

„(7) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (8) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 6) после подтачке (7) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (8) и (9) које гласе:

„(8) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (9) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 7) став 1. после подтачке (13) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (14) и (15) које гласе:

„(14) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (15) мастер инжењер мехатронике.”

Став 2. мења се и гласи:

„Лица из подтач. (8)–(15) ове тачке, која су стекла академско звање мастер, морају имати, у оквиру завршених студија, положења најмање пет предмета из области рачунарства и информатике (од тога најмање један из области Програмирање и најмање један из области Објектно оријентисано програмирање) и најмање два предмета из једне или две следеће области – Математика или Теоријско рачунарство, што доказују потврдом издатом од стране матичне високошколске установе.”

У тачки 8) подтачка (1) после алинеје дванаесте тачка се замењује тачком и запетом и додају се алинеје тринаесте и четрнаесте које гласе:

„– дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 – мастер инжењер мехатронике.”

У подтачки (2) после алинеје петнаесте тачка се замењује тачком и запетом и додају се алинеје шеснаесте и седамнаесте које гласе:

„– дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 – мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 9) после подтачке (4) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (5) и (6) које гласе:

„(5) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (6) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 10) после подтачке (6) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (7) и (8) које гласе:

„(7) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (8) мастер инжењер мехатронике.”

У тачки 11) после подтачке (11) тачка се замењује тачком и запетом и додају се подтач. (12) и (13) које гласе:

„(12) дипломирани инжењер мехатронике – мастер;
 (13) мастер инжењер мехатронике.”

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

Број 110-00-361/2016-04
 У Београду, 8. децембра 2016. године

Министар,
Младен Шарчевић, с.р.

3

На основу члана 14. став 6. Закона о основама образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15 – аутентично тумачење, 68/15 и 62/16 – УС),
 Национални просветни савет доноси

ПРАВИЛНИК

о наставном плану и програму за обдарене ученике у Филолошкој гимназији

Члан 1.

Овим правилником утврђује се наставни план и програм за обдарене ученике у Филолошкој гимназији.

Наставни план и програм из става 1. овог члана одштампан је у прилогу овог правилника и чини његов саставни део.

Члан 2.

Наставни план и програм из члана 1. овог правилника примењује се и у одељењима у којима се школују обдарени ученици за филолошку групу предмета.

Члан 3.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у

Филолошкој гимназији („Службени гласник Републике Србије – Просветни гласник”, бр. 24/97, 1/00, 8/04, 17/06 и 8/08).

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

Број 612-00-00252/21/2016-06

У Београду, 6. децембра 2016. године

Председник Националног просветног савета,
проф. др **Александар Липковски**, с.р.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ОБДАрене УЧЕНИКЕ У ФИЛОЛОШКОЈ ГИМНАЗИЈИ

ЦИЉЕВИ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА У ФИЛОЛОШКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Циљ образовања и васпитања у филолошкој гимназији је да се путем стицања функционалних знања, овладавања вештинама, формирања ставова и вредности, у оквиру предвиђених наставних предмета, обезбеди:

- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој ученика у складу са њиховим способностима, потребама, интересовањима;

- унапређивање математичке, научне, техничке, информатичке писмености и посебно језичке, уметничке и културне писмености, што је неопходно за наставак образовања и професионални развој;

- подршка развоју међупредметних компетенција.

Међупредметне компетенције обезбеђују ученицима успешно сналажење у свакодневном животу и раду. Оне су резултат великог броја активности које се остварују у свим наставним предметима и током целокупног гимназијског школовања. За њихов развој важни су не само садржаји већ и методе којима се оне проучавају – треба да доминирају истраживачке и интерактивне методе, рефлексија, критичко мишљење, кооперативно учење и друге методе које јачају учешће ученика у образовно-васпитном процесу.

1. Компетенција за целоживотно учење

Лични и професионални развој појединца превасходно почиња на његовој способности да управља процесом учења. Ученик треба да буде оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик уме да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство. Свестан је процеса учења, могућности и тешкоћа у учењу; уме да превазиђе тешкоће и да истраје у учењу. Примењује знања у различитим ситуацијама у зависности од карактеристика ситуације и сопствених циљева.

- Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим.

- Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селекује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.

- Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења.

- Познаје различите врсте текстова и уме да изабере адекватну стратегију читања.

- Разликује чињенице од интерпретација, ставова, веровања и мишљења; препознаје и продукује аргументацију за одређену тезу, разликује аргументе према снази и релевантности.

- Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе.

2. Комуникација

Ученик влада различитим модалитетима комуникације и користи их на сврсисходан и конструктиван начин када комуницира

у приватном, јавном, образовном и професионалном контексту. Ученик прилагођава начин и средства комуникације карактеристикама ситуације (сврси и предмету комуникације, комуникационим капацитетима и карактеристикама партнера у комуникацији итд.). Користи на одговарајући и креативан начин појмове, језик и стил комуникације који су специфични за различите научне, техничке и уметничке дисциплине. У комуникацији са другима уме да изрази себе (своје мишљење, осећања, ставове, вредности и идентитете) и да оствари своје циљеве на позитиван, конструктиван и аргументован начин поштујући и уважавајући друго. Критички процењује садржај и начин комуникације у различитим комуникативним ситуацијама. Ученик има развијену свест о значају позитивне и конструктивне комуникације и активно доприноси неговању културе дијалога у заједницама којима припада.

- Активно доприноси неговању културе дијалога, уважавању и неговању различитости и поштовању основних норми комуникације.

- Ученик познаје специфичне карактеристике различитих модалитета комуникације (усмена и писана, непосредна и посредована комуникација, нпр. телефоном, преко интернета).

- Уме јасно да искаже одређени садржај, усмено и писано, и да га прилагоди захтевима и карактеристикама ситуације: поштује жанровске карактеристике, ограничења у погледу дужине, намену презентације и потребе аудиторијума.

- Уважава саговорника – реагује на садржај комуникације, а не на личност саговорника; идентификује позицију (тачку гледишта) саговорника и уме да процени адекватност аргументације и контрааргументације за ту позицију.

- У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин како би остварио своје циљеве и проширио разумевање света, других људи и заједница.

- Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине.

3. Рад с подацима и информацијама

Ученик разуме значај коришћења поузданих података за рад, доношење одлука и свакодневни живот. Користи знања и вештине из различитих предмета да представи, прочита и протумачи податке користећи текст, бројеве, дијаграме и различите аудио-визуелне форме. Ученик користи различите изворе информација и података (библиотеке, медије, интернет, личну комуникацију, итд.) и критички разматра њихову поузданост и ваљаност. Ефикасно проналази, селекује и интегрише релевантне информације из различитих извора.

- Зна да је за разумевање догађаја и доношење компетентних одлука потребно имати релевантне и поуздане податке.

- Уме да пореди различите изворе и начине добијања података, да процењује њихову поузданост и препозна могуће узроке грешке.

- Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.

- Користи информационе технологије за чување, презентацију и основну обраду података.

- Зна разлику између података и њиховог тумачења, зна да исти подаци, у зависности од контекста, могу имати различита тумачења и да тумачења могу да буду пристрасна.

- Разуме разлику између јавних и приватних података, зна које податке може да добије од надлежних институција и користи основна правила чувања приватности података.

4. Дигитална компетенција

Ученик је способан да користи расположива средства из области информационо-комуникационих технологија (уређаје, софтверске производе, електронске комуникационе услуге и услуге које се користе путем електронских комуникација) на одговоран и критички начин ради ефикасног испуњавања постављених

циљева и задатака у свакодневном животу, школовању и будућем послу. Познаје основне карактеристике расположивих информационо-комуникационих технологија (у даљем тексту: ИКТ) и могућности њихове примене у свакодневном животу, раду и образовању, односно њихов утицај на живот и рад појединца и заједница. Имајући у виду сврху постављених циљева и задатака уме да одабере одговарајуће ИКТ средство и да га користи на одговоран и креативан начин у активностима које ради тога спроводи (комуникација; сарадња; учење у животу заједница; учење; решавање проблема; трансакције; планирање, организација и управљање самосталним и заједничким активностима; стварање, организација, обрада и размена информација), а да истовремено приступ решавању проблема прилагоди могућностима технологије. Приликом коришћења ИКТ-а свестан је ризика за сопствену и туђу сигурност и добробит и одговорним поступањем себе и друге штити од нежељених последица.

- Уме да претражује, процењује релевантност и поузданост, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи одговарајућа ИКТ средства (уређаје, софтверске производе и електронске услуге).

- Изражава се у електронском облику коришћењем одговарајућих ИКТ средстава, укључујући мултимедијално изражавање и изражавање са елементима формално дефинисаних нотација карактеристичних за коришћена ИКТ средства (нпр. адресе, упити, команде, формуле, процедуре и сл. изражене у одговарајућој нотацији).

- Помоћу ИКТ уме да представи, организује, структурира и форматира информације користећи на ефикасан начин могућности датог ИКТ средства.

- Приликом решавања проблема уме да одабере одговарајућа ИКТ средства, као и да прилагоди начин решавања проблема могућностима тих ИКТ средстава.

- Ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.

- Преознаје ризике и опасности при коришћењу ИКТ и у односу на то одговорно поступа.

5. Решавање проблема

Ученик ангажује своје индивидуалне капацитете (знање из различитих предмета, искуство стечено изван школе, као и интелектуалне, емоционалне и социјалне способности) и друге ресурсе који му стоје на располагању (различити извори информација, алати, књиге, искуство других ученика, наставника и других особа из школског и ваншколског окружења, итд.), селективно и сврсисходно их користи, истрајава у решавању проблема и проналази/осмишљава делотворно решење за јасно или релативно јасно дефинисане проблемске ситуације за које не постоји очигледно решење, а које се јављају током учења и приликом учења у животу школе.

- Испитујући проблемску ситуацију, ученик идентификује ограничења и релевантне карактеристике проблемске ситуације и разуме како су оне међусобно повезане.

- Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације.

- Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације преко релевантних критеријума, уме да објасни шта су предности и слабе стране различитих решења и да се определи за боље решење.

- Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију.

- Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама.

6. Сарадња

Ученик је способан да се у сарадњи са другима или као члан групе ангажује на заједничком решавању проблема или реализацији заједничких пројеката. Учествује у заједничким активностима на конструктиван, одговоран и креативан начин афирмишући дух

међусобног поштовања, равноправности, солидарности и сарадње. Активно, аргументовано и конструктивно доприноси раду групе у свим фазама групног рада: формирање групе, формулисање заједничких циљева, усаглашавање у вези са правилима заједничког рада, формулисање оптималног начина за остварење заједничких циљева на основу критичког разматрања различитих предлога, подела улога и дужности, преузимање одговорности за одређене активности, надгледање заједничког рада и усклађивање постигнутих договора са новим искуствима и сазнањима до којих се долази током заједничког рада и сарадње. У процесу договарања уме да изрази своја осећања, уверења, ставове и предлоге. Поддржава друге да изразе своје погледе, прихвата да су разлике у погледима предност групног рада и поштује друге који имају другачије погледе. У сарадњи са другима залаже се да се одлуке доносе заједнички на основу аргумената и прихваћених правила заједничког рада.

- Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева.

- Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада.

- Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима.

- Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе.

- Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин.

- Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе.

7. Одговорно учење у демократском друштву

Ученик је способан да активно, компетентно, критички и одговорно учествује у животу школе, заједница којима припада, као и у ширем демократском друштву, руководећи се правима и одговорностима које има као припадник заједнице и као грађанин. Прихвата и поштује друге као аутономне и једнако вредне особе. Својим активностима у заједници доприноси заштити и неговању људских и мањинских права, хуманистичких вредности и основних демократских вредности и принципа. Користи право избора културе, субкултуре и традиције које ће неговати и афирмисати, поштујући право других да негују и афирмишу другачије културе, субкултуре и традиције. Поштује равноправност различитих заједница и њихових традиција и идентитета. Посебно води рачуна о могућој маргинализацији или дискриминацији своје или других заједница и активно изражава солидарност са онима који су дискриминисани или маргинализовани. Уме да се удружује са другима како би ангажовано, толерантно, аргументовано и критички заступали одређене ставове, интересе и политике поштујући права оних који заступају супротстављене иницијативе, као и правила и процедуре за доношење одлука.

- Активно учествује у животу школе и заједнице тако што поштује друге учеснике као једнако вредне аутономне особе и њихова људска и мањинска права и тако што се супротставља различитим формама насиља и дискриминације.

- Својим активностима у школи и заједници афирмише дух толеранције, равноправности и дијалога.

- Критички и аргументовано учествује у разматрању отворених питања за која је заинтересован поштујући разлике у мишљењу и интересима и даје лични допринос постизању договора.

- Има осећање припадности одређеним културним заједницама, локалној заједници, региону у којем живи, ширем друштву, држави Србији и међународним организацијама у које је Србија укључена.

- Изражава на афирмативан начин свој идентитет и поштује другачије културе и традиције и тако доприноси духу интеркултуралности.

- На изборима уме да се определи за политичке идеје и програме за које сматра да на најбољи начин доприносе остварењу личне и друштвене добити и поштује право других на другачије опредељење.

– Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима.

8. Одговоран однос према здрављу

Ученик прикупља информације о темама у вези са ризицима, очувањем и унапређењем психофизичког здравља. Просуђује релевантне околности и, по потреби, доноси одлуке и/или се укључује у активности значајне за превенцију болести и очување здравља. Свестан је свих димензија здравља (физичко, ментално, социјално, емоционално здравље). Познаје факторе који доприносе здрављу или га угрожавају и импликација њиховог деловања по појединца, групу или заједницу. Својим понашањем, као појединац и део различитих група и заједница, промовише здравље, заштиту здравља и здраве стилове живота.

– Познаје основне састојке хране и промене које утичу на њен квалитет; разуме значај правилне исхране и адекватне прераде хране за очување здравља.

– Познаје карактеристике основних заразних болести, њихове изазиваче и мере превенције.

– Разуме значај лекова и правилног начина њихове употребе за очување здравља.

– Познаје могуће последице коришћења никотина, алкохола и других психоактивних супстанци.

– Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана).

– Уме да пружи прву помоћ.

9. Одговоран однос према окоolini

Одговоран однос према окоolini подразумева познавање и непосредан доживљај природе; увиђање значаја који природа има за одржавање живота на Земљи; разумевање међузависности живог света, природних ресурса и климатских услова за одржавање живота; очување његове разноврсности, еколошких станишта и климатских услова; активно учествовање у неговању здравих заједница. Ученик познаје како људске активности могу да унапреде или угрозе животну средину и одржив развој. Спреман је да се укључи у активности усмерене ка очувању окружења у којем живи, ради и учи.

– Разуме концепт здравог и безбедног окружења (вода, ваздух, земљиште) за живот људи и спреман је да се активно ангажује у заштити и унапређењу квалитета живота у заједници.

– Показује разумевање и спремност за ангажовање у заштити природе и управљању ресурсима тако да се не угрожава могућност будућих генерација да задовоље своје потребе.

– Процењује ризике и користи од употребе неких супстанци по окоlinу и здравље људи и одговорно поступа са њима (правилно их складишти и одлаже отпад).

– Познаје факторе који утичу на загађење земљишта, воде и ваздуха, разуме и предвиђа последице њихове употребе.

– Увиђа предности и недостатке коришћења различитих извора енергије.

– Разуме значај и користи могућности рециклирања.

10. Естетичка компетенција

Ученик је упознат са културним наслеђем људске заједнице, има свест о вредности уметничких и културних дела и њиховог значаја за развој друштва. Естетичка компетенција иде корак даље од тога, ка препознавању међуповезаности различитих форми и средстава уметничког изражавања. Свестан је значаја естетске димензије у свакодневном животу, има критички однос према употреби и злоупотреби естетике. Ученик се оспособљава да исказује опажања, осећања и идеје у вези са уметничким изразима у различитим медијима, да култивише културне навике, да изграђује аутономне естетске критеријуме и преференције и суди у складу с њима.

– Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије.

– Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоупотреби естетике.

– Има изграђене преференције уметничких и културних стилова и користи их за обогаћивање личног искуства.

– Повезује уметничка и културна дела са историјским, друштвеним и географским контекстом њиховог настанка.

– Уме да анализира и критички вреднује уметничка дела која су представници различитих стилова и епоха, као и дела која одступају од карактеристика доминантних праваца.

– Вреднује алтернативне уметничке форме и изразе (субкултурна дела).

11. Предузимљивост и предузетничка компетенција

Кроз образовање за предузетништво, ученик се учи организационим вештинама и способностима, укључујући различите интерперсоналне вештине, као и организацију простора, управљање временом и новцем. Ученик је оспособљен за комплексно планирање и одлучивање које подразумева поштовање више услова истовремено. Уме да осмишљава пројекте у складу са унапред постављеним захтевима. Зна како да се упозна са карактеристикама одређених послова и радних места, спреман је на волонтерско ангажовање и коришћење различитих могућности за стицање радног искуства.

– Ученик разуме важност личне активације и показује иницијативу у упознавању са карактеристикама тржишта рада (захтеви појединих радних места, начин функционисања институција, позиционирање у свету бизниса).

– Разуме принципе функционисања тржишта рада и схвата неопходност сталног усавршавања у складу са развојем тржишта и захтевима послодаваца.

– Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране”); уме да напише CV и мотивационо писмо.

– Уме да искаже и заступа своје идеје, и да утиче на друге, кроз развој вештине јавног говора, преговарања и решавања конфликта.

– Има способност постављања адекватних и реалних циљева процењујући и прихватајући ризике; планира ресурсе и управља њима (знања и вештине, време, новац, технологије и други ресурси) и усредсређен је на постизање циљева.

– Зна да комуницира с послодавцима; уме да преговара; спреман је да обавља праксу и волонтира поштујући договоре.

НАСТАВНИ ПЛАН ФИЛОЛОШКЕ ГИМНАЗИЈЕ															
	I РАЗРЕД		II РАЗРЕД		III РАЗРЕД		IV РАЗРЕД		УКУПНО						
	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	нед.	год.	Укупно	нас. у блоку	Σ				
I ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ															
Заједнички предмети															
1.	2	74	2	70	2	72	2	64	2	280	280				
1.1.	2	74	2	70	2	72	2	64	2	280	280				
2.	2	74	2	70	2	72	2	64	2	280	280				
3.	3	111	3	105	3	108	3	96	3	420	420				
4.							2	64		64	64				
5.					1	36				36	36				
6.	1	37	1	35	1	36	1	32	1	140	140				
7.	1	37	1	35	1	36	1	32	1	140	140				
8.	2	74	2	70	2	72	2	64	2	280	280				
9.	2	74	2	70	2	72	2	64	2	280	280				
10.	3	111	2	70						181	181				
11.					2	72				72	72				
12.							2	64		64	64				
13.	2	74			1	36	1	32	1	142	262				
14.	2	74	2	70						144	144				
15.	2	74	1	35						109	109				

16.	Географија	2	74			2	70									144		144
17.	Биологија					2	70				2	72				142		142
18.	Психологија										2	72				72		72
19.	Филозофија										2	72		3	96	168		168
20.	Социологија													2	64	64		64
Смер: Живи језици		10	370			10	350				10	360		10	320	1400		1400
1.	Први страни језик**	5	185			5	175				5	180		5	160	700		700
2.	Други страни језик***	3	111			3	105				3	108		3	96	420		420
3.	Латински језик са елементима класичне цивилизације	2	74			2	70				2	72		2	64	280		280
Смер: Класични језици		10	370			10	350				10	360		10	320	1400		1400
1.	Класични грчки језик	3	111			3	105				3	108		3	96	420		420
2.	Латински језик	3	111			3	105				3	108		3	96	420		420
3.	Основи класичних наука	1	37			1	35				1	36		1	32	140		140
4.	Живи страни језик	3	111			3	105				3	108		3	96	420		420
II: ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ		1	37			1	35				1	36		1	32	140		140
1.	Грађанско васпитање / Верска настава	1	37			1	35				1	36		1	32	140		140
УКУПНО I+II		33	1221			31	1145				32	1182		32	1054	4602		4602

Напомена: * За ученике који наставу слушају на матерњем језику националне мањине.

** Први страни језик: енглески, француски, немачки, руски, шпански, италијански, јапански, кинески и норвешки језик.

*** Други страни језик: енглески, немачки, руски и француски

ОСТАЛИ ОБАВЕЗНИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

	ПРВИ РАЗРЕД	ДРУГИ РАЗРЕД	ТРЕЋИ РАЗРЕД	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	УКУПНО
Час одељенског старешине	74 часова	70 часова	72 часова	64 часа	280 часова
Додатни рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова
Допунски рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова
Припремни рад *	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 30 часова	до 120 часова

*Реализују се по потреби.

ФАКУЛТАТИВНИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА ТОКОМ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ ПО РАЗРЕДИМА

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Факултативни страни језик	2 часа недељно			
Други предмети *	1-2 часа недељно			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

* У складу са чланом 76 Закона о основама система образовања и васпитања.

ОСТВАРИВАЊЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА ПО НЕДЕЉАМА

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	37	35	36	32
Настава вежби		2	1	1
Рачунарство и информатика				
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				4
Укупно радних недеља	39	39	39	39

1. Настава из српског језика, живих и класичних језика остварује се у групама од 8 до 12 ученика.
2. Образовно-васпитни рад у школи може да се остварује у менторској групи од пет ученика из српског језика, живих и класичних језика и реторике и беседништва. Број ученика обухваћених менторским радом не може бити већи од 25% укупног броја ученика који стичу образовање по основу овог наставног плана и програма.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ

Наставни план и програм остварује се у складу са:

1. Правилником о наставном плану и програму за гимназију („Службени гласник СРС – Просветни гласник”, број 5/90 и „Просветни гласник”, бр. 3/91, 3/92, 17/93, 2/94, 2/95, 8/95, 23/97, 2/02, 5/03, 10/03, 11/04, 18/04, 24/04, 3/05, 11/05, 2/06, 6/06, 12/06, 17/06, 1/08, 8/08, 1/09, 3/09, 10/09, 5/2010, 7/2011, 17/13 и 4/15) за општи тип и друштвено-језички смер гимназије, и то са планом и програмом предмета:

- 1) српски као нематерњи језик;
 - 2) први страни језик (за општи тип гимназије) – за програме другог страног језика и живог страног језика;
 - 3) устав и права грађана;
 - 4) музичка култура (по програму за друштвено-језички смер гимназије);
 - 5) ликовна култура (по програму за друштвено-језички смер гимназије);
 - 6) физичко васпитање;
 - 7) историја (по програму за општи тип гимназије);
 - 8) психологија;
 - 9) филозофија;
 - 10) социологија;
 - 11) грађанско васпитање.
2. Правилником о наставном плану и програму предмета верска настава („Просветни гласник”, бр. 6/03, 23/04 и 9/05).

СРПСКИ ЈЕЗИК**Циљ и задаци**

Циљ наставе српског језика јесте унапређивање језичке и функционалне писмености, као и образовање и васпитање ученика као слободне, креативне и културне личности, критичког ума и оплемењеног језика и укуса.

Задаци наставе српског језика су:

- овладавање знањима о српском књижевном језику, стицање вештине, умења и способности његовог коришћења у општењу са другима, у писменом и усменом изражавању, приликом учења, образовања и интелектуалног развоја;
- подстицање, развијање и неговање стваралачког и истраживачког духа у процесу учења и у примени стечених знања;
- развијање знања, васпитних вредности и функционалних вештина које ће ученици, у складу са узрастом и способностима, моћи да користе у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу;
- развијање методичности приликом овладавања сложеним и обимним знањима;
- формирање хуманистичких ставова, уверења и система вредности;
- подстицање развоја личног и националног идентитета и патриотских осећања;
- развијање поштовања према матерњем језику, неговање српског језика, традиције и културе српског народа, националних мањина, етничких заједница и других народа;
- формирање вредносних ставова којима се чува национална и светска културна баштина;
- оспособљавање ученика за живот у мултикултуралном друштву;
- развијање толеранције и уважавања различитости.

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

[Језик 50 часова, Правопис 4 часа, Језик и језичка култура 20 часова]

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА**I. ОПШТИ ПОЈМОВИ О ЈЕЗИКУ**

Место језика у људском животу.

II. КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК

Стандардни (књижевни) језик. Ћирилица и латиница. Језичка норма. Раслојавање језика. Дијалекти штокавског наречја екавског и ијекавског изговора. Дијалекатска основица српског стандардног (књижевног) језика. Екавски и ијекавски изговор. Социолекти. Нестандардни језички варијетети. Функционални стилови.

Књижевни језици на српском језичком подручју до XIX века (повезати са наставом књижевности). Старословенски језик. Српскословенски језик. Рускословенски језик. Славеносрпски језик. Вуков књижевни језик. Развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку (повезати са наставом књижевности). Стандардизација (постанак и развој) књижевног језика и правописа (XIX и XX век). Књижевно-језичке варијанте.

Основни принципи језичке културе. Приручници за неговање језичке културе.

Језичка ситуација у Републици Србији. Принципи језичке равноправности. Језичка толеранција.

III. ЈЕЗИЧКИ СИСТЕМ И НАУКЕ КОЈЕ СЕ ЊИМЕ БАВЕ

Језик као систем знакова (фонетика и фонологија [гласови и фонеме]; морфологија у ужем и ширем смислу [речи и морфеме, врсте морфема, промена облика речи, грађење речи]; синтакса [реченица као језичка и комуникативна јединица]; лексикологија [лексема, лексички фонд]; граматике и речници српског језика и начин њихове употребе).

Напомена: Термини наведени у загради нису посебне наставне јединице, него делови наставних јединица које се током даљег школовања детаљно обрађују. Назив наставне јединице је Језик као систем знакова.

IV. ФОНЕТИКА (СА ФОНОЛОГИЈОМ И МОРФОФОНОЛОГИЈОМ)

Гласовни систем српског стандардног (књижевног) језика. Врсте гласова према месту и начину изговора. Слог. Фонолошки систем српског стандардног (књижевног) језика. Дистинктивна функција фонема у српском језику, дистинктивне опозиције и дистинктивне црте. Најважније варијанте фонема.

Прозодија. Акцентски систем српског стандардног (књижевног) језика (место, квантитет и квалитет наглашеног слога). Клитике (проклитике и енклитике) и акценат. Поста акценатске (неакцентоване) дужине. Контрастирање акценатског система стандардног (књижевног) језика и регионалног дијалекта. Служење речником ради утврђивања правилног акцента.

Морфофонологија. Морфофонолошке алтернације и њихова улога у промени и творби речи. Гласовне алтернације у српском стандардном (књижевном) језику (проширивање и утврђивање раније стеченог знања). Једначење (асимилација) сугласника по звучности. Једначење (асимилација) сугласника по месту изговора (артикулације). Палатализација (алтернација *к, г, х : ч, же, ш*). Сибиларизација (алтернација *к, г, х : ц, з, с*). Јотовање (алтернација *ненепчаних са предњонепчаним сугласницима*). Дисимилација гласова. Губљење сугласника. Непостојано *а* (алтернација *а : ∅*). Промена *л* у *о* (алтернација *л : о*). Промена *о* у *е* (алтернација *о : е*). Превој самогласника. Асимилација и сажимање самогласника. Покретни самогласници. Правописна решења.

V. ПРАВОПИС

Основни принципи правописа српског стандардног (књижевног) језика. Правописи и правописни приручници (и служење њима). Писање великог слова. Растављање речи на крају ретка.

VI. ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Усмено изражавање – Акцентске вежбе: место, квантитет и квалитет књижевног акцента; поста акценатске дужине. Семантичка функција акцента. Акценат страних речи. Акцентски дублети.

Лексичко-стилистика вежба – Избор (и коментар) комичне лексике и фразеологије из говорног језика или књижевног дела.

Семантичка вежба – Приповедање у социолекту или дијалекту уз уочавање диференцијалних црта између књижевне норме и социолекта или дијалекта.

Дикцијске вежбе – Висина и јачина тона, боја гласа, темпо изговора. Вежбе дисања и артикулација гласова. Интерпункција и дикција. Померање реченичког акцента и коментарисање значењских последица. Припремање текста за говорење и рецитовање.

Правописне вежбе – Употреба великог и малог слова. Правописна решења у вези са гласовима *x* и *j* и гласовним алтернацијама. Два школска писмена задатка.

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

[Језик 50 часова, Правопис 4 часа, Језик и језичка култура 16 часова]

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I. МОРФОЛОГИЈА (У УЖЕМ СМISЛУ)

Врсте речи. Променљиве и непроменљиве речи. Граматичке морфеме. Именице. Именичке граматичке категорије (падеж, број и род). Врсте именица. Деклинација именица. Придеви. Придевске граматичке категорије (род, број, падеж, вид, поређење [компарација]). Врсте придева. Деклинација придева. Компарација придева. Заменице. Заменичке граматичке категорије (род, број, падеж, лице). Именичке заменице (личне и неличне именичке заменице). Придевске заменице. Деклинација заменица. Бројеви (главни и редни бројеви). Граматичке категорије бројева (род, број, падеж). Врсте главних бројева: основни бројеви, збирни бројеви, бројне именице на *-ица* (*двојица, тројица*, итд.), бројни придеви. Глаголи. Морфолошке глаголске категорије: глаголско време и глаголски начин, граматичко лице, граматички број, граматички род (код облика који разликују м., ж. и с. род), стање (актив и пасив), потврђеност/одричност. Класификациона глаголска категорија: глаголски вид. Глаголски род (непрелазни, прелазни и повратни глаголи). Конјугација глагола (глаголске основе, лични и нелични глаголски облици [прости – презент, императив, глаголски прилог садашњи, имперфекат, трини глаголски придев, инфинитив, аорист, глаголски прилог прошли, радни глаголски придев и сложени – перфекат, плусквамперфекат, футур први, футур други, потенцијал], облици пасива). Суплетивизам у промени облика речи. Прилози. Врсте прилога. Помоћне речи: предлози, везници и речце. Узвици.

II. ГРАЂЕЊЕ РЕЧИ

Творбене морфеме. Творбени процеси (извођење [деривација], слагање [композиција], комбинована творба, творба претварањем). Творба именица извођењем (изведене именице са значењем особа, биљака и животиња, предмета, места, изведене глаголске и апстрактне именице, изведене именице субјективне оцене, именице изведене граматичким суфиксима). Творба именица слагањем и префиксална творба именица. Именичке полусложенице. Комбинована творба именица. Творба именица претварањем. Творба придева извођењем (изведени присвојни, описни и њима сродни придеви, изведени придеви субјективне оцене). Творба придева слагањем и префиксална творба придева. Придевске полусложенице. Комбинована творба придева. Творба придева претварањем. Творба глагола извођењем. Творба глагола слагањем и префиксална творба глагола. Творба у осталим врстама речи. Калк. Префиксоиди и суфиксоиди пореклом из класичних језика.

III. ПРАВОПИС

Састављено и растављено писање речи. Правописни знаци (две тачке, заграда, три тачке, апостроф, знак дужине, цртица). Скраћенице.

IV. ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Усмено изражавање – Описивање, објашњавање, расправљање, тумачење (композицијска, лексичка, граматичка, стилска обележја).

Писано изражавање Пасив и актив у приповедању. Исписивање придева из погодног књижевног текста (или из ученичких састава) са усмереним задацима (визуелна својства предмета, нијансе боја, емоционална стања, пренесена значења, придеви са експресивно употребљеним префиксом или суфиксом и сл.). Самостално проналажење и коментарисање поетских текстова у којима су доминантни придеви за изражавање боја и звука. Придеви у функционалним стилевима (разговорном, административном, научно, новинарском).

Лексичко-граматичке вежбе – Префиксација и суфиксација (именице, глаголи, придеви). Сложенице.

Правописне вежбе: Састављено и растављено писање речи (принципи и правописна решења). Скраћенице. Правописни знаци (правописна решења).

Два школска писмена задатка.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

[Језик 50 часова, Правопис 2 часа, Језик и језичка култура 20 часова]

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I. ЛЕКСИКОЛОГИЈА (СА ЕЛЕМЕНТИМА ТЕРМИНОЛОГИЈЕ И ФРАЗЕОЛОГИЈЕ)

Лексема. Лексикографија. Значењски (семантички) и формални односи међу лексемама (синонимија, антонимија, паронимија, хипонимија, хомонимија и полисемија, метафорична, метонимијска и синегдохска значења лексема).

Стилска вредност лексема: лексика и функционални стилови; поетска лексика; варијантска лексика; дијалектизми и регионализми; архаизми и историзми; неологизми; жаргонизми; вулгаризми (повезати са употребом речника).

Основни појмови о терминологији и терминима. Терминолошки речници.

Речи из страних језика и калкови (дословне преведенице), однос према њима. Речници страних речи. Разумевање најважнијих префикса (и префиксоида) и суфикса (и суфиксоида) пореклом из класичних језика.

Основни појмови о фразеологији и фразеолошким јединицама. Стилска вредност фразеолошких јединица. Клишеи и помодни изрази.

II. СИНТАКСА

Синтаксичке јединице (реченице у ширем смислу [комуникативне реченице]; реченице у ужем смислу [предикатске реченице]; синтагме [именичке, придевске, прилошке и глаголске]; речи [лексема и морфосинтаксичке речи]). Идентификовање морфосинтаксичких речи. Основне конструкције (и њихови модели) предикатске реченице. Субјекатско-предикатска конструкција, рекцијска конструкција (с правим и неправим објектом), копулативна конструкција (с именским и прилошким предикативом), семикопулативна конструкција (с допунским предикативом), модална и фазна конструкција. Прилошке одредбе. Конструкције са прилошким допунама. Актуелни квалификатив. Безличне реченице. Обезличене реченице (реченице с безличном конструкцијом). Реченице с пасивном конструкцијом (с партиципским и рефлексивним пасивом). Синтагматска конструкција. Именичке синтагме. Типови атрибута (конгруентни атрибуту, падежни атрибуту, атрибутиви). Придевске и прилошке синтагме. Партиципне и паукалне синтагме. Глаголске синтагме. Апозитив и апозиција.

III. ПРАВОПИС

Транскрипција речи из страних језика (основни принципи и примери). Интерпункцијски знаци (тачка, упитник, узвичник).

IV. ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Усмено изражавање – Избор погодних речи за формирање исказа. Писано изражавање: Новинска фразеологија. Писање приказа

и анализа ученичких чланака из школског листа. Ред речи у реченици (на одломцима из књижевног текста – упоредити наративни и поетски текст): граматички ниво (распоред елемената) и стилистички ниво.

Правописне вежбе: Писање речи из страних језика.

Увођење у научни рад: Стилске одлике и граматичка и правописна коректност (реч, реченица, параграф, стил и језик).

Два школска писмена задатка.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

[Језик 50 часова, Правопис 4 часа, Језик и језичка култура 10 часова]

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I. СИНТАКСА

Падежни и предлошко-падежни систем и његова употреба. Основне именичке, придевске и прилошке вредности падежних односно предлошко-падежних конструкција. Поливалентност падежа. Падежна синонимија. Предлошки изрази.

Конгруенција. Граматичка и семантичка конгруенција у роду и броју. Граматичка и семантичка конгруенција с партитивним и паукалним синтагмама.

Систем зависних предикатских реченица. Обележја зависних предикатских реченица. Конституентске вредности зависних предикатских реченица (именичке, придевске и прилошке зависне реченице). Главне врсте зависних предикатских реченица: изричне (са управним и неуправним говором), односне, месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, поредбене и последичне. Везнички изрази.

Систем независних предикатских реченица. Обележја независних предикатских реченица. Главне врсте независних предикатских реченица: обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице.

Напоредне (координативне) конструкције. Појам напоредног односа (међу независним предикатским реченицама и међу конституентским јединицама – зависним предикатским реченицама, синтагмама, речима). Обележја напоредних односа. Главне врсте напоредних конструкција: саставне, раставне, супротне, искључне, закључне и градационе.

Систем глаголских облика и његова употреба. Временска и модална значења личних глаголских облика (глаголских времена и глаголских начина): презента, перфекта, крњег перфекта, аориста, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог, футура другог, потенцијала и императива. Употреба неличних глаголских облика: инфинитива, глаголског прилога садашњег, глаголског прилога прошлог, радног глаголског придева, трпног глаголског придева.

Распоредивање синтаксичких јединица (основни појмови).

Информативна актуализација реченице и начини њеног обележавања (основни појмови).

Комуникативна кохезија. Начини успостављања веза међу деловима текста.

Специјални типови независних реченица.

II. ПРАВОПИС

Интерпункцијски знаци (запета, црта, тачка са запетом, наводници).

III. ЈЕЗИК И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Писано изражавање – Успостављање веза међу деловима текста (у различитим облицима писменог изражавања). Писање личне биографије.

Синтаксичко-стилистичка вежба – Сложена реченица у ученичком писаном изражавању.

Правописне вежбе – Коректорска вежба.

Увођење у научни рад – Израда и анализа мањих ученичких истраживачких радова из области филологије и лингвистике.

Два школска писмена задатка.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Зависно од разреда и садржаја, годишњи фонд часова наставе овог предмета распоређен је тако да је за подручје језик предвиђено око 65%, а за језичку културу 35% часова. За свако подручје исказан је укупан број часова. У оквиру тог фонда планирани садржаји се обрађују на 70 одсто часова, а осталих 30 одсто часова предвиђено је за понављање, утврђивање, вежбање и систематизовање садржаја програма.

Сви садржаји распоређени су по разредима, подручјима, областима и темама уз примену начела поступности и примерености узрасту, научности и васпитности, као и уз уважавање фактора корелације и значаја међупредметних компетенција¹.

Подручје **језик** обухвата изучавање језика као система, а уграђени су и елементи опште лингвистике и правописа.

Подручје **језичка култура** обухвата облике, врсте и захтеве у области усменог и писменог изражавања. У овој области планиране су говорне и писмене вежбе, домаћи задаци и писмени задаци (годишње), који се по правилу раде ћирилицом.

Ради што успешније реализације многих садржаја и испуњења захтева програма, неопходна је стална сарадња наставника српског језика с наставницима других предмета, стручним сарадницима (школским библиотекарком-медијатекарком, педагогом, психологом), органима школе (стручним већима), родитељима, локалном заједницом, просветно-педагошким службама, стручним и осталим институцијама (народном библиотеком, домом културе, биоскопом, медијима).

Квалитет и трајност знања, умења, вештина и ставова ученика умногоме зависе од принципа, облика, метода и средстава који се користе у образовно-васпитном процесу. Због тога се савремена настава српског језика заснива на остваривању битних задатака и садржаја програма уз појачану мисаону активност ученика, поштовање и уважавање дидактичких принципа (посебно свесне активности ученика, научности, примерености, поступности, систематичности и очигледности), као и адекватну примену оних наставних облика, метода, поступака и средстава чију су вредност утврдили и потврдиле савремена пракса и методика наставе књижевности (пре свега: разни видови организације рада и коришћење комуникативних, логичких и стручних (специјалних) метода примерених садржајима обраде и могућностима ученика). Избор одређених наставних облика, метода, поступака и средстава условљен је, пре свега, наставним садржајима и циљевима (образовним, васпитним и функционалним), које треба остварити на једном часу књижевности.

Редовна настава српског језика изводи се у специјализованим учионицама и кабинетима за овај предмет, који треба да буду опремљени у складу са нормативима за гимназије. Делимично, она се организује и у другим школским просторијама (библиотеци-медијатеци, читаоници, аудиовизуелној сали и сл.).

У настави српског језика користе се одобрени уџбеници, приручници и библиотечко-информацијска и информатичка грађа значајна за остваривање задатака и садржаја програма овог предмета, односно за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Приликом остваривања програмских садржаја наставник подстиче ученике да остваре предвиђене стандарде ученичких постигнућа описане на основном, средњем и напредном нивоу.

¹ У оквиру компетенције за целоживотно учење ученик:

- уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим;
- активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селектује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и разрађује основне идеје;
- ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења;
- познаје различите врсте текстова и уме да изабере адекватну стратегију читања;
- разликује чињенице од интерпретација, ставова, веровања и мишљења; препознаје и продукује аргументацију за одређену тезу, разликује аргументе према снази и релевантности;
- уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе.

А. СРПСКИ ЈЕЗИК

Програм наставе језика у филолошкој гимназији конципиран је тако да омогући ученицима стицање знања о језику као друштвеној појави и језику као систему знакова. Главни део тих садржаја обрађује се у сегменту **општи појмови о језику** (на почетку програма за први разред), као и у уводном делу сегмента **књижевни (стандардни) језик** (у првом разреду) и сегменту **језички систем и науке које се њиме баве**. Инсистирање на једном теоријски и методолошки вишем нивоу изучавања језичких појава даје нови квалитет настави која обухвата и знања с којима су се ученици сретали у основној школи. Ова општа знања, поред своје општеобразовне вредности и значаја за олакшавање и побољшавање наставе српског језика, треба да послуже и лакшем савлађивању градива из страних језика.

Део програма **књижевни језик** (први и други разред) више-струко је значајан. Његовом реализацијом ученици треба да добију знања и изграде одговарајуће ставове о српском књижевном језику, језичкој политици и толеранцији у Србији и о значају књижевно-језичке норме и језичке културе. Овај део програма укључује и садржаје о развоју књижевних језика на српском језичком подручју и посебно о постанку и развоју модерног српског књижевног језика, што је значајно и за наставу књижевности.

У сегменту програма о организацији и функционисању језичког система не обрађују се само чисто граматички аспекти језичког система, већ се обухватају и функционални аспекти. Зато су, између осталог, у синтаксу унети и елементи лингвистике текста и прагматике. Посебан је значај дат лексикологији (која се надовезује на део о творби речи), и то не само да би ученици стекли више знања о речничком благу свога језика него и да би развили правилан однос према разним појавама у лексци.

При обради свих садржаја програма треба се надовезивати на знања која су ученици стекли током претходног школовања. Међутим, то не треба да буде просто обнављање и утврђивање раније стечених знања него стицање целовите слике о матерњем језику и један квалитативно виши приступ проучавању језичке организације и законитости језика.

Настава језика се мора повезати и са наставом језичке културе. Тиме ће лингвистичка знања (о акценатском систему, творби речи, лексикологији, синтакси итд.), као и проучавање правописа, допринети да ученици боље и потпуније усвоје књижевно-језичку норму и да побољшају своје изражајне способности.

Програмски садржаји усклађени су са специфичним компетенцијама у области Језик, наведеним у документу **Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета**.

На основном нивоу ученик:

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да их користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевно-језичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

На средњем нивоу ученик:

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне

особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некњижевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

На напредном нивоу ученик:

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевно-језичку норму.

Б. ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Вежбе у усменом изражавању треба да дају одређени степен правилне артикулације, дикције, интонације, ритма и темпа у читању и казивању лирског, епског и драмског текста. Оне се, по правилу, реализују у току обраде књижевног текста на тај начин што ће наставник, директно, својим читањем и говорењем, или уз помоћ звучних записа извођења књижевноуметничких текстова, анализирати одговарајуће елементе правилног усменог изражавања како би их ученици уочили. Стечене способности се даље увежбавају различитим облицима усменог изражавања (извештавање, дискусија, реферисање и др.).

У првом разреду (делимично и у другом) упутно је да наставник ученицима демонстрира методологију израде писменог састава. У том смислу корисно је комбиновати индукцију и дедукцију. На одабраном узорку (дискусија, извештај и др.) анализира се композиција задатка, функција одељка и остали битни елементи (примереност стила, правописна и језичка коректност и сл.).

И диференцирање функционалних стилова ваља обављати на узорцима које је наставник одабрао. Да би ученик био оспособљен да свој језик и начин изражавања подеси врсти писменог састава (излагања), треба да напише конкретан састав (припреми излагање). Вежбе ове врсте треба понављати све док сваки ученик не буде оспособљен да се служи одређеним облицима изражавања. Да би се постигао већи наставни учинак, корисно је наћи неопходну психолошку мотивацију. Због тога ученике треба обавестити не само о коначном циљу који се жели постићи одређеним системом вежбања него и о сврсисходности појединих парцијалних вежбања која чине интегралну целину. Тако, на пример, ако су ученици обавештени да ће следећи писмени задатак бити у форми расправе или приказа, онда и конкретне вежбе треба да буду подређене том циљу. Наставник ће на одабраном моделу конкретног облика изражавања показати његове битне карактеристике, подразумевајући ту и примереност језика и стила. После тога ученици у форми домаћег задатка треба да покушају да самостално напишу састав одређене врсте. Читањем и коментарисањем домаћих задатака ученици се даље оспособљавају у писменом изражавању и овладавању одређеним врстама састава. Кад је наставник стекао утисак да су сви ученици релативно овладали одређеном врстом писменог изражавања, утврђује час израде школског писменог задатка. Резултати таквог поступка показују се у школском писменом задатку, па се на основу њих планира даљи рад на усавршавању језичке културе ученика. Ако више ученика не постигне одређени успех, цео се процес понавља (препоручује се организовање већег броја краћих писмених вежби с прецизно одређеним циљевима).

Током наставне године ученицима треба дати писмене задатке (у складу са облицима и врстама наведеним у програму). По

правилу, наставник је обавезан да прегледа и анализира задатке свих ученика. Одабрани задаци (не само најуспешнији) читају се и коментаришу на часу (делу часа). Поред писмених, у складу са захтевима програма, наставник даје ученицима и друге врсте конкретних домаћих задатака (усмених, практичних – примерених могућностима ученика и њиховој оптерећености разним обавезама).

Израда школског писменог задатка по правилу траје један час. Кад то поједини облици писменог изражавања изискују, израда задатака може трајати и дуже од једног часа.

КЊИЖЕВНОСТ

Циљ и задаци

Циљ наставе књижевности јесте проширивање и продубљивање знања из области српске и светске књижевности, развијање љубави према књизи и читању, разумевање лектире и секундарне литературе и критичко промишљање о прочитаним текстовима; развијање ученичког речника при читању, доживљавању и тумачењу књижевних дела; коришћење читања ради бољег разумевања људске природе и света око нас; утврђивање читалачких навика, стицање навике и потребе ученика да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања националних културних вредности.

Задаци наставе књижевности су да ученици:

- овладају знањима о српском књижевном језику, стекну вештине, умења и способности његовог коришћења у општењу са другима, у писменом и усменом изражавању, приликом учења, образовања и интелектуалног развоја;

- упознају репрезентативна дела српске књижевне баштине и дела опште књижевности, њихове ауторе, поетске и естетске вредности одабраних књижевноуметничких текстова;

- усвоје функционална знања из теорије и историје књижевности како би боље разумели и успешније проучавали књижевне појаве и текстове;

- развију и негују читалачке компетенције и интерпретацијске вештине посредством којих ће се упознавати са репрезентативним књижевним делима из историје српске и опште књижевности, читати их и тумачити у доживљајној и истраживачкој улози;

- развију литерарне афинитете и стасају у читаоце рафинираног естетског укуса који ће умети да на истраживачки, стваралачки и активан начин читају књижевна дела свих жанрова, вреднују их, говоре о њима и поводом њих;

- развијају креативност и негују стваралачки и истраживачки дух у процесу учења и у примени стечених знања;

- усклађено са узрастом и способностима, развијају знања, васпитне вредности и функционалне вештине које ће моћи да користе у даљем образовању, у професионалном раду и у свакодневном животу;

- развију методичност и примене методичке поступке приликом овладавања сложеним и обимним знањима;

- усвоје хуманистичке ставове, уверења и систем вредности;

- оспособе се за поуздано морално просуђивање, опредељивање за добро и осуду насилништва и нечовештва, одбацивање свих видова агресивног и асоцијалног понашања и развијање самосвести и личне одговорности;

- подстичу на саосећање са ближњима и одговорност према другом;

- развију врлине разборитости и равнотеже и мудрости;

- развију лични и национални идентитет и осећање припадности држави Србији;

- развију поштовање према матерњем језику, негују српски језик, традицију и културу српског народа, националних мањина, етничких заједница и других народа;

- усвоје вредносне ставове којима се чува национална и светска културна баштина;

- разумеју и прихватају живот у мултикултуралном друштву;

- развијају поштовање равноправности, толеранцију и уважавање различитости.

ПРВИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 111 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

А. КЊИЖЕВНОСТ

1. УВОД У ПРОУЧАВАЊЕ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА

Природа и смисао књижевности (општи појмови)

Уметност: појам, врсте и настанак; уметничко и научно изражавање.

Појам књижевности; књижевност као уметност; књижевност и друге уметности; књижевност и сродни термини: литература, белетристика, песништво, поезија; појам књижевног дела.

Подела књижевности: народна (усмена) књижевност и уметничка (писана) књижевност; стих и проза; појам жанра и жанровска подела – родови и врсте; најважније лирске, епске и драмске врсте.

Проучавање књижевности: наука о књижевности – појам, специфичности, основне дисциплине: историја књижевности, теорија књижевности, књижевна критика; уже научне дисциплине: стилистика и версификација; сродне дисциплине: естетика, филологија, лингвистика.

Књижевност и друштво: друштвена улога књижевности; два основна становишта о улози књижевности у друштву – ангажована књижевност и „уметност ради уметности“; књижевност, језик, историја и култура народа.

Структура књижевног дела

Појам структуре; појам текста; текст и контекст; књижевно дело као језичка структура вишег реда – слојевита структура књижевног дела; језик књижевноуметничког дела; појмовно разграничење – језик књижевности и књижевни (стандардни) језик; буквално и пренесено значење; појам уметничког поступка.

Основни појмови у проучавању структуре књижевног дела: тема, мотиви, фабула, сиже, лик, композиција, идеја, порука.

Појам композиције у лирском, епском и драмском делу; композиционо-мотивски склад: јединство мотива – динамички, статички, везивни, слободни, лутајући и интернационални мотиви; лајтмотив; појам варијанате у усменим творевинама.

Лик, јунак, карактер, тип (типски лик); главни и споредни ликови; мотивација; уметнички поступци у процесу стварања лика; карактеризација, видови карактеризације; функција и значење лика.

Аутор, дело, читалац

Начин примања (рецепције) књижевног дела – чулно, емотивно и разумско у примању уметничког дела; интеракција писац-дело-читалац; књижевно дело као „отворена“ структура; смисао књижевноуметничког дела; уметнички доживљај; мисли, идеје и поруке у књижевном делу; разумевање, анализа (интерпретација) и тумачење књижевног дела.

Техника истраживања књижевноуметничког дела

Књижевно дело и литература о делу – примарни извори (књижевно дело), секундарни извори (литература о делу); техника читања књижевног дела; избор и распоред прикупљених података; техника израде истраживачког рада (састава, есеја); основни критеријуми израде састава/есеја: поступност, логичност, јасност излагања, композицијски склад; основни појмови: научна апаратура; цитат и техника цитирања, фуснота, библиографија; каталог (врсте и начин коришћења); навођење књижевних дела и студија, израда самосталног писменог рада (есеја) ученика.

Дела за обраду:

„Лијепи Иве“ – лирска народна песма

Душко Радовић: „Здравца“, Милош Црњански: „Траг“ – уметничка лирска песма

„Бановић Страхиња“ – епска народна песма

„Хасанагиница” – народна балада
 „Змија младожења” – народна бајка
 Лаза Лазаревић: „Први пут с оцем на јутрење” – приповетка
 Антон П. Чехов: „Туга” – новела
 Драгослав Михаиловић: *Кад су цветале тикве* – роман
 Софокле: *Антигона* – трагедија
 Иво Андрић: „О причи и причању” (беседа приликом доделе Нобелове награде)

II. КЊИЖЕВНОСТ СТАРОГ ВЕКА

Основне информације о развоју, врстама, тематици и особеностима књижевности старог века.

Еп о Гилгамешу

Хомер: *Илијада* – I (Куга, Гњев), одломак из VI певања (Хектор се састаје са Андромахом), XXII (Погибија Хекторова), XXIV (Откуп Хектора)

Библија, Стари завет – Постање: „Легенду о потопу” (Прва књига Мојсијева, гл. 6-9)

Библија, Стари завет: „Песма над песмама” (одломци); „Књига о Јову” (одломци)

Библија, Нови завет: „Беседа на Гори” (Јев. Матеј 5-7. глава); „Страдање и васкрсење Христово” (Јев. Матеј 27-28. глава)

Мит и митологија. Најзначајнији митови и легенде старог века. Библијски (нпр. стварање света и човека, човек у рају, првородни грех и прогонство, Каин и Авел, Вавилонска кула); старогрчки и римски (нпр. Прометеј, Пандора, Сизиф, Тантал, Орфеј и Еуридика, Дедал и Икар, Тезеј и Миногаур, лавиринт, златно руно, јабука раздора; Ромул и Рем, Енеја).

Жанрови античке и библијске лирике: мелика (Сапфа: *Химна Афродити*), елегича (Овидије: „Писмо Аријадне Тезеју”, одломак, *Хероине*), епиграм (Марцијал); псалам (*Псалми Давидови*, педесети псалам), химна („Химна љубави” из „Прве посланице Св. ап. Павла Коринћанима” – одељак 13).

III. СРЕДЊОВЕКОВНА КЊИЖЕВНОСТ

Појам, трајање, главне одлике, жанрови и представници средњовековне књижевности у европској и српској књижевности; византиско наслеђе у српској књижевности средњег века.

Почети словенске писмености; значај рада Методија и Ћирила и њихових ученика; Мирослављево јеванђеље (Записи Глигорија Дијака).

Главне врсте средњовековне књижевности: житије, црквена поезија, служба, похвала, слово; апокрифи; међусобне везе и утицаји писане и усмене књижевности.

Панонске легенде: *Житије Св. Ћирила* – одломак („Расправа са тројезичницима”)

Црноризац Храбар: „Слово о писменима”

Св. Сава: *Житије Светог Симеона*

Теодосије: *Житије Светог Саве* (одломци: Бег у Свету Гору; епизода о Стрезу, пренос Савиних моштију из Бугарске)

Јефимија: *Похвала кнезу Лазару*

Деспот Стефан Лазаревић: *Слово љубве*

Константин Филозоф: из *Житија деспота Стефана Лазаревића* (о смрти Марка Краљевића, о Косовској бици)

Српска средњовековна поезија – Свети Сава, „Служба Светом Симеону” (одломак)

Избор из усмене традиције о Светом Сави (песма „Свети Сава” и избор легендарних прича и предања)

Апокрифна књижевност (факултативно, садржаји по избору наставника)

IV. НАРОДНА (УСМЕНА) КЊИЖЕВНОСТ

Природа народне књижевности. Њена улога у усменој култури. Одлике и својства народне књижевности: певач, казивач; формула, формулативност, варијанта, синкретизам, анимизам, аниматизам, магијски начин мишљења; процес настајања и обликовања усмених творевина; друштвена улога усмене књижевности; колектив и појединац у усменој творевини. Класификација књижевних врста народне књижевности. Структура народне бајке.

Народна лирика: одлике и врсте; избор репрезентативних дела: „Вила зида град”; „Паун пасе”; „Драги и недраги”; „Војевао бели Више”; „Одби се грана од јоргована”; „Зао господар”; „Игличе венче”...

Народна епика: прозне и песничке врсте; еп (спев) и епска песма; десетерачке песме и бугарштице (пример бугарштице: *Марко Краљевић и брат му Андријаш*); тематски кругови епске поезије; природа епског јунака; народна проза: подела, врсте; мушка и женска приповетка.

Народна епика – дела за обраду:

„Урош и Мрњавчевићи”

„Комади од различитијех косовскијех пјесама”

„Косовка Дјевојка”

„Марко пије уз Рамазан вино”

„Диоба Јакшића”

„Ропство Јанковић Стојана”

„Стари Вујадин”

„Почетак буне против дахија”

„Бој на Мишару”

Епско-лирске врсте:

„Женидба Милића Барјактара”

Народне приповетке:

„Ђаво и његов шегрт”

„Девојка бржа од коња” (обработити као пример хибридног жанра између бајке и демонолошког предања, пример међужанровске проходности).

Избор кратких фолклорних форми (загонетка, пословица, питалица).

V. ХУМАНИЗАМ И РЕНЕСАНСА

Хуманизам и ренесанса – појам, одлике, трајање; дух ренесансе; однос према антици и средњем веку; жанрови, представници, историјски оквири. Ренесанса у Дубровнику и другим приморским градовима.

Франческо Петрарка: *Канцонијер* (избор)

Данте Алигијери, „Пакао”: певања I–III (Врата Пакла, предворје, Ахеронт, Харон), V (Паоло и Франческа) и XXXII–XXXIV (девети круг Пакла)

Ђовани Бокачо: *Декамерон* – оквирна новела (увод – Куга у Фиренци), дан први, прва и друга новела (о Ђапалету; о Јеврејину који је постао хришћанин); трећи дан, четврта новела („Дон Феличе и брат Пучо”); дан пети, прича девета (новела о Федеригу и мона Ђовани).

Сервантес, *Дон Кихот* (прва књига)

Виљем Шекспир, *Ромео и Јулија*

Шишко Менчетић, „Први поглед”

Џоре Држић: „Горчије жалости јесу ли гди кому”

Марин Држић: *Новела од Станца; Дундо Мароје* (одломци)

VI. БАРОК

Поетичке одлике, однос према ренесанси; барокни стил; варијанте барока и представници у европској књижевности; реформација и противреформација; барокне тенденције у српској књижевности.

Иван Гундулић, *Осман* (одломак из I и VIII певања)

VII. КЛАСИЦИЗАМ

Одлике, представници, историјски оквири у европској и нашој књижевности; појам класичног; класично и романтично, класицизам и романтизам; однос према антици; класицистичко схватање жанрова и правила у књижевности.

Никола Боало, *Песничка уметност* (одломци)

Молијер, *Тврдица*

VIII. ДОДАТНИ ИЗБОР

Есхил, *Оковани Прометеј*

Плаут, *Аулуларија*

Избор из средњовековне лирике: Роман Мелод („Божјићни кондак” – одломци); Димитрије Кантакузин („Недокучивост је одасвуд”)

Данило Киш, *Рани јади*

(Обработити најмање два дела из понуђеног избора.)

IX. КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

Приликом обраде наведених дела понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови.

Лирика: одлике лирске књижевности; лирска и лирско-епска песма; балада, романса; врсте лирске поезије – тематски принцип: љубавне, дескриптивне, патриотске, рефлексивне...; класичне лирске врсте: дитирамб, идила, химна, псалм; лирски субјекат.

Епика: одлике епске књижевности; подела епске књижевности: еп (спев, епопеја), епска песма; епски јунак; приповетка, новела, роман (витешки и пикарески роман); мит, легенда, предање, бајка, прича; нарација (приповедање) – у првом (ја-форма), другом, трећем лицу; описивање (дескрипција) – портрет, пејзаж, екстеријер, ентеријер; дијалог, монолог, унутрашњи монолог, доживљени говор; наратор (приповедач) – објективни, субјективни, поуздани, непоуздани, свезнајући; ретроспективно и хронолошко приповедање; ретардација, антиципација, епска ширина, епизода, дигресија.

Драма (драмска књижевност): одлике драмске књижевности. Подела драмске књижевности: трагедија, комедија, драма у ужем смислу; драмски сукоб; позориште; античка драма; дидаскалија (ремарка); монолог, дијалог, полилог; чинови, сцене и појаве; драмска јединства; пролог, епilog, епизода; трагедија; трагички сукоб; трагичка кривица; трагички јунак, протагонист, антагонист; етапе развоја драмске радње; катарза; комедија; врсте комедије: комедија карактера, нарави (друштва) и ситуације (интриге); commedia dell'arte; ерудитна комедија; фарса; комика, смешно и комично; врсте комике: вербална, гестовна, ситуациона комика.

Драма и позориште; режија; сценографија; сценски апарат.

Версификација/метрика: ритам; стих, везани и слободни стих; врсте стиха: десетерац, епски десетерац, лирски десетерац (симетрични десетерац), александринац; акростих, акцентска целина, еуфонична, строфа, врсте строфа: дистих, терцет; катрен, квинта, октава; рима, врсте риме – обрљена, паралелна, укрштена, нагомилана, мушка, женска, унутрашња; стопа, метар, хексаметар, опкорачење, цезура; сонет, терцина, канцона, канцонијер.

Стилистика: појам стила; стилске фигуре – појам и начела поделе; алегорија, алитерација, алузија, антиклимакс, асонанца, апострофа, асиндетон, полисиндетон, градиација, епитет, стални епитет, елипса, еуфемизам, инверзија, инвокација, иронија, сарказам, контраст (антитеза), словенска антитеза, компарација (поређење), метафора, метонимија, ономапеја, персонификација, перифраза, реторско питање, симбол, таутологија, хипербола, лирски паралелизми – анафора, епифора, симплоха, анадиплоза (палилогија).

Остали појмови: антика; хомерско питање; инвокација; мимезис; јеванђеље; беседа; параболоа; житије (хагиографија), биографија, похвала, слово, плач; хроника, посланица (епистола); повеља; апокрифи; кодекс, типик, номоканон; стећци; топос; цитат, фуснота, научни апарат; пародија; маниризам, патос, патетика, мелодрама, сатира. Хуманизам, ренесанса, петраркизам, барок, класицизам; ангажована књижевност, белетристика, уметност ради уметности, синкретизам.

Б. ЛЕЗИЧКА КУЛТУРА

Говорне вежбе (уз предвиђене садржаје из књижевних дела). Увежбавање вештине говора о књижевном делу, култури уопште, смислу и контексту књижевности. Развијање културе слушања и аргументовања у дебати.

Домаћи писмени задаци (читање и анализа на часу). Основи методологије израде писменог задатка.

Разликовање и правилно коришћење функционалних стилова. Четири писмена задатка.

ДРУГИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

А. КЊИЖЕВНОСТ

I. ПРОСВЕТИТЕЉСТВО (РАЦИОНАЛИЗАМ)

Просветитељство – реформаторски покрет у Европи: култ разума, прогреса, природног права, осећајности; верска толеранција.

Геополитички и духовни оквири српског народа (Велика сеоба Срба). Између средњовековних и модерних појава у књижевности.

Књижевност епохе просветитељства (сентиментализам, класицизам).

Велика сеоба 1690. и њен културноисторијски значај. Сент Андреја – центар српске културе у 18. веку. Барокне тенденције у српској књижевности.

Арсеније Чарнојевић: „Молитва заспалом Господу”

Г. Ст. Венцловић: *Црни биво у срцу* (избор)

З. Орфелин: *Плач Србији*

Доситеј Обрадовић: „Писмо Харалампиију”, *Живот и прикљученија* (први део)

Јован Стерија Поповић, *Тврдица, Даворје* – „Човек” (одломак)

II. РОМАНТИЗАМ

Романтизам у Европи и код нас (појам, особености, значај, главни представници). Романтизам – романтично. Поетика романтизма: однос према традицији и просветитељству; опозиција: класично – романтично. Одлике стила, жанрова и мотивско-тематских тенденција. Развој лирике, драме – трагедије и мешовитих облика.

Поетика романтизма (Виктор Иго – Предговор *Кромвелу* – одломак)

Џорџ Гордон Бајрон: *Чајлд Харолд* (одломци)

Александар Сергејевич Пушкин: *Евгеније Оњегин*

Хајнрих Хајне: „Дорелај”

Едгар Алан По: „Гавран”

Вук Стефановић Караџић: реформатор српског језика и правописа (из „Предговора *Српском рјечнику*”); лексикограф (*Српски рјечник*); сакупљач народних умотворина („О подјели и постању народних пјесама”); књижевни критичар и полемичар (Критика на роман *Љубомир у Јелисијуму*); писац – историчар, биограф (*Житије Хајдук-Вељка Петровића*).

Петар Петровић Његош: *Горски вијенац*; *Луча микрокозма*, одломак: *Посвета*

Бранко Радичевић: *Кад млидија умрети*, *Бачки растанак*

Ђура Јакшић: „Орао”, „Отаџбина”, „Вече”, „Поноћ”, *Јелисавета кнегиња црногорска* (одломак)

Лаза Костић: „Међу јавом и мед сном”, „Santa Maria della Salute”; „О песничком заносу” (одломак из књиге *О Змају*)

Јован Јовановић Змај: *Ђулићи* (избор); *Ђулићи увеоци* (избор); „Јутутунска народна химна”

III. РЕАЛИЗАМ

Реализам у Европи и код нас (појам, особености, значај, главни представници). Поетика реализма: однос према стварности, ослонац на позитивистичку слику света, доминација прозе. Реализам – реалистично.

Фолклорни реализам, поетски реализам, критички реализам; утицај народне књижевности на реалистичку прозу.

Реализам у европској књижевности – поетика реализма (Балзак: Предговор *Људској комедији* – одломак)

Оноре де Балзак: *Чича Горио*

Николај Васиљевич Гогољ: *Ревизор*

Лав Н. Толстој: *Ана Карењина*

Фјодор М. Достојевски: *Зачети из подземља*

Реализам у српској књижевности – поетика српског реализма (Светозар Марковић: *Певање и мишљење* – одломак)

Јаков Игњатовић: *Вечити младожења*

Милован Глишић: „Глава шећера”

Лаза Лазаревић: „Ветар”

Радоје Домановић: „Данга”, „Вођа”

Стеван Сремац: *Зона Замфурова*

Бранислав Нушић: *Народни посланик*

Симо Матавуљ: „Поварета”, *Бакоња фра Брне*

Војислав Илић: „Сиво суморно небо”, „У позну јесен”, „Грм”, „Јутро на Хисару”, „Запуштени источник”

IV. ДОДАТНИ ИЗБОР

Иво Андрић: „Пут Алије Ђерзелеза”, „Груп”

Иван Мажуранић: *Смрт Смаил-аге Ченгића* (одломци)

Александар Сергејевич Пушкин: *Цигани*

Ги де Мопасан: „Два пријатеља”

(Андрићеве приповетке су део обавезног садржаја, а наставник и ученици од осталих понуђених садржаја бирају једно дело).

V. КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

На наведеним делима понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови.

Плач, јеремијада; елегича; омилија/беседа; писмо; аутобиографија. „Слатки стил”, школа објективне лирике.

Sturm und Drang: романтичарска иронија; романтичарски јунак; бајроновски јунак; бајронизам; светски бол – велтшмерц; гротеска; генијалност; сувишни човек; бидермајер.

Лирско начело, лирски роман, роман у стиховима; епистоларни роман; историјска драма. Манифест. Хибридни жанрови. Лирско-епска поезија: поема, уметничка балада, романса. Лирска песма (карактеристике, структура); песничка слика; сликовитост (конкретност); емоционалност; симболичност; преображај значења; ритмичност, хармоничност, експресивност. Версификација, системи версификације; трохеј, јамб, дактил; Стих, врсте стиха; лирски десетерац; строфа, врсте строфе, онегинска строфа; рима, врсте рима. Програмска песма; сатирична песма; дитирамб. Гнома, афоризам.

Стилска средства и уметнички поступци

Метафора, персонификација, алегорија, иронија, сарказам, асиндет, полисиндет, анафора, епифора, симплоха, оноματοпеја, алитерација, асонанца, игра речима (и остале, већ усвојене).

Реалистички роман (друштвени роман, психолошки роман, породични роман); реалистичка приповетка (сеоска, психолошка, сатирична, алегорична). Лик у реалистичком делу (типичност, индивидуалност). Мотивација у књижевним делима реализма. Хумористично, сатирично. Утилитаризам, дидактизам, дидактична поезија. Форме приповедања, сказ. Иронија; сарказам; сатира.

Натурализам. Иполит Тен: *Теорија расе, средине и момента*.

Романтично, реалистичко, хумористично, сатирично, гротескно.

Б. ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Говорне вежбе (уз предвиђене садржаје из књижевних дела). Вежбе излагања у званичним ситуацијама уз просуђивање вербалних и невербалних реакција аудиторијума.

Домаћи писмени задаци (читање и анализа на часу). Даље усавршавање процењивања стилских поступака у књижевним и некњижевним делима.

Четири писмена задатка.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

A. КЊИЖЕВНОСТ

I. МОДЕРНА

Модерна у европској и српској књижевности. Поетика модерне (импресионизам и симболизам).

Поетика симболизма (избор кратких одломака из теоријских текстова, нпр. Жан Мореас: *Манифест симболизма*, Стефан Маларме: *Криза стиха*)

Шарл Бодлер: „Везе”, „Албатрос”

Артур Рембо: „Офелија”, „Самогласници”; *Писмо видовитог* (одломак)

Стефан Маларме: „Лабуд”

Пол Верлен: „Месечина”, *Песничка уметност*

Антон Павлович Чехов: *Ујка Вања*

Томас Ман: *Тонио Крегер*

Богдан Поповић: Предговор *Антологији новије српске лирике*

Алекса Шантић: „Моја отаџбина”, „Претпразничко вече”, „Вече на шкољу”

Јован Дучић: „Залазак сунаца”, „Јабланови”, „Сунцокрети”; одломци „О песнику” и „О родољубљу” (из књига *Благо цара Радована* и *Моји сапутници*)

Милан Ракић: „Искрена песма”, „Долап”, „Наслеђе”, „Јасика”

Владислав Петковић Дис: „Тамница”, „Можда спава”, „Нирвана”

Сима Пандуровић: „Светковина”, „Родна груди”

Борислав Станковић: „У ноћи”, *Коштана*, *Нечиста крв*

Петар Кочић: „Мрачајски прото”, *Јазавац пред судом*

Модерна: импресионизам, симболизам, парнасизам, декаденција, ларпулартизам, артизам, естетичизам, херметизам; неоромантизам. Деперсонализација, модерни сензибилитет, „нова лепота”, естетика ружнога, негативне категорије (деструкција, дезоријентација, бизарно). Теорије универзалних аналогичности и обојеног звука; симбол; синестезија. Песнички манифест. Уклети песници.

Развој књижевне критике у српској књижевности у време модерне. Београдски стил, теорија *ред по ред*, импресионистичка критика. Антологија, „Новија српска лирика”.

Поетски реалисти; модерни роман; субјективизација приповедања. Комад са певањем. Драмска једночинка; драмска сатира.

II. МЕЂУРАТНА КЊИЖЕВНОСТ

Европска књижевност у првим деценијама XX века (појам, особености и значај); манифести футуризма, експресионизма и надреализма. Књижевни покрети и струје у српској књижевности између два рата (експресионизам, кубизам, дадаизам, надреализам, социјална литература). Ратна књижевност.

Владимир Мајаковски: „Облак у панталонама”

Федерико Гарсија Лорка: „Романса месечарка”

Рајнер Марија Рилке: „Детињство”, „Пантер”

Сергеј Јесењин: „Песма о керуши”, „Све што живи ожиљак има”

Рабиндранат Тагоре: *Градинар* (1, 41)

Франц Кафка: *Процес*

Ернест Хемингвеј, *Старац и море*

Милутин Бојић: „Плава гробница”

Душан Васиљев: „Човек пева после рата”

Станислав Винавер: *Манифест експресионистичке школе* (одломак)

Милош Црњански: „Суматра” и *Објашњење „Суматре”*, „Стражилово”, *Сеобе*

Иво Андрић: *Ex Ponto* (избор), *Немири* (избор), *На Дрини ћуприја*

Десанка Максимовић: „Пролетња песма”, „Стрепња”, „Змија”

Момчило Настасијевић: „Фрула”, „Туга у камену”, „Речи из осаме”; „За матерњу мелодију” – есеј (одломци)

Вељко Петровић: „Салашар”

Растко Петровић: *Људи говоре*

Исидора Секулић: *Кроника паланачког гробља (Госпа Нола)*

Оскар Давичо: *Хана* (избор)

Авангарда. Експресија; психички аутоматизам (диктат мисли). Романса, романсеро; балада. Путопис. Апсурд; параболо. Суматраизам; поетски (лирски) роман. Историјски роман, роман хроника, роман река.

III. ИЗБОР ИЗ ЈУЖНОСЛОВЕНСКИХ (ЈУГОСЛОВЕНСКИХ) КЊИЖЕВНОСТИ XX ВЕКА:

Антун Густав Матош: „Јесење вече”; „Notturmo”

Тин Ујевић: „Свакидашња јадиковка”, *Колајна* (избор)

Скендер Куленовић: „Стојанка мајка Кнежепољка”

Иван Горан Ковачић: „Јама”

Мирослав Крлежа: *Господа Глембајеви*

Витомил Зупан: *Путовање на крај пролећа*

Славко Јаневски: *Две Марије*

Напомена: Обрадити три дела од предложених

IV. РАТНА КЊИЖЕВНОСТ

Бранко Ћопић: „Пјесма мртвих пролетера”, „На петровачкој цести”

Антоније Исаковић: „Кроз грање небо” или „У знаку априла”

V. ДОДАТНИ ИЗБОР

Хенрик Ибзен: *Луткина кућа (Нора)*
 Џејмс Џојс: *Портрет уметника у младости*
 Михаил Шолохов: *Тихи Дон* (први део)
 Николај Велимировић: *Молитве на језеру* (избор)
 Драгиша Васић: „Ресимић Добошар”

Српска међуратна поезија (Растко Петровић, Раде Драинац, Милан Дединац)

Обрадити најмање три дела од предложених (препоручује се једно прозно и једно драмско дело)

VI. КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

На наведеним делима понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови.

Лирика. Модерна лирска песма (структура). Песма у прози.

Стих: једанаестерац, дванаестерац (александринац); слободан стих. Средства књижевноуметничког изражавања (стилске фигуре): метонимија, синекдоха, парадокс, алузија, апострофа, реторско питање, инверзија, елиписа, рефрен. Експресивност песничког језика.

Епика. Облици уметничког изражавања: причање (нарација), описивање (дескрипција), дијалог, монолог, унутрашњи монолог, доживљени говор, пишчев коментар; казивање у првом, другом и трећем лицу.

Драма. Драма у ужем смислу (особине): модерна драма (психолошка, симболистичка, импресионистичка); лирска (поетска) драма; драмска ситуација; сценски језик (визуелни и акустички сценски знакови); публика, глумца, глума, режија.

Б. ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Говорне вежбе (уз предвиђене садржаје из књижевних дела).

Домаћи писмени задаци (читање и анализа на часу). Вежбе упоредног стилског приказа сродних (али и различитих) књижевних жанрова. Уочавање денотативних и конотативних значења.

Четири писмена задатка.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 96 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

А. КЊИЖЕВНОСТ

I. ПРОУЧАВАЊЕ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА

Методологија проучавања књижевности

За сваки методолошки приступ у проучавању књижевног дела одредити текст репрезентативног теоретичара:

Позитивизам: Иполит Тен, *Историја енглеске књижевности*, уводни део (одломак, део о *Теорији расе, средине и момента*)

Формализам: Виктор Шкловски, *Уметност као поступак* (одломак)

Психоаналитички метод: Карл Густав Јунг, *Лавиринт у човеку* (одломак, део о књижевном делу као изразу колективно несвесног)

Феноменолошки метод: Роман Ингарден, *Књижевно уметничко дело* (одломак, део о слојевима књижевног дела). Слој звучаности, слој значења, слој света дела (приказаних предмета), слој идеја. Динамичност структуре.

Структурална метода: Роман Јакобсон, *Лингвистика и поезика* (одломак, део о поетској функцији језика)

Теорија рецепције: Ханс Георг Јаус, *Естетика рецепције* (одломак, део који говори о хоризонту очекивања)

Плурализам метода и њихов суоднос

Смисао и задаци проучавања књижевности

Читалац, писац, књижевно дело. Књижевна култура.

II. САВРЕМЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Битна обележја и најзначајнији представници европске и српске савремене књижевности.

Бертолд Брехт: *Мајка Храброст и њена деца; Епско позориште* (одломак из есеја)

Албер Ками: *Странац; Мит о Сизифу* (одломак)

Семјуел Бекет: *Чекајући Годоа*

Вилијам Фокнер: *Бука и бес* (одломци)

Хорхе Луис Борхес: кратке приче, избор („Алеф”, „Пешчана књига”, „Чекање”)

Васко Попа: *Кора* (избор песама), „Каленић”, „Манасија”

Миодраг Павловић: „Вихор”, „Реквијем” (87 песма), „Научите пјесан”

Бранко Миљковић: „Триптихон за Еуридику”, „Узалуд је будим” (из збирке *Узалуд је будим*), „Балада охридским трубадурима” (из збирке *Ватра и ништа*), „Херметична поезија” (одломак из есеја)

Десанка Максимовић: *Тражим помиловање* (избор песама)

Стеван Раичковић: *Камена уславанка* (избор), „Септембар”

Иван В. Лалић: „Плава гробница”

Љубомир Симовић: „Десет обраћања Богородици Тројеручици хиландарској”

Добрица Ћосић: *Корени*

Владан Десница: *Прољећа Ивана Галеба*

Меша Селимовић: *Дервиш и смрт; Сјећања* (одломак који говори о страдању брата и настанку романа *Дервиш и смрт*);

Бранко Ћопић: *Башта сљезове боје* (избор)

Борислав Пекић: *Нови Јерусалим* (насловна приповетка из збирке)

Данило Киш: *Енциклопедија мртвих* (насловна приповетка из збирке)

Милорад Павић: *Хазарски речник*

Душан Ковачевић: *Балкански иштијун*

Избор из савременог српског есеја:

(Обрадити уз изворна књижевна дела.)

Борислав Михајловић Михиз, *Читајући „Проклету авлију”* (одломак)

Никола Милошевић, *Зиданица на песку*, о роману *Дервиш и смрт*

Петар Цацић, *Бранко Миљковић или неукротива реч* (одломак)

III. ВРХОВИ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Виљем Шекспир: *Хамлет*

Волфганг Гете: *Фауст* (први део)

Ф. М. Достојевски: *Браћа Карамазови*

Милош Црњански: *Дневник о Чарнојевићу*

Иво Андрић: *Проклета авлија*; есеј: „Разговор са Гојом”

IV. ДОДАТНИ ИЗБОР

Михаил Булгаков, *Мајстор и Маргарита*

Избор из светске лирике XX века (Превер, Сајферт, Пастернак, Ахматова, Цветајева, Бродски, Елиот, Одн, Сенгор, Чеслав Милош)

Избор из савремене српске лирике (Иван В. Лалић, Матија Бећковић, Љубомир Симовић, Новица Тадић)

Избор из савремене српске прозе:

Добрица Ћосић: *Време смрти*, први том

Михајло Лалић: *Лелејска гора* (одломак)

Миодраг Булатовић: *Црвени петак лети према небу*

Александар Тишма: *Употреба човека*

Обрадити најмање три дела из понуђеног избора (препоручује се најмање једно прозно дело).

V. КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

На наведеним делима понављају се, проширују, усвајају и систематизују основни књижевнотеоријски појмови.

Лирика. Лирско изражавање; асоцијативно повезивање појмова; јединство звучаности, ритма, значења.

Епика. Структурни чиниоци прозног књижевноуметничког дела: објективно и субјективно приповедање; фиктивни приповедач; померање приповедачког гледишта; свезнајући приповедач;

наратологија; ток свести; роман тока свести; уметничко време (време приповедања и време исприповеданог); уметнички простор; начело интеграције. Егзистенцијализам; апсурд; отуђење (алијенација).

Типови романа: роман лика, роман простора, степености, прстености, паралелни; роман полифонијске структуре; роман тока свести; роман-есеј; дефабулација; антироман. Кратка прича.

Драма. Структура и композиција драме; антидрама (театар апсурда); антијунак. Епско позориште; антиилузионистичко и антиристореловско позориште.

Драма и позориште, ради, телевизија, филм.

Путопис. Есеј.

Књижевна критика: нормативна и дескриптивна критика, тј. Стилистичка критика.

Остали појмови (према наставном програму): Интертекстуалност; цитатност; палимпсест; текст – контекст; топос, топика; интерпретација; онеобичавање; опализација; отворено дело; компаративна књижевност (компаратистика); места неодређености; минус поступак; денотација – конотација; дијахронија и синхронија, семиотика, слојеви књижевног дела, биографски метод, биографизам; психологизам, структурализам; јединство садржине и форме; теорија „расе, средине и момента“; феноменолошка метода; херметизам; хоризонт очекивања; теорија рецепције; постмодернизам.

Б. ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Говорне вежбе (уз предвиђене садржаје из књижевних дела). Усавршавање говора пред стручним аудиторијумом. Вежбе говора уз ПП презентацију.

Писање есеја.

Домаћи писмени задаци (читање и анализа на часу).

Четири писмена задатка.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Зависно од разреда и садржаја, годишњи фонд часова наставе овог предмета распоређен је тако да је за подручје књижевност предвиђено око 80 одсто, а за културу изражавања око 20 одсто часова.

Сви садржаји распоређени су по разредима, подручјима, областима и темама уз примену начела поступности и примерености узрасту, научности и васпитности, као и уз уважавање фактора корелације и значаја међупредметних компетенција.

Садржаји **књижевности** конкретизовани су у програмима по разредима, сегментима, а обухватају књижевнотеоријско и књижевноторијско проучавање књижевноуметничких дела приказаних већином хронолошким редоследом.

Подручје **језичке културе** својим већим делом везује се за област **књижевности** обухвата облике, врсте и захтеве у области усменог и писменог изражавања (по разредима). У овој области планиране су говорне и писмене вежбе, домаћи задаци и писмени задаци (годишње), које треба радити ћирилицом и латиницом (у договору са наставником).

У настави књижевности користе се одобрени уџбеници, приручници и библиотечко-информацијска и информатичка грађа, значајна за остваривање задатака и садржаја програма овог предмета, односно за систематско оспособљавање ученика за самостално коришћење разних извора сазнања у настави и ван ње.

Приликом остваривања програмских садржаја из предмета књижевност, наставник подстиче ученике да остваре предвиђене стандарде ученичких постигнућа описане на основном, средњем и напредном нивоу.

А. КЊИЖЕВНОСТ

Ово програмско-тематско подручје обухвата најзначајнија дела из српске и светске књижевности, која су распоређена у књижевноторијском континуитету од старог века до данас. Од историјског континуитета одступа се само у поглављу **Увод у проучавање књижевног дела** у I разреду, **Додатни избор** у све четири године и **Врхови светске књижевности** у IV разреду.

Програм I разреда почиње **Уводом у проучавање књижевног дела** (књижевно-теоријски приступ) како би се избегло нагло прелажење са тематског проучавања, карактеристичног за наставу овог предмета у основној школи, на проучавање историје књижевности, тј. изучавање књижевно-уметничких дела у историјском контексту, како је конципирано у овом програму за филолошке гимназије. Поред тога, предимство оваквог приступа је и то што ће наставник стећи увид у књижевно-теоријска знања која су ученици понели из основне школе. Та знања ће се систематизовати, проширити и продубити, чиме ће се остварити бољи пут за сложенији и студиознији приступ књижевним делима какав захтева програм књижевности за филолошку гимназију.

Наставник књижевности у гимназији треба да пође од претпоставке да је ученик у основној школи стекао способност да разуме и тумачи књижевно-уметнички текст. Ова полазна знања омогућавају ученику да програм предвиђен за гимназијупостепено усваја и да стваралачки и мисаоно учествује у проучавању књижевног дела.

Проучавању књижевног дела дато је, такође, посебно место у IV разреду гимназије, када су ученици зрелији и способнији за упознавање са књижевним методологијама.

Интерпретативно-аналитички методички систем је доминантану настави књижевности у гимназији и њега треба доследно примењивати приликом упознавања ученика са изабраним књижевним делима која су предвиђена програмом. Не би требало очекивати да се сва програмом предвиђена дела обрађују на нивоу интерпретације као најпотпунијег аналитичко-синтетичког приступа књижевног делу. Наставник треба да процени на којим ће делима применити интерпретацију, а на којим осврт, односно приказ.

Овакав програм књижевности повремено захтева и примену експликативног методичког система када се мора чути наставничкова реч, и то, најчешће, излагање садржаја о епохама, као и у свим другим ситуацијама у којима наставник не може рачунати на ученикова предзнања (на пример: основне информације о почецима писмености и књижевности). Наставник књижевности не сме заборавити да је његов говор модел правилног, чистог и богатог језика каковом треба да теже његови ученици.

Програмски садржаји усклађени су са специфичним компетенцијама у области Књижевност, наведеним у документу **Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета**.

На основном нивоу ученик:

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

На средњем нивоу ученик:

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевно-историјском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика

у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевно-научне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

На напредном нивоу ученик:

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поузвано позиционира књижевни текст у књижевно-теоријски и књижевно-историјски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевног делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегije читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Б. ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Вежбе у усменом изражавању треба да дају одређени степен правилне артикулације, дикције, интонације, ритма и темпа у читању и казивању лирског, епског и драмског текста. Оне се, по правилу, реализују у току обраде књижевног текста на тај начин што ће наставник, директно, својим читањем и говорењем, или уз помоћ звучних записа извођења књижевно-уметничких текстова, анализирати одговарајуће елементе правилног усменог изражавања како би их ученици уочили. Стечена сазнања трансформишу се у вештине и умења интерпретирањем књижевних текстова односно ученици настоје да сами достигну одговарајући степен вештине и умења ове врсте. Стечене способности се даље увежбавају различитим облицима усменог изражавања (извештавање, дискусија, полемика, дебата, реферисање и др.). Већина предвиђених облика ове наставе непосредно се укључује у наставу књижевности или припреме за израду писмених састава.

У првом разреду (делимично и у другом) упутно је да наставник ученицима демонстрира методологију израде писменог састава. У том смислу корисно је комбиновати индукцију и дедукцију. На одабраном узорку (дискусија, извештај и др.) анализира се композиција задатка, функција одељка и остали битни елементи (примереност стила, правописна и језичка коректност и сл.). Вежба у методологији израде писменог састава на основу прикупљене грађе требало би да буде демонстрација целокупног поступка израде писменог састава: од анализе теме, одређивања њеног тежишта, селекције прикупљене грађе, распореда појединости с гледишта добре композиције, до обликовања грађе и рада на усавршавању текста и избору речи.

Током прве године ученик уочава разлике између функционалних стилова, посебно разликује књижевно-уметнички стил од других раслојавања језика (разговорни, научни, новинарски, административни стил) и користи поетску функцију језика у говорним и писменим вежбама, поимајући однос између књижевне норме и фигуративног израза.

У другој години (и током наредних година) ученик је у стању да усмено изложи поетику епохе (правца, покрета), књижевног

жанра или писца; овладава коришћењем стилских фигура и подешава жељене стилске ефекте у говорењу и писању, откривајући сопствени сензибилитет и свој оригинални стил. Наставник уочава и развија креативне потенцијале, негујући различите афинитете ђака; на одабраним примерима из књижевности и кроз вежбе подучава ученике различитим приповедним техникама (наративним, дескриптивним, дијалогским, монолошким).

У трећој години ученици проширују стилске могућности усменог и писменог изражавања, испитују експресивне, симболичке и естетске, денотативне и конотативне функције језика и овладавају ефектима и употребом ових аспеката.

У четвртој години ученици се упознају са врстама и историјатом есеја и практично овладавају израдом есеја. Током све четири године развија се код ученика способност критичког мишљења, усавршавају се вештине и врлине говора и развијају креативне могућности ученика. Све то у завршној години треба да доведе до сложених исхода и интегралних вештина оличених у продукцији ученичког есеја и вештини његовог усменог излагања.

Рационализација наставе постиже се на тај начин што ће узорак примереног текста бити у вези с књижевним делом из програма за одређени разред.

Диференцирање функционалних стилова ваља обављати на узорцима које је наставник одабрао. Да би ученик био оспособљен да свој језик и начин изражавања подеси врсти писменог састава (излагања), треба да напише конкретан састав (припреми излагање). Вежбе ове врсте треба понављати све док сваки ученик не буде оспособљен да се служи одређеним облицима изражавања. Да би се постигао већи наставни учинак, корисно је наћи неопходну психолошку мотивацију. Због тога ученике треба обавестити не само о коначном циљу који се жели постићи одређеним системом вежбања него и о сврсисходности појединих парцијалних вежбања која чине интегралну целину. Тако, на пример, ако су ученици обавештени да ће следећи писмени задатак бити у форми расправе или приказа, онда и конкретне вежбе треба да буду подређене том циљу. Наставник ће на одабраном моделу конкретног облика изражавања показати његове битне карактеристике, подразумевајући ту и примереност језика и стила. После тога ученици у форми домаћег задатка треба да покушају да самостално напишу састав одређене врсте. Читањем и коментарисањем домаћих задатака ученици се даље оспособљавају у писменом изражавању и овладавању одређеним врстама састава. Кад је наставник стекао утисак да су сви ученици релативно овладали одређеном врстом писменог изражавања, утврђује час израде школског писменог задатка. Резултати таквог поступка показују се у школском писменом задатку, па се на основу њих планира даљи рад на усавршавању језичке културе ученика. Ако више ученика не постигне одређени успех, цео се процес понавља (препоручује се организовање већег броја краћих писмених вежби с прецизно одређеним циљевима).

Током наставне године ученицима треба дати писмене задатке (у складу са облицима и врстама наведеним у програму). По правилу, наставник је обавезан да прегледа и анализира задатке свих ученика. Одабрани задаци (не само најуспешнији) читају се и коментаришу на часу (делу часа). Поред писмених, у складу са захтевима програма, наставник даје ученицима и друге врсте конкретних домаћих задатака (усмених, практичних – примерених могућностима ученика и њиховој оптерећености разним обавезама).

Израда школског писменог задатка, по правилу, траје два часа. Изузетно, кад то поједини облици писменог изражавања изискују, израда задатака може трајати један час.

УВОД У ОПШТУ ЛИНГВИСТИКУ

Циљ и задаци

Циљ наставе опште лингвистике јесте савладавање основних појмова из науке о језику и упознавање са основним јединицама, структурама и функцијама које су могуће у језику уопште, на нивоима од појединачних гласова до писаног и усменог дискурса. Посебан нагласак је на обележјима која су универзална, односно заједничка свим језицима света (или барем већини језика), као и на односу универзалног и специфичног у појединачним језицима.

Задаци наставе увода у општу лингвистику су:

- упознавање ученика са структуром језика и начином његовог функционисања;
- упознавање ученика са основним појмовима и терминима науке о језику;
- оспособљавање ученика да откривају поступке уопштавања у лингвистичкој теорији;
- васпитавање ученика у духу језичке толеранције према другим језицима и варијантним особеностима српског језика;
- оспособљавање ученика да на основу стечених знања о природи људског језика боље разумеју природу појединачних језика.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Лингвистика и њен предмет (2 часа)

Место језика у људском животу. Битна својства језика. Језик и говор.

Функција језика (4 часа)

Језик и комуникација. Језик, мисао и стварност. Подела језичких функција.

Еволуција језика (4 часа)

Развој језика у људској врсти, друштву и код појединца. Настанак и развој писма.

Језик, култура и друштво (4 часа)

Језик и друге друштвене категорије. Вишејезичност. Ставови према језику.

Типови језика (4 часа)

Језици у свету. Језичка сродност. Језички типови и језичке универзалије.

Раслојавање језика (6 часова)

Језик, дијалект и социолект. Језичка норма и стандардизација. Књижевни језик. Функционални стилови. Нестандардни језички варијетети.

Општа структура језика (6 часова)

Језик као систем знакова. Језичко стваралаштво.

Фонетика и фонологија (4 часа)

Говорни органи. Гласови и фонеме. Прозодија. Графологија.

Граматика (4 часа)

Граматички односи. Граматичке категорије. Граматичке врсте речи.

Морфологија (4 часа)

Морфеме. Морфолошка структура речи. Творба речи.

Синтакса (6 часова)

Синтаксичке јединице и конструкције. Синтаксичке функције.

Синтаксичке трансформације.

Лексикологија (4 часа)

Речи и лексеме. Структура речника.

Семантика (4 часа)

Значење речи. Значењски односи међу речима (4)

Значење реченица

Прагматика (4 часа)

Говорни чиновни. Структура разговора и текста. Основни принципи реторике и стилистике.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програму треба приступити у складу са циљем предмета, водећи рачуна о томе да је реч о уводу у језик као појаву, а не о приказу особености појединих језика нити о прегледу научних проблема, дисциплина или школа на подручју лингвистике. Овакав приступ омогућава максимално креативно учење самих ученика, па се излагање појединих јединица може комбиновати са ширим илустрацијама и дискусијом. Ученике ваља стално подстицати да дају примере и анализе различитих језичких манифестација из матерњег језика, али и из других језика које изучавају, и тиме их навикавати да језик доживљавају као живу материју у коју су и сами непрекидно уроњени. Подстицаји и обрасци за оваква испитивања наћи ће се у уџбенику,

али треба користити и сопствена запажања ученика о томе како се они користе језиком у разним животним ситуацијама. Тако се задатци могу анализирати морфолошки обрасци, лексичке класе, граматичке конструкције, архаизми и неологизми, промене значења итд., као и краћи текстови који припадају различитим језичким варијететима или функционалним стиловима, а могу се разматрати и на лицу места остварени говорни чиновни и дијалози.

У циљу остваривања кохерентног програма наставе у школи као целини, као и успешнијег ангажовања различитих ученичких знања и интересовања, те избегавања могућих несугласности, неопходно је да се рад на овом предмету усклади, колико је то могуће, са наставом матерњег и других језика. У појединим деловима то важи и за наставу књижевности, историје, информатике, психологије, логике и филозофије, где би требало указати на додирне тачке опште лингвистике са овим дисциплинама.

Овако изложен и усвојен програм опште лингвистике пружио би ученицима најбољу основу за даљи рад, током студија на факултету, на подробнијем изучавању појединих језика, науке о језику и сродних научних области.

МАТЕМАТИКА

Циљ и задаци

Циљ наставе математике у филолошкој гимназији јесте да ученици стекну математичке компетенције (знања, вештине и вредносне ставове) које су потребне за схватање појава и законитости у природи и друштву и које ће да оспособе ученике за примену усвојених математичких знања (у решавању разноврсних задатака из животне праксе) и за успешно настављање математичког образовања и за самообразовање; као и да допринесе развијању менталних способности, формирању научног погледа на свет и свестраном развоју личности ученика.

Задаци наставе математике су да ученици:

- развијају логичко и апстрактно мишљење;
- развијају способности јасног и прецизног изражавања и коришћења основног математичко-логичког језика;
- развијају способности одређивања и процене квантитативних величина и њиховог односа;
- разликују геометријске објекте и њихове узајамне односе и трансформације;
- разумеју функционалне зависности, њихово представљање и примену;
- развијају систематичност, уредност, прецизност, темељност, истрајност, критичност у раду, креативност;
- развијају радне навике и способности за самостални и групни рад;
- формирају систем вредности;
- стичу знања и вештине које примењују и у другим предметима;
- развијају способности за правилно коришћење стручне литературе;
- формирају свест о универзалности и примени математичког начина мишљења;
- буду подстакнути да се даље образују и усавршавају у овој области у складу са индивидуалним способностима и потребама друштва;
- развијају способности потребне за решавање проблема и нових ситуација у процесу рада и свакодневном животу.

ПРВИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 111 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ЛОГИКА И СКУПОВИ (10)

Основне логичке и скуповне операције. Важнији закони закључивања. Основни математички појмови, дефиниција, аксиома, теорема, доказ. Декартов производ. Елементи комбинаторике (пребројавање коначних скупова): правило збира и правило производа.

РЕАЛНИ БРОЈЕВИ (3)

Преглед бројева, операције, поље реалних бројева.

Пропорционалност величина (8)

Размера и пропорција, пропорционалност величина (директна, обрнута, уопштење); примене (сразмерни рачун, рачун поделе и мешања).

Процентни рачун, каматни рачун. Таблично и графичко приказивање стања, појава и процеса.

УВОД У ГЕОМЕТРИЈУ (8)

Тачка, права и раван; односи припадања и распореда. Међусобни положаји тачака, правих и равни.

Дуж, угао, диједар.

Нормалност правих и равни. Угао између праве и равни, угао између две равни.

ПОДУДАРНОСТ ФИГУРА (16)

Подударност фигура, подударност троуглова. Примене подударности у доказним и конструктивним задацима.

Вектор, једнакост вектора и операције са векторима; примене. Транслација. Ротација.

Осна и централна симетрија.

РАЦИОНАЛНИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ (20)

Полиноми и операције са њима; дељивост полинома. Растављање полинома на чиниоце. Важније неједнакости (доказивање).

Операције са рационалним алгебарским изразима (алгебарски разломци).

ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ И НЕЈЕДНАЧИНЕ. ЛИНЕАРНА ФУНКЦИЈА (18)

Линеарне једначине са једном и више непознатих.

Еквивалентност и решавање линеарних једначина са једном непознатом.

Линеарна функција и њен график.

Систем линеарних једначина са две и три непознате (разне методе решавања).

Примена линеарних једначина и система линеарних једначина на решавање различитих проблема.

Линеарне неједначине са једном непознатом и њихово решавање.

Неједначине облика $(ax + b)(cx + d) > 0$ ($\geq 0, < 0, \leq 0$).

СЛИЧНОСТ (8)

Размера и пропорционалност дужи; Талесова теорема и њене примене.

Сличност троуглова; примена код правоуглог троугла, Питагорина теорема. Примене сличности у решавању конструктивних и других задатака.

ТРИГОНОМЕТРИЈА ПРАВОУГЛОГ ТРОУГЛА (8)

Тригонометријске функције оштрог угла.

Основне тригонометријске идентичности.

Решавање правоуглог троугла.

Напомена: Обавезна су четири двочасовна школска писмена задатка са једночасовним исправкама (12)

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА**СТЕПЕНОВАЊЕ И КОРЕНОВАЊЕ (12)**

Степен чији је изложилац цео број, операције; децимални запис броја у стандардном облику.

Функција $y=x^n$ ($n \in \mathbb{N}$) и њен график.

Корен; степен чији је изложилац рационалан број. Основне операције са коренима.

Комплексни бројеви и основне операције са њима.

КВАДРАТНА ЈЕДНАЧИНА И КВАДРАТНА ФУНКЦИЈА (16)

Квадратна једначина са једном непознатом и њено решавање. Дискриминанта и природа решења квадратне једначине.

Вијетове формуле и њихове једноставније примене; растављање квадратног тринома на линеарне чиниоце.

Квадратна функција и њен график; екстремна вредност.

Простије квадратне неједначине.

Систем од једне квадратне и једне линеарне једначине са две непознате.

ЕКСПОНЕНЦИЈАЛНА ФУНКЦИЈА, ЛОГАРИТАМСКА ФУНКЦИЈА (12)

Експоненцијална функција и њено испитивање (својства, график). Једноставније експоненцијалне једначине.

Појам инверзне функције.

Појам логаритма, основна својства. Логаритамска функција и њен график.

Основна правила логаритмовања, антилогаритмовање. Декадни логаритми. Примене логаритама (геометрија, нумеричка математика, пракса).

ПОЛИЕДРИ (12)

Полиедар; правилан полиедар.

Призма и пирамида.

Површина полиедра; површина призме, пирамиде и зарубљене пирамиде.

Запремина полиедра (квадра, призме, пирамиде и зарубљене пирамиде).

ОБРТНА ТЕЛА (10)

Прав ваљак, права купа и зарубљена права купа. Површина и запремина правог кружног ваљка, праве кружне купе и зарубљене кружне купе.

Сфера и лопта; површина лопте; запремина лопте.

Напомена: Обавезна су четири једночасовна школска писмена задатка са једночасовним исправкама (8).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основне карактеристике програма математике су: усклађеност са програмом математике за основну школу; логичка повезаност садржаја, посебно са аспекта развоја математике; настојање да садржаји математике, где год је то могуће, претходе садржајима других предмета у којима се математика примењује.

При избору садржаја узет је у обзир општекултурни значај математике, тј. да се математика и њој својствен стил мишљења посматра и као битни елемент опште културе данашњег човека, без обзира којом се активношћу бави. Зато се неки садржаји из старијих разреда основне школе и на овом узрасту даље утврђују, продубљују, допуњују и заокружују тако да представљају неопходни део савремене опште културе образовних људи. Поред тога, за избор садржаја била је врло значајна образовна функција наставе математике (стицање нових математичких знања, подизање нивоа математичког образовања ученика) и њен допринос даљем оспособљавању ученика да логички мисле и стваралачки приступају решавању различитих проблема, јер таква оспособљеност (захваљујући адекватним математичким садржајима и методама) има широки утицај на многобројне делатности у данашње време и омогућава касније ефикасно учење.

Неодвојива од образовне је и васпитна функција наставе математике, јер се код ученика развија правилно мишљење и доприноси изграђивању низа позитивних особина личности.

На овом нивоу веома су значајни и практични циљеви наставе математике. То значи да се водило рачуна о примени математике у животу, пракси и другим научним областима које ученици на овом нивоу изучавају или ће их учити касније.

За реализацију циља и задатака наставе математике на овом нивоу изабрани садржаји програма у основи су довољно приступачни свим ученицима. Они такође могу и стимулативно деловати на ученике, који имају могућност да их усвоје и на нешто вишем нивоу (већи степен апстракције и генерализације, синтезе и примене, стваралачко решавање проблема). У вези с тим, строгост у интерпретацији садржаја треба да буде присутна у прихватљивој мери, уз ослањање на математичку интуицију и њено даље развијање, тј. мотивација и интуитивно схватање проблема треба да претходе строгости и критичности, а излагање градива мора бити праћено добро одабраним примерима и тек након довољног броја урађених таквих примера треба приступити генерализацији појма, чињенице и сл.

Да би се остварио постављени циљ наставе математике, неопходно је у току наставе успешно реализовати одређене образовне, васпитне и практичне задатке, истакнуте на почетку програма.

Услови за успешну реализацију програма математике су: правилно планирање и редовно припремање наставника за извођење наставе; целисходно коришћење фонда часова и добро организован наставни процес; комбинована примена савремених наставних метода и разноврсност облика рада са ученицима, уз смишљено одабирање и припремање примера и задатака и правилну употребу одговарајућих наставних средстава, учила и других прибора за наставу математике. Све то, на одређени начин, треба да одрази интенције програма: подизање нивоа наставе и њену актуелизацију, стварање услова у којима ће ученици сопственим напорима усвајати трајна и активна математичка знања и оспособљавати се за њихову примену и стицање нових знања.

Тако организована и извођена настава математике, уз пуно интелектуално ангажовање ученика у свим фазама наставног процеса, у већој мери је ефикасна и продуктивна, а такође подстиче самоиницијативу ученика у стицању знања и доприноси изграђивању радних навика и подизању радне културе ученика (што је и важан васпитни задатак наставе). Својом структуром математика томе доста погодује.

У програму је годишњи фонд часова за сваки разред дат по темама. Укупан број часова који је назначен за сваку тему треба схватити као оријентациони број у оквиру којег треба реализовати одговарајуће садржаје. Тиме се наставнику индиректно указује на обим, дубину, па и начин интерпретације садржаја сваке теме. Евентуална одступања могу бити за око 10% од предвиђеног фонда часова за тему (зависно од конкретне ситуације – нпр. земљотрес, пандемија, други разлог великог губљења часова,...).

По правилу, теме треба обрађивати једну за другом, како су наведене у програму, мада се не искључује и другачији редослед.

Укупан број часова предвиђен за поједине теме (а самим тим и годишњи фонд часова) сам наставник распоређује по типовима часова, тј. одређује колико ће узети за обраду нових садржаја, а колико за утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање знања и др. По правилу, тај однос треба да буде око 2:3, тј. за обраду нових садржаја употребити до 40% укупног наставног времена, а најмање 60% за остало. Међутим, ниједан час не треба утрошити само за излагање новог градива.

Реализација програма математике, посебно у I разреду, треба да представља природан прелаз од наставе у основној школи и да се заснива на већ стеченим математичким знањима ученика, с тим што објективна ситуација изискује извесно систематско утврђивање и обнављање оних садржаја из програма основне школе на којима се заснива обрада нових садржаја, а то се може постићи интегрисањем појединих садржаја из основне школе у обраду нових садржаја на оном месту где је то потребно и у оној фази наставе када је то актуелно (обнављање на самом часу, самостално обнављање од стране ученика кроз домаћи рад и сл.). То од наставника захтева да смишљено и студиозно планирају наставне садржаје.

У погледу математичке терминологије мора постојати континуитет у односу на коришћену (прописану) терминологију у основној школи.

Ради осавремењивања наставе математике и ефикаснијег усвајања садржаја, пожељно је да се обезбеди и присуство рачунарске подршке у настави математике (у почетној фази у фронталном облику рада и уз коришћење узорних демонстрационих програмских апликација, уколико нема услова за индивидуални рад ученика на рачунару у оквиру наставе математике).

Начин реализације по разредима

I разред

Логика и скупови. – Ову тему треба реализовати кроз понављања, продубљивања и допуњавања оног што су ученици учили у основној школи. Ови логичко-скуповни садржаји (исказ, формула, логичке и скуповне операције, основни математички појмови, логичко закључивање и доказивање тврдњи, релације и функције) извесна су основа за виши ниво дедукције и строгости у реализацији осталих садржаја програма математике на овом ступњу образовања и васпитања ученика. При томе, нагласак треба да буде на овладавању математичко-логичким језиком и разјашњавању суштине значајних математичких појмова и чињеница, без превеликих формализација.

Важан моменат у спречавању формализма и усмеравању пажње у настави математике на суштинска питања јесте правилно схватање улоге и места логичко-скуповне (па и геометријске) терминологије и симболике.

Елементе комбинаторике треба дати на једноставнијим примерима и задацима, као примену основних принципа пребројавања коначних скупова.

Реални бројеви. – У краћем прегледу бројева од природних до реалних, треба извршити систематизацију знања о бројевима, стеченог у основној школи, посебно истичући принцип перманентности својстава рачунских операција. При томе посебну пажњу обратити на својства рачунских операција, као основу за рационализацију рачунања и трансформације израза у оквиру других тема.

Пропорционалност величина. – Карактеристика ове теме је што у њој долази до изражаја повезивање и примена разних математичких знања. На бази проширивања и продубљивања раније стечених знања, основну пажњу овде треба посветити примени функција директне и обрнуте пропорционалности и пропорција у решавању разних практичних задатака, повезујући то и са табличним и графичким приказивањем одређених стања, процеса и појава.

Увод у геометрију. – Ово је уводна тема у геометрију нарочито у погледу упознавања ученика са аксиоматским приступом изучавању геометрије (основни и изведени појмови и ставови, дефиниције). Полазећи од посебно изабраних аксиома припадања, распореда и паралелности треба на неколико једноставнијих примера упознати ученике са суштином и начином доказивања теорема.

Подударност. – Обрада садржаја из ове теме (подударност, вектори и изометријске трансформације) треба да буде наставак оног што се о томе учило у основној школи. Ослањајући се на претходна знања ученика о векторима, треба тај појам доградити до нивоа неопходног за ефикасну примену. Такође, треба истаћи основна својства сваке од изучаваних изометрија и обрадити изометријске трансформације као пресликавање равни у саму себе, њихову класификацију и примене.

Рационални алгебарски изрази. – Циљ ове теме је да ученици, користећи упозната својства операција са реалним бројевима, коначно овладају идејама и поступцима вршења идентичних трансформација полинома и алгебарских разломака. При томе тежиште треба да буде на разноврсности идеја, сврси и суштини тих трансформација, а не на раду са компликованим изразима.

Линеарне једначине и неједначине. – У оквиру ове теме треба извршити продубљивање и извесно проширивање знања ученика о линеарним једначинама и неједначинама, која су стекли у основној школи, истичући појам еквивалентности једначина и неједначина и примену у њиховом решавању. Треба узимати и примере једначина у којима је непозната у именуоцу разломка, као и оне које садрже један или два параметра. У сваком случају, треба

избегавати једначине са сувише сложеним изразима. У овој теми тежиште треба да буде у примени једначина на решавање разних проблема. Приликом обраде неједначина и система неједначина са једном непознатом треба се ограничити само на оне које не садрже параметре. Решења неједначина записивати на више начина, одређујући се за најцелисходнији, користећи при томе првенствено унију и пресек скупова.

Сличност. – У оквиру ове теме, поред заснивања мерења дужи и углова, (доводећи у везу самерљивост дужи с карактером размере њихових дужина) и продубљенијег усвајања Талесове теореме (са применама), ученици треба да уоче практичне примене сличности. Посебно треба да схвате суштину метода сличности у решавању рачунских и конструктивних задатака. Такође је значајна примена сличности у доказивању појединих теорема (Питагорине и др.). Може се обрадити и однос површина сличних многоуглова (у виду задатка). Одговарајућу пажњу треба посветити примени Питагорине теореме у рачунским и конструктивним задацима.

Тригонометрија правоуглог троугла. – Ученици треба добро да схвате везе између странице и углова правоуглог троугла (дефиниције тригонометријских функција оштрог угла), њихове последице и примене. При решавању правоуглог троугла треба се ограничити на једноставније и разноврсне задатке.

II разред

Степеновање и кореновање. – Овде треба посветити пуну пажњу усвајању појма степена и корена и савлађивању операција са њима (на карактеристичним, али не много сложеним задацима). Од посебног је значаја релација $\sqrt{a^2} = |a|$, а такође и децимални запис броја у тзв. стандардном облику $a \cdot 10^n$, где је $1 \leq a < 10$ и $n \in \mathbb{N}$. Обрадити рационалисање именилаца облика: $\sqrt{a} \cdot \sqrt{a \pm \sqrt{b}}$.

Функцију $y = x^n$ испитивати само у неколико случајева (за $n \leq 4$), са закључком о облику графика када је изложилац n паран и када је непаран број. У вези са комплексним бројевима треба обрдити само основне појмове и чињенице које ће бити неопходне при изучавању садржаја о квадратној једначини.

Квадратна једначина и квадратна функција. – Садржаји ове теме значајни су са становишта систематског изграђивања алгебре и практичних примена. Треба решавати и једначине са непознатом у именуоцу разломка, које се свде на квадратне једначине, као и једноставније једначине са параметрима. Потребну пажњу ваља посветити примени квадратних једначина и неједначина у решавању разноврсних а једноставнијих проблема. Неопходно је да ученици добро науче да скицирају и „читају“ график квадратне функције. При испитивању квадратне функције у већој мери треба користити управо њен график (његову скицу), не инсистирајући много на одређеној „шеми испитивања функције“ у којој цртање графика долази тек на крају. Квадратне неједначине треба решавати користећи знања о знаку квадратног тринума, као и знања о решавању линеарних неједначина.

Експоненцијална и логаритамска функција. – Приликом обраде ових функција, за уочавање њихових својстава користити првенствено графичке интерпретације. На једноставним примерима упознати одређивање логаритама (у циљу продубљивања појма логаритма). Логаритмовање обрдити у мери неопходној за практичне примене (уз коришћење цепних рачунара).

Полиедри и обртна тела. – У обради ових садржаја (у ствари, продубљивању и допуњавању знања која о њима ученици већ имају) значајно је да ученици већ усвојене основне појмове и чињенице просторне геометрије умеју успешно примењивати у решавању задатака (не много сложених), укључујући и оне практичне природе (одређивање запремине модела неког геометријског тела, конкретне грађевине или предмета, ако унапред нису дати неопходни подаци и сл.). Посебну пажњу треба посветити даљем развијању логичког мишљења и просторних представа ученика, чему у извесној мери може допринети разумно позивање на очигледност, коришћење модела (па и приручних средстава) и правилно скицирање просторних фигура. Поред даљег рада на усавршавању

технике рачунања и трансформација израза, корисно је повремено од ученика захтевати да дају процену резултата рачунског задатка. Обрасци за површину и запремину лопте и њених делова не морају се изводити.

ОСНОВИ ПРЕВОЂЕЊА

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

Смер: живи језици

Циљ и задаци

Циљ наставе предмета *основи превођења* јесте развијање елементарних теоријских сазнања и практичних вештина из области писменог и усменог превођења у формалном и неформалном контексту.

Задаци наставе предмета *основи превођења* су да ученици:

- схвате суштину, особености и значаја превођења;
- савладају основне законитости и поступке приликом писменог и усменог превођења;
- развијају преводачке способности и друге врсте преобликовања усмених и писаних текстова (од матерњег ка циљном и обрнуто) у неформалним и формалним контекстима, уз увиђање сличности и разлика у свим познатим језичким системима;
- схвате значај превођења и одговорност које превођење подразумева;
- развијају интеркултурну компетенцију и разумеју културолошки контекст који представљају неопходан услов за квалитетно превођење.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

- Природа превођења;
- историјски развој превођења;
- друштвена улога превођења;
- специфичност превођења;
- специфичност превођења у односу на националну културу и традицију;
- облици и врсте превођења;
- преводачки поступци;
- помоћна средства у превођењу;
- превођење и контрастивна анализа;
- специфични проблеми различитих врста превођења;
- етикеција у провођењу.

Напомена:

У оквиру теме о специфичностима превођења, за јапански језик треба водити рачуна о следећем: проблеми тзв. „језичких реалитија“, гисеио и гитаио, разлика између писаног и говорног стила, различити нивои учтивог говора, посебност књижевних врста (петеке форме, хонкадори).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Настава предмета *основи превођења* уско је повезана са наставом првог страног језика, будући да садржаји програма обухватају основне појмове из теорије превођења и посебно технике превођења. Да би се остварили постављени циљеви и задаци, настава се састоји из теоријског и практичног дела. Имајући то у виду, у настави овог предмета осим лингвистичких, у пуној мери морају бити заступљени и цивилизацијски, културни, књижевни и научнотехнички садржаји.

Организација наставе

Настава *основа превођења* одвија се у одељењу од 24 ученика. Наставник организује, води и координира наставни процес у којем је од пресудног значаја активност ученика на оспособљавању за самостални рад.

Програмом предвиђен број часова за остваривање циљева и задатака овог предмета треба распоредити тако да се за усвајање теоријског дела употреби 40% времена, а за стицање практичних знања 60%.

У току наставног процеса ученици се оспособљавају за различите врсте превођења, са посебним фокусом на писмено превођење.

Стечена теоријска знања из технике превођења ученици примењују преводећи са страног на матерњи језик и обрнуто. Наставник настоји да осигура равномерну заступљеност оба смера превођења.

Приликом превођења књижевних текстова, наставник инсистира на коректности превода прозног и драмског текста, а препев детаљније обрађује само са посебно за то даровитим ученицима.

У циљу постизања веће мотивације за рад, саставни део наставе чине и разни видови сарадње са одговарајућим институцијама у граду: присуствовање предавањима и трибинама у организацији Удружења преводилаца, гостовање ученика у центрима за обуку за консекутивно и симултано превођење, разговори са истакнутим преводиоцима, итд.

Саставни део наставног процеса су и честе усмене и писмене вежбе превођења. Оне представљају илустрацију одређеног преводилачког поступка и по правилу су кратке и разноврсне. Дужи писмени преводи раде се у виду домаћег задатка, а коректност превода се проверава на часу.

Ученици се у раду упућују на стално коришћење различитих врста речника.

Наставни материјал

У циљу успешнијег остваривања постављених циљева и задатака, у настави се користи аутентични материјал (штампа, аудио и видео материјал). Аудио и видео материјал користи се за илустрацију и усвајање техника консекутивног и симултаног превођења.

Писмени задаци

У току школске године ученици раде 2 писмена задатка, по један у сваком полугодишту. Писмени задатак се по правилу ради у форми превода и проверава оспособљеност ученика за примену стечених теоријских знања и ниво оспособљености за самостални рад. У току писменог задатка наставник може дозволити употребу речника.

Осим обавезног писменог задатка, раде се и краћи контролни задаци.

Смер: класични језици

Циљ и задаци

Циљ

Циљ наставе предмета *основи превођења* је оспособљавање ученика да самостално, уз употребу речника и одговарајуће помоћне литературе, писано преводе одломке из списка класичних грчких и римских писаца.

Задаци наставе предмета *основи превођења* су да се ученици:

- упознају са основним преводилачким техникама;
- оспособе да правилно и сврсисходно користе речнике и приручнике;
- оспособе за самосталну анализу и тумачење текста;
- упознају са значајем познавања контекста за правилно превођење;
- упознају са начинима решавања проблема анахроничности текста.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Опште поставке

- Преводилачке методе и технике;
- Тумачење и превођење;
- Елементи контрастивне анализе;
- Појам стила и проблеми стилске анализе.

Текст

- Адаптирани текстови;
- Изворни текстови;
- Сентенце / изреке.

Помоћна средства

- Речници;
- Приручници;
- Књижевни преводи грчких и римских аутора.

Специфичности превођења са класичних језика

- Анахроничност појмова, реалија и књижевних форма.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

На почетку највећу пажњу треба посветити употреби речника. Упутно је да ученици најпре са наставником читају унапред одабране одреднице, а тек потом да на часу користе речник самостално, уз помоћ наставника.

Пожељно је да текстови у што већем броју буду прозни. При обрађивању поезије не треба инсистирати на метричком превођењу. Најважније од свега јесте нагласити ученицима да је потребно да најпре разумеју текст, па да га тек онда преводе.

Текстове који се обрађују пожељно је дидактички опремити. Међу вежбама треба да се нађу вежбе антонимије и синонимије, као и вежбе изналажења алтернативних израза, како у класичном тако и у матерњем језику.

Сентенце/изреке је препоручљиво користити као упечатљиве примере фразеолошких и концепцијских сличности и разлика.

Како је пожељно ученицима давати и примере посебно успешних превода на матерњи језик, препорука је да се повремено користе постојећи књижевни преводи грчких и римских писаца. Такође, значајну помоћ могу представљати и нарочито успели преводи са модерних страних језика које ученици знају.

РЕТОРИКА И БЕСЕДНИШТВО

Циљ и задаци

Циљ наставе предмета је проширивање опште културе и развијање способности говора, аргументовања и правилног закључивања.

Задаци наставе предмета су да ученици:

- упознају историјат реторике и беседништва;
- негују правилан говор и прецизно изражавања;
- развијају смисао за тачно и ефикасно формулисање појединих проблема и припремају се за успешно друштвено комуницирање;
- негују способност убедљивог аргументовања различитих ставова и критичког мишљења;
- упознају и примењују одређена реторичка правила;
- развијају способност логичког закључивања;
- проширују општу културу и допуне стечена знања.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ПРЕДМЕТ И ЊЕГОВИ ОПШТИ ПОЈМОВИ (4)

Појам реторике. Однос реторике и беседништва. Да ли се говорник рађа или се учи (таленат или наук)? Значај и друштвена улога беседништва. Беседништво и демократија. Противуречни ставови о корисности беседништва.

Врсте беседништва. Судско (форензично) беседништво. Политичко (делиберативно) беседништво. Свечано (епидеиктичко) беседништво. Остали облици беседништва.

ИСТОРИЈА БЕСЕДНИШТВА И РЕТОРИКЕ (12)

Античко грчко беседништво. Трагови код Хомера. Први примери судског говора. Рађање реторике на Сицилији – Коракс и

Тисија. Настанак реторике и судско беседништво. Темистокле и Перикле. Горгија и настанак атинског беседништва. Александријски канон десеторице говорника. Процват судског говора у Атини: Антифонт, Лисија, Исократ, Исеј, Демостен. Професионални писци судских говора – логографи. Први уџбеници говорништва. Платон (Федар). Аристотел.

Реторика и беседништво у Риму. Грчко наслеђе. Атицистички и азијатски стил. Друштвене околности које су погодиле развитку реторике и беседништва у Риму. Школовање беседника. Катон. Цицерон. Квинтилијан.

Средњовековно беседништво. Улога хришћанске цркве. Врсте духовних беседа (проповеди, слова, поуке). Јован Златоусти. Августинова реторика. Преживљавање судског говорништва у Италији. Ренесансна реторика. Политичко говорништво буржоаских револуција. Реторика и беседништво код нас – Нушићева „Реторика”. Заступљеност реторике у школама и на факултетима у свету и код нас.

ОСОБИНЕ БЕСЕДЕ (16)

Основне одлике добре беседе, предмет и циљ беседе. Структурирање беседе. Античка петодооба. Увод (еџордиум) и његови неопходни елементи. Излагање (експозицио) – основни задаци и неопходни делови. Закључак (конклузио) и његове главне карактеристике.

Водећа мисао беседе. Економија аргумената. Дужина беседе. Припремање беседе. Писани говор и говор екс темпоре. Значај добрих беседника (основне тезе беседе). Мисаони концепт екстемпорне беседе.

Стилске особине беседе. Јасноћа изражавања. Правилан и чист говор. Избор речи. Фигуре речи и фигуре мисли. Примери важнијих фигура. Општа места.

ОСОБИНЕ ГОВОРНИКА (7)

Спољашње особине. Изглед беседника. Глас и његов значај. Дикција и модулација гласа. Гестикулација.

Духовне особине. Интелигенција и елоквенција. Познавање предмета беседе. Морална својства говорника. Убеђеност говорника. Меморија. Самосаглађивање. Контролисање треме и страха.

ОСОБИНЕ СЛУШАЛАЦА (7)

Врсте аудиторијума. Анонимни и познати слушаоци. Хомогени и разнородни аудиторијум. Мали и масовни аудиторијум. Особине и понашање масовног аудиторијума. Одржавање пажње аудиторијума (досетке, реторска питања, илустрација, статистички подаци, шок-техника). Реакције аудиторијума.

ПРИМЕРИ НАЈБОЉИХ БЕСЕДА (8)

ВЕЖБЕ (10)

Сваки ученик треба да на вежбама припреми и изговори неколико беседа на задату тему, импровизује говор у одређеном поводу (прослава дана школе, рођендан, матура и сл.), оцењује и анализира говор који су други ученици одржали, итд.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Садржаји програма овог предмета се ослањају на знања и способности ученика из предмета српски језик стечена током претходног образовања. Наставни програм српског језика и књижевности, у делу култура изражавања, обухвата садржаје који омогућавају стицање општих знања о стилистици и функционалним стилевима и о стилским особинама беседе. У реализацији садржаја програма овог предмета треба успоставити корелацију са свим друштвеним предметима, а посебно са предметима српски језик и књижевност.

Садржаји програма предмета основи реторике и беседништва обухватају теоријски део и вежбе, што захтева и посебне облике организације наставе.

У теоријском делу садржаја програма наставник презентира ученицима основна начела беседништва и логичке и техничке методе. На примерима најбољих беседа наставник илуструје теоријска излагања и има слободу да сам бира примере којима изражава своју креативност и способност да код ученика развије љубав према предмету.

Посебну пажњу наставници треба да обрате вежбама и избору тема тако да омогуће ученицима да практично примене стечена теоријска знања и основне принципе беседништва на конкретним примерима. Сваки ученик треба да припреми један говор на задату тему и један говор по свом избору.

У припреми наставе предметни наставници могу да користе следећу литературу:

1. Бранислав Нушић: „Реторика” (*Геца Кон*, 1934., Београд или *репринт Београд*, 1988.).

2. Др Сретен Петровић: „Реторика” (*Савремена администрација*, Београд, 1995.).

Приликом оцењивања ученика треба водити рачуна о композицији говора, начину и квалитету аргументовања и о форми и лепоти изражавања. Минимум захтева је да ученици савладају основна теоријска знања, а градирање оцене се врши на основу ученикове способности да та теоријска знања примени у припреми свог говора на задату тему и говора по свом избору.

РАЧУНАРСТВО И ИНФОРМАТИКА

Циљ и задаци

Циљ наставног предмета рачунарство и информатика је стицање знања, овладавање вештинама и формирање вредносних ставова који доприносе развоју информатичке писмености неопходне за даље школовање, живот и рад у савременом друштву, као и оспособљавање ученика да ефикасно и рационално користе рачунаре на начин који не угрожава њихово физичко и ментално здравље.

Задаци наставе предмета рачунарство и информатика су да ученици:

- развијају свест о неопходности коришћења рачунара у свакодневном животу и раду и значају информатике за функционисање и развој друштва;
- изграде правилне ставове према коришћењу рачунара, без злоупотребе и претеривања које угрожава њихово физичко и ментално здравље;
- упознају савремена ергономска решења која олакшавају употребу рачунара и изграде спремност за праћење нових решења у области информатичке технологије;
- стекну знања потребна за подешавање параметара оперативног система на нивоу корисничког интерфејса, коришћење могућности оперативних система и система датотека конкретног оперативног система;
- развију прецизност, рационалност и креативност у раду са рачунаром;
- овладају коришћењем програма за обраду текста и табеларних података и креирање докумената у коме су интегрисани текст, слика и табела;
- разумеју принципе функционисања интернета, локалних мрежа и оспособе се за коришћење мрежних ресурса, интернет сервиса и система за електронско учење;
- упознају начине израде презентација и оспособе се за израду једноставнијих презентација;
- примене стечена знања и вештине у савладавању програма других наставних предмета;
- упознају принципе представљања и обраде цртежа и слика на рачунару и овладају техникама коришћења једног од графичких програма за обраду цртежа и слика;
- јачају способност за прецизно и концизно дефинисање проблема; упознају се са алгоритамским начином решавања проблема и основним алгоритмима;
- ефикасно користе програмски језик заснован на прозорима за решавање различитих проблема у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу;

– развију способности писања програма вођених догађајима и разумеју принципе креирања модуларних и добро структурираних програма;

– упознају основни концепт и принципе Веб дизајна и Веб програмирања, разумеју логику анимације и овладају њеном употребом у креирању сопствених Веб пројеката;

– упознају концепт базе података, њену организацију, коришћење упита за добијање тражених података из базе, прављење извештаја и дистрибуцију података;

– јачају способност решавања проблема развојем логичког и критичког мишљења;

– унапреде способности за брзо, ефикасно и рационално проналажење информација коришћењем рачунара, као и њихово критичко анализирање, складиштење и преношење;

– на адекватан начин користе предности рачунара и друштвених мрежа у удруживању са другима и покретању акција чији је циљ ширење корисних информација или пружање помоћи и подршке онима којима је то потребно;

– унапреде стратегије и технике самосталног учења користећи могућности рачунара и развију спремност за учење током целог живота.

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

1. ОСНОВИ ИНФОРМАТИКЕ (8)

- Информација и информатика.
- Кодирање информација коришћењем бинарног бројевног система.
- Представљање разних типова информација (текстуалне, графичке и звучне).
- Кодирање карактера, кодне схеме.
- Јединице за мерење количине информација.
- Развој информационих технологија (прикупљања, складиштења, обраде, приказивања и преноса података).
- Значај и примена рачунара.
- Утицај рачунара на здравље.

2. АРХИТЕКТУРА РАЧУНАРСКОГ СИСТЕМА (4)

- Структура и принцип рада рачунара.
- Врсте меморије рачунара.
- Процесор.
- Матична плоча.
- Магистрала.
- Улазно-излазни уређаји.
- Утицај компоненти на перформансе рачунара.

3. ПРОГРАМСКА ПОДРШКА РАЧУНАРА (2)

- Оперативни систем.
- Системски софтвер.
- Апликативни софтвер.
- Верзије и модификације програма.
- Интернационализација и локализација (термини i18n и L10n)
- Дистрибуција програмских производа (комерцијална, дељена (енгл. *shareware*), јавно доступна (енгл. *freeware*), пробна (енгл. *trial*)).
- Заштита права на интелектуалну својину.

4. ОСНОВЕ РАДА У ОПЕРАТИВНОМ СИСТЕМУ СА ГРАФИЧКИМ ИНТЕРФЕЈСОМ (12)

- Основни елементи графичког интерфејса оперативног система (радна површина, прозор, икона, дугме, панел, мени, каталог).
- Покретање програма.
- Датотека (атрибути датотеке, путања датотеке, групно име датотека) и основне операције над датотеком.
- Каталог.

- Архивирање датотека и средства за архивирање датотека.
- Основна подешавања оперативног система: подешавање датума и времена, радне површине (позадине, чувара екрана, резолуције екрана), регионална подешавања, промена корисничких налога.

• Инсталирање корисничких програма. Уклањање програма. Инсталирање управљачких програма периферних уређаја.

- Мултимедијалне могућности оперативног система.
- Средства и методе заштите рачунара и информација.

5. РАД У ПРОГРАМУ БЕЛЕЖНИЦА (2)

- Правила слепог куцања.
- Унос текста
- Подешавање и промена језика тастатуре („писма”).
- Коришћење пречица са тастатуре
- отварање другог документа
- исецање текста
- копирање текста, клипборд
- убацивање текста
- скок на почетак реда
- скок на крај реда
- скок на почетак документа
- скок на крај реда
- чување документа
- Кодне шеме: UNICODE и UTF-8/UTF-16

6. ТЕКСТ-ПРОЦЕСОР (16)

- Радно окружење текст-процесора.
- Једноставнија подешавања радног окружења.
- Операције са документима (креирање, отварање, премештање од једног до другог отвореног документа, чување, затварање).
- Уређивање текста.
- Коришћење симбола за формирање.
- Премештање садржаја између више отворених докумената.
- Уметање у текст: специјалних симбола, датума и времена, слика, текстуалних ефеката.
- Проналажење и замена задатог текста.
- Уметање и позиционирање нетекстуалних објеката.
- Уметање табеле у текст.
- Формирање текста (страница, ред, маргине, проред).
- Нумерација страница.
- Израда стилова.
- Коришћење готових шаблона и израда сопствених шаблона.
- Писање математичких формула.
- Генерисање садржаја и индекса појмова.
- Штампана докумената.

7. ЈЕЗИЧКЕ ОПЦИЈЕ ТЕКСТ ПРОЦЕСОРА (4)

- Укључивање различитих језичких пакета.
- Подешавање језика за проверу.
- Провера правописа и граматике (*spell checker*).
- Електронски речници.

8. РАЧУНАРСКЕ МРЕЖЕ И ИНТЕРНЕТ (14)

- Појам и врсте рачунарских мрежа.
- Намена рачунарских мрежа.
- Распон мрежа (локалне мреже (*LAN*), глобална мрежа (*WAN*)).
- Повезивање чворова и топологија мрежа.
- Мрежни слојеви и протоколи.
- Мрежни хардвер и софтвер.
- Интернет, технологије приступа интернету.
- Веб.
- Повезивање рачунара на интернет.
- Сервиси интернета.
- Право и етика на интернету.

9. СЛАЈД-ПРЕЗЕНТАЦИЈЕ (12)

- Презентације и њихова примена.
- Основне етапе при развоју слајд-презентације.

- Правила дизајна презентације.
- Радно окружење програма за израду слајд-презентација.
- Подешавања радног окружења.
- Креирање фото-албум презентације.
- Типови презентација.
- Основне операције са слајдом.
- Додавање и формирање текстуалних објеката.
- Додавање нетекстуалних објеката (графички, звучни, видео).
- Анимација објеката слајда.
- Анимација прелаза између слајдова.
- Дизајн позадине и „мастер” слајда.
- Интерактивна презентација (хипервезе, акциона дугмад).
- Подешавање параметара приказа презентације.
- Штампање презентације.

ДРУГИ РАЗРЕД

(60 часова вежби годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

1. РАД СА ТАБЕЛАМА (18)

- Основни појмови (прикупљање података, њихово табеларно и графичко приказивање на разне начине, као и читање и тумачење таквих приказа).
 - Основни појмови о програмима за рад са табелама (структура документа, формати датотека).
 - Подешавање радног окружења (палете алатки, пречице, лењир, поглед, зум) додавање, брисање, премештање и преименовање радних листова.
 - Типови података.
 - Уношење података у табелу (појединачни садржаји ћелија и аутоматске попуње).
 - Подешавање димензија, премештање, фиксирање и сакривање редова и колона.
 - Уношење формула са основним аритметичким операцијама, користећи референце на ћелије.
 - Копирање формула, релативно и апсолутно референцирање ћелија.
 - Функције за: сумирање, средњу вредност, минимум, максимум, пребројавање, заокруживање.
 - Логичке функције.
 - Формирање ћелија (број децималних места, датум, валута, проценат, поравнање, прелом, оријентација, спајање ћелија, фонт, боја садржаја и позадине, стил и боја рама ћелије).
 - Сортирање и филтрирање.
 - Намена различитих типова графикона, приказивање података из табеле помоћу графикона.
 - Подешавање изгледа странице документа за штампање (оријентација папира, величина, маргине, прелом, уређивање заглавља и подножја, аутоматско нумерисање страна).
 - Прегледање документа пре штампања, аутоматско штампање насловног реда, штампање опсега ћелија, целог радног листа, целог документа, графикона и одређивање броја копија, штампање документа.
- #### 2. РАЧУНАРСКА ГРАФИКА (20)
- Увод у рачунарску графику
 - Начини представљања слика у рачунару – векторска и растерска графика.
 - Карактеристике рачунарске графике – резолуција и број боја.
 - Класификација програма за рад са рачунарском графиком.
 - Формати датотека.
 - Улазне и излазне графичке јединице.
 - Пример програма за креирање и обраду растерске графике
 - Увоз слике са камере и скенера.
 - Основне корекције слике.
 - Промена резолуције слике и формата датотеке.
 - Оптимизација за веб.
 - Организовање фото-албума.

- Штампање растерске графике.
- Алати за цртање.
- Палете боја.
- Ефекти, маске, исечање, брисање, копирање делова слике, подешавање осветљености, контраста, итд.
- Ретуширање и фото-монтажа
- Додавање текста.
- Израда ГИФ-анимације.
- Пример програма за креирање векторске графике
 - Подешавање радног окружења.
 - Цртање основних графичких елемената – објеката.
 - Трансформације објеката.
 - Комбиновање објеката.
 - Додавање текста.
 - Комбинација растерске и векторске графике.
 - Слојеви.
 - Глобални преглед цртежа.
 - Штампање векторске графике.

3. МУЛТИМЕДИЈА (10)

- Начини представљања звука у рачунару.
- Основни формати записа звука (*WAV, MP3, MIDI*).
- Програми за репродукцију звучних записа.
- Пример програма за снимање звука.
- Начини представљања видео-записа у рачунару.
- Основни формати видео-записа.
- Програми за репродукцију видео записа.
- Увоз видео записа са дигиталне камере.
- Пример програма за монтажу видео записа (комбинација слике, видеа и звука).
- Постављање видео записа на веб.

4. НАПРЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ИНТЕРНЕТА (12)

- Веб апликације за рад са документима (рад „у облаку”, енгл. cloud computing). Делење докумената на вебу.
- Блог.
- Вики-алат.
- Електронски портфолио.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(1 час недељно + 30 часова вежбања, 36 + 30 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

1. АЛГОРИТАМСКО РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА (4+0)

- Алгоритми
 - неформални појам алгоритма
 - начин описа алгоритама
 - основне конструкције у изградњи алгоритама (променљиве, додела, гранање, циклуси)
 - примери описа алгоритама

2. ПРОГРАМИРАЊЕ И ПРОГРАМСКИ ЈЕЗИЦИ (2+2)

- компилатори и интерпретатори
- класификације програмских језика
- једноставни примери програма
- онлајн компилатори
- основни елементи лексике и синтаксе језика (променљива, додела, израз, наредба)

3. ПРОГРАМИРАЊЕ У ВИЗУЕЛНОМ ИНТЕГРИСАНОМ РАЗВОЈНОМ ОКРУЖЕЊУ (2+4)

- Основни појмови објектно-оријентисаног програмирања
- Визуелно програмирање и креирање *ГКИ* апликација
 - фазе у креирању апликације
 - програмирање вођено догађајима и руковање догађајима
 - демонстрација на једноставним примерима апликација
 - елементарно објашњење структуре генерисаног кода

- Основне стандардне компоненте, догађаји и класе
 - компоненте (форма(образак), командно дугме, поље за унос, радио-дугмад, дугме за штиклирање, оквир с листом, комбиновани оквир, оквир за групу, плоча, саг)
 - догађаји (уобичајени догађаји мишем и са тастатуре)
 - рад са графиком и цртање
 - једноставни примери апликација са ГКИ које користе уведенe компоненте, догађаје и класе

4. ИЗРАЗИ (ПРОМЕНЉИВЕ, КОНСТАНТЕ, ОПЕРАТОРИ, ТИПОВИ) И НАРЕДБА ДОДЕЛЕ (6+6)

- Преглед типова, оператора и израза одабраног програмског језика
 - бројевни типови и њихови подтипови (распон, запис константи, ...)
 - преглед оператора (аритметички, релацијски, логички, доделе, условни, битовски), њиховог приоритета и асоцијативности
 - изрази (бројевни, логички)
 - ниске (*String*)
 - набројиви тип
 - конверзије типова
 - Појам наредбе и наредба доделе
 - Алгоритми доминантно линијске структуре (доминантно засновани на изразима)
 - улаз, обрада, излаз
 - програми са сложенијим изразима
 - алгоритам замене вредности променљивих
 - бројевне основе

5. НАРЕДБЕ ГРАНАЊА (8+6)

- Наредбе гранања
 - основни облици наредбе гранања (*if, if-then, if-then-else*)
 - угњеждене наредбе гранања (*else-if*)
 - наредба вишеструког гранања (*switch, case*)
 - Алгоритми сложеније разгранате структуре

6. ЦИКЛУСИ (НАРЕДБЕ ПОНАВЉАЊА) (6+10)

- Наредбе циклуса
 - наредбе за организацију бројачких циклуса (*for*)
 - наредбе за организацију циклуса са условом на почетку (*while*)
 - наредбе за организацију циклуса са провером услова на крају (*do/while, repeat/until*)
 - везе између различитих наредби циклуса (нпр. исказати *for* преко *while*)
 - Основни алгоритми цикличке структуре
 - Угњеждене петље
 - Алгоритми теорије бројева

7. МЕТОДЕ (2+1)

- Декларација, дефиниција и позив функције
- Параметри, аргументи, пренос
- Повратна вредност функције
- Излазни параметри (пренос по референци, кључна реч *var*)
- Глобалне и локалне променљиве
- Функције као методе класе

8. СЛОЖЕНИ ТИПОВИ ПОДАТАКА (2+1)

- Низови
- Текстуални типови података (*String*)
- Слогови/структуре
- Датотеке

НАПОМЕНА: Четири часа у току године предвиђена су за израду и исправак два једночасовна писмена задатка, по један у сваком полугодишту.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(1 час недељно + 30 часова вежби, 32 + 30 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I. БАЗЕ ПОДАТАКА (28)

1. ОСНОВИ БАЗА ПОДАТАКА (4+0)

- Појам базе података (БП).
- Системи за управљање базама података података (СУБП, примери примене СУБП).
- Разлика између податка и информације. Информациони системи.
- Веза БП и информационих система.
- Модели БП.
- Релационе БП.
- Основни појмови релационих БП (колона, табела, врста).
- Разлика математичког појма релације и релације релационе базе података.
- Појам кључа.
- Шема релационе БП.

2. КРЕИРАЊЕ БАЗА ПОДАТАКА У КОНКРЕТНОМ СУБП (2+2)

- Упознавање конкретног система за управљање БП.
- Коришћење унапред креираних БП.
- Планирање једноставних БП.
- Коришћење шаблона за креирање једноставних БП.

3. РАД С ТАБЕЛАМА (2+2)

- Креирање табела (са и без чаробњака).
- Избор типа података.
- Постављање примарног кључа.
- Уношење података у табелу.
- Измена (уређење) поља и слогова у релацији.
- Форматирање података у табели.

4. ВЕЗА ИЗМЕЂУ ТАБЕЛА (2+2)

- Појам везе.
- Креирање везе између табела.
- Опис референцијалног интегритета.
- Измене везе између табела.

5. ФОРМУЛАР (ОБРАСЦИ) (2+2)

- Креирање формулара (обрасца) са и без чаробњака.
- Унос података помоћу формулара.
- Додавање специјалних контрола форми (листе, комбиноване листе, командна дугмад и др.).
- Креирање мултиабеларних форми.

6. ПРЕТРАЖИВАЊЕ И СОРТИРАЊЕ (0+2)

- Тражење информација у табели.
- Сортирање, филтрирање и индексирање.

7. УПИТИ (0+2)

- Креирање упита (са и без чаробњака).
- Преглед резултата упита.

8. ИЗВЕШТАЈИ (0+4)

- Креирање извештаја (са и без чаробњака).
- Преглед извештаја.
- Постављање контрола и израчунавања у извештајима.
- Креирање мултиабеларних извештаја.

II. РАЧУНАРСКЕ МРЕЖЕ (4+2)

- Појам и предност умрежавања.
- Локалне мреже, формирање и структура.

- Повезивање чворова мреже.
- IP шема адресирања.
- Организација домена и доменских имена.
- Делење ресурса локалне мреже.
- Администрирање кућне локалне мреже.
- Повезивање локалне мреже са глобалном мрежом (интернетом).

III. НАПРЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ПРОГРАМА ЗА ОБРАДУ ТЕКСТА (4+4)

- Општи принципи визуелног формирања докумената.
- Уређивање текста.
- Коришћење симбола за формирање.
- Уметање у текст: специјалних симбола, датума и времена, слика, текстуалних ефеката.
- Рад са стиловама.
- Рад са сликама:
 - уметање слике;
 - позиционирање слике;
 - обележавање слике;
 - промена величине слике;
 - одсецање слике.
- Рад са табелама и графиконима:
 - креирање табеле и графикона;
 - унос података;
 - обележавање;
- генерисање садржаја и индекса појмова;
- референце и индекси;
- израда биографије и других релевантних докумената (CV, молба, мотивационо писмо и др.).

IV. ВЕБ ТЕХНОЛОГИЈЕ (2+2)

- Увод (функције интернет -а, веб портали , електронско половање).
- Појам Веб.
- Подела веб садржаја на статички и динамички веб.
- Клијентске и серверске технологије.
- Теорија веб дизајна.

V. ДИЗАЈН СТАТИЧКИХ ВЕБ СТРАНА (УВОД У HTML И CSS) (4+12)

- Основе HTML-а.
- Основни тагови HTML-а.
- HTML контроле.
- Стили у HTML-у (каскадни стилови – CSS).
- Методе израде HTML докумената и каскадних стилова.
- Презентација матурског рада као статичке интернет презентације.

НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

I разред

На почетку се ученици упознају са циљевима и исходима наставе, односно учења, планом рада и начинима оцењивања. Часови вежбања се реализују у рачунарском кабинету. Приликом реализације вежби одељење се дели на две групе.

На почетку наставе урадити проверу нивоа знања и вештина ученика, која треба да послужи као оријентир за организацију и евентуалну индивидуализацију наставе. Након тога организовати активност која, у зависности од теме, подстиче изградњу знања, анализу, критичко мишљење, интердисциплинарно повезивање. Активност треба да укључује практичан рад, примену ИКТ, повезивање и примену садржаја различитих наставних предмета, тема и области са којима се сусрећу изван школе. Подстаћи ученике да повезују развој ИКТ-а са темама из историје, математике, физике и осталим областима људске делатности.

При реализацији програма дати предност пројектној, проблемској и активној настави, кооперативном учењу, изградњи

знања и развоју критичког мишљења. Подстицати тимски рад и сарадњу нарочито у областима где наставник процени да су присутне велике разлике у предзнању код појединих ученика. Уколико услови дозвољавају дати ученицима подршку хибридном моделом наставе (комбинацијом традиционалне наставе и електронски подржаног учења), поготово у случајевима када је због разлика у предзнању потребна већа индивидуализација наставе.

При реализацији тематске целине **Основи информатике** ученици би требало да усвоје значење појмова информација и информатика; овладају вештином превођења броја из декадног у бинарни бројевни систем и обратно; да знају да објасне како се у рачунару кодирају текстуална, графичка и звучна информација, усвоје појмове бит, бајт и редове величине за мерење количине информација.

Препоруке за реализацију:

- потребно је објаснити градицију „податак – информација – знање” и утврдити значај информатике у прикупљању и чувању података, трансформацији у корисну информацију и интеграцији у знање;

- кодирање карактера и кодне схеме (ASCII, Unicode) могуће је обрадити и уз тему „текст процесор”;

- за вежбање: превођења количине информација из једне мерне јединице у другу или превођења из декадног бројевног система у бинарни и обратно може се користити калкулатор (који се налази у саставу оперативног система);

- важно је да се на примерима (звук, температуре, слике) ученицима приближи процес дискретизације информација, која је неопходна ради обраде на рачунару;

- код упознавања са развојем информационих технологија не упуштати се у перформансе рачунара појединих генерација, већ сагледати место информационих технологија у развоју науке и технике у датом историјском периоду и утицај технологије на развој писмености, привреде и људског друштва уопште (реализовати кроз дискусију);

- указати на основне профилактичке мере при коришћењу рачунара.

При реализацији тематске целине **Архитектура рачунарског** система потребно је да ученици стекну знања о структури и принципу рада рачунара, функцији његових компоненти и утицају компоненти на перформансе рачунара.

Препоруке за реализацију:

- ученици треба да упознају функционалне могућности компоненти и принцип рада рачунара без упуштања у детаље техничке реализације (електронске схеме, конструктивни детаљи, итд.);

- развој компоненти рачунара треба приказати занимљивим видео исечцима и другим материјалима са интернета;

- пожељно је да се ученицима покаже редослед расклапања и склапања рачунара и омогући да то сами понове (из компоненти саставе рачунар и покрену га);

- корисно је да се ученицима укаже на једноставне кварове које могу сами препознати и отклонити;

- уводећи опште појмове, на пример: капацитет меморије, брзина процесора, наставник треба да упозна ученике са вредностима ових параметара на школским рачунарима (користећи „контролну таблу” оперативног система);

- за домаћи задатак, ученици могу да направе листу компоненти кућног рачунара и њихових карактеристика;

- ради постизања важног циља – подстицање развијања навике за самостално коришћење помоћне литературе, у овој наставној области ученици за домаћи задатак могу да, коришћењем рачунарских часописа или интернета, опишу конфигурацију рачунарског система која у том моменту има најбоље перформансе.

При реализацији тематске целине **Програмска подршка рачунара** потребно је да ученици стекну знања о значају програмске подршке за функционисање рачунара и утицају на његове могућности. Ово треба постићи тако што ће ученици научити да објасне основне функције оперативног система, разлику између системског и апликативног софтвера, наведу етапе у развоју програмског производа; објасне карактеристике дистрибуција програмских

производа, разликују права коришћења лиценцираних програмских производа и информација до којих се може доћи путем мреже. Ученицима развити правну и етичку свест о ауторским правима над информацијама које се дистрибуирају путем мреже. Посебну пажњу посветити потреби коришћења лиценцираних програма, заштити програма и података, вирусима и заштити од њих. Са терминима *Интернационализиција* и *Локализација* (i18n и L10n) упознати ученике само начелно, при чему им већ код обраде сваке теме треба показати локализовану верзију софтвера, ако постоји, и нагласити специфичности коришћења локализованог софтвера. Повезати градиво са искуствима ученика у свакодневном животу.

При реализацији тематске целине **Основе рада у оперативном систему са графичким интерфејсом** ученик треба да стекне знања, вештине и навике битне за успешно коришћење основних могућности оперативног система. Ова знања омогућиће му да: подеси основне параметре оперативног система (регионална и језичка подешавања, изглед окружења итд.); покрене и користи програме који су у саставу оперативног система за уређење текста, цртање и једноставна нумеричка израчунавања; разликује намену датотеке и каталога, наведе намену типова датотека који се најчешће користе; примењује основне операције које се користе при раду са датотекама и каталозима; зна да одреагује на најчешће поруке оперативног система (при брисању датотека и каталога; при затварању програма, а да није претходно сачуван документ, итд.); инсталира и деинсталира корисничке програме, користи мултимедијалне могућности оперативног система; објасни деструктивне могућности рачунарских вируса, користи и подешава антивирусни програм. Неки елементи тематске целине **Основе рада у оперативном систему са графичким интерфејсом** могу се прожимати са другим тематским целинама, тако што ће се, на пример, програм калкулатор користити када се учи превођење из декадног у бинарни бројевни систем и обратно, класификацију програма извршити на конкретним примерима, структуру и перформансе конкретног рачунара сагледати кроз елементе оперативног система итд.

При реализацији тематске целине **Рад у програму Бележница** потребно је да се ученик упозна са основним опцијама најједноставнијег програма за уређивање текста. Ученик би требало буде у стању да зна и примењује правила слепог куцања, унесе текст мењајући и подешавајући писмо (ћирилично и латиничко писмо) и да користи основне пречице са тастатуре. Потребно је упознати ученике са различитим кодним шемама (*UNICODE* и *UTF-8/UTF-16*) и могућностима и недостацима који се појављују при чувању документа под различитим кодним шемама. Указати на специфичност програма тзв. „брисање стилова”, који постаје идеалан алат за копирање текстова из свих других формата.

Препоруке за реализацију:

- инсистирати да се ученици навикавају да поштују правила слепог куцања и употребу писма матерњег језика;
- за вежбу од ученика тражити да текст (са жељене интернет стране) ископирају у нови празан документ и коришћењем основних пречица са тастатуре уреде документ, који могу сада да ископирају у документ сложенијег текст процесора.

При реализацији тематске целине **Текст-процесор** потребно је да ученик стекне знања, вештине и навике неопходне за успешно коришћење програма за обраду текста. Ово се огледа у оспособљености ученика да: подеси радно окружење текст процесора, унесе текст (у ћирилично и латиничком писму); користи основне операције за уређење текста; сачува унети текст на неком спољашњем медијуму за чување информација, отвори текстуални документ, затвори активни документ, премешта садржај између више отворених докумената, аутоматски пронађе и замени задати текст; уметне у текст: специјалне симболе, датум и време, слику, текстуалне ефекте, уметне и позиционира нетекстуалне објекте; прегледа текстуални документ пре штампе; подешава параметре за штампу, штампа.

Препоруке за реализацију:

- ученике треба упознати са постојањем два типа текст процесора – оних заснованих на језицима за обележавање текста (нпр.: *LaTeX*, *HTML*) и *WYSIWYG* система какав ће се обрађивати у оквиру предмета;

- ученике треба упознати са логичком структуром типичних докумената (молби, обавештења, итд.), школских реферата, семинарских и матурских радова;

- за вежбу од ученика се може тражити да неформатирани текст од бар десет страна уреде по угледу на уређену верзију датуму у формату који се не може конвертовати у документ текст процесора (на пример, pdf-формат);

- пожељно је да израду једноставнијих докумената ученици увежбају кроз домаће задатке.

Код реализације тематске целине **Језичке опције текст процесора** указати на начин провере језичких пакета инсталираних на рачунару и на могућност укључивања различитих језичких пакета. Представити језичке пакете који садрже траке, команде, помоћ и алатке за проверу као што су контролор правописа, контролор граматике и речник синонима у локализованим верзијама програма за обраду текста. Дати преглед електронских речника на интернету (једнојезични, двојезични, вишејезични), као и могућности за примену електронских речника у настави на часу, а пре свега у самосталном раду ученика, ради осавремењавања наставе, осамостаљивања ученика у процесу учења страног језика.

Препоруке за реализацију:

- ученике треба упознати са постојањем онлајн речника и то сваку засебну језичку групу треба упознати са најчешће коришћеним електронским речницима за њихов језик.

При реализацији тематске целине **Рачунарске мреже и интернет** потребно је да ученици схвате предности умрежавања, разумеју појам рачунарске мреже, упознају се са мрежним слојевима и протоколима, познају и разликују основне компоненте мрежног хардвера, разумеју у чему је разлика између рачунара – сервера и рачунара – клијената. Код упознавања са интернетом потребно је да ученици знају шта је интернет, који посао обављају интернет-провајдери, карактеристике основних технологија приступа интернету, адресирање на интернету, чему служе интернет протоколи, како да се повеже рачунар са интернетом. Потребно је да ученици науче да се крећу веб-пространством коришћењем адреса и хиперлинкова, проналазе и преузимају садржаје са веба, користе интернет мапе; отворе и подесе налог електронске поште (вебмејл), упознају се са правилима електронске комуникације (*netiquette*); упознају се са начином функционисања, правилима понашања, предностима и опасностима социјалних мрежа; упознају се са сервисима за дељење датотека на интернету и појмом веб-апликације (*Cloud computing*); отворе налог и користе виртуелни телефон, (нпр.: Скајп и сл.); разумеју појмове „електронска трговина” и „електронско банкарство”; науче како функционише електронски подржано учење. При свему овоме неопходно је перманентно радити на развијању свести о важности поштовања правних и етичких норми при коришћењу интернета, критичком прихватању информација са веба, поштовању ауторских права при коришћењу информација са веба, поштовању права приватности.

Препоруке за реализацију:

- полазна тачка при упознавању локалних мрежа треба да буде конкретна школска мрежа на којој се могу илустровати њене саставне компоненте, топологија, ресурси, клијент-сервер, итд.;

- локалне мреже, након упознавања, треба ставити у контекст интернета (мреже свих мрежа) и кооперативног коришћења расположивих информационих ресурса;

- вежбе крстарења (енгл. *surf*) и претраживања требало би да су у функцији овог, али и других предмета, како би се код ученика развијала навика коришћења интернета за прикупљање информација за потребе сопственог образовања;

- преузимање датотека са веба вежбати на датотекама разних типова (текст, слика, видео-клип);

- ученицима треба објаснити како раде претраживачки системи и о чему треба водити рачуна да би се остварила ефикаснија претрага;

- при коришћењу преузетих информација инсистирати на критичком приступу информацијама и поштовању ауторских права на интернету.

При реализацији тематске целине **Слајд-презентације** потребно је да ученици схвате предности коришћења слајд-презентација

у различитим ситуацијама, препознају ситуације у којима се може користити слајд-презентација, планирају и израђују адекватне презентације. При томе је потребно да знају основне етапе при развоју слајд-презентације, основне принципе доброг дизајна презентације; основне операције са слајдом, дизајнирање позадине и „мастера” слајда на задати начин, прављење интерактивне презентације. Кроз тимски рад на пројектима увежбати и утврдити научно. На крају извршити заједничку анализу и вредновање пројеката.

Препоруке за реализацију:

- током излагања градива приказати ученицима разноврсне примере презентација: добрих и оних са типичним грешкама и кроз дискусију доћи до правила добре презентације;
- рад на презентацијама организовати пројектном методом и ученике организовати по тимовима;
- дати смернице за израду пројекта:
 - одлука: тема, циљ, области које пројекат обухвата (инстистирати на интердисциплинарности), извори, применљивост, изводљивост;
 - планирање: ток пројекта (кораци реализације), сценарио, дизајн;
 - реализација;
 - критеријуми за оцењивање пројекта: Оствареност циља, мултидисциплинаран приступ, оригиналност употребљених материјала, дизајн, мултимедијалност, интерактивност, техничка реализација, тимски рад.
- организовати самопроцену и сарадничко оцењивање;
- консултације са наставником и сарадњу тима током израде пројекта реализовати путем система за електронски подржано учење или неким другим видом комуникације и сарадње путем интернета.

II разред

1. Рад са табелама (18)

Објаснити основне појмове о програмима за рад са табелама (табела, врста, колона, ћелија) и указати на њихову општост у програмима овог типа.

При уношењу података у табелу, објаснити разлику између различитих типова података (нумерички формати, датум и време), као и грешке које могу из тога да произађу. Приликом манипулација са подацима (означавања ћелија, кретање кроз табелу, премештање, копирање), указати на општост ових команди и упоредити их са сличним командама у програмима за обраду текста. Код трансформација табеле указати на различите могућности додавања или одузимања редова, или колона у табели. Објаснити појам опсега.

Код форматирања приказа податка у ћелији, приказати на примерима могућност различитог тумачења истог нумеричког податка (број, датум, време). Такође, нагласити важност доброг приказа података (висине и ширине ћелија, фонта, поравнања) и истицања појединих података или група података раздвајањем различитим типовима линија и бојењем или сенчењем.

Указати на повезаност података у табели и могућност добијања изведених података применом формула. Објаснити појам адресе и различите могућности референцирања ћелија. Указати на различите могућности додељивања имена подацима или групама података и предности коришћења имена.

Приказати функције уграђене у програм и обратити пажњу на најосновније функције, посебно за сумирање и сортирање. Указати на различите могућности аутоматског уношења података у серији.

Посебну пажњу посветити различитим могућностима графичког представљања података. Указати на промене података дефинисаних у табели формулама, и графикону у случају измене појединих података у табели. Указати на могућности накнадних промена у графикону, како у тексту, тако и у размери и бојама (позадине слова, скале, боја, промена величине). Указати на важност претходног прегледа података и графикона пре штампања као и на основне опције при штампању.

Препоручљиво је да се сви нови појмови уведу у првих 12 часова тако што ће ученици радити задатке које је припремио

наставник (текстуалним описом задатка или задатом коначном табелом, одштампаном, без увида у формуле) а затим ученицима дати конкретне мале пројекте различите природе: да направе електронски образац (нпр.: предрачун или нешто слично), прикупљање и обраду података који се односе на успех ученика из појединих предмета, неку појаву или процес из других наставних и ваннаставних области рада и интересовања ученика.

2. Рачунарска графика (20)

Увод у рачунарску графику (2 часа)

Објаснити разлику између векторског и растерског представљања слике, предности и недостатке једног и другог начина. Објаснити основне типове формата слика и указати на разлике међу њима. Указати на постојање библиотека готових цртежа и слика.

При увођењу појмова растерске и векторске графике, нека ученици на својим рачунарима паралелно отворе прозоре програма за цртање који је у саставу оперативног система и нпр. текст-процесор, рећи им да у оба нацртају елипсу и максимално зумирају, нацртају затим обојени квадрат преко дела елипсе и покушају да га преместе, при свему томе захтевати од њих да изводе закључке у вези са карактеристикама једне и друге врсте графике. Направити паралелу између ове две врсте графике у односу на цртеже воденим бојама и колаже од папира. Код наставне јединице која се односи на формате датотека илустровати конкретним примерима, урађеним од једне фотографије, зумирати слике, поредити величине датотека.

Пример програма за креирање и обраду растерске графике (10 часова)

Припремити за часове дигитални фото-апарат или мобилни телефон са камером и на часу правити фотографије. На претходном часу дати ученицима задатак да донесу фотографије које ће на часу скенирати. Ученици могу на својим фотографијама да увежбавају технике основних корекција и обраде фотографије, нпр.: уклањање „црвених очију”, ретуширање, фото-монтажу, промену резолуције и формата слике, а затим направе фото-албум свих радова.

Пример програма за креирање векторске графике (8 часова)

Посебну пажњу посветити пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом других објеката, итд.), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже, привлачења, углова, итд.).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења алатки и указати на сличност команди у различитим програмима. Слично је и са радом са графичким елементима и њиховим означавањем, брисањем, копирањем, груписањем и разлагањем, премештањем, ротирањем, симетричним пресликавањем и осталим манипулацијама. Указати на важност поделе по нивоима и основне особине нивоа (видљивост, могућност штампања, закључавање).

Код трансформација објеката обратити пажњу на тачно одређивање величине, промену величине (по једној или обе димензије), промену атрибута линија и њихово евентуално везивање за ниво. Посебно указати на разлику отворене и затворене линије и могућност попуњавања (бојом, узорком, итд.).

Указати на важност промене величине приказа слике на екрану (увећавање и умањивање цртежа), и на разлоге и начине освежавања цртежа.

Код коришћења текста указати на различите врсте текста у овим програмима, објаснити њихову намену и приказати ефекте који се тиме постижу.

Код штампања указати на различите могућности штампања цртежа и детаљно објаснити само најосновније.

За увежбавање дати ученицима конкретан задатак да нацртају грб школе, свог града или спортског друштва, насловну страну школског часописа, рекламни пано и сл.

3. Мултимедија (10)

Обраду ове теме засновати на искуствима ученика, резимирати њихова знања, запажања и искуства у раду са звуком и видеом.

Направити упоредни преглед неколико програма за репродукцију звука.

При упознавању са основним форматима записа звука, направити паралелу између растерске и векторске графике са једне стране и снимљеног и синтетичког звука са друге стране. Дати ученицима прилику да сниме сопствени глас и репродукују га. Повезати са темом израде презентација у првом разреду и могућношћу снимања нарације уз слајдове.

Направити упоредни преглед неколико програма за репродукцију видео-записа. Рад са видео-записима засновати на видео радовима ученика направљених на часу или припремљених унапред (у виду домаћих задатака). Потребно је да ученици савладају основне технике монтаже видео материјала, звука, ефеката и натписа.

Посебну пажњу обратити на проблематику ауторских права и етичких норми при коришћењу туђих звучних и видео записа, као и на поштовање права на приватност особа које су биле актери снимљених материјала и тражње њихових дозвола за објављивање.

4. Напредно коришћење интернета (12)

Упознати ученике са принципима, предностима и недостацима употребе веб-апликација и радом „у облаку” (енгл. *cloud computing*). Представити ученицима различите системе за рад са веб апликацијама и дељење докумената, а ученицима пружити прилику да раде у једном од њих.

Приказати ученицима конкретне примере блога, викија, и електронског портфолија, размотрити могућности примене, ученицима пружити прилику да креирају садржаје и коментаре на веб-сајтовима и порталима са слободним приступом или у саставу школског веб-сајта или платформе за електронски подржано учење. Активности осмислити тако да подстичу тимски рад, сарадњу, критичко мишљење, процену и самопроцену кроз рад на часу, примену у другим наставним областима и домаће задатке.

Посебну пажњу обратити на проблематику ауторских права, етичких норми, поштовање права на приватност, правилно писање и изражавање и правила лепог понашања у комуникацији.

III разред

При састављању програма и редоследу тематских целина водило се рачуна о обезбеђивању поступности у остваривању садржаја. Реализација програма постиже се добром организацијом наставног процеса, што практично значи:

- рационално коришћење расположивог фонда часова,
- добра организација практичних вежби на рачунару,
- добар избор задатака.

У погледу организације рада, значајно је обратити пажњу на следеће елементе:

– теоријска настава се изводи са целим одељењем и, по потреби, наставник практично демонстрира поступак решавања проблема уз употребу рачунара; уколико услови то дозвољавају, препоручује се извођење и теоријске наставе у рачунарском кабинету; на часовима теоријске наставе ученицима треба објаснити основе теме која се обрађује и упутити их како да повезују и примењују претходно усвојена знања;

– за извођење вежби одељење се дели на две групе; увежбавање и практичан рад изводи се у рачунарском кабинету, под контролом наставника;

– оцењивање ученика треба обављати систематски у току школске године; елементи за оцењивање треба да буду два једночасовна писмена задатка (по један у сваком полугодишту), усмене провере знања, резултати рада на рачунарским вежбама, као и укупан учеников однос према раду.

Уз сваку тематску целину дат је број часова за њено остваривање. Предлог броја часова, који је дат уз наставне теме, оријентациони је и наставник може направити прераспodelу према сопственом мишљењу, а свакако у зависности од састава ученика у одељењу тј. од брзине њиховог напредовања. Такође је потребно број часова прилагодити могућностима и интересовањима ученика.

I. Алгоритамско решавање проблема

Појам алгоритма ученицима увести неформално, као „поступак, тј. низ корака чијим се спровођењем решава неки проблем”. Навести што више примера алгоритма (кухињски рецепти, математички алгоритми попут нпр. израчунавање просечне оцене ученика или алгоритма сабирања бројева потписивањем, алгоритам одређивања највећег међу датим бројевима). У филолошким одељењима треба водити рачуна да се, кад год је то могуће, бирају примери који се заснивају на граматици, познавању језика и језичких правила и конструкцији реченица. На пример, треба поћи од примера алгоритма који има 3 основна корака (1. улаз, 2. обрада и 3. излаз) и направити паралелу са писањем текста/есеја/кратке приче/новинарског извештаја који за заснива на три корака (етапе): 1. увод (улаз), 2. разрада (обрада), 3. закључак (излаз). Приказати ученицима неколико различитих формализама за опис алгоритма (опис на природном језику, опис у облику псеудокода, блок-дијаграме тј. алгоритамске шеме, *scratch/blockly* дијаграме, описе на реалним програмским језицима). Инсистирати на почетку да ученици могу да разумеју и спроведу алгоритамски описан поступак, а касније, на врло једноставним примерима, тражити од ученика да неке поступке на неки начин алгоритамски опишу. Приликом описа алгоритма скренути пажњу ученицима на основне конструкције које се у тим описима користе (променљиве, додела вредности променљивим коришћењем израза, гранање, циклуси). Наводити ученике на следеће закључке:

- алгоритам се може написати (описати) командним реченицима;
- једна реченица – један корак;
- редослед корака је битан;
- реченице (команде) морају бити јасне, прецизне и недвосмислене;
- структура реченица је најчешће предикат + објекат, односно команда + параметри;
- недостаци алгоритма написаних на живим језицима;
- постојање потребе за увођењем универзалних стандардних симбола (пример: саобраћајна правила).

II. Програмирање и програмски језици

Програмске језике увести као потпуно прецизне начине да се алгоритми опишу (ти описи су толико прецизни да их рачунар може спровести). Ученике је могуће подсетити и на механизам извршавања програма на рачунарима Фон Нојманове архитектуре и на машинске и асемблерске језике и увести програмске преводиоце (компилаторе и интерпретаторе) као алатке које омогућавају програмерима да алгоритме описују прилично апстрактно (у облику програма на вишим програмским језицима), а да они буду спроводиви на реалном хардверу рачунара који захтева много конкретније описе.

III. Програмирање у визуелном интегрисаном развојном окружењу

Појмове објектно-оријентисаног програмирања увести у мери потребној за коришћење објеката које окружење пружа (приступ својствима објеката, позиви метода објеката). С обзиром на то да ученици неће креирати своје класе ни хијерархије класа, напредније појмове попут наслеђивања и полиморфизма није неопходно уводити.

Ученике увести у интегрисано развојно окружење одабраног програмског језика (нпр. *Free Pascal/Lazarus*, *C# Visual Studio*, *Java NetBeans* ...). Кроз неколико елементарних апликација приказати две основне фазе у развоју апликација са *ГКИ* (фазу

дизајна ГКИ и фазу програмирања). Инсистирати на разумевању појма догађаја и метода који се позива као реакција на догађај (тзв. руковаца догађајем). С обзиром да се приликом визуелног програмирања одређени део програмског кода аутоматски генерише, ученицима на неколико једноставних примера објаснити основну структуру генерисаног кода у мери у којој наставник сматра да је разумевање те структуре у овом тренутку битно за даљи ток курса. На одређене појмове могуће је враћати се и касније (на пример, приликом дефинисања метода и увођења појма локалне и глобалне променљиве).

Ученике упознати и са основним компонентама (пре свега прозор тј. форма, дугме, поље за унос текста, натпис) и њиховим својствима (наслов, ширина, висина, текст) као и основним догађајима (пре свега клик на дугме, догађаји проузроковани акцијама мишем на прозору, догађај промене поља за унос текста). Компоненте за избор (радио-дугмад, дугмад за штиклирање) могуће је приказати одмах (поготово ако је основни облик наредбе гранања уведен током прегледа програмирања и програмског језика), а могуће је приказати и касније, у оквиру разматрања наредби гранања и програма разгранате структуре.

Пожељно је увести и рад са графиком и цртање коришћењем уобичајених компоненти за графику и цртање основних графичких елемената као што су линије и фигуре. Ученицима показати како да напишу програме који цртају једноставне објекте (кућица, чича-Глиша, аутић) чиме уједно вежбају и рад са координатама и координатним системима. Увођење графике отвара простор за занимљивије задатке који се не заснивају на чисто математичким израчунавањима (апликације могу више да личе на неке минијатурне рачунарске игре, него на програме за математичка израчунавања).

IV. Изрази (променљиве, константе, оператори, типови)

Увести појам типова и нагласити улогу типова у контроли исправности програма. Уз сваки тип, инсистирати и на операцијама које су примерене том типу. Увести основне операторе (аритметичке, релацијске, логичке) и дискутовати њихов приоритет и асоцијативност. Увести појам израза и повезати са изразима у математици. Инсистирати на томе да изрази имају свој тип. Код бројевних типова инсистирати на разлици између целобројног и реалног типа, и на ограничениости њиховог домена (проблеми са прекорачењем), док подтипови и конкретни распони могу да се уведу информативно. Одличан пример је израчунавање просечне оцене ученика. Кроз овај пример, поступно у неколико етапа могу се објаснити важни елементи програмирања, почев од алгоритма, типова података (описни успех је типа string), преко наредбе гранања (*if*) и наредбе вишеструког гранања (*case*) до позива уграђених математичких функција (*round*).

Након бројевних типова, поменути сложеније типове (набројиви, интервални, скуповни тип, низове, ниске, слокове) и илустровати их са понеколико елементарних примера.

Детаљан преглед израза треба да прати велики број примера апликација које су засноване на (сложенијим) изразима и наредби доделе (уз евентуално коришћење елементарног облика наредбе гранања). Кључни примери апликација у оквиру ове теме су апликације у којима се улаз (обично бројевни) трансформише одговарајућим изразима (обично математичким формулама) и резултат се приказује на излазу (нпр. за унет полупречник израчунава се обим и површина круга, троугла или неке друге фигуре). Наставник у зависности од припремљености ученика треба да процени број и сложености примера ове врсте. При том је потребно водити рачуна да примери не постану ученицима претешки због своје семантике и комплексности математичког модела. Могући примери би били примена Питагорине теореме, растојања тачке од координатног почетка, апсолутне вредности и слично. Увести и што већи број примера у којима се користе сложенији изрази, који комбинују већи број различитих типова оператора (на пример, изрази којима се провера да ли је година преступна, да ли унети бројеви могу да чине дужине страница троугла или мере углова троугла и слично). Због свог значаја у програмирању, разматрати алгоритам размене вредности две променљиве. Веома важну групу алгоритама

заснованих на целобројној аритметици представљају и алгоритми записа бројева у различитим бројевним основама. Ученицима се могу приказати алгоритми одређивања (декадних) цифара двоцифреног или троцифреног броја, при чему се исти поступак може применити и за одређивање цифара и у другим бројевним основама (нпр. окталне цифре). Дуалан проблем представља формирање броја на основу датих цифара и ученицима је могуће приказати како да формирају број на основу његове две или три декадне или окталне цифре (такође и примери: време (сати, минути, секунде), углови (степени, минуте, секунде).

V. Наредбе гранања

Ученицима на почетку приказати неколико задатака у којима се користи елементарни облик наредбе гранања (број тих задатака одредити у зависности од тога да ли је и у којој мери елементарна наредба гранања коришћена у ранијим програмима). Стално скретати пажњу ученицима на то да ли тело наредбе гранања чини једна или више других наредби (при чему се у другом случају све такве наредбе морају објединити у блок). Обавезно инсистирати на правилном назубљивању кода.

Примери који се могу размотрити: одредити име на основу редног броја месеца; одредити успех у зависности од просечне оцене, оцена у зависности од броја поена, дељивост бројева, агрегатно стање воде у зависности од температуре. Код алгоритама са вишеструким нивоима гранања одговарајући примери би били: одређивање квадранта на основу полазне тачке, анализа случајева при решавању линеарне и квадратне једначине, одређивање животиње на основу њених особина и слично. У оквиру ове теме могу се радити примери са датумима (исправност, сутрашњи и јучерашњи дан).

Од алгоритама сложеније разгранате структуре урадити:

- алгоритме са вишеструким нивоима гранања
- минимум/максимум три броја
- сортирање три броја

Посебну пажњу обратити на методу замене два броја (трећа помоћна променљива и редослед корака). Размотрити (питати ученике) шта ће се десити са програмом након дељења нулом, кореновања негативног броја и сл.

VI. Наредбе за организацију циклуса

Као најкомплекснији појам у програму, циклусе увести поступно, на великом броју елементарних примера. Инсистирати од ученика да разумеју семантику свих врста циклуса (задачи типа "шта испишује овај програм"). Редослед представљања циклуса зависи од изабраног програмског језика и на наставнику је да одлучи како ће излагати ову тему. Изоловати централну алгоритамску компоненту задатака од детаља корисничког интерфејса.

Од основних алгоритама цикличке структуре урадити:

– просечна оцена ученика (сабрати 15 закључних оцена, пре дељења са бројем оцена). Решити алгоритамски, добро објаснити алгоритам, а тек онда нагласити да имамо нови проблем унос већег броја оцена који решавамо коришћењем *InputBox*-а уместо уобичајеног *Edit box*-а;

– поступци за проналажење највећег или најмањег броја од N датих бројева;

– степеновање (x^n), скренути пажњу да није потребан *InputBox*, већ само два поља за унос (*Edit*);

– збир првих N природних бројева (Гаусов број);

– производ првих N природних бројева (факторијел);

– поступци за проналажење и пребројавање елемената који испуњавају одређени услов;

– кориснички унос и приказ серија елемената, пресликавање серија елемената (таблице конверзије јединица, табелирање реалне функције, ...);

– линеарна претрага серија елемената тј. испитивање да ли дата серија садржи елемент са датим својством; серије са одређивањем елемента на основу претходних;

– генерисање правилних и насумичних серија бројева.

Примери угнеђене петље које је потребно урадити:

– међусобни однос два циклуса, пример штопериче (sat) sat=0,23, min=0,59, додавање треће спољне или унутрашње петље (за дане или секунде);

– испис таблице множења;

– „цртање” облика (квадрата, троуглова) карактерима (нпр. карактером *).

Примери алгоритама теорије бројева које је потребно урадити:

– делиоци броја;

– провера да ли је прост број;

– растављање броја на цифре.

Приказивати алгоритме на различитим доменима. Код генерисања правилних и насумичних серија бројева могу се урадити примери са природним бројевима, парним бројевима, равномерно размачнуте тачке интервала, насумично одређени бројеви. Урадити примере где корисник уноси N речи за унети број N или корисник уноси бројеве све док не унесе 0. Код приказа серија елемената користити контроле листа или мемо-поље.

Алгоритам сабирања серије бројева се може приказати на примеру сабирања бројева (збир природних бројева, збир парних бројева) које корисник уноси, сабирања низа бројева записаних у меморији, али и на примеру сабирања декадних цифара броја. На пример, алгоритам за сабирање серије бројева и алгоритам за множење серије бројева (који се обично прикаже кроз пример израчунавања факторијела) користе исту технику (постављање резултата на неутрални елемент рачунске операције и затим примена операције на текући резултат и текући елемент у итерацији кроз серију елемената, нагласити иницијализацију).

Код одређивања минимума и максимума серије може се одредити најхладнији дан у години или такмичар са највећим бројем поена. Филтрирање серија тј. издвајање елемената са датим својством урадити кроз пример издвајања бројева дељивих са 2 или 3, међу унетим подацима о ученицима издвојити одличне. Примери серија код којих се следећи елементи одређују на основу претходних (рекурентних серија) могу бити таблица степена двојке, камата на штедњу, Фибоначијеви бројеви.

VII. Методе

На почетку ове теме објаснити пример формуле за израчунавање броја комбинација (избор 2 кандидата од 5 такмичара за репрезентацију – колико је потребно тренинга да би се провериле/оцениле све комбинације). Уколико је потребно, ученицима слободно

дати и кратко објаснити формулу $\binom{n}{k} = \frac{n!}{(n-k)!k!}$ и дати им да сами напишу алгоритам.

Очекивани резултат је ће ученици решити задатак тако што ће 3 пута поновити сличан поступак за $n!$, $(n-k)!$ и $k!$. На тачно написаном алгоритму (и програму), тражити од ученика да приметите неку правилност, понављање, решење преко нове цикличне структуре (како би сами уочили и аргументе и декомпозицију – понављање факторијела за 3 различита аргумента).

Декомпозиција сложених задатака на мање, заокружене целине које се једноставније решавају једна је од кључних техника програмирања. Основни механизам који се за ово користи је функционална декомпозиција програма и креирање потпрограма (функција, процедура) који решавају једноставније задатке. Други механизам је објектно-оријентисано програмирање и дефинисање класа. Дефинисање функција и процедура се може увести знатно раније (нпр. још код програма линијске структуре). Раније увођење потпрограма оправдано доводи до много једноставнијег решавања задатака јер се сложени проблеми могу поделити на једноставније целине које ученик може лакше да савлада. Потпрограми се могу увести пре петљи јер су програми са петљама обично комплекснији и могу се сасвим природно разложити на једноставније потпрограме (у свакој апликацији са ГКИ ученик заправо већ имплементира неку методу која рукује догађајем).

VIII. Сложени типови података

Обрада теме *Сложени типови података* предвиђена је само на информативном нивоу. Уколико је то могуће, урадити бар

пример израчунавање просечне оцене, али сада преко низова. Пошто су ученици у неколико прилика (етапа) стекли искуство у решавању овог задатка, сада им само треба објаснити да су закључне оцене елементи низа и кроз тај пример приказати и објаснити низ, и наравно објаснити које су предности увођења и коришћења низа, а затим ученицима дати за домаћи задатак да макар почетне задатке (примере) из области (теме) 6 (цикличне структуре) реше као низове, односно за исте примере задатака само треба заменити текст тако да уместо: N датих бројева треба да стоји: дат је низ A од N бројева. Сличним речима ученицима истаћи ову једину измену у текстовима (почетних) задатака из цикличне структуре и нагласити да се кроз решавање ових задатака увежбавају раније стечена знања из цикличне структуре, која се користе за стицање нових из низова и сложених типова података.

Ако наставник процени да би са одређеним ученицима било боље већи фонд часова посветити увежбавању претходних тема, ова тема се може чак у потпуности изоставити. Увести тип низа и алгоритме који обрађују низове. Разликовати алгоритме формирања низова (на пример, формирање низа са насумично генерисаним елементима, формирање низа елемената које корисник уноси), алгоритме анализе елемената низова (на пример, збир, производ, максимум и минимум, просек низа бројева, претрага елемента у низу), и алгоритме трансформације низова (на пример, уметање и избацивање елемената, обртање редоследа елемената низа). У овим алгоритмима користе се циклуси и приликом излагања јасно истакнути те везе (на пример, одређивање збира или максимума бројева унетих са улаза и збира бројева смештених у неки низ заснивају се на истим алгоритмима). Увести тип ниске и неколико примера рада са нискама (на пример, бројање самогласника или речи у датом тексту, претрага текста). Тип слога тј. структуре се може увести кроз представљање тачке (помоћу две Декартове координате) или представљање података о ученику (име, презиме, просечна оцена). Увести појам датотеке и неколико елементарних примера уписа и читања података из текстуалних датотека. Нагласити да постоје различити типови/формати датотека, а да је најједноставније (не увек и најбоље) користити текстуалне типове датотека, које можемо припремити или отворити у обичном једноставном едитору попут *NotePad*-а, за улазне и/или излазне податке.

IV разред

У програму су заступљене две главне области: базе података и израда веб презентација. Реч је о врло актуелним областима рачунарства чије познавање је потребно за успешно сналажење и комуникацију у савременом свету.

У програму је направљена подела између часова теоријске наставе и вежби. У зависности од расположивих ресурса школе, препушта се наставницима предмета да организују извођење наставе у учионици, односно, рачунарском кабинету. То практично значи да поједине наставне јединице (које захтевају интензиван практични рад) могу да се у потпуности остварују у кабинету, док неке друге (теоријски оријентисане) могу у целости да се остварују у учионици.

Базе података

При реализацији тематске целине **Базе података** издвојено је девет потцелина. Прва је названа **Основи база података** и она је, претежно, теоријског карактера. Овде ученици треба да се упознају са појмом информационог система и битним појмовима везаним за базе података (БП). Успешно савладавање ове потцелине је веома важно за разумевање концепта БП. Овде посебну пажњу треба поклонити моделима података, а детаљно се задржати на релационим БП. Објаснити појмове као што су: основни појмови релационих БП (колона, табела, врста) као и појмове шема, подшема, примарни кључ, страни кључ итд. У овој потцелини објаснити да професионалне базе података креирају дизајнери база података, да унос, одржавање и добијање података обављају корисници. Објаснити улогу администратора базе.

Друга потцелина је названа **Креирање база података у конкретном СУБП**. Ово је практично оријентисана потцелина. Овде ученици треба да се упознају са неким конкретним системом за управљање базама података (СУБП) као што су: *ACCESS*, *MySQL*, *SQL* и др. У оквиру тога погодна је да се упознају са коришћењем неких БП које су унапред формиране. У оквиру ове наставне теме треба урадити основне задатке: како покренути, искључити систем за рад са базама података; отворити, затворити базу; направити нову базу и снимити је на задату локацију; приказати, уклонити уграђене палете са алаткама; минимизовати, приказати траку са алаткама (енгл. *ribbon*); употребити уграђену помоћ.

Трећа потцелина названа је **Рад с табелама**. У оквиру ове потцелине треба објаснити појам табела и њиховог значаја за релационе БП. Посебно се треба задржати на разлици између структуре табеле (шеме) и података у табели. Користећи конкретан СУБП ученици треба да креирају неколико табела и, по могућности, да форматирају податке у њима. Ученици треба да умеју да додају и избришу запис, као и да додају, измене и и обришу податке у запис; да направе табелу и прецизирају поља са одговарајућим типовима података: текст, број, датум/време, да/не; да подесе својства поља: величина, формат броја, формат датума/времена, подразумевана вредност.

За повезивање две или више табела битан је појам веза. Четврта потцелина, названа **Веза између табела** односи се на ову проблематику. Овде треба објаснити везе типа: један према један, један према више и др. Такође, треба објаснити да се не могу ажурирати подаци у једној табели ако се тиме нарушава однос између те и других табела (референцијани интегритет).

Потцелина названа **Формулар (обрасци)** односи се на прегледан унос и приказ података по слоговима. Формулар се могу формирати на разне начине, а релативно једноставан начин је да се за те сврхе користи чаробњак (ако СУБП то омогућава). Међутим, ако се формулар креира без помоћи чаробњака, за то је потребна и одређена програмерска (дизајнерска) вештина, као и познавање неких компоненти карактеристичних за визуелне апликације. У оквиру ове теме треба: објаснити да се образац користи за приказивање и одржавање записа; направити и именовати образац; убацити нов запис користећи образац; избрисати запис користећи образац; додати, изменити, обрисати податак користећи образац; додати, изменити текст у заглављу или подножју обрасца.

Шеста потцелина је названа **Претраживање и сортирање** и она се, углавном, односи на рад са једном табелом. На конкретним примерима треба показати како се врши индексирање колона за брже налажење података. У оквиру ове наставне теме треба урадити основне задатке: отворити, затворити табелу, упит, образац, извештај. Променити начине приказа табеле, упита, обрасца, извештаја. Избрисати табелу, упит, образац, извештај. Сортирати записе у табели, упиту, обрасцу у растућем или опадајућем, бројчаном или абecedном редоследу.

У потцелини названој **Упити** треба објаснити појам упита и начин креирања упита. Код појединих СУБП упити се једноставно могу креирати коришћењем чаробњака. Ако постоји ова могућност, треба се задржати на креирању упита без коришћења чаробњака. Урадити кроз вежбања основне операције: пронаћи задату реч, број, датум у пољу користећи команду за претрагу, применити филтер на табелу, образац. Уклонити примењен филтер из табеле, обрасца. Објаснити да се упит користи за добијање и анализу података. Направити упит над једном табелом користећи одређене критеријуме. Направити упит над две табеле користећи одређене критеријуме. Додати критеријуме у упит користећи један или више следећих оператора: =, <, <=, >, >=. Додати критеријуме у упит користећи један или више логичких оператора: AND, OR, NOT. Употребити цокер знаке у упиту: * или %, ? или _. Објаснити како се упит покреће и мења: додати, уклонити, преместити, сакрити, приказати поља.

У тематској целини **Извештаји** потребно је објаснити шта је извештај и на конкретним примерима показати како се формирају извештаји. Једноставније је креирање извештаја помоћу чаробњака (ако СУБП то омогућава), али овде треба показати како се

могу формирати извештаји из више релација коришћењем упита. У оквиру ове теме, објаснити употребу извештаја за штампање одабраних информација из релације или упита; направити извештај базиран на табели или упиту; променити распоред поља за податке и заглавља у изгледу извештаја; представити одређена поља у групном извештају користећи збир, минимум, максимум, просек, број, на одговарајућим тачкама; додати, изменити текст у заглављу, подножју извештаја; извести (*export*) табелу, резултат упита у табеларни документ (.xls), текст (.txt, .csv), XML формат на задату локацију.

Рачунарске мреже

Потребно је да се ученици подсети принципа умрежавања и коришћења интернета као глобалне мреже.

Препоруке за реализацију:

- у складу са ресурсима, ученицима треба у највећој мери практично приближити све могућности умрежавања, од умрежавања два рачунара до постављања мале локалне мреже (или користити већ постојећу школску мрежу) и њеног повезивања, одговарајућом интернет конекцијом, са глобалном мрежом;
- подстаћи ученике да, кроз дискусију, повежу стечена знања о интернету као глобалној мрежи из обрађених модула на ранијим годинама са новим садржајима о умрежавању и локалним рачунарским мрежама.

При реализацији тематске целине **Напредно коришћење програма за обраду текста** ученике треба подсетити на све напредне опције Текст процесора, који је обрађиван у првој години.

Препоруке за реализацију:

- ученицима као задатак дати да уреде своју биографију и друге докуменате са којима ће се сусрести одмах након завршетка средњег образовања (CV, молба, мотивационо писмо и др.);
- при избору матурског рада упознати ученике са основним концептом израде матурског рада при чему је најважнија структура матурског рада: (одређивање насловне стране, садржај (делови матурског рада са бројем страница где се шта налази, делови матурског рада (увод, обрада теме, закључак, литература, потпуна библиографија).

Веб технологије

Потребно је да ученици: разумеју све функције интернета, од почетне идеје глобалног умрежавања, проналажења и давања информација, преко веб портала као обједињених сервиса и апликација, до коришћења интернета за електронско пословање; да разумеју појам веб-а (www); разумеју поделу на статички и динамички веб; разумеју поделу на клијентске и серверске технологије; се упознају са теоријом веб дизајна (шта је веб дизајн, аспекти веб дизајна, технологије веб дизајна, развој веб сајта). При свему овоме неопходно је перманентно радити на развијању свести о важности поштовања правних и етичких норми при коришћењу интернета, критичком прихватању информација са веба, поштовању ауторских права при коришћењу информација са веба, поштовању права приватности.

Препоруке за реализацију:

- ученицима треба објаснити разлику између статичке веб стране, динамичке веб стране и веб портала (дати пример за портал за електронско пословање и пример веб портала који се користи у забавне сврхе); поделити ученике у тимове ради лакшег и бржег проналажења ових примера у складу са интересовањима ученика;
- код поделе на статички и динамички веб подстаћи ученике да сами пронађу примере претраживањем на интернету и да уоче предности и мане оба приступа.

Дизајн статичких веб страна

Требало би да ученик стекне знања и вештине битне за успешно коришћење основних могућности најједноставнијег алата за веб дизајн HTML, који представља стандард за веб стране. Ученик би требало да научи: основе HTML-а; структуру – основне тагове;

форматирање текста у оквиру HTML-а; таг за боје позадине, објекта и слика; прављење линкова; рад са сликом у оквиру HTML-а; рад са табелама; рад са фрејмовима; форме и елементе форме (упити над базама података); рад са CSS-ом(стилови); уметање стилова директно у HTML фајл.

Препоруке за реализацију:

– при реализацији ове тематске целине радити са најједноставнијим едитором, подстаћи ученике да примене стечена знања из рада са програмима за обраду текста и програмима за обраду слика и тако припреме садржај за креирање сопствене веб стране;

– подстаћи ученике да своје теме за матурски рад обраде коришћењем HTML-а и презентирају га у облику веб стране, при бирању садржаја инсистирати на критичком приступу информацијама и и неговању естетике.

Рад са готовим веб дизајн решењима (CMS – Content Management System)

Потребно је ученике упознати са: готовим веб решењима који се бесплатно могу наћи на интернету, преузети и користити у личне и комерцијалне сврхе, а обједињени су под називом *CMS*; основним одликама и предностима *CMS* портала; најчешће коришћеним *CMS* порталима (навести *Joomla*, *WordPress* портале и примере њиховог коришћења); поступком преузимања потребних шаблона и њиховом инсталацијом на рачунару.

Препоруке за реализацију:

– подстаћи ученике да, радећи у тимовима, већ обрађене матурске радове у виду најједноставнијих *HTML* страна сада обраде у неком шаблону изабраног *CMS*-а.

ФИЗИКА

Циљ и задаци

Циљ наставе физике је стицање знања о природним појавама и процесима, уочавање узрочно-последичних веза на основу којих се објашњавају физичке појаве и усмеравање ученика ка примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Задаци наставе физике су да ученици:

- развију научну писменост;
- упознају методе физичких истраживања;
- разумеју физичке појаве, процесе и односе у природи на основу познавања физичких модела и теорија;
- развијају логичко и апстрактно мишљење и критички став у мишљењу;
- стекну способност за уочавање, формулисање, анализирање и решавање једноставнијих проблема;
- схвате значај физике за друге природне науке и технику;
- развију позитиван однос према природи и заштити човекове средине;
- стекну навике за рационално коришћење и штедњу свих вида енергије, посебно електричне;
- развијају радне навике, одговорност и способност за примену стечених знања.

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

1. ФИЗИКА И ЊЕНЕ МЕТОДЕ (4)

2. КИНЕМАТИКА (10)

- Референтни системи. Врсте кретања.
- Брзина и убрзање као векторска физичка величина.
- Једнако променљиво праволинијско кретање.
- Равномерно кружно кретање (линијска и угаона брзина).
- Галилејев принцип релативности. Слагање брзина.

3. ДИНАМИКА (12)

- Закон инерције. Закон акције и реакције.
- Основни закон динамике (II Њутнов закон).
- Силе трења и отпора средине.
- Инерцијални и неинерцијални системи.
- Ротација тела (момент силе, момент импулса и момент инерције).

4. СИЛЕ И ФИЗИЧКА ПОЉА (БЕЗВРТЛОЖНА) (12)

- Њутнов закон гравитације. Гравитационо поље.
- Слободно падање.
- Кулонов закон. Електростатичко поље.
- Електростатички потенцијал и напон.
- Капацитативност проводника.

5. ЈЕДНОСМЕРНА И НАИЗМЕНИЧНА ЕЛЕКТРИЧНА СТРУЈА (8)

- Извори електричне струје.
- Врсте електричне отпорности. Врсте проводника.
- Ефективне вредности струје и напона (појам).
- Омов и Џул-Ленцов закон. Ефекти изазвани проласком електричне струје.
- Електрична енергија и њено рационално коришћење. Електрична снага.

6. ЗАКОНИ ОДРЖАВАЊА У КЛАСИЧНОЈ ФИЗИЦИ (6)

- Закон одржавања импулса.
- Закон одржавања механичке енергије.
- Закон одржавања момента импулса.
- Судари (еластични и нееластични).

7. ФИЗИКА ВЕЛИКОГ БРОЈА МОЛЕКУЛА (14)

- Међумолекулске силе.
- Чврста тела. Кристали. Хуков закон еластичности.
- Течност. Површински напон. Вискозност.
- Гасови: Једначина идеалног гасног стања.
- Гасни закони (специјални случајеви).
- Први и други принцип термодинамике.

ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЕЖБЕ (8)

1. Провера закона одржавања енергије.
2. Провера Омовог закона.
3. Одређивање коефицијента површинског напона методом откидања прстена.
4. Провера Шарловог закона.

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

1. СИЛЕ И ВРТЛОЖНА ФИЗИЧКА ПОЉА (10)

- Магнетно поље и индукција.
- Лоренцова сила. Амперова сила.
- Самоиндукција. Енергија магнетног поља.
- Електромагнетна индукција (Фарадејев закон).

2. ОСЦИЛАЦИЈА И ТАЛАСИ (21)

- Хармонијске осцилације (тело на еластичној опрузи).
- Математичко клатно.
- Појам о пригушеним и принудним осцилацијама.
- Механички таласи. Врсте таласа.
- Звук. Извори и врсте звука.
- Доплеров ефекат у акустици.
- Електромагнетни таласи.

– Основи геометријске оптике (правoliniјско простирање, одбијање, преламање, тотална рефлексија, огледала, сочива, корекција вида).

– Основи таласне оптике (интерференција, дифракција, поларизација, дисперзија, примене).

3. КВАНТНА СВОЈСТВА ЕЛЕКТРОМАГНЕТНОГ ЗРАЧЕЊА И ТАЛАСНА СВОЈСТВА МИКРОЧЕСТИЦА (6)

– Фотон. Фотоелектрични ефекат.

– Таласно својство микрочестица де Бројева релација.

4. СТРУКТУРА АТОМА (10)

– Атом водоника. Стационарна стања.

– Побуђивање и зрачење. Спектар атома.

– Рендгенско зрачење (појам).

– Спонтано и стимулирано зрачење – ласер. Примена ласера.

5. СТРУКТУРА АТОМСКОГ ЈЕЗГРА (13)

– Атомска јединица масе. Масени број језгра.

– Нуклеарне силе. Енергија везе језгра.

– Природна радиоактивност (распади).

– Нуклеарне реакције.

– Фисија и фузија и примена.

– Детекција и заштита од зрачења.

6. ФИЗИКА МЕГА СВЕТА (2)

– Астрофизика. Структура васионе.

– Порекло и развој небеских тела.

ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЕЖБЕ (8)

1. Мерење хоризонталне компоненте Земљиног магнетног поља.

2. Одређивање таласне дужине светлости дифракционом решетком.

3. Одређивање угаоне дивергенције ласерског снопа.

4. Одређивање убрзања земљине теже помоћу математичког клатна.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Полазна опредељења при концепирању програма физике

Наставни програм физике у Филолошкој гимназији надовезује се структурно и садржајно на наставни програм физике у основној школи.

Потребно је да ученици науче одређене појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и имати целивиту слику о значају и месту физике у образовању и животу уопште. Сходно томе, у настави је пожељно што више примењивати демонстрационе огледе.

Физику је нужно представити ученицима као живу, недовршену науку, која се непрекидно интензивно развија и мења, а не као скуп завршених података, непроменљивих закона, теорија и модела. Зато је важно истаћи проблеме које физика решава у садашњем времену.

После изучавања одговарајућих тематских целина, нужно је указати на заштиту човекове средине, која је загађена и угрожена неким физичко-техничким процесима и променама. Потребно је навести и етичке проблеме који се јављају као последица развијања науке и технике. При обради физичких основа енергетике важно је усмерити ученике на штедњу свих врста енергије, а посебно електричне.

1. Избор програмских садржаја

Наставни програм физике усклађен је са принципима, циљевима и општим исходима образовања. Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу могу да усвоје сви ученици.

2. Избор метода логичког закључивања

Програм предвиђа коришћење разних метода логичког закључивања које су иначе присутне у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд.). Наставник сам треба да одабере најпогоднији приступ у обради сваке конкретне теме у складу са потребама и могућностима ученика, као и наставним средствима којима располаже.

На садржајима програма може се у потпуности илустровати суштина методологије истраживачког приступа у физици и другим природним наукама: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експеримената ради прецизнијег утврђивања тражених односа, формулисање физичких закона. У појединим случајевима методички је целисходно увођење дедуктивне методе у наставу (нпр.: показати како из закона одржања следе неки мање општи физички закони и сл.).

3. Демонстрациони огледи

Демонстрациони огледи чине саставни део редовне наставе физике. Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ подстицање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ природним наукама.

Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици (самостално или у групама) на часу или да их осмисле, ураде, анализирају и обраде код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота.

Наставници који имају могућности треба да у настави користе и сложеније експерименте. У настави треба користити и рачунаре (симулације експеримената и појава, лабораторијске вежбе и обрада резултата мерења, моделирање, самостални пројекти ученика у облику семинарских радова и сл.).

Начин презентовања програма

Садржаји оба разреда су подељени на одређени број тематских целина. Свака од тематских целина садржи одређени број тема.

У реализацији наставе треба поштовати методске захтеве:

– *Поступност* (од једноставнијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона;

– *Оцигледност* при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину побројано је више демонстрационих огледа а треба користити и симулације);

– *Повезаност наставних садржаја* (хоризонтална и вертикална), чиме се наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане. Тиме се омогућава да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве базира на резултатима проучавања неких претходних.

Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може прерасподелити садржаје према својој процени.

Нивои образовно-васпитног рада

У садржајима програма предложен је оријентациони број часова предвиђених за обраду наставних тема који укључује и обнављање градива, као и број часова предвиђен за лабораторијске вежбе. Међутим, наставници могу да промене предложени број часова и ускладе га са својим условима рада. Нивои образовно-васпитних захтева дефинишу обим и дубину проучавања појединих елемената садржаја програма.

Теме из области класичне физике, која проучава појаве доступне чулима, треба обрадити на другом и трећем нивоу (ниво разумевања и примене), док је за теме, које захтевају коришћење сложенијег математичког апарата као и за теме из области савремене физике, које захтевају виши степен апстрактног мишљења, адекватнији први ниво (ниво обавештености). Наставницима је остављена слобода да, према потреби, смање или повећају предложени ниво образовно-васпитних захтева у појединим тематским целинама.

Основни облици наставе и методска упутства за њихово извођење

Методичко остваривање садржаја програма у настави физике захтева да целокупни наставни процес буде прожет трима основним физичким идејама: структуром супстанције (на молекулском, атомском и субатомском нивоу), законима одржања (пре свега енергије) и физичким пољима као носиоцима узајамног деловања физичких објеката. Даљи захтев је да се физичке појаве и процеси тумаче у настави паралелним спровођењем, где год је то могуће, макроприлаза и микроприлаза у обради садржаја.

Концепт наставе физике захтева стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада, применом савремених методичких и дидактичких поступака у наставном процесу (пројектна, проблемска, активна настава и кооперативно учење) циљеви и задаци образовања као и циљеви наставе физике буду у пуној мери реализовани.

Циљеви и задаци наставе физике остварују се кроз следеће основне облике рада са ученицима:

1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;

2. решавање квалитативних и квантитативних задатака;

3. лабораторијске вежбе;

4. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, семинарски радови, пројекти);

5. систематско праћење рада сваког појединачног ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како су уз сваку тематску целину планирани демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, или непосредно учествовати у реализацији огледа, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра или демонстрира. После тога, користећи прецизни језик физике, наставник дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве. Када се прође кроз наведене етапе у излагању садржаја теме, прелази се на презентовање закона у математичкој форми. Оваквим начином излагања садржаја теме наставник помаже ученику да потпуније разуме физичке појаве, трајније запамти усвојено градиво и у други план потисне формализовање усвојеног знања.

Када је могуће, треба користити проблемску наставу. Наставник поставља проблем ученицима и препушта да они самостално, у паровима или у тиму дођу до решења, по потреби усмерава ученике, подсећајући их питањима на нешто што су научили и сада треба да примене, упућује их на извођење експеримента који може довести до решења проблема и слично.

При обради неких садржаја предност треба дати групном начину рада, имајући у виду значај мотивације и интересовања ученика за истраживачки рад, као и развој способности за тимски рад. Овакав приступ обради наставне теме захтева добру припрему наставника: одабрати тему, припремити одговарајућа наставна средства и опрему, поделити ученике у групе тако да сваки појединац у групи може дати одговарајући допринос, дати неопходна минимална упутства.

На пример: за наставну тему *Одбијање и преламање светлости* ученици се могу поделити у групе од којих би једна обрадила законе одбијања и преламања, друга тоталну рефлексију са примерима примене, трећа привидну дубину тела са примерима, четврта дугу, пета преламање кроз призму и примене (све групе, осим прве, у упутствима треба да добију формулу за закон преламања); у раду ученици могу да користе уџбеник, интернет, демонстрациони оглед.

Методска упутства за решавање задатака

Решавањем задатака се постиже: конкретизација теоријских знања; обнављање, продубљивање и утврђивање знања; кориговање

ученичких знања и умећа; развијање логичког мишљења; подстицање ученика на иницијативу; стицање самопоуздања и самосталности у раду.

Оптимални ефекти у процесу учења физике остварују се добро осмишљеним комбиновањем квалитативних и квантитативних (рачунских) задатака.

Како решавање рачунских задатака за ученике често представља вид учења са најсложенијим захтевима, наставник је обавезан да им да одговарајуће инструкције (алгоритам решавања датог типа задатака и најчешће грешке).

Потребно је пажљиво одабрати задатке који, ако је могуће, имају непосредну везу са реалним ситуацијама. Такође је важно имати у виду да ниво сложености и тежина задатака буде примерена ученицима. Обратити пажњу на поступност у редоследу решавања задатака, од најједноставнијих ка сложенијим.

Методска упутства за извођење лабораторијских вежби

Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се тако што се при изради вежби одељење дели на две групе, а ученици вежбе раде у малим групама (2–3 ученика).

За сваку вежбу ученици унапред треба да добију одговарајућа упутства. Час се састоји из уводног дела, мерења и записивања резултата мерења и обраде добијених података.

У уводном делу часа наставник проверава да ли су ученици спремни за вежбу, упознаје их са мерним инструментима и осталим деловима апаратуре за вежбу, указује на мере предострожности којих се морају придржавати ради сопствене сигурности при руковању апаратима, електричним изворима, разним уређајима и сл.

Док ученици врше мерења наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава и помаже.

При обради резултата мерења ученици се придржавају правила за табеларни приказ података, цртање графика, израчунавање бројне вредности и представљање резултата са грешком мерења. (Са овим правилима наставник би требало да унапред упозна ученике, или да она буду део писаног упутства за вежбе.)

Методска упутства за друге облике рада

Један од облика рада са ученицима су домаћи задаци који садрже квалитативне и квантитативне задатке. Такви домаћи задаци односе се на градиво које је обрађено непосредно на часу и на повезивање овог градива са претходним. Као домаћи задатак могу се давати и семинарски радови и мањи пројекти, које би ученици радили индивидуално или у групама.

Праћење рада ученика

Наставник континуирано прати рад сваког ученика кроз контролу усвојеног знања помоћу усменог испитивања, кратких (15-минутних) писмених провера, тестова на крају већих целина (рецимо, по једном у сваком класификационом периоду), контролних рачунских вежби (по једном у полугодишту), провером експерименталних вештина и домаћих задатака.

На почетку рада са ученицима, у сваком разреду, посебно ако је одељење променило структуру или је наставник преузео ново одељење, било би пожељно спровести иницијални тест. Такав тест даје информације наставнику са каквим предзнањем и којим потенцијалима ученици улазе у нову школску годину.

ХЕМИЈА

Циљ и задаци

Циљ наставе хемије је развој доменских хемијских знања, техничко-технолошких знања, развој општих когнитивних и комуникацијских способности, оспособљавање за примену хемијских знања у свакодневном животу, решавање проблема у новим и непознатим ситуацијама и развијање одговорног односа према себи, другима и животној средини.

Задаци наставе хемије су да ученици:

– развијају хемијску научну писменост и способност комуникација у хемији;

- науче да претражују информација у области хемије применом савремених информационих технологија;
- овладају основама научног метода у хемији и схвате значај хемијског експеримента као примарног извора знања и основног метода сазнавања у хемији;
- разумеју појаве и процесе у природи са аспекта хемијског изучавања;
- разумеју однос условљености својстава супстанци њиховом структуром;
- разумеју значај хемијске производње за савремено друштво;
- разумеју значај хемије за различите савремене технологије;
- развију свест о повезаности хемије у систему природних наука са техничко-технолошким, социо-економским и друштвеним наукама;
- буду оспособљени за заштиту од потенцијалних ризика у хемији и науче да адекватно реагују при незгодама у свакодневном животу;
- разумеју значај хемије и хемијске производње за одрживи развој;
- развију одговоран став према коришћењу супстанци у свакодневном животу и професионалном раду;
- развију осетљивост за проблеме и способност решавања проблема, логичко и критичко мишљење;
- развију одговорност, систематичност, прецизност у раду и позитиван став према учењу;
- развију свест о сопственом знању и потреби за перманентним образовањем;
- унапреде сарадњу и тимски рад.

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА**ВРСТЕ СУПСТАНЦИ**

Врсте супстанци. Хемијски елементи, једињења и смеше.

СТРУКТУРА СУПСТАНЦИ

Појам атома. Изотопи.

Изградња електронског омотача атома. Електронска конфигурација атома и Периодни систем елемената. Периодична промена својстава елемената. Енергија јонизације и афинитет према електрону.

Јонска веза. Ковалентна веза. Водонична веза. Метална веза. Својства супстанци са јонском и ковалентном везом.

Демонстрациони огледи:

Промена хемијских својстава елемената треће периоде са становишта грађе електронског омотача њихових атома (реакције Na, Mg, Al са водом).

Сублимација јода.

ДИСПЕРЗНИ СИСТЕМИ

Дисперзни системи: појам и врсте. Растворљивост. Масени процентни садржај раствора. Количинска концентрација.

Раствори електролита. Електролитичка дисоцијација. Јаки и слаби електролити. Јонски производ воде и рН вредност водених раствора.

Демонстрациони огледи:

Испитивање растворљивости различитих супстанци у поларним и неполарним растворачима.

Размена енергије између система и околине (растварање амонијум-хлорида и натријум-хидроксида у води).

Одређивање рН вредности различитих водених раствора индикаторима.

ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ

Квантитативно значење хемијских симбола и формула. Количина супстанце, моларна маса и моларна запремина.

Стехиометријска израчунавања на основу хемијских једначина. Енергетске промене при хемијским реакцијама. Брзина хемијске реакције и фактори који утичу на њу. Хемијска равнотежа и фактори који утичу на равнотежу.

Оксидоредукциони процеси.

Демонстрациони огледи:

Реакција цинка и хлороводоничне киселине различитих концентрација.

Реакција цинка и хлороводоничне киселине на различитим температурама.

Реакције етанске и хлороводоничне киселине, истих количинских концентрација, са цинком.

Разлагање водоник-пероксида (без и у присуству катализатора).

Реакција гвожђа са раствором бакар(II)-сулфата.

ХЕМИЈА ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА

Племени гасови: својства, значај и примена.

Својства, значај и примена елемената 17, 16, 15, 14. и 13. групе Периодног система елемената и њихових важнијих једињења.

Својства, значај и примена елемената 1. и 2. групе Периодног система елемената и њихових важнијих једињења.

Прелазни метали и важнија једињења ових елемената: својства, значај и примена.

Демонстрациони огледи:

Сагоревање сумпора и угљеника у чистом кисеонику и испитивање својстава насталих оксида. Добијање и испитивање својства амонијака. Добијање пластичног сумпора.

Реакција магнезијума и алуминијума са хлороводоничном киселином. Добијање хидроксида магнезијума и алуминијума. Доказивање базности магнезијум-хидроксида и амфотерности алуминијум-хидроксида. Таложње хидроксида бабра из раствора плавог камена. Добијање гвожђе(III)-хидроксида и његово растварање у хлороводоничној киселини.

ХЕМИЈСКИ АСПЕКТИ ЗАГАЂИВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Хемијски загађивачи животне средине. Загађивање атмосфере, воде и земљишта.

Хемијски отпад. Мере заштите животне средине.

ДРУГИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА**УВОД У ОРГАНСКУ ХЕМИЈУ**

Својства угљениковог атома. Структура органских молекула. Формуле органских молекула (молекулске, структурне, рационалне, скелетне). Функционалне групе и класификација према функционалним групама.

УГЉОВОДОНИЦИ

Класификација угљоводоника према природи угљоводоничног низа и према функционалној групи. Општа својства угљоводоника. Хомологи низ и структура молекула алкана. Номенклатура алкана (IUPAC и тривијални називи). Структурна изомерија. Физичка и хемијска својства алкана.

Структура молекула и геометријска изомерија алкена. Номенклатура алкена. Добијање, физичка и хемијска својства алкена.

Структура молекула алкина. Номенклатура алкина. Добијање, физичка и хемијска својства етина (ацетилена).

Полимеризација. Синтетички полимери (полиетилен, PVC).

Структура бензена. Физичка и хемијска својства бензена. Карактеристични представници арена (полициклични ароматични угљоводоници, моносупституисани и полисупституисани деривати).

Нафта и земнигас. Петрохемијски производи.

Демонстрациони оглед:

Испитивање својстава n-хексана и незасићених угљоводоника (етен).

ОРГАНСКА КИСЕОНИЧНА ЈЕДИЊЕЊА

Алкохоли; класификација алкохола. Добијање, физичка и хемијска својства алкохола. Представници алкохола (метанол, етанол, етилен-гликол, глицерол).

Номенклатура карбонилних једињења. Добијање алдехида и кетона. Физичка и хемијска својства карбонилних једињења.

Угљени хидрати, подела. Најважнији представници моно, ди и полисахарида (глукоза, рибоза, фруктоза, сахароза, скроб и целулоза).

Монокарбоксилне киселине: номенклатура, добијање, физичка и хемијска својства.

Естри, добијање, налажење у природи, својства.

Масти, уља и воскови, структура и својства.

Сапуни и детергенти.

Демонстрациони огледи:

Оксидација етанола. Реакција сребрног огледала. Хидролиза сахарозе.

ОРГАНСКА АЗОТНА ЈЕДИЊЕЊА

Амини: структура, номенклатура, добијање, физичка и хемијска својства.

Хетероциклична једињења са атомом азота, структура (пирол, пиридин, пиримидин, пурин).

Аминокиселине, структура, својства. Пептидна веза. Протеини, структура, значај и улога у изградњи живих ћелија.

Нуклеинске киселине, подела. Структура и функција ДНК.

Демонстрациони огледи:

Таложње протеина помоћу електролита. Биуретска и ксанто-протеинска реакција.

ВИТАМИНИ, ХОРМОНИ, АЛКАЛОИДИ, АНТИБИОТИЦИ

Витамици, класификација, улога и значај. Хормони: подела, значај и улога. Антибиотици, примена. Алкалоиди, примена.

ХЕМИЈСКИ АСПЕКТИ ЗАГАЂИВАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Хемијски загађивачи животне средине. Загађивање атмосфере, воде и земљишта.

Хемијски отпад. Мере заштите животне средине.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Током реализације наставног програма хемије неопходно је имати у виду високи дидактички потенцијал хемије као наставног предмета и когнитивне узрасне карактеристике ученика, те сходно томе активности ученика и наставника у наставном процесу ускладити са дефинисаним циљевима и задацима наставе. Посебну пажњу треба обратити на коришћење интерактивних метода наставе и учења због њихове високе образовне и мотивационе вредности у свим сегментима наставе.

Садржаји програма хемије су организовани тако да се у првом разреду изучавају садржаји опште и неорганске хемије, а у другом разреду садржаји органске хемије и основа биохемије. Хемија као наставни предмет има висок дидактички потенцијал јер:

– хемија подстиче прелазак са конкретног на апстрактно мишљење;

– хемија је наука са изузетном динамиком развоја, а хемијска струка једна је од струка будућности;

– хемија је природна наука и у садејству са физиком и биологијом омогућава разумевање природе у јединству појава и процеса који се у њој збивају;

– на хемији се заснива развој многих савремених технологија, који је значајан показатељ нивоа развијености друштва;

– хемијски процеси у технолошкој производњи носе и озбиљне ризике за друштвене заједнице и одрживи развој друштва је могућ само уз адекватно хемијско образовање.

Динамика савременог развоја хемијских научних дисциплина резултује огромним повећањем корпуса хемијских знања. Да би се избегло оптерећивање наставних програма хемије у оваквим

условима развоја хемије као науке, неопходно је да се ученицима у гимназији омогући разумевање хемијског аспекта изучавања природе тако што ће се у настави хемије пажња усредсредити на разумевање основних идеја и концепата, развој научног метода сазнавања и значај хемије у свакодневном животу. Ученици треба да разумеју да су својства супстанци и могућности њихове примене непосредно условљене њиховом хемијском структуром, као и да су својства хемијског система условљена квалитативним саставом и квантитативним односом компоненти у њему. За разумевање ових идеја и концепата у настави хемије је потребно синхронизовано представљање хемијских знања на макро, микро и симболичком нивоу репрезентације. Когнитивне карактеристике ученика гимназије омогућавају већу заступљеност микроскопског и симболичког нивоа репрезентације, као и интеграцију и симултану примену сва три нивоа. Међутим, у настави хемије увек треба поћи од тога да је хемијски експеримент, као примарни извор знања и као основни метод сазнавања у хемији, кључни механизам за корелацију међу свим нивоима репрезентације знања. При томе посебну пажњу треба посветити прецизности примене хемијског језика (на пример, изводи се хемијска реакција, а пише се хемијска једначина). Симултана примена различитих нивоа репрезентације знања у хемији може да изазове когнитивно преоптерећење услед дељења пажње. У таквим случајевима треба сегментисати садржаје (делити их у мање целине).

Код изучавања високоапстрактних појмова (структура супстанци, ток хемијске реакције, хемијска кинетика) пожељно је, према потреби, користити и инструкције примерене конкретно-операционој фази мишљења уз већи удео макроскопског нивоа представљања знања. Основне хемијске концепте (концепт о корпускуларној грађи супстанце, концепт одржања материје, концепт равнотеже) треба засновати на брижљиво одабраним садржајима са високом информативном вредношћу за ученике, при чему наставне ситуације треба дизајнирати тако да мотивишу ученике за њихово изучавање. Посебно је важно да ученици разумеју развојност концепата и теорија у хемији (на пример, развојност концепта о корпускуларној грађи супстанце кроз развојност теорија о структури атома и развојност теорија хемијске везе). За разумевање хемијских концепата од највећег је значаја хемијска научна писменост која у овом узрасту подразумева познавање хемијске научне терминологије, номенклатуре и симболике на нивоу основне научне комуникације. У области неорганске и органске хемије, због многобројности изучаваних објеката (хемијских елемената и њихових једињења), веома је важно бавити се проблематиком класификација, класификационих система и хијерархијских односа у њима. Посебно је важно инсистирати на систематском организовању знања применом концептних мапа, као и радити на развоју функционалних и дескриптивних критеријума класификације у концептуалне. Потребно је истаћи да је Периодни систем елемената најсавршенији класификациони систем у природним наукама и оспособити ученике да га користе за дедукцију својстава хемијских елемената и њихових једињења.

С обзиром да ученици средњошколског узраста разумеју узрочно-последичне везе, при указивању на значај хемије за развој различитих савремених технологија, треба инсистирати на корисности и ризицима од хемијске производње. При томе посебно треба истичати убрзани техничко-технолошки развој и неопходност перманентног образовања у овој области. Садржаје о хемијским аспектима заштите животне средине радити у корелацији са наставом биологије, превасходно екологије. За ученике филолошког усмерења у гимназији знања из ове области су део опште културе и треба да их разумеју само у функцији одрживог развоја. За развој ових знања погодне су метода ученичких пројеката и наставне екскурзије.

Настава хемије треба да оспособи ученике за самостално коришћење савремених информационих технологија у учењу, претраживању хемијских информација и савременој комуникацији у хемији. За развој комуникацијских способности посебно је погодна метода ученичких пројеката. Израда самосталних или групних ученичких пројеката у хемији мотивише ученике да претражују

изворе хемијских информација, изнесу сопствене идеје у форми хипотеза, да их образложе, планирају истраживање, спроведу га, елаборирају, критички процењују добијене резултате и преузимају одговорност. За развој метакогнитивних знања (свест о сопственом знању) у гимназијској настави хемије погодно је користити методу концептног мапирања.

Ученичка постигнућа треба континуирано пратити као усмену и писану евалуацију. Редослед наставних тема је обавезујући, а предлаже се следећи број часова, потребних за њихову реализацију, као оријентациони:

У првом разреду – Врсте супстанци (2), Структура супстанци (17), Дисперзни системи (12), Хемијске реакције (20), Хемија елемената и једињења (20), Хемијски аспекти загађивања животне средине (3).

У другом разреду – Увод у органску хемију (2), Угљоводоници (7), Органска кисеонична једињења (14), Органска азотна једињења (7), Витамини, хормони, алкалоиди, антибиотици (4), Хемијски аспекти загађивања животне средине (1).

ГЕОГРАФИЈА

Циљ и задаци

Циљ наставе географије је развој географског логичког мишљења и стицање нових знања, вештина и ставова из области физичке и друштвене географије, географије света и националне географије Србије, неопходних за разумевање савремене светске стварности и развој моралних вредности, толеранције, поштовања и припадности мултиетничком, мултијезичком и мултикултуралном свету.

Задаци наставе географије су да ученици:

- унапређују стечена знања из географије и упознају методе проучавања природно-географских и друштвено-географских појава, процеса, објеката и законитости и њихову улогу у стварању географске средине; – стичу нова знања о развоју географске средине као резултату деловања природних и друштвених појава и процеса;

- стичу нова знања о становништву, насељима и привреди Србије и њеном положају, месту и улози у савременом свету;

- упознају актуелну и комплексну географску стварност савременог света и развијају вредносне ставове неопходне за њихов живот и рад;

- развијају осећања социјалне припадности сопственој нацији и култури и доприносе очувању и неговању националног и мултикултуралног идентитета;

- развијају сарадњу и солидарност између припадника различитих социјалних, етничких и културних група;

- анализирају и примењују нове информационо-комуникационе технологије у географији и уочавају њихову важност у географским сазнањима;

- развијају свест о значају одрживог развоја, заштити и очувању природне и животне средине;

- унапређују вештине и способности за проналажење, анализу, примену и саопштавање географских чињеница и законитости;

- унапређују вештине активног, функционалног и кооперативног учења и развијају мотивацију за самостално учење;

- развијају способности за учење и образовање током целог живота и укључивање у међународне и професионалне процесе;

- препознају и функционално користе корелацију између географије и других природних и друштвених наука.

I РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

I. УВОД У ГЕОГРАФИЈУ

1. Увод у географију (предмет, подела и задатак проучавања).

II. КАРТА, КАРТОГРАФСКИ МЕТОД У ГЕОГРАФИЈИ И ГИС

1. Увод у картографију: настанак и развој географских карата;
2. Математичка основа географске карте; картографски метод у географији; подела карата према размеру, садржини и намени.
3. Развој дигиталне картографије; GPS.
4. Основе ГИС-а и начин његовог коришћења.

III. ЗЕМЉА У СУНЧЕВОМ СИСТЕМУ

1. Космос; Сунчев систем.
2. Земља и остале планете у Сунчевом систему; Месец.

IV. УНУТРАШЊА ГРАЂА ЗЕМЉЕ И ГЕОЛОШКИ РАЗВОЈ ЗЕМЉИНЕ КОРЕ

1. Постанак и грађа Земље; ендегене силе.
2. Земљине сфере (унутрашње и спољашње); геолошки развој Земљине коре.
3. Грађа Земљине коре: стене и минерали.

V. РЕЉЕФ ЗЕМЉИНЕ ПОВРШИНЕ

1. Рељеф литосфере, епирогени и орогени покрети.
2. Вулканизам и земљотреси.
3. Облици рељефа настали радом спољашњих сила (абразија, денудација, разарање и распадање стена, еолска ерозија и акумулација).
4. Речна ерозија и акумулација (облици рељефа настали радом речне ерозије).
5. Крашка ерозија и акумулација (површински и подземни крашки облици).
6. Ледничка ерозија и акумулација.

VI. АТМОСФЕРА

1. Атмосфера: структура атмосфере, састав ваздуха, климатски елементи и њихов распоред на Земљи.
2. Општа циркулација атмосфере и ветрови (планетарни, периодични, локални).
3. Прогноза времена и заштита становништва од елементарних (природних) непогода.
4. Климатски појасеви на Земљи и основни типови климе, микроклима и клима градова.
5. Утицај човека на климу Земље (узроци и последице).

VII. ХИДРОСФЕРА

1. Светско море и особине морске воде (физичке и хемијске).
2. Кретање морске воде (таласи, морске струје, плима и осека), значај и заштита мора.
3. Воде на копну (подземне воде, издан и извори, термоминералне воде), значај и њихова заштита.
4. Реке и њихове основне хидролошке карактеристике, значај и њихова заштита.
5. Језера (начин постанка и подела), значај и њихова заштита.
6. Лед на копну; ледници – њихов економски и климатски значај (снежна граница, стални снег, лавине).

VIII. БИОСФЕРА

1. Земљиште (основни типови тла, заштита и унапређивање).
2. Опште одлике биосфере (хоризонтална и вертикална зоналност, заштита и унапређивање).

IX. СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА

1. Одлике и фактори демографског развоја становништва на Земљи.
2. Распоред становништва на Земљи и густина насељености.
3. Структуре становништва (полна, старосна, расна, верска, етничка и језичка) на Земљи.
4. Културни и животни стандард становништва на Земљи.
5. Насеља: развој и подела; урбанизација (развој и последице) на Земљи.

X. ОСНОВНЕ ЕКОНОМСКО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ СВЕТСКЕ ПРИВРЕДЕ

1. Глобализација и глобални процеси; нова научно-технолошка револуција.
2. Неравномерни развој светске привреде – основна противречност савременог света.

XI. ПОЛИТИЧКО-ГЕОГРАФСКЕ, ДЕМОГРАФСКЕ И ЕКОНОМСКО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА СВЕТА

1. Савремена политичка карта света и типови држава.
2. Привредно развијени и неразвијени делови света.
3. Азија: политичко-географска подела, зоне цивилизације (кинеска, јапанска, индонежанска, индијска, арапска и турска) и становништво (природно и механичко кретање и структуре становништва).
4. Економско-географске одлике Азије: природни ресурси; улога и значај Азије у светској привреди.
5. Кина, Јапан и Индија – економско-географске одлике.
6. Политичко-географска подела Африке: политичко-географске промене и стварање држава.
7. Становништво Африке, последице колонизације и апартејда, црначка култура и уметност, зоне цивилизације (египатска, зона арапског, француског, шпанског и португалског и енглеског језичног подручја).
8. Економскогеографске одлике Африке: природни ресурси; одлике развоја пољопривреде и индустрије; место, улога и значај Африке у светској привреди.
9. ЈАР, Нигерија, Кенија и Египат – економскогеографске одлике.
10. Аустралија, Океанија и Нови Зеланд – политичке и демографске одлике, зоне цивилизације (старе цивилизације у Океанији, аустралијска и новозеландска).

II РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I. ПОЛИТИЧКО-ГЕОГРАФСКЕ, ДЕМОГРАФСКЕ И ЕКОНОМСКО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА СВЕТА

1. Развијени и неразвијени делови света.
2. Политичко-географска подела Англоамерике: политичко-географске промене и стварање држава.
3. Становништво и зоне цивилизације Англоамерике: природно и механичко кретање, структуре становништва и зоне цивилизације (англоамеричка и франко-канадска).
4. САД и Канада – економскогеографске одлике.
5. Политичко – географске одлике Латинске Америке: политичко-географске промене и стварање држава.
6. Становништво и зоне цивилизације Латинске Америке: природно и механичко кретање и структуре становништва, старе цивилизације, зоне шпанско-португалског, британског, француског, холандског и културног утицаја САД.
7. Бразил, Аргентина, Чиле, Перу – економско-географске одлике.
8. Географске одлике Европе: простирање и природне одлике; политичка подела, државно и друштвено уређење и класификација држава према величини територије и укупној популацији.
9. Становништво Европе и зоне цивилизације: природно и механичко кретање и структуре становништва и зоне цивилизације (западноевропска, јужноевропска и источноевропска).
10. Економско-географске одлике Европе и њен значај у светској привреди и политици.
11. Европска унија: постанак, институције, циљеви, функционисање
12. Русија – главне економско-географске одлике и значај за светску привреду и политику.

II. БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО

1. Балканско полуострво: савремене друштвено-политичке промене, распад Југославије и стварање нових држава; становништво Балканског полуострва.

III. РЕПУБЛИКА СРБИЈА

1. Географски положај, границе и величина Републике Србије.

IV. ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Геолошки састав и основне морфотектонске одлике рељефа Србије.
2. Панонска област: Панонски басен и обод Панонског басена.
3. Планинска област: рељеф планинске области и његове одлике.
4. Типови климе у Србији.
5. Реке и морски сливови у Србији (црноморски, јадрански, егејски).
6. Језера, термоминерални извори и бање Србије: постанак, подела и географски размештај.
7. Економски значај вода; загађивање и заштита вода Србије.
8. Типови тла и ерозија, биљни и животињски свет у Србији (реликтне и ендемичне врсте), заштита, очување и унапређивање.

V. СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА

1. Насељавање Србије и миграције.
2. Становништво Србије: број, густина насељености, природни прираштај; структуре становништва (полна, старосна, верска, етничка, језичка, образовна...).
3. Насеља: положај, типови и функционална калсификација; гашење сеоских насеља на територији Србије.

VI. ПРИВРЕДА СРБИЈЕ

1. Основне одлике привреде Србије (структура и привредне делатности).
2. Развој и значај пољопривреде у Србији и мере за унапређивање пољопривредне производње.
3. Индустрија Србије (основне одлике индустрије).
4. Саобраћај (копнени, водени, ваздушни, ПТТ) и трговина (унутрашња, спољашња и биланси) у Србији.
5. Туризам, развој и значај (природни и друштвени фактори) у Србији.
6. Подела туризма у Србији (бањски, сеоски, планински и културно-манифестациони).

VII. РЕГИОНАЛНЕ ЦЕЛИНЕ СРБИЈЕ

1. Војводина: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.
2. Шумадија: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.
3. Западна Србија: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.
4. Велико и Западно Поморавље: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.
5. Источна Србија: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.

6. Јужно Поморавље: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.

7. Старовлашко-Рашка висија: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.

8. Косово и Метохија: географски положај; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри; културно-историјске знаменитости.

VIII. СРБИ У БИВШИМ ЈУГОСЛОВЕНСКИМ РЕПУБЛИКАМА, ДРУГИМ СУСЕДНИМ ДРЖАВАМА И ДИЈАСПОРИ

1. Срби у бившим југословенским републикама, другим суседним државама и дијаспори.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Програм наставе географије у филолошкој гимназији конципиран је тако да омогућава ученицима проширивање и продубљивање стечених знања, умења и навика о природној средини и друштвеној стварности Србије и савременог света. Интелектуална умења која поседују ученици, доприносе решавању проблема, познавању метода и облика рада, способности коришћења информационих технологија, интерактивних и активних метода у настави. Овај програм омогућава упознавање система географских научних дисциплина, места, улоге и значаја географије као науке у систему наука.

Приликом израде програма пошло се од концепције програма географије за основну школу и од тога да гимназија представља продужетак општег образовања и васпитања.

Програм садржи наставне теме и садржаје без навођења оријентационог броја часова за реализацију. Слобода и креативност наставника испољиће се кроз: самостално планирање и одређивање броја и типова часова по наставној теми и избор наставних метода, техника, активности, дидактичких средстава и помагала. Напомињемо да је у настави географије неопходно коришћење географских карата на свим типовима часова и у свим облицима наставног рада. Поред географских карата потребно је користити табеле, дијаграме, схеме и остале дидактичке материјале који доприносе очигледности и трајности знања и умења.

Да би се што потпуније остварили циљ и задаци наставе географије, треба обезбедити максималну могућу корелацију са сродним предметима, а нарочито са наставним предметима који су, као и географија, означени као носиоци садржаја у планирању породице и популационој политици (биологија, психологија, филозофија и социологија) и обавезним изборним предметима (грађанско васпитање и веронаука).

У првом разреду гимназије изучава се физичка географија, која се континуирано и систематизовано надовезује на наставно градиво које су ученици изучавали у основној школи. Зато је веома важно да приликом реализације програма у овом разреду наставник добро упозна ниво знања из физичке географије са којим ученици долазе из основне школе како би свој наставни рад прилагодио томе. Посебну пажњу у остваривању образовно-васпитних задатака програма географије у првом разреду треба обратити на неке физичко-географске садржаје из географије наше земље. Увек када то програм захтева, треба настојати да се одређени географски објекти, појаве и процеси објашњавају на примерима из наше земље или локалне средине у којој се школа налази. Поред тога, у првом разреду треба обратити пажњу на физичко-географске, демографске и економско-географске одлике појединих делова света (Азија, Африка, Аустралија и Океанија и Нови Зеланд).

Садржину и структуру програма географије за други разред чине наставне теме које обухватају друштвено-географске одлике савременог света (Анлоамерика, Латинска Америка, Европа, ЕУ,

Руска федерација) и наше земље и картографску проблематику као и садржај националне географије Србије.

Савремена настава географије захтева стално усавршавање наставника проширивањем и надограђивањем њихових стручних и дидактичких знања и вештина што доприноси квалитетнијем планирању и реализацији наставног рада. Ово је посебно карактеристично за географију као науку, у којој се скоро свакодневно откривају нова сазнања и дешавају озбиљни помаци у разумевању природних и друштвених процеса.

Географија као наука нуди садржаје који подстичу развој формално-логичког и хипотетско-дедуктивног начина размишљања. То нарочито важи за географско-логичко мишљење које омогућава разумевање појава, процеса и законитости при чему се варирањем одређених географских варијабли са сигурношћу може утврдити која њихова комбинација доводи до неке географске чињенице. Учење географије као науке даје кључни подстицај за развој географског мишљења.

За ефикасно учење географије као науке у гимназији веома је важно развијање функционалне писмености (географске, картографске и информатичке), као и разумевање објеката, појава процеса и узрочно-последичних веза у геосистему. Неопходно је стицање знања о природним и друштвеним процесима и законитостима као и индентификовање ученичких способности, вештина, талената и интересовања. Разумевањем географских појмова и њихове повезаности се гради систем појмова, чиме се остварује трајност знања које може да се примењује у новим ситуацијама. Важан део учења географије је стицање знања и умења за примену једноставних истраживања у школским условима.

Подсећамо наставнике да је у коришћењу уџбеника важан селективан приступ наставним садржајима. Такође, препоручује се наставницима да од ученика не захтевају меморисање фактографског и статистичког материјала, јер то није циљ наставе географије. Стечена знања треба да буду примењива а ученици оспособљени да сами истражују и анализирају одређене географске појаве и процесе.

БИОЛОГИЈА

Циљ наставе биологије је да ученици развију биолошку, општу научну и језичку писменост, интересовања за биологију као науку, уз примену концепта одрживог развоја, мотивацију за учење, способности, вештине и ставове корисне за њихово академско образовање, професионални развој и свакодневни живот, потребне за заштиту здравља и одабир квалитетног животног стила.

Задаци наставе биологије у другом разреду су оспособљавање ученика да:

- дискутују о филогенетским односима и разноврсности живог света на Земљи, ослањајући се на модел „дрво живота”;
- критички дискутују о постанку, јединственом пореклу и еволуцији живота на Земљи кроз универзалност молекуларно-биолошких процеса;
- повезују структуру и функцију нуклеинских киселина са синтезом протеина и регулацијом активности гена изграђујући критички однос према примени биотехнологија (ГМО, клонирање, матичне ћелије итд);
- представе биохемијске, анатомске и морфолошке карактеристике прокариотске и еукариотске ћелије које илуструју јединство живота на Земљи;
- тумаче шеме ћелијског циклуса и ћелијских деоба ради разумевања разлика између раста и размножавања организама;
- упореде процесе настајања полних ћелија и фазе онтогенетског развића животиња;
- дискутују о животним функцијама различитих нивоа организације живих система (од органела до организма);
- користе генетичке термине у дискусији о наслеђивању (ген, алел, хромозом, геном, генотип, фенотип) и начинима генетичке детерминације најчешћих наследних болести човека;
- познају начине генетичке детерминације најчешћих наследних болести човека примењујући то знање у сврхе превенције и изградње толерантног става према оболелима.

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I. УВОД (6)

Биологија као наука. Научна методологија – од уочавања проблема до научног објашњења и публиковања научног рада. Научне теорије (на примеру смене теорије спонтане генерације теоријом биогенезе).

Основна својства живих система. Хелијска организација, метаболизам, репродукција, хомеостаза, раст и развиће, одговор на промену у средини, еволуција.

Теме у биологији. Разноврсност и јединство живота (илустровани моделом дрвета живота са доменима и царствима), међузависност живих организама, теорија еволуције (као једино научно објашњење разноврсности, јединства, биохемијске и еколошке повезаности свих живих организама).

II. ДИНАМИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА И ФИЗИОЛОГИЈА ЋЕЛИЈЕ (32)

Универзалност молекуларно-биолошких процеса. Јединство живих и неживих система: Хемијски састав живих система, неорганске супстанце и физичко хемијска својства воде важна за њихове улоге у живим системима свих нивоа сложености (од ћелије до биосфере). Теорије о пребиотичкој еволуцији (Опаринаова и Холдејнова теорија и Милер-Уријев експеримент).

Биомакромолекули: Органска једињења која улазе у састав живих система. Јединство и променљивост живих система: полимеризација и хидролиза. АТФ – енергетска монета у живим системима. Функције липида које су омогућене њиховом хемијском структуром. Функције угљених хидрата које су омогућене њиховом хемијском структуром. Функције протеина (ензимска, структурна, регулаторна) које су омогућене њиховом хемијском структуром.

Функције РНК (информациона, ензимска) у синтези протеина које су омогућене њиховом хемијском структуром. Генски код. Теорије о настанку прве ћелије. Разлике у структури РНК и ДНК и функције ДНК које из њих произлазе (чување и преношење наследне информације, стварање генетичке разноврсности услед грешака у репликацији). Савремена дефиниција гена.

Ћелијска теорија. Откриће ћелије и развој технологије, три постулата ћелијске теорије. Облик и величина ћелија у функцији метаболизма. Основни делови ћелије и њихове функције: ћелијска мембрана, цитоплазма, контролни центар.

Прокариотска ћелија. Грађа бактерија, појава полности (размена генетичког материјала у конјугацији). Организација гена код прокариота и контрола генске експресије (оперон). Репродукција прокариотске ћелије (фисија).

Универзалност физиолошких процеса у ћелији. Транспорт кроз мембрану. Појава фотосинтетичких организама. Фотосинтеза: светла фаза фотосинтезе, тамна фаза фотосинтезе. Појава слободног кисеоника у води и атмосфери и последице по еволуцију живота на Земљи – еволуција аеробног метаболизма. Ћелијско дисање: гликолиза, врење, Кребсов циклус, оксидативна фосфорилација.

Еукариотска ћелија. Теорија о настанку еукариотске (од прокариотске) ћелије: појава унутарћелијских мембрана и органела (мембрана једра, ендоплазматични ретикулум, Голџијев апарат, везикуле, лизозоми). Цитоскелет. Једро: једарце (место стварања рибозома), штапићасти хромозоми. Организација гена и регулација генске експресије код еукариота. Митохондрије и пластиди: теорија ендосимбиозе. Посебности биљне ћелије: Ћелијски зид од целулозе, централна вакуола, пластиди.

III. РАЗВИЋЕ И РЕПРОДУКЦИЈА ВИШЕЋЕЛИЈСКИХ ОРГАНИЗАМА (12)

Ћелијски циклус код еукариота. Митоза у функцији раста вишећелијских организама. Цитокинеза животињске и биљне ћелије.

Нивои организационе сложености. Колоније и права вишећелијност. Зигот и ране фазе развића вишећелијских организама – ћелијска специјализација и диференцијација. Генска експресија током развића и телесна организација (хемеотски гени и хомеобокс секвенце у морфогенези). Поремећаји генске експресије у регулацији ћелијске репродукције и развој канцера. Утицај канцерогена.

Појава мејозе и полног размножавања. Мејоза и формирање гамета (оогенеза и сперматогенеза). Утицај рекомбинације гена током мејозе на количину генетичке разноврсности и брзину еволуције.

IV. ОСНОВИ ГЕНЕТИКЕ (22)

Наука о наслеђивању особина. Особина и варијанта особине. Пренаучне идеје о наслеђивању особина, теорија мешаног наслеђивања.

Теорија партикуларног наслеђивања. Менделови експерименти (чисте линије и хибриди), Менделови резултати и закључци (доминантна и рецесивна варијанте особина, Менделови закони наслеђивања). Потврда Менделове теорије резултатима савремених генетичких и молекуларнобиолошких истраживања. Ген и алел. Мутације. Мутагени. Монохидридна укрштања и генотип (хомозигот – хомозигот, хомозигот – хетерозигот, хетерозигот – хетерозигот).

Генотип и фенотип. Утицај интеракције између алела на фенотип: доминанса, некомплетна доминанса, кодоминанса. Утицај интеракције између гена на фенотип: (дихибридна укрштања), независни и везани гени, епистаза. Утицај срединских и генетичких фактора на фенотип: комплексне особине и фенотипска пластичност.

Хромозомска теорија наслеђивања. Аутозоми и полни хромозоми. Хромозомска детерминација пола. Хромозомске аберације и њихове последице при формирању гамета.

Генетика човека. Обрасци наслеђивања и методе у хуманој генетици (родослови), наследне особине и болести, полигене и комплексне особине (боја коже), особине под контролом локуса са већим бројем алела (АБО систем крвних група), некомплетна доминанса (коса), наслеђивање особина везаних за полне хромозоме (далтонизам, хемофилија), наслеђивање особина под утицајем пола (ћелавост). **Генетичка основа наследних болести.** Кариотип. Пренатална дијагностика (амниоцентеза, хорионске чупице) и генетичка саветовалишта. Третман наследних болести. Последице укрштања у сродству.

Примена генетике и биотехнологије. Матичне ћелије, банке стем ћелија. Геномика. Генетички инжењеринг и ГМО. Биотехнологија и научне и етичке дилеме.

Задаци наставе биологије у трећем разреду су оспособљавање ученика да:

- демонстрирају, на примерима, значај генетичке варијабилности у популацији за деловање еволуционих механизма и постака врста;
- анализирају, презентују, тумаче и дискутују информације о начину живота, пореклу и распрострањености бактерија, алги, гљива, лишјајева и биљака;
- упоређују животне циклусе типичних представника одређених група биљака и уочавају промене које омогућавају прилагођеност на копнене услове живота;
- пореде грађу органа и органских система код различитих група животиња уочавајући њихову сличност и јединство порекла у општем плану грађе;
- на једноставним примерима илуструју везу између промена у спољашњој средини и промена у понашању и физиологији (аклиматизација и аклимација) регулатора и конформиста;
- реше једноставне проблемске ситуације на тему успостављања нарушене хомеостазе;
- на једноставним примерима прикажу дејство вируса на жива бића;
- разликују резултате лабораторијских анализа крви и урина у односу на физиолошке вредности и познају улогу крвних група у трансфузији и трансплантацији;

- интерпретирају утицај нездравог начина живота на развој органских поремећаја и болести;
- примењују поступке заштите од болести које изазивају вируси, бактерије и гљиве;
- кроз биогеохемијске циклусе тумаче међусобне утицаје екосистема и повезују их са глобалним последицама загађења животне средине;
- прикупе, представе и протумаче податке о стању угрожености животне средине са аспекта значаја одрживог развоја;
- учествују у заштити свог окружења, природе и биодиверзитета контролисаним коришћењем ресурса и правилним одлагањем отпада.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

I. ЕВОЛУЦИОНА БИОЛОГИЈА (16)

Историја идеја о настанку и променљивости врста. Пренаучне идеје, Ламаркова теорија еволуције, биографија Чарлса Дарвина. Дарвинова теорија еволуције као пет независних хипотеза (о еволуцији, о природној селекцији, о заједничком претку, о популационој специјацији, о градуализму). Пренаглашене особине и концепт сексуалне селекције. Значај Дарвинове теорије.

Савремена теорија еволуције. Синтеза Менделове и Дарвинове теорије, Популација и генски фонд. Генетичка структура популација и еволуциона равнотежа (Харди Вајнбергов принцип). Нарушавање еволуционе равнотеже и механизми еволуције. Генетички дрефт и природна селекција. Природна селекција и адаптација на услове живота. Коеволуција. Вештачка селекција и пољопривреда.

Биолошки концепт врсте. Дефиниција врсте. Специјација и еволуција механизма репродуктивне изолације. Потврда Дарвинове теорије еволуције резултатима савремених истраживања: геологије, палеонтологије и молекуларне генетике. Еволуција резистенције на антибиотике и пестициде.

Најважнији догађаји у историји живота на Земљи (илустровани дневним или месечним „календаром живота” и паралелним приказом доба у историји Земље и догађаја у историји живота, укључујући и највећа изумирања).

II. БИОДИВЕРЗИТЕТ И ПРИНЦИПИ КЛАСИФИКАЦИЈЕ ЖИВОГ СВЕТА (14)

Класична и савремена систематика. Карл Лине, бинарна номенклатура, таксон и хијерархија таксономских нивоа. Савремена систематика као реконструкција еволуционе историје врста. Домени и царства. Бактерије, архее, протисте и гљиве. Распрострањење и начин живота бактерија, археа, протиста и гљива.

Царство биљака. Распрострањење и начин живота биљака. Адаптације и трендови у еволуцији биљака у вези са освајањем копнене средине (узимање и контрола губитка воде, размножавање спорима и семеном), смена генерација и тренд ка доминацији спорофит генерације.

Царство животиња. Распрострањење и начин живота животиња. Основне карактеристике животиња. Понашање животиња. Главни типови животиња и појава еволуционих новина у историји царства (симетрија, цефализација, метамерија, телесне шупљине, типови репродукције). Адаптације и еволуциони трендови у типу хордата и подтипу кичмењака у вези са освајањем копнене средине. Различити механизми одржавања хомеостазе код конформиста и регулатора.

Основи антропологије. Опште карактеристике примата, посебне морфолошке карактеристике хоминида, филогенија људске врсте. Биолошка еволуција и адаптације човека на живот у великим, сложеним заједницама (еволуција мозга и говора). Социјална и културна еволуција човека.

Вируси. Основне карактеристике и дејство вируса на жива бића.

III. ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ (30)

Организација тела човека. Типови ткива. Органи, системи органа, органски апарати. Телесне шупљине.

Заштита, потпора и покретљивост. Кожни систем, скелет и мишићи. Веза костију и мишића. Скелет и мишићи у функцији кретања и артикулације говора. Значај физичке активности за здравље скелетног система (ремоделовање костију).

Основне животне функције. Грађа и функција органа за дисање. Грађа и функција органа за циркулацију телесних течности (крвоток и лимфоток). Функционална веза са респираторним системом (плућна и системска циркулација). Грађа и функција органа за варење. Механичко и хемијско варење хране. Функционална веза са системом за циркулацију. Храна и здрав начин исхране. Грађа и функција органа за излучивање. Функционална веза са системом за циркулацију. Нефрон и стварање мокраће. Физичке и хемијске особине мокраће.

Телесне течности. Крвна плазма, лимфа и крвне ћелије. Функције крви и лимфе.

Неспецифични и специфични имунитет. Вакцине. Значај крвних група у трансфузији и трансплантацији.

Одржавање динамичке равнотеже. Нервни систем: Неурон, нервни импулс, брзина простирања нервног импулса, синапса. Организација нервног система: Рецепторско – ефекторски систем. Централни и периферни нервни систем. Крвно мождана баријера и психоактивне супстанце. Утицај дувана, алкохола и наркотика на здравље. Чула: примање и тумачење различитих врста дражи (вид, слух, додир, мирис, укус). Ендокрини органи: ендокрине жлезде и њихови хормони. Начин функционисања ендокриног система и функционална веза са нервним системом и крвним системом (механизми повратне спреге, антагонизам). Стрес као фактор у развоју болести. Значај сна, активног одмора и рекреације.

Репродукција, репродуктивно здравље и брига о потомству. Развиће, грађа и функција репродуктивних система жене и мушкарца. Функционална веза са ендокриним системом. Менструални циклус жене. Трудноћа и порођај. Значај здравог начина живота и исхране током трудноће.

IV. ЕКОЛОГИЈА И КОНЗЕРВАЦИОНА БИОЛОГИЈА (12)

Теме у екологији. Међузависност и интеракција. Станиште и еколошки фактори. Нивои организације живих система (организам-биосфера).

Екологија организма. Адаптација, животна форма, еколошка ниша.

Екологија популације. Основне одлике популација (бројност, густина, дисперзија). Регулација бројности популација.

Екологија животне заједнице. Односи између врста. Карактеристике животних заједница. Развој и еволуција екосистема: еколошке сукцесије.

Екосистем. Циклуси елемената и проток енергије у воденим и сувоzemним екосистемима.

Биосфера. Јединство биома, биогеохемијски циклуси.

Човек и његов однос према природи. Еколошке промене под дејством човека (биодиверзитет и уништавање екосистема, озонски омотач, клима и глобално загревање, киселе кише). Позитивне и негативне импликације пољопривреде: утицај на аутохтоне врсте и биодиверзитет. Одрживи развој и динамика хумане популације – модел демографске транзиције (образовање жена, планирање породице и брига о потомству).

Загађивање и заштита животне средине. Систем праћења загађења средине.

Заштита природе. Валоризација природних ресурса. Национални паркови и природни резервати.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставним планом филолошке гимназије за реализацију наставе биологије су предвиђена по два часа недељно у другом и трећем разреду. Из тог разлога програм предмета обухвата најзначајније

области савремене биолошке науке и конципиран је тако да представља наставак програма биологије за основну школу и са њим чини јединствену целину. Програм обезбеђује базична знања о основним биолошким концептима која су потребна да се код ученика развије свест о вредности науке уопште, о јединству и драгоцености живота, о потреби и начинима да се очува здравље, о потреби да се очува животна средина свих врста живих бића и начинима да се то постигне путем одрживог развоја људске цивилизације. Истовремено, структура програма даје солидну основу за изучавање биологије и сродних наука за које се ученици (у мањем броју) опредељују у току даљег школовања. Програм се састоји од наставних тема, које представљају логичке целине. Потребан број часова за реализацију сваке теме дат је оквирно, а одређује га наставник.

Задаци наставе биологије су груписани по разредима, одговарају планираним наставним темама и воде развоју предметних и међупредметних компетенција. Стандарди представљају средство за проверу степена развијености компетенција.

Током остваривања програма потребно је уважити високу образовну и мотивациону вредност активних и интерактивних (кооперативних) метода наставе/учења, те кроз све програмске целине доследно осигурати њихову примену. Улога наставника је да наставу организује тако да ученике подстиче, храбри и подржава у процесу учења и самосталном организовању активности.

Избор наставних метода зависи од циља наставе, способности ученика, расположивих наставних средстава и учила, као и опремљености учионица (кабинета). Вербално-текстуалне методе треба да буду мање заступљене. Предност треба дати дидактичким моделима који у себи интегришу различите облике, методе и средства наставног рада, као што су модели проблемске, програмирање, егземпларне, тимске и индивидуализоване наставе. Пожељно је применити и друге иновативне моделе наставе као што су интегративна, пројектна и интерактивна настава.

У интерактивној настави предност треба дати групном начину рада и индивидуализованој настави. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (нпр. програмиран материјал многи наставници стављају на странице друштвених мрежа или сајтове школа, па се њихови ученици служе тим материјалима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи *WebQuest*, *project-based learning*, *thematic units*, *bio-animation*, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити. Такође, примери добре праксе се могу наћи и на сајту www.kreativnaskola.rs у бази знања.

У току реализације програма потребно је водити рачуна о претходно стеченом знању ученика. Због развијања међупредметних компетенција неопходно је успоставити корелацију биологије са информатиком и рачунарством (информатичка и програмерска знања ученици користе за приказивање биолошких појмова и процеса изразом презентација, програма, биоанимација...), хемијом (извођење хемијских реакција коришћењем биолошких материјала), физиком (тумачење настанка материје, планете Земље и живота на њој и биолошких процеса уз помоћ физичких законитости, разумевање нервних импулса на основу једноставних физичких концепата о струји), филозофијом (теорије постанка живота на Земљи), психологијом (боље разумевање органске основе психичког живота, осећаја и опажаја и дејство наркотика), географијом (разумевање распрострањења живих бића и заступљености организама током геолошких периода), српским језиком (развијање реторичких способности ученика учествовањем у дебатама о биолошким феноменима, подстицање ученика на писање есеја о биолошким

проблемима) ликовном културом (израда модела, зидних слика и паноа), реториком и страним језицима који се уче у школи (развијање реторичких способности ученика учествовањем у дебатама о биолошким феноменима, подстицање ученика на писање есеја о биолошким проблемима и превођење научних текстова) и физичким васпитањем (развијање свести о значају физичких активности, вежбања, обликовању тела, развијање навике вежбања и одабир здравог начина живота применом знања о грађи и функционисању људског тела). Кад год је могуће, потребно је са ученицима организовати дебате са темама о хуманим односима међу половима, репродуктивном здрављу, ризичном понашању, биотехнологијама и др. Свака дискусија може да се осмисли као рад по групама и искористи за развијање способности ученика да изнесу и вреднују аргументе на основу доказа да би закључке дискусије (нпр. о заштити здравља вакцинацијом или методама лечења болести) вредновали на основу заснованости аргументације изнете у њој, што представља најважније постигнуће у развоју научне писмености.

Нивои постигнућа ученика су дефинисани образовним стандардима, због чега у настави треба користити задатке који захтевају разумевање и примену наученог у свакодневном животу и решавање проблемских ситуација. Приликом оцењивања треба примењивати и формативно и сумативно оцењивање, у складу са Правилником, и информисати ученике о критеријумима оцењивања. У поступак оцењивања, кад год је то могуће, треба укључити ученике јер се тако код ученика развија однос према вредности сопственог рада и постигнутим резултатима.

За реализацију програма биологије неопходно је да школа обезбеди минимум наставних средстава што је предвиђено и регулисано Правилником о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за гимназију. У обради појединих наставних јединица или извођењу вежби могу се користити ресурси локалне заједнице, као што је нпр. сарадња са здравственим и ветеринарским институцијама итд.

СМЕР: ЖИВИ ЈЕЗИЦИ

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК

ЗАЈЕДНИЧКИ ДЕО ПРОГРАМА

Циљеви

1. Овладавање комуникативним вештинама и развијање способности и примена метода учења страног језика;
2. Развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, његових хуманистичких, моралних и естетских ставова;
3. Развијање општих и специфичних стратегија учења и критичког мишљења;
4. Развијање способности за самостално, аутономно учење, тражење, селекцију и синтезу информација до којих се долази самосталним радом и претраживањем изворника различитог типа (писани и електронски извори, самостална истраживања на терену, интервјуи итд.);
5. Развијање интеркултурне компетенције, стицање сазнања и развијање способности вредновања и подстицање толеранције према страном и сопственој култури и језику. Термин култура схваћен је у најширем смислу као култура свакодневног живота, култура научних, технолошких и уметничких постигнућа и цивилизацијских успона и падова.
6. Стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији, стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика;
7. Усвајање знања из страног језика која ће ученику омогућити да се у усменој и писаној комуникацији компетентно и самосвесно споразумева са људима из других земаља, усвоји норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који учи, као и да настави, у оквиру формалног образовања и самостално, учење датог страног језика и других страних језика;

8. Стицање експлицитних знања о језичком систему циљног језика и развијање способности уочавања језичких законитости;

9. Развијање читалачких навика и различитих врста функционалне писмености. Подстицање самосталне читалачке активности у складу са сазнајним и узрасним способностима, нивоом знања страног језика и индивидуалним интересовањима ученика ради континуираног мотивисања ученика за даље читање;

10. Развијање способности читања и интерпретације књижевних текстова и дела књижевности за младе, нарочито савремене књижевности;

11. Упознавање са најзначајнијим књижевно-историјским правцима и репрезентативним књижевним делима;

12. Примењивање компетенција и стратегија читања и слушања на текстове различитих типова, врста и садржаја из других научних и предметних области (српски/матерњи језик, уметности, друштвене, природне и техничке науке);

13. Развијање способности медијације, тј. превођења и других врста преобликовања усмених и писаних текстова (од матерњег ка циљном и обрнуто) у неформалним и формалним контекстима, уз увиђање сличности и разлика у свим језичким системима који су ученицима познати;

14. Развијање елементарних теоријских сазнања и практичних вештина из области консекутивног и симултаног превођења, пословне кореспонденције и других видова усмене и писмене формалне и неформалне комуникације.

Напомена: Како су циљеви и задаци предмета заједнички за све стране језике који се уче у филолошкој гимназији, неће се понављати даље у тексту.

Нивои општих и појединачних постигнућа дефинисани су према Заједничком европском референтном оквиру за живе језике.

До краја четвртог разреда филолошке гимназије ученик треба да савлада:

– први страни језик до нивоа Ц1, односно Ц1+ уколико се ради о енглеском језику;

– први страни језик од почетног нивоа до нивоа Б2 код продуктивних вештина (говор и писање) и Ц1.1 код рецептивних вештина (слушање и читање);

– други страни језик до нивоа Б2 код продуктивних вештина (говор и писање), односно Б2+ уколико се ради о рецептивним вештинама (слушање и читање).

Задаци наставе предмета страни језик су да ученици:

– буду оспособљени да у школској и ваншколској свакодневници могу писмено и усмено да остваре своје намере, диференцирано и сходно ситуацији;

– продубљују и проширују комуникативне способности и постављају основе за то да страни језик функционално користе и унапређују и после завршетка свог образовања (за студије, у будућем послу или даљем образовању) у складу са потребама целоживотног образовања;

– стекну увид у језичку стварност и буду оспособљени да уоче контрасте и врше поређења у односу на сопствену стварност;

– упознају текстове из књижевности одређеног језика који су погодни за тумачење на страном језику и који омогућавају интерактивне процесе;

– буду оспособљени да се у усменој и писаној комуникацији компетентно и самосвесно споразумевају са људима из других земаља, усвајају норме вербалне и невербалне комуникације у складу са специфичностима језика који уче, као и да наставе, у оквиру формалног образовања и самостално, учење другог и трећег страног језика;

– изграђују и унапређују индивидуалне афинитете према вишејезичности.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда. Аутори уџбеника и наставници обрађују их у складу са интересовањима ученика и актуелним збивањима у свету.

• Свакодневни живот (организација времена, послова, слободно време);

- Свет рада (перспективе и образовни системи);
- Генерацијске разлике, вршњачке и друге социјалне групе; родна равноправност;
- Интересантне животне приче и догађаји;
- Живи свет и заштита човекове околине;
- Научна достигнућа, модерне технологије и свет компјутера (распрострањеност, примена, корист и негативне стране);
- Медији и комуникација;
- Храна и здравље (навике у исхрани, карактеристична јела и пића у земљама света);
- Потрошачко друштво;
- Спортски и спортске манифестације;
- Познати градови и њихове знаменитости, региони и земље у којима се говори циљни језик;
- Свет/Европа и заједнички живот народа;
- Регионалне специфичности језика (дијалекти, наречја);
- Живот и дела славних људи (из света науке, културе, спорта, музике и друго).

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

Напомена: Комуникативне функције се прожимају и исте су у сва четири разреда. Оне се из године у годину усложњавају пратећи прогресију вокабулара, језичких структура и осталих компетенција.

1. Представљање себе и других
2. Поздрављање (састајање, растанак; формално, неформално, специфично по регионима)
3. Идентификација и именовање особа, објеката, боја, бројева итд.
4. Давање једноставних упутстава и команди
5. Изражавање молби и захвалности
6. Изражавање извињења
7. Изражавање потврде и негирање
8. Изражавање допадања и недопадања
9. Изражавање физичких сензација и потреба
10. Исказивање просторних и временских односа
11. Давање и тражење информација и обавештења
12. Описивање и упоређивање лица и предмета
13. Изрицање забране и реаговање на забрану
14. Изражавање припадања и поседовања
15. Скретање пажње
16. Тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања
17. Тражење и давање дозволе
18. Исказивање честитки
19. Исказивање препоруке
20. Изражавање хитности и обавезности
21. Исказивање сумње и несигурности

ОБЈАШЊЕЊЕ ПРОГРАМА

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције: дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука), референцијалну (о темама о којима је реч) и социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца: од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде, од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст, од особина онога ко говори, од намера с којима говори, од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују, од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру Наставног програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредреди на друге појединости);

- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

У вези са тим, корисне су следеће термилошке напомене:

- категорије насловљене *Аудио и видео материјали* подразумевају све врсте снимака (ДВД, ЦД, материјали са интернета) разних усмених дискурзивних форми, укључујући и песме, текстове писане да би се читали или изговарали и сл, који се могу преслушавати више пута;

- категорије насловљене *Монолошка излагања, Медији (информативне и забавне емисије), Спонтанa интеракција, Упутства* подразумевају снимке неформалних, полуформалних и формалних комуникативних ситуација у којима слушаца декодира речено у реалном времену, то јест без могућности преслушавања/поновног прегледа аудио и видео материјала, као и реалне ситуације којима присуствује уживо у својству посматрача, гледаоца или слушаоца (предавања, филмови, позоришне представе и сл.).

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација, као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте визуелне рецепције:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију;
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

На основу ових показатеља програм садржи делове који, из разреда у разред, указују на прогресију у домену дужине текста, количине информација и нивоа препознатљивости и разумљивости и примени различитих стратегија читања. У складу са тим, градирано су по нивоима следећи делови програма:

- разликовање текстуалних врста;
- препознавање и разумевање тематике – ниво глобалног разумевања;

- глобално разумевање у оквиру специфичних текстова;

- препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања;

- разумевање стручних текстова;
- разумевање књижевних текстова.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из

медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације, есеје и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру Наставног програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневица и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);

- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, парафразирање, есеји, личне белешке);

- белешке у вези са предавањима, новинским чланцима и слично;

- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном, образовном и стручном домену).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања текста, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности **монолошке** говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);

- излагање пред публиком (јавни говори, предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким културним догађајима и сл.)

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне поддршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.;
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Зато је у програму и описан, из разреда у разред, развој способности општег монолошког излагања које се огледа кроз описивање, аргументовање и излагање пред публиком.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања комуникације. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример: размену информација, спонтану конверзацију, неформалну или формалну дискусију, дебат, интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Стога се и у програму, из разреда у разред, прати развој вештине говора у интеракцији кроз следеће активности:

- разумевање изворног говорника;

- неформални разговор;

- формална дискусија;

- функционална сарадња;

- интервјуисање.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и

усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних модела и комуникативних узуса сопствене говорне заједнице ученика и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, професионални, образовни и административни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику. Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће (као у Л1 – матерњи језик, тако и у Л2 – први страни језик, Л3 – други страни језик, итд.). Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста (на Л1 или на Л2) и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Граматички садржаји

Настава граматике, са наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике, која треба да допринесе изграђивању и унапређивању културе говора, подразумева формирање и изучавање граматичких појмова и граматичке структуре, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта тј. од значења према средствима за његово изражавање (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити ка томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, задацима и стандардима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво (од нивоа А2.2 до нивоа Б2/Ц1) који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената, надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да

издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Настава књижевности

За наставу књижевности током школске године предвиђа се минимум 35 и максимум 40 часова. Настава књижевности има како функционални тако и уметничко-естетски циљ, тј. она истовремено омогућава континуирано стицање језичко-комуникативне компетенције, али и развијање свести и осећаја за естетску и експресивну вредност уметничког дела.

Препоруке за реализацију наставе књижевности:

- читање књижевног дела подстиче стварање трајних читалачких навика и потреба које ученика оспособљавају за целоживотни функционални и креативни контакт са књижевношћу;

- књижевни текстови се користе и за систематско увежбавање стратегија читања;

- књижевни текстови се користе за континуирани развој свих језичких вештина (нпр. за креативно писање и инсценирање);

- књижевни текстови се користе као основа за развијање критичког мишљења о естетској страни уметности (читањем рецензија и критика књижевних и других уметничких дела као што су филм, музика, ликовна и балетска критика);

- избор текстова обухвата преваходно дела савремене књижевности 20. и 21. века. С обзиром на то да у оригиналном облику канонизована дела врхунске књижевне вредности често нису дидактички прихватљива или употребљива (нпр. услед компликоване структуре текста, текстуалног обликовања који надилази ниво језичке компетенције ученика, учестале употребе нестандартних језичких средстава – архаизама, дијалектизама, жаргонизама итд.), ова дела се користе у настави уз претходну селекцију (одабир одговарајућих дела и/или сегмената неког дела) и уз одговарајућу дидактизацију (у зависности од читалачког циља);

- текстови се користе за анализу различитих аспеката рецепције, укључујући стицање и даље развијање естетичког искуства („евокацију” као стварање емотивног доживљаја) и критичко-аргументативног приступа (конституисање смисла, разрада идеја, рефлексивност);

- у обради текстова примењују се различите методе интерпретације (историјски, биографски, структуралистички, херменевтички итд.);

- избор текстова одражава жанровску разноликост, тј. обухвата прозне, поетске и драмске врсте;

- избор текстова је усаглашен са другим наставним предметима (пре свега српским, али и другим страним језиком, историјом, филозофијом, историјом уметности и сл.);

- избор текстова доводи се у везу са другим уметностима (као што су филмована књижевност – нпр. „Господар прстенова”, „Ана Каренина”; књижевност у музици – Травијата / Дама с камелијама, Прстен Нибелунга; текстови у рок музици; књижевност у стрипу);

- књижевни текстови се користе као основа за (интер)културну рефлексивност у синхронијској и дијахронијској перспективи;

- у настави књижевности се може користити мултимедијално окружење (аудио књиге, филмови, интернет и мобилне апликације) где год то допушта или намеће сам књижевни жанр (нпр. драмски текст, поезија), текстуална врста (путописи, есеји) или природна текстуална сегмента (нпр. унутрашњи говор ликована).

На основу свих ових препорука предлаже се да стручна већа на почетку сваке школске године, у оквиру годишњег програма, испланирају и направе предлог дела и одломака из дела које ће обрађивати.

Реализација одређених садржаја осталих наставних предмета на страном језику – CLIL (Content and Language Integrated Learning – Интегрисано учење садржаја и језика)

За овај вид наставе током школске године предвиђа се минимум 10 и максимум 15 часова. Ова врста наставе произилази из

циљева предмета и представља интегрисани тематски приступ у настави где страни језик постаје средство, а не циљ. У овом сегменту наставници језика сарађују са наставницима оних предмета за чије се садржаје одлуче при планирању наставног процеса.

Наставна процедура *CLIL* је приступ који интегрише подучавање осталих предмета и страног језика, тако да се нејезички садржаји изучавају на страном језику спајајући четири међузависна процеса: садржај, когницију, културу и комуникацију, обезбеђујући и регулишући изградњу доменског и језичког знања.

Научно заснована сазнања о међузависности језика (Л1, Л2, Л3) и когнитивног развоја показују да се у том узајамном односу олакшава учење како језика, тако и предмета. Наставник примењује низ дидактичких поступака својствених настави страних језика, нпр. стратегије функционалног разумевања текста, функционалног меморисања, активирања лексике итд.

Наставници страних језика и осталих наставних предмета укључених у *CLIL* наставу треба да:

- створе могућности за оснаживање учења нејезичког предмета на часовима језика;
- примене стратегије које ће подржавати учење језика на часовима осталих предмета;
- изабери одговарајући садржај за учење и препознају језичке и садржајне препреке у учењу нејезичког садржаја, као и да уваже културолошке разлике;
- примене стратегије развијања критичког размишљања ученика о језику и датом предмету;
- подстичу повезивање нових садржаја са личним искуствима ученика;
- познају и користе начине на које први језик може да подржи учење страног језика;
- креирају и примењују стратегије које ће се ослањати на кључне концепте као што су критички дискурс, домени и регистри, основне међуљудске комуникационе вештине, когнитивно академско познавање језика како би промовисали учење осталих предмета и језик;
- негују сарадњу са колегама и развијају кооперативне стратегије и вештине.

ПРВИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

СЛУШАЊЕ

Оспособљавање ученика за разумевање усменог говора.
Ученик треба да:

Говор у учионици

- разуме усмене поруке у вези са активностима на часу и реагује на њих.

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

- после првог слушања одређеног непознатог усменог текста (приближног трајања од 3 до 5 минута), у зависности од степена познавања теме и контекста, постави хипотезе у вези са:
 - врстом усменог текста који слуша, нпр. обавештења, упутства и упозорења, анкетирање пролазника и друго;
 - бројем саговорника, њиховим статусом и намерама;
 - општим садржајем датог усменог текста усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.).

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

- после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање):
 - провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника;

- разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

- уз претходну припрему, прати краћа излагања о познатим општим темама у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор.

Медији: информативне емисије

- разуме општи смисао и најбитније појединости информативних радијских и телевизијских емисија о познатим темама, у којима се користи стандардни говор и разговетан изговор;
- прати различите краће телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, репортаже) у којима се обрађују релативно познате теме;
- разуме општи садржај рекламних порука и радио емисија (до 10 минута) о темама из свакодневног живота и живота младих.

Медији: емисије забавног и уметничког садржаја

- прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују релативно познате теме;
- слуша уметничка остварења и разуме њихов општи смисао;
- разуме тему и делове песама које слуша.

Спонтана интеракција

- разуме фразе и реченице настале у спонтаној интеракцији у вези са познатим ситуацијама, под условом да су отежавајуће околности природне комуникације незнатне (бука на улици, телефонски разговори, интервју лицем у лице, телефонским путем, преко скајпа итд.).

Стратегије

- ослањајући се на општа знања и искуства, реконструише непознато на основу контекста и памти, репродукује и контекстуализује битне елементе поруке;
- ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама;
- увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима тражи додатна обавештења.

ЧИТАЊЕ

Оспособљавање ученика за функционално читање и разумевање различитих, узрасно и садржајно примерених врста текстова ради информисања, извршавања упутстава и остварења естетског доживљаја (читање ради личног задовољства).

Ученик треба да:

Разликовање текстуалних врста

- разликује најчесталије врсте текстова, упознат је са њиховом стандардном структуром и разуме њихову сврху и намеру;
- уочава и препознаје разлику у структури и садржају текстуалних врста које користи у приватном и школском домену.

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

- разуме краће текстове о конкретним и свакодневним темама у којима се појављују уобичајене речи, изрази, фразе и формулације;
- разуме текстове о конкретним темама из области непосредног интересовања (породични живот, свакодневица, школа, посао, слободно време, дневни догађаји), изводећи закључке о непознатим значењима на основу контекста, језичких знања и других предзнања;
- разуме појединачне информације дужих аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова, као и њихов општи смисао;
- разуме општи садржај краћих и дужих текстова разноврсне тематике у којима се појављују стандарднојезичке, али и

најфреквентније жаргонске, дијалекатске и стилски маркиране речи, изрази, фразе и формулације.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- разуме целину и појединачне делове обавештења и упозорења на јавним местима;
- разуме описе догађаја, осећања, намера у мери која му омогућује редовну преписку с пријатељима и познаницима;
- разуме главну нит аргументације у представљању неког проблема, чак и ако не разуме сваки појединачни детаљ;
- разуме суштинске информације из неког информативног текста (нпр. вести, извештаја, биографије), написаног једноставним стилем, на релативно познате теме;
- разуме текстове утемљене на чињеницама, везане за домене његових општих интересовања;
- разуме једноставна упутства и саветодавне текстове уколико су писани јасним језиком, без великог броја стручних израза и/или праћени употребом визуелних елемената;
- у писаним прототипским документима (писмима, проспектима) и другим текстовима (новинским вестима, репортажама и огласима) проналази и схвата релевантне информације и по потреби их повезује са другим познатим информацијама у циљу решавања неког комплекснијег задатка.

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

- уме да у уобичајеним писаним документима (писмима, проспектима, обавештењима) пронађе и разуме већи број релевантних информација;
- уме да у тексту о познатој теми пронађе, издвоји и разуме суштинску информацију/суштинске информације;
- разуме садржај и процењује истинитосну вредност информативно-апелативних текстова попут брошура, проспеката, реклама и огласа;
- разуме општи садржај, основну поруку и релевантне делове информативних текстова, разуме описе осећања, жеља, потреба у личним писмима и порукама (писмима, електронској кореспонденцији, смс-порукама).

Разумевање стручних текстова

- разуме једноставна упутства и саветодавне текстове уколико су писани јасним језиком и/или праћени визуелним елементима, без великог броја стручних израза;
- разуме краће стручне текстове у којима се појављују уобичајене речи, изрази, фразе и формулације;
- разуме краће текстове о савременој друштвеној проблематици, разазнајући ауторов генерални став или гледиште.

Разумевање књижевног текста

- разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеви, хумореске, стрипови);
- разуме једноставне литерарне текстове различитих жанрова (поезију, прозу, драму) уколико у њима нема симболичких и интертекстуално специфичних елемената;
- уме да идентификује естетску компоненту књижевног текста у односу на тематски сродан текст некњижевног карактера.

ГОВОР

Оспособљавање ученика за кратко монолошко излагање и за учешће у дијалогу на страном језику.
Ученик треба да:

Монолошко излагање

Описивање

- поред информација о себи и свом окружењу описује у неколико реченица познату радњу, место, доживљај или ситуацију у

садашњости, прошлости и будућности, користећи познате језичке (лексику и морфосинтаксичке структуре) и нејезичке (мимика, гестика, прозодија) елементе;

- на једноставан начин описује и извештава о различитим темама из домена личних интересовања користећи познате језичке елементе;
- описује или репродукује, с приличном лакоћом, садржај мање компликованих прича и описа догађаја, ређајући хронолошки збивања и користећи одређене лексичке структуре;
- опише неки стварни или измишљени догађај и говори о надањима, сновима и циљевима;
- опише свакодневне радње и навике, говори о реализованим активностима, као и о припремању и планирању неке будуће активности.

Аргументовање

- у неколико реченица даје своје мишљење и изражава ставове (допадање/недопадање итд.), користећи познате језичке елементе;
- аргументује личне ставове тако да га саговорник без потешкоћа разуме скоро током целог излагања;
- укратко образложи и објасни шта мисли, планира и ради.

Излагање пред публиком

- саопштава и интерпретира у неколико реченица садржај писаних, илустрованих и усмених текстова на теме предвиђене наставним програмом, користећи познате језичке елементе (лексику и морфосинтаксичке структуре);
- описује и излаже о темама из области личног искуства и образовања или струке, са претходном припремом и уз помоћ визуелних средстава која му олакшавају презентацију;
- одговора на једноставна и непосредна питања која се односе на презентацију, под условом да се могу поновити и да му се пружи помоћ при формулисању одговора;
- интерпретира радњу неког филма или књиге.

Интеракција

Разумевање изворног говорника

- ступа у кратке разговоре, под условом да саговорник сарађује;
- прати говор саговорника када му се обраћа разговетно, користећи уобичајене изразе, али понекад је потребно да му се искажи понове ради појашњења одређених речи или израза.

Неформални разговор (између пријатеља)

- води рутинске дијалоге без напора, размењује мисли и информације у вези са својим окружењем и породицом у свакодневним ситуацијама;
- износи лични став или затражи нечији став или мишљење о познатим темама из домена личних интересовања и образовања користећи познате језичке елементе;
- снађе се у решавању одређеног проблема, нпр. сналажења у свакодневним ситуацијама, постављајући практична питања типа: Куда ићи? Шта радити? Како се организovati? (планови за излазак и сл.);
- препозна тему неког разговора уколико се прича полако и разговетно;
- изрази слагање или неслагање са саговорником.

Формална комуникација

- са припремом или без ње укратко представља резултате самосталног истраживања рада на одређену тему у пару или групи;
- прати основни смисао формалне дискусије о познатим темама из домена личних интересовања, образовања или струке ако се говори стандардним језиком и користе познати језички елементи;
- изрази лични став, али се тешко сналази у покретању расправе;

- размени одређене информације и каже своје мишљење о неким практичним питањима, уколико се то од њега тражи на директан начин, под условом да му се помогне у формулисању исказа и да му се, ако затреба, понове најважнији делови;

- сналази се у већини ситуација које су вези са неким путовањем или организацијом путовања (резервисање смештаја, куповина крата, тражење информација од других путника...).

Функционална сарадња

- прати шта се говори и, ако затреба, понови речи саговорника, како би се уверио да су се добро разумели;
- пренесе једноставне и директне информације.

Интервјуисање

- користи припремљени упитник за вођење организованог разговора, уз спонтано постављање неколико додатних питања.

ПИСАЊЕ

Оспособљавање ученика за писање краћих текстова различитог садржаја.

Ученик треба да:

1. Теме

- пише на разложан и једноставан начин о разноврсним темама из свог подручја интересовања;
- у једноставном и везаном тексту може да опише осећања и реакције.

2. Текстуалне врсте и дужина текста

- пише краћа формална писма (до 60 речи): писма читалаца, пријаве за праксе, стипендије или омладинске послове, основна пословна кореспонденција) и попуњава формуларе и упитнике;
- води белешке и пише лична писма да би тражио или пренео информације од тренутне важности;
- пише електронске поруке, СМС поруке, учествује у дискусијама на блогу;
- у стању је да направи краћи резиме на основу прочитаних/преслушаних текстова о блиским темама, о томе напише извештај и изенесе сопствено мишљење.

3. Лексика и комуникативне функције

- може да опише неку особу или неки стварни или измишљени догађај;
- може да прими и напише једноставну поруку саопштавајући на прегледан начин оно што сматра битним;

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

СТИЦАЊЕ И ОВЛАДАВАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНИМ КОМПЕТЕНЦИЈАМА НЕОПХОДНИМ ЗА ПИСАЊЕ И УСМЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- у оквиру поља свог интересовања, знања и искуства, препознаје и разуме сличности и разлике које постоје између наше земље и земаља чији језик учи и које се односе на културне и свакодневне навике (вербална и невербална комуникација), обичаје, менталитет и институције;

- препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи.

Интеркултурна знања и активности

- гради сопствени идентитет као **интеркултурна личност**, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања;

- изграђује позитиван став према самом појму културе и препознаје и користи основне комуникативне стратегије у остваривању контаката са особама из другог културног миљеа.

МЕДИЈАЦИЈА

Оспособљавање ученика за посредовање између особа ради споразумевања

- у ситуацији када посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, у неформалним ситуацијама, сажимајући и делом преводећи, ученик треба да:

Усмена медијација

- у неколико реченица препричава садржај краћег адаптираног писаног или усменог текста, видео или аудио записа, прилагођавајући га саговорнику.

Писана медијација и превођење

- писано преноси кратке поруке на Л2 додајући, по потреби, објашњења и обавештења;
- користи двојезичне речнике за писано преношење порука уз консултације се са наставником;
- користи општа знања из других области у циљу што успешнијег писаног превођења са Л2 на Л1 кратких адаптираних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија;
- усмено преноси суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто;
- писмено преноси поруке додајући, по потреби, објашњења и обавештења;
- препричава садржај краћег текста аудио или визуелног записа и краће интеракције;
- препричава садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику;
- користи одговарајуће компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример, кад преводи или преноси садржај уз употребу перифраза, парафраза и сл.;
- користи речнике, посебно једнојезичне, за писмено преношење порука уз консултације са наставником;
- у формалним, али блиским ситуацијама (нпр. посета школи у иностранству, или долазак гостију из иностранства и слично), консекутивно усмено преводи краће дискурсе (поздравни говор, упознавања итд), под условом да се за то припремао, да се особе чије речи преводи изражавају спорије, да користе једноставније исказе и праве честе паузе.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ ПО ЈЕЗИЦИМА

Енглески језик

I. РЕЧЕНИЦА

1. Ред речи у реченици

2. Погодне реченице

- реалне
- потенцијалне
- иреалне

3. Индиректни говор – обновити градиво из основне школе; увести индиректан говор са променом глаголског времена (глагол главне реченице у једном од прошлих времена)

- изјаве – потврдне и одричне реченице

- молбе, захтеви, наредбе

- питања

– *Yes/no* питања

– *“Wh”* питања

- уз уводне глаголе: *explain, order, offer, promise, invite*

4. Релативне клаузе

- рестриктивне

- нерестриктивне

5. Обновљање различитих питања кроз обраду глаголских времена и индиректан говор. Посебно обратити:

- учтива питања
- учтива питања – идиоматска
- питања са предлозима на крају
- Question tags* – основни примери

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

- Одређени члан са градивним именицама, годишњим добима, оборцима, географским појмовима
- неодређени члан са изразима за меру, време, количину и у узвичним реченицама

2. Именице

- поновити грађење правилне и неправилне множине
- бројиве и небројиве именице
- именице са глаголом у множини – e.g. *people, public, cattle, audience*
- именице са глаголом у једнини – e.g. *news, information, furniture*
- именице које имају исти облик у једнини и у множини – e.g. *fish, deer, swine, sheep*

3. Заменице

- узајамно повратне – *each other, one another*

4. Придеви

- прави придеви, партиципски придеви, квантитативни придеви: *little, few, plenty of, a great deal of*
- поређење придева

5. Бројеви

- мултипликативи; децимални бројеви; разломци; означавање нуле у различитим контекстима; четири рачунске радње

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Обновљање и систематизација глаголских времена:

Проширити употребе глаголских времена:

- The Present Simple Tense*
– за планирану будућу радњу (везану за ред вожње или догађаје у календару)
- The Present Continuous Tense*
– за коначне договоре у блиској будућности
– са прилогом *always* за учесталу радњу
- Be going to*
– за изражавање намере, вероватноће и предвиђања
- The Future Simple Tense*
– за предвиђање и одлуке
- The Present Perfect Tense* са *lately, recently, often, seldom*

Обратити следећа времена:

- The Present Perfect Continuous Tense*
- The Past Perfect Tense* (са *before, after, when, but*)

2. Конструкција "used to" и "would" + инфинитив за исказивање уобичајене радње у прошлости

3. Пасивне конструкције

- навођење утврђених чињеница, случајеви када је вршилац радње непознат (није значајан за значење реченице) и са директним и индиректним објектом

4. Слагање времена

- радња истовремена са радњом у главној реченици, радња која јој претходи и радња која следи

5. Герунд – обнови употребу герунда и обратити следеће употребе:

- после предлога
- после следећих глагола – *mind, enjoy, prefer, start*
- после фраза *can't stand, look forward to...*

6. Модални глаголи can, may, might, must са инфинитивом презента за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим догађајима

7. Предлози за време и место: in, at, on, for, during, while

8. Прилози

- врсте, грађење и место прилога и прилошких одредаба у реченици
- поређење прилога

IV. ОРТОГРАФИЈА

Интерпункција. Подела на слогове. Писање великог слова.

V. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

а) Грађење речи. Префиксација. Суфиксација.

- грађење именица од глагола са суфиксима: *-ment, -ion, -tio, -ance*
- грађење негативних придева са основним префиксима: *un-, in-, dis-*, итд.

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

Структура и коришћење двојезичних речника

Немачки језик

Морфолошке структуре

Именице

- Род именица; Одређивање рода имениц :
– по најфреквентнијим наставцима (*-schaft, -ung, -heit, -chen, -lein, -ling, -mus...*)
- по значењу – мушки род (имена месеци, дана, годишњих доба, стране света, алкохолна пића, занимања, етничка припадност...); женски род (имена биљака, цвећа, дрвећа); средњи род (имена држава, градова уз објашњења о изузетима, деминутиви.)
- Деклинација именица у свим падежима
- Облици и употреба чланова (неодређени, одређени, нулти и негациони)
- Показни чланови (*der, die, das; dieser, jener, solcher, solch ein*)
- Неодређени члан (*jeder, alles, alle, mancher, einige, viele, wenige*)

Присвојни члан

Упитни члан (*was für ein; welcher, e, s*)

Негациони члан (*kein*)

Заменице у номинативу, дативу и акузативу

- Личне, показне (*dieser, jener, solcher*), присвојне (*meiner, deins*), упитне (*wer, wen, wem...*)

Придеви

- Деклинација придева после одређеног и неодређеног члана (продуктивна употреба)
- Компарација придева

Прилози

- Прилози за правац кретања у саставу глаголске сложенице (*herunterfallen, hereinkommen*)

Предлози са генитивом, дативом, акузативом и са дативом и акузативом

Глаголи

- Грађење и употреба глаголских времена (слаби, јаки, неправилни, модални и рефлексивни глаголи)
- Футур I у модалном значењу – изражавање вероватноће, претње, обећања и прогнозе
Du wirst sofort dein Zimmer aufräumen. Ich werde aufhören Cola zu trinken. Die Zahl der Arbeitslosen wird steigen.
- Конјуктив II помоћних и модалних глагола – грађење и употреба
- Пасив радње и стања – грађење и употреба у презенту и претериту (рецептивно)

Синтаксичке структуре

- Временске реченице (*wenn, als, während, solange, seitdem, bis, bevor, ehe*)

Допусне реченице (*owohl*)

Директна и индиректна упитна реченица

Употреба негационих партикула и прилога (*nicht, nirgend, niemals, nirgendwo...*)

Инфинитив са *zu* уз модалитетне глаголе и именске и придевске фразе (*Er hört auf zu rauchen. Es ist gesund viel Obst zu essen. Hast du Lust mitzukommen?*)

Редослед прилошких одредби у реченици (време, узрок, начин, место)

Лексикологија

Творба речи, пре свега сложеница (именица и придева), префиксација глагола, извођење именица и придева помоћу префикса и суфикса:

Синоними, хомоними и антоними.

Фразе и лексикализовани спојеви речи: *Abschied nehmen, in Bewegung setzen, zu Ende bringen*

Систематизација фонетско-ортографских правила.

Изговор: однос гласова и слова: подела гласова; дужина и квалитет вокала: дифтонзи, акценат речи; мелодија основних типова реченица.

Ортографија: интерпункција, подела на слоге; писање великог почетног слова (Правопис из 2006.).

Реченици: двојезични и једнојезични и њихова употреба.

Руски језик

Именице

– Варијанте падешких наставака ген. једн. на *-у* (с крају, кило сахару, прибавити шагу, выпити чайку);

– Локатив јединице на *-о/-у* (о берега / на берегу, о лесе / в лесу, на крају);

– Номинатив множине на *-а, -я, -ья, -е* (город - города, учитель - учителя, дерево - деревья, гражданин - граждане);

– Промена именица на *-ия, -ие, -мя* (армия, здание, время);

– Именице којима се означава професија људи, њихова национална или територијална припадност (са најчешћим суфиксима: *-ак, -як, -анин/-янин, -аре; -атор/-ятор, -ен, -ка, -ер, -льк/-ик, -ль/-ица* и сл.)

– Именице *pluralia tantum* (брюки, духи, квашни, сче́ты)

– Непроменљиве именице (бюро, метро, пальто, кофе).

– Презимена на *-ов, -ев*.

– Акценти именица, померање акцената.

Придеви

– Поређење придева: прости компаратив (старший, младший, старше, младше); прости облик суперлатива (ближайший, простейший, худший). Присвојни придеви на *-ов, -ев, -ский*. Придеви за означавање простора и времена (сегодняшний, здешний). Рекција придева – уочавање разлика у односу на српски језик (на конкретној лексиси у тексту)

Бројеви

Принципи промена основних бројева: 1,2,3,4, 5 - 20 и 30, 40, 50, 100; 200 - 400; 500 - 900; 1000 и њихова употреба у најчешћим структурама за исказивање количине (броја и времена) са предлозима *с - до; с - по; от - до; к*.

– Исказивање времена на часовнику у разговорном и службеном стилу.

– Акценат бројева, писање бројева речима.

Глаголи

Најчешће алтернације основе у презенту и простом будућем времену

– Творба вида помоћу префикса, суфикса, основе и акцената.

– Глаголи кретања – обнављање, систематизација и увођење нових глагола (гнать-гонять, ползти-ползть, брести-бродить).

– Најчешћи префикси за грађење глагола: **В-**: вносить, входить; **ВЗ-**: взлететь, взбежать; **ВОЗ-**: возбудить; **ВЫ-**: выбежать; **ДО-**: добежать; **ЗА-**: запеть; **ИЗ-**: избрать; **НА-**: набросить; **ПО-**: побежать, поговорить; **ПОД-**: подбежать; **ПРИ-**: приготовить, приехать; **У-**: улететь и сл.

– Најчешћи суфикси за грађење глагола: **-АТЬ**: встречать, ужинать; **-ВАТЬ**: продавать; **-ЕТЬ**: уметь; **-ИВАТЬ**: рассматривать; **-ЫВАТЬ**: связывать; **-ОВАТЬ**: действовать и сл.

– Глаголски прилози.

– Рекција глагола – уочавање разлика у односу на српски језик (на конкретној лексиси у тексту).

– Акценат глагола, померање акцената.

Прилози

Прилози и прилошке одредбе за место, време, начин и количину – систематизација. Поређење прилога.

Предлози

Најфреквентнији предлози чија се употреба разликује од употребе истих или сличних у српском језику, на пример: **ЗА** са акузативом и инструменталом у просторној одредби; **ИЗ-ЗА** са генитивом у изражавању места и узрока; **ИЗ-ПОД** са генитивом у одредби места; **К** са дативом у временској одредби; **ПО** са дативом у атрибутој, просторној, временској, начинској и узрочној одредби; **У** са генитивом у просторној одредби.

Везници

Најфреквентнији прости везници за поједине врсте независно-сложених реченица: **а, да, и, но, или**. Најфреквентнији сложени везници: **потому что, так как, перед тем как, прежде чем** и сл.

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене за основну школу треба и даље примењивати у различитим варијантама и комбинацијама. При томе тежити да се уоче сличности и разлике у истраживању истих односа у српском и руском језику. У овом разреду посебну пажњу треба посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

Реченице са именским предикатом: а) везници **быть, стать, являться**: Его отец был врачом, а он станет инженером. Сестра стала учительницей. б) нулти везник: Его брат – токарь по металлу. Она сегодня веселая. Он сильнее всех.

Објекатски односи

Реченице са

а) директним објектом: Мы смотрели новую картину. Я не получил ответа.

б) индиректним објектом: Мальчик слушается матери. Андрей изменил родине. Он их поблагодарил. Бойцы пожертвовали жизнью. Они смеялись над этой глупостью. Эта фотография напоминает о прошлом. Товарищи обещали прийти. Брат в письме сообщает, что приедет к нам.

Просторни односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: Я иду туда (вниз, вверх, внутрь, домой). Он остался там (внизу, наверху, внутри, дома);

б) израженим зависним падежом: Мальчик спрятался за дверь. Девочка стоит за дверью. Машина появилась из-за угла. Кошка вылезла из – под дивана. Мы долго гуляли по городу. Я сижу у окна. Он живёт у своих родителей.

Атрибутивни односи

Реченице са атрибутом

а) у суперлативу: Пушкин является величайшим русским поэтом. б) у зависном падежу: Я забыл тетрадь по русскому языку.

Временски односи

Реченице са одредбом

- а) израженом прилогом: Я пришёл раньше тебя.
- б) израженом зависним падежом: Они вернулись к вечеру (к трём часам). Врач принимает по понедельникам. Я сегодня учился с пяти до семи часов.

Начински односи

Реченице са одредбом

- а) израженом прилогом: Он говорит по-русски. Маша пишет более красиво, чем ты. Наташа пишет красивее всех.
- б) израженом зависним падежом: Книги пошлите по почте.

Узрочни односи

Реченице са одредбом израженом зависним падежом: Он не приехал в срок по болезни.

Сложена реченица

Однос реченица у сложеној реченици. Независно-сложене и зависно-сложене реченице. Употреба запете у сложеној реченици. Управни и неуправни говор. Претварање управног у неуправни говор и обрнуто.

Правопис

Интерпункција. Подела речи на слоге. Писање великих слова (са посебном пажњом на разлици између руског и српског правописа).

Отропија

Најбитније одлике изговора у разговорном језику у односу на стандардни (неутрални изговор).

Лексикологија

Варијанте речи. Вишезначност речи. Хомоними. Уочавање међујезичких хомонима и паронима у тексту. Лексичка спојивост са посебном пажњом на уочавању разлика у лексичкој спојивости између руских и српских лексема.

Лексикографија

Структура двојезичних речника и служење њима.

Француски језик

Напомена: На крају првог разреда филолошке гимназије очекује се да ће ученици, када су у питању продуктивне језичке активности, утврдити ниво А2, то јест стећи ниво А2+ *Зажедничног европског оквира за живе језике*; када је реч о рецептивним језичким активностима, очекивани ниво је Б1.1. Граматички садржаји који следе покривају, стога, како елементе које ученици треба да савладају на нивоу разумевања тако и оне које треба да савладају на нивоу изражавања.

Именичка група

- Употреба детерминаната: одређених, неодређених и партиципних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; неодређених речи; одсуство детерминаната (на пример: код етикетирања производа – *fromage de brebis*, натписа на продавницама и установама – *boulangerie, banque*, назива рубрика у штампаним медијима – *faits divers*, на знаковима упозорења – *entrée interdite*; испред именице у позицији атрибута: *il est boulanger* и слично);

- род и број именица и придева; место придева *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais*; промена значења неких придева у зависности од места: *un grand homme/un homme grand; un brave homme/un homme brave*; поређење придева;

- заменице: личне ненаглашене (укључујући и заменицу *on*) и наглашене; заменице за директни и за индиректни објекат; показне и присвојне; упитне и неодређене.

Глаголска група

- Глаголски начини и времена: презент, сложени перфект, имперфект, плусквамперфект, футур први индикатива, као и перифрастичне конструкције: блиски футур, блиска прошлост, радња у току *être en train de ...; il faut que, je veux que, j'aimerais que* праћени презентом субјунктива глагола прве групе (*Il faut que tu racontes ça à ton frère*), као и рецептивно: *Il faut que tu fasses/ que tu ailles/ que tu sois/ que tu lises/ que tu saches/ que tu écrives*; презент и перфект кондиционала: *Si mes parents me laissaient partir, je viendrais avec toi ! Si j'avais su, je serais venue plus tôt*; императив (рецептивно): *aie un peu de patience, n'ayez pas peur; sois sage!*

- партицип презента и герундив (рецептивно);
- фреквентни униперсонални глаголи и конструкције.

Предлози

- Најчешћи предлози; предложни изрази *par rapport à, à côté de, au lieu de, à l'occasion de, à l'aide de; malgré*;
- контраховање члана и предлога.

Прилози

- За место, за време, за начин, за количину;
- *alors* – за исказивање последице;
- прилошки израз *quand même* – за исказивање концесије;
- место прилога;
- прилошке заменице *en* и *у*.

Модалитети и форме реченице

- Декларативни, интерогативни, ексламативни и императивни модалитет;
- афирмација и негација; актив; пасив (рецептивно);
- реченице са презентативима;
- наглашавање реченичних делова помоћу формуле *c'est... qui* и *c'est ... que*.

Основни типови сложених реченица

- Координиране реченице са везницима *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*;
- зависне реченице: релативне са заменицама *qui, que, où* и *dont*; компаративне са везницима/везничким изразима *comme, autant ... que, le même ... que, plus ... que, moins ... que*; временске са везницима/везничким изразима *quand, avant que/avant de+инфинитив, chaque fois que, pendant que, après que, depuis que*; узрочне са везницима *parce que* и *puisque*; (рецептивно) концесивне и опозитивне са везницима *bien que* и *alors que*; финалне са везницима *pour que/pour+инфинитив* и *afin que/afin de+инфинитив*; хипотетичне са везником *si* (вероватни, могући и иреални потенцијал); реченице са *que* у функцији објекта (нпр. *Nous espérons que tu réussiras ton examen*); слагање времена у објекатским реченицама.

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

СЛУШАЊЕ

Оспособљавање ученика за разумевање усменог говора. Ученик треба да:

Говор у учионици

- у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу, чак и ако час води непозната особа, под условом да је говор стандардан и јасно артикулисан.

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

- после првог слушања одређеног непознатог усменог текста, на пример монолошког излагања о познатој теми (приближног трајања до 6 минута), у зависности од степена познавања теме и контекста постави хипотезе у вези са:
 - општом темом и садржајем датог усменог текста усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.);
 - структуром излагања.

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

- после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање):
 - провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника;
 - разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

- уз евентуалну претходну припрему, прати јасно структурирана излагања о актуелним друштвеним темама и о темама из сфере сопственог интересовања у којима се користи стандардни језик.

Медији: информативне емисије

- разуме општи смисао и битне појединости информативних радијских и телевизијских емисија о актуелним темама у којима се користи стандардни говор;
 - прати различите телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, дискусије, репортаже) идентификујући макротему и микротему/микротеме;
 - разуме тему радио емисија (репортажа, интервјуа и сл., до 15 минута), као и њихов садржај, под условом да је говор стандардан и артикулација јасна.

Медији: емисије забавног и уметничког садржаја

- прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују актуелне теме;
 - слуша књижевне и уметничке текстове и повезујући знања стечена у настави матерњег језика и књижевности открива универзално у сфери емоција и идеја;
 - разуме тему и делове песама које слуша.

Спонтана интеракција

- разуме спонтану интеракцију изворних говорника у вези са темама из свакодневног живота уз отежавајуће околности природне комуникације (бука, шумови итд.), под условом да је говор стандардан и јасно артикулисан.

Упутства

- разуме упутства за употребу одређених средстава, предмета или апарата, под условом да не садрже много стручних елемената.

Стратегије

- ослањајући се на општа знања и искуства, реконструише непознато на основу контекста и памти, репродукује и контекстуализује битне елементе поруке;
 - ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама и њиховом значењу;
 - увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима тражи додатна обавештења.

ЧИТАЊЕ

Ученик треба да:

Разликовање текстуалних врста

- разликује фреквентне и мање фреквентне врсте текстова, познаје њихову макро и микро структуру и разуме њихову сврху и намену;

- успоставља корелацију између текстуалне врсте и начина читања, прилагођеног читалачким намерама.

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

- разуме општи смисао ширег спектра аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова с блиском и мање познатом, свакодневном тематиком;
 - разуме текстове о разноврсним конкретним и делимично апстрактним темама, из различитих области интересовања, са значајним степеном исправног поимања и тумачења садржаја, примењујући технике и стратегије читања које му омогућавају инферирање непознатих значења.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- разуме општи смисао и појединачне детаље приватне кореспонденције свакодневне тематике о најширем спектру тема;
 - разуме општи смисао као и најфреквентије фразе и увежба-не структуре пословне кореспонденције;
 - разуме ток аргументације и њене основне закључке, уколико је прегледно изложена, уз повремено коришћење речника зарад разумевања специфичних детаља;
 - разуме главну нит и суштину образложења у представљању неког проблема у једноставнијим текстовима аргументационог типа (нпр. у новинским колумнама часописа за младе или писмима читалаца), али и у другим врстама текстова у којима се јавља аргументација;
 - разуме највећи део садржаја, разазнаје битне елементе и уме да одреди значај информација пронађених у различитим комплексним информативним и другим изворима, уз повремено коришћење речника и приручника или наставничког помоћ.

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

- уме да у најразличитијим, познатим и мање познатим врстама текста пронађе готово све релевантне информације;
 - порукама (писмима, електронској кореспонденцији, смс-порукама).

Разумевање стручних текстова

- разуме нешто сложенија упутства о одржавању и употреби апарата, писана јасним језиком, поткрепљена примерима конкретне употребе и / или илустрацијама, евентуално уз поновно ишчитавање делова које му представљају потешкоћу;
 - уме да прати специјализоване публикације и изван свог подручја активности, користећи повремено речник или неко друго помоћно средство;
 - користи обавештења, идеје и размишљања изнета у стручним текстовима из области филолошких наука.

Разумевање књижевног текста

- разуме нешто сложеније савремене литерарне текстове писане претежно стилски неспецификованом лексиком, углавном самостално инферирајући непозната значења.

ГОВОР

Ученик треба да:

Описивање

- на једноставан начин описује и извештава о различитим темама из домена личних интересовања користећи познате језичке елементе (лексичке и морфосинтаксичке структуре);
 - описује или репродукује, с приличном лакоћом, садржај мање компликованих прича и описа догађаја, ређајући хронолошки збивања и користећи одређене лексичке структуре;
 - опише неки стварни или измишљени догађај и говори о надањима, сновима и циљевима;

- опише свакодневне радње и навике, говори о реализованим активностима као и о припремању и планирању неке будуће активности.

Аргументовање

- аргументује личне ставове тако да га саговорник без потешкоћа разуме скоро током целог излагања;
- укратко образложи и објасни шта мисли, планира и ради.

Излагање пред публиком

- описује и излаже о темама из области личног искуства и образовања или струке, са претходном припремом и уз помоћ визуелних средстава која му олакшавају презентацију;
- одговори на једноставна и непосредна питања која се односе на презентацију, под условом да се могу поновити и да му се пружи помоћ при формулисању одговора;
- интерпретира радњу неког филма или књиге.

*Интеракција***Разумевање изворног говорника**

- прати говор саговорника када му се обраћа разговетно, користећи уобичајене изразе, али понекад је потребно да му се искажи понове ради појашњења одређених речи или израза.

Неформални разговор (између пријатеља)

- износи лични став или затражи нечији став или мишљење о познатим темама из домена личних интересовања и образовања користећи познате језичке елементе;
- снађе се у решавању одређеног проблема, нпр. сналажења у свакодневним ситуацијама, постављајући практична питања типа: *Куда ићи? Шта радити? Како се организовати? (планирати за излазак и сл.);*
- препозна тему неког разговора уколико се прича полако и разговетно;
- изрази слагање или неслагање са саговорником.

Формална комуникација

- прати основни смисао формалне дискусије о познатим темама из домена личних интересовања, образовања или струке ако се говори стандардним језиком и користе познати језички елементи;
- изрази лични став, али се тешко сналази у покретању расправе;
- размени одређене информације и каже своје мишљење о неким практичним питањима, уколико се то од њега тражи на директан начин, под условом да му се помогне у формулисању исказа и да му се, ако затреба, понове најважнији делови;
- сналази се у већини ситуација које су вези са неким путовањем или организацијом путовања (резервисање смештаја, куповина крата, тражење информација од других путника...).

Функционална сарадња

- прати шта се говори и, ако затреба, понови речи саговорника, како би се уверио да су се добро разумели;
- пренесе једноставне и директне информације.

Интервјуисање

- користи припремљени упитник за вођење организованог разговора, уз спонтано постављање неколико додатних питања.

ПИСАЊЕ

Ученик треба да:

1. Теме

- прецизно опише актуелна дешавања, неки стварни или измишљени догађај;

- пише јасно структурисане текстове из области личног интересовања;
- у једноставном и везаном тексту може јасно да опише осећања и реакције;
- опише и резимира видео и аудио поруке у вези са познатим ситуацијама и садржајима из свакодневног живота младих, као и садржаје информативног и документарног карактера;
- може да резимира прочитану причу, новински чланак, филм и слично и објасни свој став у вези са актуелним дешавањем, о апстрактним културолошким појавама и догађајима, као што су музика или филм.

2. Текстуалне врсте и дужина текста

- пише формалне и неформалне текстове (до 120 речи) користећи стандардне и конвенционалне формуле писаног изражавања (писмо, обавештење, порука);
- пише лична писма да би тражио или пренео информације и да на разумљив начин пише о елементима које сматра битним;
- напише прегледан, целовит и разумљив текст од почетка до краја;
- усагласи правопис, кохерентност и кохезију текста који не ометају разумевање;
- парафразира и резимира текстове о темама у вези са свакодневним животом, разоном, путовањима, актуелним дешавањима и свог домена интересовања и образлаже своје ставове.

3. Лексика и комуникативне функције

- исказује добро владање лексиком на вишем нивоу из приватног домена, као и у вези са са специфичним темама за одређене школске предмете, али долази повремено до грешака када се ради о изражавању сложенијих мисли и идеја;
- описује своје утиске употребљавајући једноставне изразе, даје прецизан опис свакодневних радњи из свог окружења (људи, места, школско искуство и слично), описује активности из прошлости и лично искуство;
- пише на разложан, једноставан и непосредан начин о великом броју блиских тема у оквиру свог подручја интересовања;
- опише своје планове за будућност;
- опише радњу књиге или филма и да опише своје реакције;
- образложи мишљење, планове и догађаје;
- правилно користи правопис, интерпункцију и организацију текста.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- у оквиру поља свог интересовања, знања и искуства, препознаје и разуме сличности и разлике у погледу културних и свакодневних навика (вербална и невербална комуникација), обичаја, менталитета и институција које постоје између наше земље и земаља чији језик учи;
- препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи.

Комуникација по доменима, стилевима и регистрима

- препознаје, разуме и на адекватан начин користи основне функционалне и социолингвистичке стилове и регистре у усменој и писаној комуникацији;
- користи све досад наведене стратегије развоја комуникативних компетенција у циљу успостављања и одржавања комуникације у датом социокултурном контексту на језику који учи.

Решавање конфликтних ситуација и превазилажење стереотипа

- успешно се сналази у површним/основним комуникативним ситуацијама са особама из другог културног миљеа базираним на културним и социјалним стереотипима.

Интеркултурна знања и активности

- поседује основна знања о култури заједнице или заједница чији језик учи (књижевност, музика, филм, позориште, сликарство);
- гради сопствени идентитет као интеркултурна личност, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања;
- препознаје, позитивно вреднује и разуме различитост културног контекста говорних заједница језика који учи.

МЕДИЈАЦИЈА

У ситуацији када посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, у неформалним ситуацијама, сажимајући и делом преводeћи, ученик треба да:

Усмена медијација

- препричава садржај краћег аутентичног текста аудио или визуелног записа и краће интеракције на Л2;
- сажима садржај краћег аутентичног писаног или усменог текста са Л2 на Л1 и са Л1 на Л2, прилагођавајући га саговорнику.

Писана медијација и превођење

- писано преноси поруке на Л2 или на Л1 (на основу добијених информација на супротном језику додајући, по потреби, објашњења и обавештења);
- користи одговарајући компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају – на пример, преводи или преноси садржај уз употребу синонима, парафраза, описних конструкција, и сл.;
- користи речнике, једнојезичне и двојезичне, за писано преношење порука;
- користи општа знања из других области у циљу што успешнијег превођења са Л2 на Л1 краћих аутентичних текстова и са Л1 на Л2 краћих адаптираних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ ПО ЈЕЗИЦИМА

Енглески језик

Утврђивање познатих језичких структура и проширивање новим моделима и облицима.

I. РЕЧЕНИЦА

1. Ред речи у реченици. Главна и зависна реченица (обновити правило о слагању времена). Место индиректног и директног објекта у реченици.

2. Питања

- Упитно-одрична питања
- Идиоматска питања
- Кратка питања

3. Негација са негативним везницима

4. Question tags – сложенији примери

5. Слагање времена

6. Погодбене реченице

- реалне
- потенцијалне
- иреалне
- иреалне, са инверзијом

7. Индиректни говор

Обновити индиректни говор и проширити следећим уводним глаголима: *complain, suggest, advise, recommend, apologise* итд.

8. Релативне клаузе – обновити и проширити

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

- генерички члан
- изостављање члана испред градивних и апстрактних именица

в) одређени – испред имена институција, хотела, продавница, у прилошким фразама, испред конкретно употребљених градивних и апстрактних именица

г) изостављање члана испред неких институција, географских имена, титула итд.

д) Неодређени члан у изразима

it's a pity, be in a hurry, be at a loss, all of a sudden, и др.

ђ) Члан уз називе новина и часописа

е) Нулти члан уз називе празника

2. Именице

а) множина именица страног порекла

б) род именица

– суфиксално обележен (*actress, usherette...*)

– суплетивно обележен (*husband – wife, uncle – aunt...*)

в) сложене именице

г) адјективална употреба именица (*love poems, mountain river...*)

д) генитив мере (*a mile's distance, a day's work...*)

3. Заменички облици

а) Заменице

– Показне заменице – *the former, the latter*

– Опште заменице

– Повратне заменице – емфатична употреба

– Односне заменице

– Присвојне заменице

– Одређено IT

б) Детерминатори

Обновити научене детерминаторе

в) Заменички облици у функцији заменица и детерминатора *each, either, both, all*

4. Колокације са глаголима DO и MAKE

5. Бројеви

а) Временски период са одређеним чланом (*the forties, the sixties...*)

б) Прости бројеви у функцији редних бројева (*page three, act one...*)

6. Партитивни квантификатори

(*a loaf of bread, a slice of lemon...*)

7. Придеви

Придеви у номиналној функцији (деадјективални номинали)

(*the blind, the deaf...*)

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Време и аспект глагола – обнављање.

Обрадити следећа глаголска времена:

а) The Future Perfect Tense

б) The Future Continuous Tense

в) The Past Perfect Continuous Tense

г) The Simple Present/Continuous Tense

– глаголи који се јављају у *simple* и у *continuous* облицима

– глаголи који се обично јављају само у *simple* облицима

2) Пасив

а) са фразалним глаголима

б) са променом конструкције

в) са директним и индиректним објектом

3. Causative HAVE/GET

4. Герунд

– обновити већ обрађене употребе и обрадити употребе после идиома и следећих глагола: *prevent, avoid, risk, deny, excuse, suggest, keep*

– после придева *worth, busy*

– после предлога

5. Инфинитиви

а) Инфинитив презента после следећих глагола: *agree, offer, decide, promise, hope, manage* итд.

б) Акузатив са инфинитивом после глагола: *want, ask, expect, help, would like, would prefer* итд.

в) Глаголи које прати инфинитив са "to" или без "to"

г) Разлика у употреби герунда и инфинитива после одређених глагола: *remember, stop...*

6. Садашњи партицип

- а) у релативним реченицама
 б) у временским реченицама

7. Конјунктив прошли

8. Модални глаголи

а) *can, may, might, must* са инфинитивом презента и инфинитивом перфекта за изражавање могућности, вероватноће, извесности и закључака у вези са садашњим и прошлим догађајима.

9. Предлози уз придеве и глаголе: *in, at, on, about, with* итд.

10. Прилози

- а) прилози који имају облик придева
 б) прилози на -*ly* код којих је промењено значење

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

- а) грађење сложеница и деминутива.
 б) односно и преносно значење речи.
 в) проширити листу суфикса и префикса
 г) двочлани глаголи
 д) идиоми и фразеологизми

V. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

Структура и коришћење једнојезичних речника

Немачки језик

Морфолошке структуре

Именице *n*-деклинације

Придеви

Јака придевска дефлекција
 Употреба придева иза нултог члана

Заменице

Неодређене заменице (*einer, jeder, nichts, alles*)
 Релативне заменице
 Употреба неодређене заменице *man*

Глаголи

Пусквамперфект (грађење и употреба)
 – Перфект и плусквамперфект модалних глагола
 – Пасив радње и стања у презенту и претериту (продуктивно)
 – Проширена придевска фраза (*eine sehr schwere Frage, ein besonders heißer Tag*)
 – Апсолутни компаратив и суперлатив (*mit besten Wünschen*)

Синтаксичке структуре

– Предложка допуна глагола, именица и придева (*sich freuen auf/über, stolz sein auf, Freude an*)
 – Временске реченице
 • Изражавање постериорност (*nachdem, ehe, sobald*)
 • Кондиционалне реченице
 • Потенцијалне и иреалне
 – Намерне реченице (*damit, um...zu + Inf*)
 – Начинске реченице (*indem, statt dass/statt ...zu+Inf, ohne dass/ohne...zu+Inf*)
 – Релативне реченице

Лексикологија

Грађење сложеница типа: именица + именица, придев + именица; префиксација глагола и придева; именице изведене суфиксима -*er, ung, in*; деминутиви (*Handschuh, Tischlampe, Schnellzug; anerkennen, vergolden, erleben, entstehen, anvertrauen; unmöglich, uralt; Sänger, Lehrer, Käufer, Lehrerin, Ärztin, Heizung, Einführung; Männlein, Köpfchen, Büchlein*).

Значење речи (основно и пренесено).

Руски језик

Именице

Изведене и сложене именице.

Скраћенице (**ВУЗ, комсомол, БАМ, МГУ**). Именице са суфиксима субјективне оцене, нпр. за мушки род: **-ок, -чик**: листок, магазинчик; за женски род: **-ка, -онка/-енка**: ручка, девојка, се-стрѐнка; за средњи род: **-ецо, -це**: писмецо, деревце.

Акцент именица.

Заменице

Одричне заменице: некого, нечего.
 Опште заменице: сам, самый, любой.

Придеви

Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном). Акцент придева. Померање акцента.

Бројеви

Исказивање мере и степена. Редни и збирни бројеви. Прости и десетни разломци.

Глаголи

Императив глагола свршеног вида у ситуацијама. Глаголски префикси (обнављање и систематизација). Улога префиксације у измени глаголског вида. Префикси као средство за изражавање допунских значења код глагола кретања. Суфикси за грађење глагола (обнављање и систематизација). Глаголски прилози (систематизација). Глаголски придеви. Рекција глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретной лексички у тексту. Акцент глагола.

Прилози

Најфреквентнији модели за грађење прилога: **придевска основа+о** (тихо, скромно) и **придевска основа+и** (по-руски, практически).

Предлози

Систематизација предлога и предлошких конструкција.

Везници

Прости везници. Најфреквентнији сложени везници.

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за 1. разред треба и деље примењивати у различитим комбинацијама. У другом разреду посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

Реченице са краћим придевским обликом у предикату: Я был болен гриппом. Он способен к математике.

Објекатски односи

Реченице са објектом у инфинитиву: Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.
 Сложена реченица: Врач советовал мне, чтобы я отдохнул.

Просторни односи

Реченице са одредбом израженом зависним падежом: Заяц побежал по полю. Лампа висит над столом.
 Сложена реченица: Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.

Начински односи

Реченице са глаголским прилогом: Они возвращались домой весело разговаривая. Он поздоровался кивнув головой.

Сложена реченица: Мы всё сделали так, как сказал учитель. Он оказался способнее, чем я предполагал.

Временски односи

Реченице са глаголским прилогом: Возвращаясь домой, я встретил товарища.

Сложена реченица: Как только скрылось солнце, стало холодно.

Узрочни односи

Реченице са глаголским прилогом: Не находя нужного слова, он замолчал. почувствовав голод, брат решил пообедать без меня.

Сложена реченица: Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.

Цильни односи

Реченице са одредбом у инфинитиву: Мы пришли проститься / чтобы проститься. Мать отпустила дочку гулять.

Сложена реченица: Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.

Условни односи

Сложена реченица:

а) потенцијална: Если ты придёшь ко мне, я тебе всё объясню.

б) реална: Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.

в) иреална: Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.

Одрична реченица

Посебно обратити пажњу на употребу (место) речце НЕ у делимично-одричним реченицама.

Једночлане реченице

Неодређено-личне реченице

Правопис

Употреба запете у сложеној реченици са уочавањем разлика у односу на српски.

Ортоеџија

Варирање изговора у области вокализма и консонантизма.

Лексикологија

Синоними, антоними, хомоними, међујезички хомоними и пароними. Основно и преносно значење речи. Деминутиви.

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима.

Француски језик

Напомена: На крају другог разреда филолошке гимназије очекује се да ће ученици, када су у питању продуктивне језичке активности, стећи ниво Б1.1 *Заједничног европског оквира за живе језике*; када је реч о рецептивним језичким активностима, очекивани ниво је Б1+. Граматички садржаји који следе покривају, стога, како елементе које ученици треба да савладају на нивоу разумевања тако и оне које треба да савладају на нивоу изражавања.

Именичка група

- Систематизација употребе детерминаната: одређених, неодређених и партитивних чланова; присвојних и показних придева; основних, редних и апроксимативних бројева; неодређених речи; одсуства детерминаната.

- Систематизација рода и броја именица и придева, места и поређења придева.

- Систематизација заменица: личних ненаглашених (укључујући и заменицу *он*) и наглашених; заменица за директни и за индиректни објекат; показних и присвојних; упитних и неодређених.

Глаголска група

- Систематизација глаголских начина и времена: презента, сложеног перфекта, имперфекта, плусквамперфекта, футура првог индикатива, као и перифрастичних конструкција: блиског футура, блиске прошлости, радње у току.

- Антериорни футур (рецептивно).
- Презент и (рецептивно) перфект субјунктива најфреквентнијих глагола.
- Презент и перфект кондиционала најфреквентнијих глагола.
- Употреба инфинитива.
- Систематизација партиципа презента и герундива.
- Фактивни глаголи и најчешће конструкције.
- Рестрикција са *ne... que*.

Предлози

- Систематизација употребе предлога и фреквентних предложних израза.

- Предлози и сложене релативне заменице (*avec lequel, pour laquelle, auquel...*).

- Предлози у глаголским конструкцијама.

Прилози

- Поређење прилога.

Модалитети и форме реченице

- Систематизација декларативног, интерогативног, екскламативног и императивног модалитета.

- Систематизација афирмације и негације; актива и пасива.

- Уметнута реченица (*l'incise*).

- Позиционо наглашавање реченичних делова.

Сложене реченице

- Систематизација координирања реченице са везницама *et, ou, mais, car, ni* и прилозима/прилошким изразима *c'est pourquoi, donc, puis, pourtant, par contre, par conséquent, au contraire*.

- Систематизација зависних реченица: релативних, компаративних, временских, узрочних, концесивних и опозитивних, фаналних, хипотетичних, реченица са *que* у функцији објекта, као и слагања времена у објекатским реченицама.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

СЛУШАЊЕ

Оспособљавање ученика за разумевање усменог говора.

Ученик треба да:

Говор у учионици

- у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу, укључујући и сложенија упутства у вези са задацима и пројектима.

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

- после првог слушања одређеног непознатог усменог текста, на пример вести (приближног трајања до 8 минута), постави хипотезе у вези са:

- темама и садржајем, усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.);
- структуром излагања;
- експлицитно исказаним ставовима.

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

- после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање):
 - провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника;
 - разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

- без припреме прати дужа излагања о разноврсним темама у којима се користи стандардни језик.

Медији: информативне емисије

- разуме дуже информативне радијске и телевизијске емисије о разноврсним темама у којима се користи стандардни говор;
- прати различите телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, дискусије и дебате, репортаже) у којима се обрађују актуелне теме;
- под условом да је говор стандардан, разуме садржај и битне појединости дужих (до 20 минута) радио емисија и презентација на интернету о темама из сфере својих интересовања, као и о актуелним темама из области културе, спорта, екологије и сл.

Медији: емисије забавног и уметничког садржаја

- прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују разноврсне теме;
- слуша књижевне и уметничке текстове и повезујући знања стечена у настави матерњег језика и књижевности открива универзално и посебно у сфери емоција и идеја;
- разуме тему и већину делова песама које слуша.

Спонтана интеракција

- разуме спонтану интеракцију изворних говорника у вези са разноврсним темама уз отежавајуће околности природне комуникације (бука, шумови итд.), под условом да је говор стандардан и да бука или шумови нису сувише јаки.

Упутства

- разуме разноврсна и сложенија упутства за употребу одређених средстава, предмета или апарата уз мање присуство стручних елемената.

Стратегије

- ослањајући се на општа знања и искуства, реконструише непознато на основу контекста и памти, репродукује и контекстуализује битне елементе поруке;
- ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама и њиховом значењу;
- увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима самостално тражи додатна обавештења.

ЧИТАЊЕ

Ученик треба да:

Разликовање текстуалних врста

- остварује значајну аутономију у читању, прилагођавајући стил, форму, начин и брзину читања врсти текста.

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

- разуме општи смисао и релевантне информације најширег спектра аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова различите тематике у којима се користи неспецификована и уобичајена лексика;

- разуме обимније текстове широког спектра конкретних и апстрактних тема, успевајући да у кратком временском интервалу стекне представу о најважнијим аспектима њиховог садржаја;
- у стању је да брзо пређе сложен и дуг текст, уочавајући његове најважне делове и суштинске информације.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- уме да чита готово сву кореспонденцију релевантну за свакодневни живот и различите професионалне домене, пратећи њен смисао и значење;
- разуме прегледно изложену аргументацију и противаргументацију (нпр. у извештајима „за” и „против” неке активности, става, мишљења) у свим релевантним детаљима и општим закључцима, уз евентуално поновљено ишчитавање комплекснијих делова текста;
- разуме садржај широког спектра информативних текстова (публицистичких чланака, репортажа, коментара) и уме да брзо и лако одреди садржај и значај информација, у оквиру различитих свакодневних и стручних тема и врста текстова, како би проценио да ли треба да настави са читањем.

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

- уме да у сложеним текстовима издвоји важније и мање важне информације и да направи класификацију информација по важности;
- уме да у дужем тексту пронађе тражене информације и обједини их са информацијама из истог или неког другог текста, како би испунио одређени задатак.

Разумевање стручних текстова

- разуме сложеније стручне текстове из најширег домена професионалних активности за које се припрема;
- користи обавештења, идеје и размишљања из уже стручних текстова у домену хуманистичких наука;
- разуме главни садржај и важније појединачне детаље дужих и сложенијих информативних и аргументационих текстова везаних за широк спектар филолошких тема;
- разуме специјализоване публикације изван домена филолошких наука, уз повремено коришћење речника и других приручника ради провере разумевања.

Разумевање књижевног текста

- разуме различите врсте литерарних текстова у којима се јављају разноврсни стилски поступци и богатија лексика, уз повремену помоћ наставника или консултовање речника/приручника.

ГОВОР

Ученик треба да:

Описивање

- на исцрпан начин излаже или описује неку тему из широког делокруга познавања а која је у вези са личним интересовањем.

Аргументација

- износи јасну аргументацију, развијајући и потврђујући своје ставове додатном аргументацијом и одабраним примерима;
- објасни неко становиште о одређеном проблему износећи предности и мане различитих опција;
- истиче сопствено искуство и познавање ствари и аргументовано брани своје мишљење.

Излагање пред публиком

- говори о темама апстрактне или културолошке садржине;
- у излагању упоређује и супротставља алтернативе и истиче одређене предности и мане;
- коментарише мишљења других о одређеним темама.

Интеракција

- са извесном сигурношћу комуницира о уобичајеним и блиским темама или неким другим садржајима из струке и домена интересовања;
- размењује, проверава и потврђује информације у мање уобичајеним ситуацијама и објашњава у чему је проблем;
- говори о темама апстрактне или културолошке садржине као што су књиге, филмови, музика итд.;
- истакне сопствено искуство и познавање ствари, излаже и постојано брани своје мишљење уз убедљиве аргументе и објашњења.

Разумевање изворног говорника

- разуме веома добро саговорника који говори стандардним језиком, чак и када бука омета разумевање;
- комуницира са одређеном лакоћом и спонтаношћу тако да је сасвим могућ висок степен размене идеја са изворним говорником, а да притом не долази ни до каквих тензија.

Неформални разговор (између пријатеља)

- активно учествује у неформалној дискусији у познатом окружењу, коментаришући и јасно излажући своје ставове, процењујући друге предлоге, износећи и реагујући на предложена решења;
- изложи и изрази своја мишљења и да их постојано брани током дискусије, прилажући објашњења, аргументе и коментаре;
- схвати суштину онога о чему се прича у његовом окружењу о општим темама, под условом да саговорници разговетно говоре и избегавају компликоване идиоматске изразе;
- изрази мишљење о некој апстрактној или културолошкој теми као што је филм или музика;
- кратко коментарише нечије мишљење;
- упоређује и супротставља алтернативе, расправљајући о томе шта треба урадити, где треба ићи, кога или шта изабрати итд.

Формалне дискусије и састанци

- прати неку живу расправу, јасно рашчлањујући аргументе за и против неког становишта;
- излаже сопствена мишљења и ставове о сложеним питањима, са убедљивом аргументацијом и реагује на исти начин на аргументацију друге стране;
- активно учествује у различитим типовима формалних дискусија;
- изрази, заступа и брани сопствено мишљење, разматра нове предлоге, износи хипотезе и одговара на постављене хипотезе друге стране.

Функционална сарадња

- поуздано разуме детаљна упутства;
- убрза започети посао позивањем другог да му се придружи, да каже шта мисли итд.;
- представи у широким цртама неко питање или проблем, разматра узроке и последице и процењује предности и мане у случају заузимања различитих мишљења;
- прати оно што се говори, али ако се говори брзо и опширно, повремено има потребу да му се понове неки делови или појасне одређени изрази;
- објасни због чега нешто представља проблем и потом расправља о начинима његовог разрешавања, упоређивањем и супротстављањем одређених предлога.

Размена информација

- преноси информације на поуздан начин;
- направи синтезу информација и аргумената из различитих извора и да о томе поднесе извештај;
- размењује са извесном сигурношћу знања о уобичајеним темама и темама из подручје струке;

- објасни како нешто да се уради, дајући детаљна упутства;
- направи резиме краће приче, новинског чланка, излагања, дискусије, интервјуа или неког документарног филма и изнесе своје мишљење.

Интервјусати и бити интервјусан

- преузме иницијативу у разговору, проширујући и разрађујући идеје, без значајније помоћи или подстицаја од стране саговорника;
- течно води интервју, да спонтано избегне одговоре на унапред припремљена питања и да се фокусира на интересантне одговоре;
- води унапред припремљен разговор, провери и потврди информације, иако му је понекад неопходно поновити оно што је речено, када саговорник говори сувише брзо или опширно.

ПИСАЊЕ

Ученик треба да:

1. Теме

- напише једноставне есеје о темама од општег интереса;
- пише јасно структурисане текстове из области личног интересовања и актуелних дешавања у вези са разноврсним темама (културни догађаји, спорт, екологија, савремене технологије, здравље и слично);
- јасно истиче своје ставове и образлаже мишљење у вези са темама и проблемима савременог друштва, као и у вези са прочитаном причом, новинским чланком, филмом и слично.

2. Текстуралне врсте и дужина текста

- пише формалне и неформалне текстове (до 120 речи);
- парафразира и резимира текстове о темама у вези са свакодневним животом, разонодом, путовањима, актуелним дешавањима из свог домена интересовања и проблемима савременог друштва;
- у стању је да направи поуздан резиме на основу објективне базе података о блиским темама из свог подручја, свакодневних или неких других активности, о томе да напише извештај и изнесе сопствено мишљење;
- може да води преписку о личним стварима, дешавањима, доносећи сопствени суд о неким апстрактним садржајима или културним дешавањима.

3. Лексика и комуникативне функције

- исказује добро владање лексиком из различитих домена (приватно, јавно и образовно) те је тако у стању је да изрази сложеније мисли и идеје без грешака које би ометале разумевање;
- пише на теме у вези са садржајима одређених школских предмета који су у вези са интересовањима ученика;
- може да се служи стручним терминима из одређене области која је предмет учениковог интересовања (нпр. историја, географија, ликовна култура и слично);
- може да описује своје утиске употребљавајући одговарајуће изразе, описује активности из прошлости и лично искуство;
- може да опише радњу књиге или филма и да опише своје реакције; може да образложи мишљење, планове и деловање;
- у стању је да опише снове и амбиције.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

СТИЦАЊЕ И ОВЛАДАВАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНИМ КОМПЕТЕНЦИЈАМА НЕОПХОДНИМ ЗА ПИСАНУ И УСМЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- у оквиру поља свог интересовања, знања и искуства, препознаје и разуме сличности и разлике у погледу културних и свакодневних навика (вербална и невербална комуникација), обичаја,

менталитета и институција које постоје између наше земље и земаља чији језик учи;

- препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи.

Комуникација по доменима, стиловима и регистрима

• препознаје, разуме и на адекватан начин користи основне функционалне и социолингвистичке стилове и регистре у усменој и писаној комуникацији;

- користи све досад наведене стратегије развоја комуникативних компетенција у циљу успостављања и одржавања комуникације у датом социокултурном контексту на језику који учи.

Решавање конфликтних ситуација и превазилажење стереотипа

• успешно се сналази у површним/основним комуникативним ситуацијама са особама из другог културног миљеа базираним на културним и социјалним стереотипима.

Интеркултурна знања и активности

- поседује основна знања о култури заједнице или заједница чији језик учи (књижевност, музика, филм, позориште, сликарство);
- гради сопствени идентитет као интеркултурна личност, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања;
- препознаје, позитивно вреднује и разуме различитост културног контекста говорних заједница језика који учи.

МЕДИЈАЦИЈА

У ситуацији када посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, у неформалним ситуацијама, сажимајући и делом преводећи, ученик треба да:

Усмена медијација

- препричава садржај краћег аутентичног текста аудио или визуелног записа и краће интеракције на Л2;
- сажима садржај краћег аутентичног писаног или усменог текста са Л2 на Л1 и са Л1 на Л2, прилагођавајући га саговорнику.

Писана медијација и превођење

- писано преноси поруке на Л2 или на Л1 (на основу добијених информација на супротном језику, додајући, по потреби, објашњења и обавештења);
- користи одговарајући компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају – на пример, преводи или преноси садржај уз употребу синонима, парафраза, описних конструкција и сл.;
- користи речнике, једнојезичне и двојезичне, за писано преношење порука;
- користи општа знања из других области ради што успешнијег превођења са Л2 на Л1 краћих аутентичних текстова и са Л1 на Л2 краћих адаптираних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ ПО ЈЕЗИЦИМА

Енглески језик

I. РЕЧЕНИЦА

1. Реченица

а) Проста реченица

– Облици који имају функцију изјаве (*I have been studying for two hours.*)

– Облици који имају функцију питања (*You promise?*)

– Облици који имају функцију наредбе (*Go away.*)

– Облици који имају функцију усклика (*What a day!*)

б) Сложена реченица

а) номиналне клаузе

б) релативне клаузе – рестриктивне (и контактне)

– нерестриктивне

в) адвербијалне клаузе – за начин и поређење

– за место

– за време

– намерне

– узрочне

г) погодбене реченице

– обнављање и утврђивање обрађених типова погодбених реченица и проширивање новим облицима

– мешани типови погодбених реченица

д) концесивне клаузе са *furthermore, however, despite* итд.

ђ) индиректни говор

– проширити листу уводних глагола и обрадити примере код којих нема промене времена у споредној реченици

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) Одређени члан у прилошким фразама, са прилошким суперлативом,

компаративом пропорције, испред имена зграда, институција

б) Одређени генерички члан уз придев да означи нацију

в) Нулти члан у паралелним структурама *hand in hand, cheek to cheek* и др.

2. Именице

а) Множина именица

– плуралиа тантум *scissors, trousers*

– релативни плуралиа тантум облици *arms, goods, glasses, jeans* и др.

– синкретизам једине и множине *means, series, species*

– небројиве именице у функцији бројивих

б) Збирне именице

– са глаголом у множини (*people, cattle, police* и др.)

– са глаголом у једнини и множини (*family, team* и др.)

– именице које имају две множине (*index – indexes/indices*)

в) Емотивни род именица (*ship, car* и др.)

г) Множина небројивих именица

– градивних (*There were cheeses of all kinds for sale...*)

– апстрактних (*All the sisters were great beauties...*)

д) Генитив

– квалитативни – генитив порекла

– класификативни

ђ) конверзија

именица/глагол и обратно (*record...*)

3. Заменички облици

Заменице

– Безлична употреба личних заменица множине (*we, you, they*)

– Општа лична заменица ONE

– Неодређене заменице (*some, somebody, someone, something; any, anybody, anyone, anything*)

– the same: анафорична употреба (*He went out and I did the same.*)

– SO као објекат глагола *hope, believe, think, suppose* и др.

– IT и WHAT за наглашавање

4. Придеви/адјективи

а) Компаратив једнакости и компаратив неједнакости

as + adjective + as; not so/as + adjective + as

б) Компаратив једнакости у изразима

as thin as a rail, as dry as a bone и др.

в) Апсолутни суперлатив

- г) Партиципи
- као адјективали
- у номиналној функцији

5. Бројеви

- Означавање нуле у различитим контекстима:
- у аритметици: *nought/nought, zero*
- у спорту: *nil/nothing; love* у тенису
- *O* (у бројевима телефона, соба и др.)

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Глаголи

- а) Време и аспект глагола – обнављање
- а) The Past Perfect Continuous Tense (P) In 1920 he had been writing for ten years.
- б) The Future Perfect Tense
- в) The Future Perfect Continuous Tense
- г) Модални глаголи
- обновити модалне глаголе са инфинитивом презента и перфекта
- should – идиоматске употребе
- специјалне употребе shall, should и will, would (*They shall not pass. She advised that we should keep the gate locked. An Englishman will usually show you the way in the street.*)
- д) Конструкције са WOULD/USED TO за изражавање радње која се понављала у прошлости
- ђ) специјалне употребе глагола *be* и *have* (*He is to stay here till we return. She is to be married next month. He had his fruit stolen before he had a chance to pick it. I'll have you driving in three days.*)
- е) конјунктив садашњи (*Long live the Queen. God bless you...*)
- ж) обновити и проширити употребе активних и пасивних облика герунда, партиципа и инфинитива
- герунд са присвојним облицима (*Excuse my being late...*)
- з) *Causative have/get*

2. Прилози

- проширити листу прилога интензификаторима *utterly, absolutely, extremely* итд.

IV. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

- а) грађење речи
- грађење именица помоћу префикса: *co-, in-, dis-, un-, re-, over-, under-*
- грађење именица помоћу суфикса: *-ation, -ness, -ship, -dom, -ment*
- грађење придева помоћу суфикса: *-less, -ful, -ive, -able, -ish, -y*
- композиција као процес грађења сложеница: *motorcycle*
- б) двочлани глаголи
- в) идиоми и фразеологизми

V. ФОНОЛОГИЈА

- Померање акцента при промени врсте речи
- Интонација изјавних и упитних реченица

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

Структура и коришћење речника синонима, речника изговора

Немачки језик

Синтаксичке структуре

Номиналне фразе са именицом као језгром и зависним елементима (чланом, заменицом, придевом, именицом у генитиву или с предлогом); распоред елемената унутар те фразе:

meine älteren Brüder, welcher unangenehme Zufall, altes Brot, das gekochte Ei, der Wagen unseres Direktors, die Fahrt durch den Tunnel, der Besuch bei dir.

Заменичке фразе са самостално употребљеном заменицом као језгром (личне заменице, *jemand, niemand, nicht, etwas*):
er als Direktor, jemand von euch, du in der letzten Bank, niemand aus Barajevo, etwas Neues, nichts Gutes.

Партиципске фразе атрибуцка и адвербијална функција, распоред зависних елемената; еквиваленти у српском језику:

Von den Kindern verlassen, musste Martha alles selbst erledigen. Die von ihm gestellte Frage. Laut stöhnend, machte sie die Augen auf; das lachende Mädchen.

Инфинитивске реченице у функцији атрибута и објекта; распоред зависних елемената унутар њих и еквиваленти у српском:

die Gelegenheit, mit ihm zu reden. Er versucht, die Klingel zu erreichen. Sie behauptet, mit ihrem Mann nie darüber gesprochen zu haben.

Конјунктив I и I I за неуправни говор (репродуктивно)

– за истовременост (*Sie behauptet, dass sie sich besser fühle.*)

– за радњу која се десила пре тренутка говора (*Er sagt, er habe das Telefon nicht gehört.*)

– за радњу која се одиграва после тренутка говора (*Sie versprechen, sie würden uns bald besuchen.*)

– за императив (*sollen/mögen + Inf.*)

Компаративне иреалне реченице: *als ob, als wenn, wie wenn*, са изостављањем другог дела везника:

Sie sieht aus, als ob sie die ganze Nacht nicht geschlafen hätte. Sie sieht aus, als hätte sie die ganze Nacht nicht geschlafen. Er tut so, als ob er alles wüsste.

Казивање молби, захтева, препоруке и упутстава помоћу конјунктива:

Würden Sie so lieb sein und... Möchten Sie mir den Zucker reichen! Man nehme 3 x täglich je eine Tablette.

Модални глаголи у функцији изношења суда и процене истинитости туђих изјава и тврдњи

Du kannst das nicht gewesen sein. Sie soll sehr reich sein. Und Sie wollen das gesehen haben! Das dürfe wahr sein.

Лексикологија

Стране речи и интернационализми; род и промена; разлике у значењу неких интернацио-нализама у немачком и српском језику:

Stadion, Party, Job, Chemie, Professor, Akademie, Akademiker, absolvieren

Скраћенице; род и промена: *ABS, DDR, LKW, PKW, Foto, Lok, Labor*

Ортографија

Писање страних речи и степен њихове ортографске асимилације.

Büro, Cafe, Kaffee, Boiler, campen, flirten, Friseur/Frisör.

Лексикографија

Специјализовани речници; речник изговора, речник у сликама, правописни речник, етимолошки речник, речник синонима, фразеолошки речник.

Руски језик

Именице

Именице општег рода. *Pluralia i singularia tantum*. Род скраћеница. Наши и страни познатији географски називи са специфичношћима у роду, броју и промени. Именице које означавају материју. Називи представника националних и територијалних група (творба, мушки и женски род, номинатив, и генитив множине). Именице придевског порекла. Преглед наставака у генитиву именица *pluralia tantum*. Акценат именица.

Заменице

Неодређене заменице са **то, нибудь, либо, кое**. Повратна заменица уз глаголе. Употреба заменице **свој**. Заменица **сеј**.

Придеви

Присвојни придеви типа **медвежий**. Разлика у употреби простог и сложеног компаратива и суперлатива. Даље уочавање разлика у реакцији придева између руског и српског језика.

Бројеви

Систематизација промене основних бројева и њихова употреба. Бројеви **полтора** и **полторагта**. Сложенице са **пол-**.

Глаголи

Глаголи са значењем оба вида. Непарни глаголи. Глаголи кретања са префиксима. Различита значења глаголских облика на **-ся**. Императив трећег лица једнине, првог и трећег лица множине. Императив другог лица једнине и множине глагола типа **пить, петь, лечь, есть**. Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка радње. Акцент.

Прилози

Грађење прилога од других врста речи.

Узвици

Најчешћи узвици и њихова функција.

Реченични модели

Реченичне моделе уведене у наставу током претходних разреда обновити и систематизовати тако да се ученици доведу до јасног сазнања

а) да се исти смисао/значење/однос у руском језику може исказати средствима различитог нивоа (речју, синтагмом, полупредикативном конструкцијом, реченицом)

б) да се исти смисао често у руском и српском језику исказује на различите начине. Обрађати посебну пажњу на следеће реченичне типове:

Једночлане реченице: уопштено-личне, безличне, инфинитивне.

Упитне реченице: Специфичности у изражавању питања у руском језику. Интонација упитних реченица.

Одричне реченице: Специфичности у изражавању негације у руском језику.

Партиципске конструкције: Претварање пасивне у активну конструкцију и обрнуто. Претварање партиципских конструкција у сложене реченице и обрнуто.

Сложене реченице: Даљи рад на усвајању зависно-сложених реченица са сложеним везницима (**вследствие того, в связи с тем...**).

Лексикологија

Даљи рад на усвајању синонима, антонима, хомонима, паронима, међујезичке хомонимије и паронимије. Врсте фразеологизама.

Лексикографија

Синтагматски речник, речник синонима, ортографски речник, фразеолошки речник.

Француски језик

Напомена: На крају трећег разреда филолошке гимназије очекује се да ће ученици, када су у питању продуктивне језичке активности, стећи ниво **B1+** *Заједничког европског оквира за живе језике*; када је реч о рецептивним језичким активностима, очекивани ниво је **B2**. Граматички садржаји који следе покривају, стога, како елементе које ученици треба да савладају на нивоу разумевања тако и оне које треба да савладају на нивоу изражавања.

Именичка група

• Употреба члана и заменице у специфичним посесивним обртима: *j'ai mal au genou, le vin me monte à la tête*.

- Бројеви: разломци.
- Праве неодређене заменице.
- Сложене упитне заменице *lequel, laquelle* итд.
- Демонстративи *là* и *ci*: *ce soir-là, cette fois-ci*.
- Придеви испред и иза именице: *une jolie petite robe noire*.
- Експанзија именичке групе

Глаголска група

- Основне вредности и употребе начина, времена и перифрастичних конструкција савладаних у претходним разредама.
- Перифрастичне конструкције са помоћним глаголом у имперфекту: *j'allais partir, il venait d'arriver, nous étions en train de faire nos bagages...*
- Систематизација: слагање партиципа.
- Систем прошлих времена у нарацији, посебно опозиција перфекат / имперфекат.
- Аорист глагола прве групе (рецептивно).
- Рецептивно: аорист најфреквентнијих глагола, укључујући и неправилне *avoir, être, aller, venir, dire, faire*.
- Глаголске конструкције са *sembler, avoir l'air, devenir* + придев.
- Императив са инфинитивом: *laisse-moi parler!*
- Пронаминални глаголи са пасивном вредношћу.

Предлози

- Предлози у изразима: *à l'envers, à moitié, à peine, à première vue, à présent; de bonne heure, de bonne / mauvaise humeur, de nos jours, de rien; en attendant, en avance / retard, en conclusion, en résumé, en personne; jusqu'au bout; par chance, par hasard, par moment; pour rien; sans cesse, sans coeur; sous le choc*.

Прилози

- Место прилога употребљених са простим и са сложеним временима: *beaucoup, bien, déjà, encore, enfin, mieux, peut-être, souvent, vite*; прилози на *-ment*.
- Придеви употребљени као прилози: *bas, bon, cher, fort, lourd*.

Модалитети и форме реченице

- Пасив без израженог агенса; са агенсом уведеним предлогом *par*; са агенсом уведеним предлогом *de*.
- Позиционо наглашавање директног и индиректног објекта.

Сложене реченице

- Инфинитивне реченице.
- Узрочне реченице са везником *comme*; предложне конструкције: *à cause de, grâce à, en raison de*.
- Последице реченице са везницима *si / tellement... que, si bien...que*; последице конструкције са инфинитивом: *réussir / arriver / parvenir à ..., apprendre à ...*
- Опозитивне реченице са везником *alors que*; израз *avoir beau* + инфинитив.
- Концесивна хипотеза са везником *même si*.
- Финалне реченице са везницима *de peur / crainte que* (праћено експелтивним *ne*) и *de manière / façon que* (+ субјунктив).
- Рестриктивне реченице са везником *sauf / excepté que* (+ индикатив); рестриција са *comme*.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

СЛУШАЊЕ

Ученик треба да:

Говор у учионици

- у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу, укључујући и сложенија упутства у вези са задацима, пројектима, испитима и друго.

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

• после првог слушања одређеног непознатог усменог текста, на пример репортаже (приближног трајања до 10 минута), постави хипотезе у вези са:

- темама и садржајем, усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.);
- структуром излагања;
- експлицитно исказаним ставовима;
- неким имплицитним порукама.

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

- после другог слушања:
 - провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту, садржај и исказане ставове;
 - разуме све битне елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

- без припреме прати дужа излагања о разноврсним темама, укључујући и стручне (језик, књижевност, култура и сл.) у којима се користи стандардни језик.

Медији: информативне емисије

- разуме дуже информативне радијске и телевизијске емисије о разноврсним темама у којима се користи стандардни говор;
- прати различите телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, дискусије и дебате, репортаже) у којима се обрађују актуелне теме, укључујући и стручне;
- под условом да је говор стандардан, разуме општи садржај и битне појединости дужих (до 30 минута) радио емисија и презентација на интернету о темама од друштвеног значаја (из области политике, културе, спорта, екологије и сл.).

Медији: емисије забавног и уметничког садржаја

- прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују разноврсне теме;
- слуша књижевне и уметничке текстове и повезујући знања стечена у настави матерњег језика и књижевности анализира њихова релевантна својства;
- разуме тему и већину делова песама које слуша.

Спонтана интеракција

- разуме спонтану интеракцију изворних говорника у вези са разноврсним темама уз отежавајуће околности природне комуникације (бука, шумови итд.);
- разуме разноврсна и сложенија упутства за употребу одређених средстава, предмета или апарата уз мање присуство стручних елемената.

Стратегије

- ослањајући се на општа знања и искуства, реконструише непознато на основу контекста и памти, репродукује и контекстуализује битне елементе поруке;
- ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама и њиховом значењу;
- увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима самостално тражи додатна обавештења.

ЧИТАЊЕ

Ученик треба да:

Разликовање текстуалних врста

- остварује готово потпуну аутономију у читању, прилагођавајући стил, форму, начин и брзину читања текстуалној врсти и природи текста, имајући у виду његов извор и циљ/сврху читања.

Препознавање и разумевање тематике текста – ниво глобалног разумевања

- разуме општи смисао и највећи број ситнијих детаља опширних и сложених текстова, без обзира на то да ли спадају у домен његових интересовања и компетенција, уз коришћење помоћних средстава и приручника у циљу тумачења нискофреквентних или функционално стилистички специфичних елемената;
- разуме одређене стилске нијансе, као и релевантна имплицитна и експлицитна значења прочитаног текста.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- разуме све врсте кореспонденције, углавном без помоћи речника;
- разуме све врсте информативних текстова, углавном без помоћи речника;
- разуме различите нивое аргументације и изношења ставова.

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

- разуме до најситнијих детаља широк спектар текстова који се срећу у свакодневном животу и препознаје нијансе у значењима у оквиру одређених ставова и размишљања, без обзира на ниво експлицитности.

Разумевање стручних текстова

- разуме до најситнијих детаља различите врсте текстова из области филолошких наука;
- разуме експлицитно и имплицитно исказане ставове, мишљења, намере аутора стручних текстова лингвистичке и књижевнотеоријске проблематике.

Разумевање књижевног текста

- разуме општи садржај и већину појединости књижевних текстова свих жанрова.

ГОВОР

Ученик треба да:

Монолошко излагање:

Описивање

- на исцрпан начин излаже или описује неку тему из широког делокруга познавања у вези са сопственим пољем интересовања.

Аргументовање

- на методичан начин износи аргументе уз истицање значајних елемената и карактеристичних детаља;
- износи јасну, логичну и повезану аргументацију, развијајући и потврђујући своје ставове додатном аргументацијом и одабраним примерима;
- објасни неко становиште о одређеном проблему износећи предности и мане различитих опција.

Излагање пред публиком

- на јасан начин излаже припремљено предавање, наводећи разлоге за или против неког посебног становишта и износећи предности и мане различитих опција.

Интеракција

Ученик треба да:

- комуницира са одређеном лакоћом и спонтаношћу, тако да је сасвим могућ висок степен размене идеја са изворним говорником, а да притом не долази ни до каквих тензија;
- истакне сопствено искуство и познавање ствари, излаже и постојано брани своје мишљење, уз изношење аргумената и објашњења;

- са извесном сигурношћу комуницира о уобичајеним и блиским темама или неким другим садржајима из свог подручја и домена интересовања;
- размењује, проверава и потврђује информације, у не тако уобичајеним ситуацијама и објашњава у чему је проблем;
- говори о темама апстрактне или културолошке садржине као што су књиге, филмови, музика итд.

Разумевање изворног говорника

- разуме готово до најситнијих детаља изражавања на стандардном језику, чак и у бучнијој атмосфери.

Вођење конверзације

- се укључује и активно учествује у већини разговора одређеног трајања о општим темама, чак и у бучнијој атмосфери;
- одржава озбиљан и примерен ниво разговора са изворним говорницима, тако да саговорник има утисак да пред собом има изворног говорника;
- изрази емоције различите јачине и нагласи оно што је за њега битно у неком искуству или догађају.

Неформални разговор (између пријатеља)

- учествује у некој неформалној дискусији у познатом окружењу, коментарише, јасно излажући своје ставове, процењујући друге предлоге, износећи и реагујући на предложена решења и коментаришући мишљење других;
- изложи и изрази своја мишљења и да их постојано брани током дискусије, прилажући објашњења, аргументе и коментаре;
- изрази мишљење о некој апстрактној или културолошкој теми као што је филм или музика;
- упоређује и супротставља алтернативе, расправљајући о томе шта треба урадити, где треба ићи, кога или шта изабрати итд.

Формална комуникација

- прати неку живу расправу, јасно рашчлањујући аргументе за и против неког становишта;
- излаже сопствена мишљења и ставове о сложеним питањима, с убедљивом аргументацијом и реагује на исти начин на аргументацију друге стране;
- активно да учествује у уобичајеним или неким другим типовима формалних дискусија;
- изрази, заступа и брани сопствено мишљење, разматра нове предлоге, износи хипотезе и одговара на постављене хипотезе друге стране.

Функционална сарадња

- представи у широким цртама неко питање или проблем, разматра узроке и последице и процењује предности и мане у случају заузимања различитих приступа;
- прати оно што се говори, али ако се говори брзо и опширно, повремено има потребу да му се понове неки делови или појасне одређени изрази;
- објасни због чега нешто представља проблем и потом да расправља о начинима његовог разрешавања, упоређивањем и супротстављањем одређених предлога.

Размена информација

- преноси информације на поуздан и потпун начин;
- опише неки поступак на јасан и свеобухватан начин;
- направи синтезу информација и аргумената из различитих извора и да о томе поднесе извештај;
- размењује са извесном сигурношћу велики број чињеничних знања о уобичајеним или другим темама везаним за његово подручје деловања;
- објасни како нешто да се уради, дајући детаљна упутства;
- направи резиме краће приче, новинског чланка, излагања, дискусије, интервјуа или неког документарног филма, изнесе своје мишљење и допуни излагање евентуалним додатним појашњењима.

Интервјуисање

- узме иницијативу у разговору, проширујући и разрађујући идеје, без значајније помоћи или подстицаја од стране саговорника;
- пружи тражена конкретна обавештења током неког разговора или консултације, али са ограниченом могућношћу у изношењу детаља (нпр. описати симптоме болести лекару);
- води унапред припремљен разговор, провери и потврди информације, иако му је понекад неопходно поновити оно што је речено, када саговорник говори сувише брзо или опширно;
- упоређује и супротставља алтернативе, расправљајући о томе шта треба урадити, где треба ићи, кога или шта изабрати итд.

ПИСАЊЕ

Ученик треба да:

1. Теме

- напише есеје о разноврсним темама, као и у вези са специфичним темама нејезичких предмета који су предмет учениковог интересовања (историја, географија и сл.) поштујући правила структуре текста;
- пише јасно, прегледно и разумљиво есеје или извештаје из области актуелних дешавања у вези са разноврсним темама (културни догађаји, спорт, екологија, савремене технологије, здравље, и слично);
- пише о новостима, сопственим ставовима и прилагођава стил писања другима;
- у писаним излагањима може јасно и прецизно да изрази своје мишљење о актуелним темама из области културе, спорта, екологије и стручног домена;
- напише критички осврт или извештај, методично градећи аргументацију, наглашавајући важније делове или битне детаље;
- пише емотивно интониране форме, наглашавајући садржаје, коментаришући вести и ставове саговорника.

2. Текстуалне врсте и дужина текста

- пише формалне и неформалне текстове (до 200 речи);
- води белешке на основу којих је у стању да резимира и аргументативно представи предавање, радио и ТВ емисију, прочитану причу, новински чланак и слично;
- парафразира о темама у вези са свакодневним животом, развојем, путовањима, актуелним дешавањима из свог домена интересовања, као и из јавног и стручног домена;
- напише есеје и презентације о темама од општег интереса и у вези са садржајем различитих школских предмета (историја, ликовна култура и слично), поштујући правила употребе и организације странице текста;
- направи поуздан резиме на основу објективне базе података о блиским темама из свог подручја, свакодневних или неких других активности, о томе да напише извештај и изнесе сопствено мишљење;
- напише есеј или извештај аргументованим приступом, залажући се за одређено становиште и износећи предности и недостатке могућих различитих решења;
- поседује широк репертоар језичких знања која му омогућавају да јасно описује догађаје, као и да износи сопствена гледишта и аргументације;
- изврши синтезу аргумената прикупљених из различитих извора из области културе, спорта, екологије и стручног домена.

3. Лексика и комуникативне функције

- поседује широк распон лексичког фонда који му омогућава да изрази сложене мисли и идеје, изражава се на јасан начин не остављајући утисак прилагођавања језичког исказа;
- описује своје утиске употребљавајући адекватне изразе, даје детаљан опис радњи из свог окружења (људи, места, школско искуство и слично), описује активности из прошлости и лично искуство;

- напише извештаје, стандардне и конвенционалне форме, које садрже објективне информације и образложење радњи;
- на разложен, прецизан и непосредан начин пише о темама у оквиру свог подручја интересовања;
- контролише кохезију и кохерентност текста, користећи различите формулације и избегавајућу честа понављања;
- правилно користи правопис, али је могућ утицај матерњег језика;
- опише радњу књиге или филма и да опише своје реакције; може да образложи мишљење, планове и деловање; у стању је да опише снове и амбиције;
- у оквиру кореспонденције пише о својим емоцијама, наглашавајући садржаје важнијих делова из неког догађаја или искуства, коментаришући ставове особе са којом се дописује;
- влада лексичким фондом који употребљава при чему недоумице и погрешна употреба речи не доводе до застоја у комуникацији.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- препознаје и адекватно реагује на најфреквентије стилеве и регистре у вези са знањима из страног језика, али и из осталих области школских знања и животних искустава;
- успешно користи различите културно прихватљиве дискурзивне форме на језику који учи за неометано учешће у комуникацији са изворним или високо компетентним говорницима (стратегиије за преузимање речи и / или увођење теме у току конверзације, као и фразе за добијање на времену док припрема адекватан одговор (нпр. „То је заиста тешко питање.” и сл.);
- разуме и адекватно користи најфреквентније идиоматске изразе, пословице и колокације у језику који учи.

Комуникација по доменима, стилевима и регистрима

- разуме и на адекватан начин користи основне врсте дискурзивних пракси и терминологију у четири базична домена употребе језика (породични, образовни, административни и делимично професионални) препознајући и вреднујући карактеристике међуљудских односа у тим доменима унутар културе језика који учи (интергенерацијски односи у породици, односи међу половима, базичне карактеристике међуљудских односа у образовању, према административним институцијама, и сл.);
- користи све досад наведене стратегије развоја комуникативних компетенција примењујући их на општи језик као и на језик струке у складу са нивоом знања језика и потребама.

Решавање конфликтних ситуација и превазилажење стереотипа

- успешно се сналази у површним/основним комуникативним ситуацијама са особама из другог културног миљеа базираним на културним и социјалним стереотипима.

Интеркултурна знања и активности

- поседује основна знања о култури заједнице или заједница чији језик учи (књижевност, музика, филм, позориште, сликарство);
- гради сопствени идентитет као **интеркултурна личност**, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања;
- повезује аспекте своје културе са културама говорних заједница језика које учи;
- препознаје, позитивно вреднује и разуме различитост културног контекста говорних заједница језика који учи;
- развија осећај и способност за препознавање и употребу различитих комуникативних (лингвистичких и паралингвистичких) стратегија у започињању и успешном одржавању контаката са представницима других култура;

- развија способност да релативизује личну културну тачку гледишта и лични вредносни систем у циљу бољег разумевања другог и различитог.

МЕДИЈАЦИЈА

У ситуацији када посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, у неформалним ситуацијама, сажимајући и делом преводећи, ученик треба да:

Усмена медијација

- препричава садржај краћег аутентичног текста аудио или визуелног записа и краће интеракције на Ј2;
- сажима садржај краћег аутентичног писаног или усменог текста са Ј2 на Ј1 и са Ј1 на Ј2, прилагођавајући га саговорнику;
- успешно посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, уз препознавање и адекватно тумачење социокултурних и социолингвистичких разлика између говорних заједница Ј1 и Ј2.

Писана медијација и превођење

- писано преноси поруке на Ј2 или на Ј1 (на основу добијених информација на супротном језику додајући, по потреби, објашњења и обавештења);
- користи одговарајући компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају – на пример, преводи или преноси садржај уз употребу перифраза, парафраза и сл.;
- користи речнике, посебно једнојезичне, за писано преношење порука;
- користи општа знања из других области у циљу што успешнијег превођења са Ј2 на Ј1 аутентичних текстова и са Ј1 на Ј2 краћих аутентичних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија;
- Развија термилошка знања у процесу превођења стручних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија;
- Развија основна традуктолошка знања при превођењу једноставнијих и кратких текстова лепе књижевности са посебним освртом на културне, традицијске, социјалне и друге особености текста изворника уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ ПО ЈЕЗИЦИМА

Енглески језик

I. РЕЧЕНИЦА

1. Проста реченица: делови реченице

- а) субјекат – врсте речи које могу бити у функцији субјекта: именица, заменица, инфинитив, герунд, фраза, реченица
- б) објекат – врсте речи које могу имати функцију објекта реченице – именица, глаголска именица, инфинитив, заменица, герунд, реченица

2. Сложена реченица – обновити обрађене врсте реченица, проширити знање

- а) реченице са *rather*; *rather than*, *sooner than*
- б) упоредне реченице са *as*, *than*, *so as*, *as...as*
- в) допусне реченице са *although*, *no matter*
- г) хипотетичне реченице
- д) ред речи у реченици – инверзија после негативних адвербијала *not*, *none*, *never*; *often*, *not only*, *little*
- ђ) Скраћивање клауза
 - временских клауза
 - релативних клауза
 - узрочних клауза
- е) предикативне реченице

ж) инфинитивне реченице (e.g. *John believed the stranger to be a policeman. John wanted Mary to play the piano. He arranged for Mary to come at once.*)

II. ИМЕНИЧКА ГРУПА

1. Члан

а) Преглед употребе члана

б) Члан испред властитих имена (*A Mr Smith is waiting for you. Is this the Mary you met last night?*)

2. Именице

а) Обнављање, утврђивање и систематизација множине именица и слагање именице са глаголом

б) Множина именица страног порекла

в) Именице са два облика множине који имају различито значење (*geniuses/genii*)

г) Множина сложеница

д) Генитив

– код неких утврђених израза (*for goodness' sake, for pity's sake...*)

– дупли генитив (*A friend of my father's is coming tomorrow.*)

3. Заменички облици

Заменице/детерминатори – обнављање и утврђивање

а) Лична заменица првог лица једине:

– у апсолутној употреби (e.g. *I'm going home. Me too.*)

– у предикатским конструкцијама (e.g. *It is me who they wanted.*)

– после облика *as, except, like, than*

– у емфатичним узвичним реченицама (e.g. *My goodness me! Dear me!*)

б) Лична заменица *it*:

– као логички субјекат (e.g. *It seems to me that he must be wrong.*)

– као неправи објекат (e.g. *He hates it when I speak loudly. I felt it a misfortune to be so small.*)

в) Неодређене релативне заменице *whoever, whatever, whichever*

4. Придеви

а) Обнављање и утврђивање употребе и поређења придева

б) Латински компаратив

prior to, inferior to, superior to

III. ГЛАГОЛСКА ГРУПА

1. Глаголи

а) Време и аспект глагола – обнављање

б) Типови комплементације – обнављање (e.g. *He denied stealing the money. He insisted on paying. She began to cry/crying.*)

в) Инфинитив

– после упитних речи (e.g. *I don't know how to open this bottle.*)

– после придева (e.g. *I am glad to have met you.*)

– BE + infinitive (e.g. *The train is to leave at 9.15.*)

2. Прилози

а) прилози *absolutely, fortunately, certainly*

б) дистрибуција прилога *also, just, even, only* (e.g. *Only two people were sitting on the bench. He knew that only. They were here, only I did not know.*)

IV. ФОНОЛОГИЈА

а) акценат код емфатичке употребе помоћних глагола (*DO tell me the truth.*)

б) једноструки и двоструки нагласак (*the BLACK bird - the BLACK BIRD*)

в) основни елементи интонације реченице. Ритам.

V. ЛЕКСИКОЛОГИЈА

а) творба речи

б) двочлани глаголи

в) идиоми и фразеологизми

VI. ЛЕКСИКОГРАФИЈА

Енциклопедијски речници (општи и посебни)

Немачки језик

Синтаксичке структуре

Валентност именица и придева:

die Suche nach, die Hoffnung auf, die Rede von; arm an, zufrieden mit.

Придевске фразе: распоред зависних елемената унутар њих:

dem Vater ähnlich, zwei Meter lang, fleißiger als du, zu laut, höchst interessant.

Глаголске групе које се састоје од функционалног глагола и именице с предлогом или без њега (Funktionsverbgefüge) и њихова замена одговарајућим глаголом:

zur Aufführung bringen – aufführen, zum Ausdruck bringen – ausdrücken, Anklage erheben – anklagen, zu Ende führen – beenden, unter Beweis stellen – beweisen.

Земенички прилози (грађење и употреба):

dabei, dazu, dafür, worauf, wodurch. Woran denkst du? – Ich denke immer daran, dass...

Корелати (*es*; показне заменице, заменички прилози):

Wer wagt es, das zu bestreiten? Du bist also derjenige, der ständig kritisiert! Er wartet immer darauf, dass ?ihn jemand zum Essen einlädt.

Употреба неодређених заменица *man, einer, keiner*:

Man soll sich nicht aufregen. Einer muss ?das machen. Keiner wusste die richtige Antwort.

Облици атрибутивних реченица:

Das Auto, das er gestern gefahren hat, war ein VW. Die Frage, ob er kommen wird, erwies sich als überflüssig. Die Tatsache, dass ?er da war, ändert nichts daran. Er machte den Eindruck, als ob er nichts wusste.

Последичне реченице (*dass, so dass, als dass*):

Er war so taub, dass ?er keinen Laut hören konnte. Sie setzte sich in die

Ecke, so dass ?sie die Strasse beobachten konnte.

Субјекатске и објекатске реченице

Dass sie die schönste Schülerin war, haben alle gewusst. Dass sie die schönste Schülerin war, ist eine bekannte Tatsache.

Hier wird getanzt. – Man tanzt hier.

Пасивне парафразе: актив/пасив (*Hier wird getanzt. – Man tanzt hier.*); (*Das Auto lässt sich reparieren./ Das Auto ist zu reparieren./ Das Auto kann repariert werden.*)

Модалне парафразе

Предлошке парафразе – развијање у зависне реченице

Trotz ihrer Krankheit arbeitete sie weiter. – Sie arbeitete weiter, obwohl sie krank war.

Вербалне фразе – развијање у номиналне.

Лексикологија

Идиоми и фразеологија (семантичке одлике и преводљивост на српски; пословице и изреке).

Лексикографија

Енциклопедија и лексикони; опште енциклопедије, лексикони писаца, лексикони страних речи, лингвистичких термина.

Руски језик

Именице

Род непроменљивих именица. Именице придевског и партиципског порекла. Именичке абривијатуре. Двојаки облици множине са различитим значењем. Систематизација акцената именица.

Заменице

Систематизација заменица.

Придеви

Придеви пореклом од партиципа (писање -ен-, -енн-), од заменица и бројева. Грађење придева са пејоративним, аугментативним, појачаним и умањеним основним значењем. Непроменљиви придеви. Акцент придева – систематизација.

Бројеви

Систематизација бројева. Четири основне рачунске радње.

Глаголи

Пренесена значења простих и сложених глагола кретања у појединим облицима. Значењска функција акцента код партиципа и других глаголских облика. Систематизација рекције глагола.

Прилози

Систематизација прилога.

Предлози

Систематизација предлошко-падешких конструкција по семантичком принципу (за исказивање објекатских, атрибутивних, временских, просторних, начинских, узрочних, циљних и др. односа).

Везници

Систематизација везника уз систематизацију сложених реченица.

Речце

Преглед најчешћих речци и њихових функција у реченици.

Узвици

Преглед најчешћих глаголских узвика и њихова функција.

Реченични модели

Обнављање и систематизовање усвојених реченичних модела како би се ученици оспособили да један исти смисао могу исказати на различите начине. Међумоделске трансформације. Стилско диференцирање појединих реченичних модела. Могућности трансформисања једночланих реченица у двочлане и обрнуто. Елиптичне реченице. Однос личних и безличних реченица. Значењска функција интонације и реда речи у реченици. Даљи рад на трансформацијама партиципских конструкција у сложено реченицу и обрнуто. Трансформације зависно-сложених у просте, проширене реченице и обрнуто.

Лексикологија

Прелазак речи из једне категорије у другу. Стилска функција фразеологизма и идиома.

Лексикографија

Енциклопедијски речници (општи и посебни, нпр. културолошки, речник књижевних термина, речник основних лингвистичких термина, речник позоришних термина и сл.)

Француски језик

Напомена: На крају четвртог разреда филолошке гимназије очекује се да ће ученици, када су у питању продуктивне језичке активности, стећи ниво Б2+ *Заједничког европског оквира за живе језике*; када је реч о рецептивним језичким активностима, очекивани ниво је Ц1.1. Граматички садржаји који следе покривају, стога, како елементе које ученици треба да савладају на нивоу разумевања тако и оне које треба да савладају на нивоу изражавања.

Проста реченице (елементи, структуре)

• Употреба и изостављање члана после предлога *avec* и *sans* (*avec le plus grand plaisir, avec plaisir, sans l'aide de mes parents, sans aide*).

- Семантичке вредности чланова.
- Сложене именице.
- Придеви који мењају значење сходно месту у односу на именицу.
- Компаратив и суперлатив, систематизација; неправилни компаратив и суперлатив.
- Бројеви, систематизација.
- Мултипликативни бројеви.
- Бројне именице и бројни прилози.
- Повратна заменица *soi*.
- Униперсонални глаголи.
- Сложени партицип перфекта.
- Конструкције *être sur le point de* + инфинитив и *finir par* + инфинитив.
- Негација *sans* + инфинитив.
- Аорист глагола друге групе.
- Рецептивно: аорист фреквентних неправилних глагола.
- Субјунктив у простим реченицама.

Сложена реченица

- Суперлатив праћен субјунктивом.
- Последице реченице са везницима *si / tellement... que, si bien...que*, исти везници + субјунктив у негацији; последице конструкције са инфинитивом.
- Рестрикција *sa en tant que*.

Конектори

- Временски: (*tout d'abord, ensuite, alors, puis, après, enfin, finalement*).
- Енумеративни: *aussi, de même, également; de plus, en plus; bref, enfin, voilà; or, d'ailleurs, non seulement... mais encore*.
- За преформулисање: *autrement dit, en d'autres termes, en un mot, en tout cas, de toute façon, après tout*.
- Аргументативни: (узрок) *étant donné / étant donné que, à présent / maintenant que*; (последича) *au point que, assez / suffisamment ... pour que...*; (намера, циљ) *dans le but de, dans / avec l'intention / l'espoir de*; (опозиција) *au contraire, en revanche, par contre, au lieu de*; (концесија) *cependant, or, malgré tout*; (хипотеза) *avec un peu de chance..., en cas de, au cas où*.

Специфичности говорног језика

- Језички регистри, фреквентне речи, метајезички коментари (*comme on dit, comment dire...*), употреба речи неодређеног значења (*chose, truc, machin...*), средства за привлачење и задржавање пажње саговорника (*hein, n'est-ce pas, tu sais / vous savez* итд.), за наглашавање, поједностављивања, понављања итд.

ПРВИ СТРАНИ ЈЕЗИК²**ПОЧЕТНИ НИВО****ПРВИ РАЗРЕД**

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА**СЛУШАЊЕ**

Ученик треба да:

Говор у учионици

- разуме и реагује на усмене поруке у вези са уобичајеним и новим активностима на часу.

2 Напомена: Учење првог страног језика од почетног нивоа подразумева да се ученик ослања на искуство и стратегије учења већ два страна језика у основној школи. Та чињеница олакшава учење новог језика и омогућује да се, примењујући већ познате стратегије и технике учења страног језика, поред погодних услова у којима се језик учи (интензивна настава у одељењима са малим бројем ученика) остварују много брже постигнућа на нивоу језичких вештина. Стога се већ у првом разреду предвиђа да ученици достигну ниво А2+ код рецептивних и А2 код продуктивних вештина. Из тог разлога се од другог разреда препоручује да се у раду примењују оперативни задаци на нивоу језичких вештина првог језика (продужног) са мало умањеним захтевима како би на крају школовања ученици достигли ниво Ц1.1 код рецептивних, односно Б2 код продуктивних вештина.

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

- после првог слушања одређеног непознатог усменог текста (приближног трајања од 3 до 5 минута), у зависности од степена познавања теме и контекста, постави хипотезе у вези са:
 - врстом усменог текста који слуша, нпр. обавештења, упутства и упозорења, анкетирање пролазника и друго;
 - бројем саговорника, њиховим статусом и намерама;
 - општим садржајем датог усменог текста усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.).

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

- после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање):
 - провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника;
 - разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

- уз евентуалну претходну припрему, прати излагања о познатим општим темама у којима се користи стандардни језик и разговоран изговор.

Медији: информативне емисије

- разуме општи смисао и битне појединости информативних радијских и телевизијских емисија о познатим темама, у којима се користи стандардни говор и разговоран изговор;
- прати различите телевизијске емисије информативног карактера (документарни прилози, интервјуи, дискусије, репортаже) у којима се обрађују релативно познате теме;
- разуме општи садржај рекламних порука и радио емисија (до 12 минута) о темама из свакодневног живота и живота младих.

Медији: емисије забавног и уметничког садржаја

- прати филмове, серије и различите друге телевизијске емисије у којима се обрађују релативно познате теме;
- слуша уметничка остварења и разуме њихов општи смисао;
- разуме тему и делове песама које слуша.

Спонтана интеракција

- разуме фразе и реченице настале у спонтаној интеракцији у вези са познатим ситуацијама, уз отежавајуће околности природне комуникације (бука на улици, телефонски разговори, интервју лицем у лице, телефонским путем, преко скајпа итд.).

Стратегије

- ослањајући се на општа знања и искуства, реконструише непознато на основу контекста и памти, репродукује и контекстуализује битне елементе поруке;
- ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама;
- увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима тражи додатна обавештења.

ЧИТАЊЕ

Ученик треба да:

Разликовање текстуалних врста

- разликује најучесталије врсте текстова, упознат је са њиховом стандардном структуром и разуме њихову сврху и намеру;
- уочава разлику у структури и садржају текстуалних врста које користи у приватном и школском домену.

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

- разуме кратке текстове о конкретним и свакодневним темама у којима се појављују уобичајене речи, изрази, фразе и формулације;
- разуме општи садржај текстова о конкретним темама из области непосредног интересовања (породични живот, свакодневица, школа, слободно време, дневни догађаји), изводећи закључке о непознатим значењима на основу контекста, језичких знања и других предзнања;
- разуме појединачне информације нешто дужих аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова, као и њихов општи смисао;

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- разуме целину обавештења и упозорења на јавним местима;
- разуме описе догађаја, намера у мери која му омогућује једноставну преписку с пријатељима и познаницима;
- разуме суштинске информације из неког информативног текста (нпр. вести, извештаја, биографије), написаног једноставним стилем, на познате теме;
- разуме једноставна упутства и саветодавне текстове уколико су писани јасним језиком, без великог броја стручних израза и/или праћени употребом визуелних елемената;
- у писаним прототипским документима (писмима, проспектима) и другим текстовима (новинским вестима, репортажама и огласима) проналази и схвата релевантне информације.

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

- уме да у уобичајеним писаним документима (писмима, проспектима, обавештења) пронађе и разуме већи број релевантних информација;
- уме да у тексту о познатој теми пронађе, издвоји и разуме суштинску информацију/суштинске информације;
- разуме општи садржај, основну поруку и релевантне делове информативних текстова, разуме описе осећања, жеља, потреба у личним писмима и порукама (писмима, електронској кореспонденцији, смс-порукама).

Разумевање стручних текстова

- разуме једноставна упутства и саветодавне текстове уколико су писана јасним језиком и/или праћена визуелним елементима, без великог броја стручних израза.

Разумевање књижевног текста

- разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеве, хумореске, стрипови);
- разуме једноставне литерарне текстове различитих жанрова (поезију, прозу, драму), уколико у њима нема симболичких и интертекстуално специфичних елемената.

ГОВОР*Монолошко излагање*

Ученик треба да:

Описивање

- даје дужи опис свакодневних радњи, дешавања и активности из свог окружења;
- описује прошле активности, лично искуство, свакодневне обавезе, навике, планове и начин организовања;
- говори о утисцима користећи једноставне изразе;
- описује ствари које поседује или су му блиске и упоређује их са другим стварима.

Аргументовање

- објашњава шта и зашто му се нешто допада или не допада, користећи једноставне изразе и фразе.

Излагање пред публиком

- кратко излаже о блиским садржајима, предвиђеним програмом, на елементаран и репетитиван начин;
- одговори на једноставна и непосредна питања која се додељују, под условом да се она могу поновити и да му се пружи помоћ при формулисању одговора;
- представља припремљени рад користећи визуелна средства која му олакшавају презентацију (слике, кључне речи, шеме и графички);
- интерпретира песме, скичеве, имитације.

Разумевање изворног говорника

- разуме довољно добро једноставне и уобичајене разговоре, уколико се саговорник обраћа полако, директно и разговетно;
- сналази се, без великог напора, у једноставном и уобичајеном разговору.

Неформални разговор

- води разговор (поведе, настави и заврши) који се своди на размену једноставних и директних информација о блиским темама из свакодневног живота;
- говори о свакодневним темама на једноставан начин, уколико му се саговорник обраћа директно и разговетно;
- буде схваћен у размени идеја и информација о блиским темама у предвидљивим ситуацијама, уз повремену помоћ саговорника.

Формалне дискусије

- каже своје мишљење о стварима на неком формалном скупу, ако му се неко директно обраћа и, уколико затреба, понови оно што каже.

Функционална сарадња

- размењује уобичајене информација, користећи једноставне изразе и без великог напора, а у случају да нешто не разуме, пита и тражи додатна објашњења;
- води разговор у одређеним ситуацијама са релативном лакоћом уз помоћ саговорника или других невербалних средстава о свакодневним активностима, навикама, доживљајима и интересовањима;
- говори о наредним корацима, предлаже и одговара на предлоге других, тражи и издаје упутства за рад;
- оствари једноставну комуникацију приликом обављања уобичајених послова, како би нешто узео или дао, добио или узвратио неку информацију (обавештења о неком путовању, коришћење средстава јавног превоза, обављање једноставних послова у банци или пошти, наручивање у ресторану).

Интервјусати или бити интервјусан

- одговара на једноставна питања и реагује на једноставне изјаве у неком разговору.

ПИСАЊЕ

Ученик треба да:

1. Теме

- пише једноставне повезане реченице о породици, свом окружењу и интересовањима.

2. Текстуалне врсте и дужина текста

- пише електронске поруке, СМС поруке, учествује у размени на друштвеним мрежама;

- пише веома кратке формалне и неформалне текстове (до 60 речи) користећи стандардне и конвенционалне формуле писаног изражавања;
- пише кратке и једноставне белешке у вези са тренутним потребама и плановима (списак за куповину, поруке, списак обавеза и др.).

3. Лексика и комуникативне функције

- пише краћи извештај, опис неког догађаја или резиме претходних дешавања или активности из личног искуства користећи фреквентне речи и фразе прилагођене комуникативној ситуацији;
- у стању је да направи краћи резиме на основу прочитаних / преслушаних текстова о блиским темама, о томе напише извештај и изнесе сопствено мишљење;
- може да опише неку особу или неки стварни или измишљени догађај;
- може да прими и напише једноставну поруку саопштавајући на прегледан начин оно што сматра битним.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Стицање и овладавање социокултурним компетенцијама неопходним за писану и усмену употребу језика.

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- у оквиру поља свог интересовања, знања и искуства, препознаје и разуме сличности и разлике у погледу културних и свакодневних навика (вербална и невербална комуникација), обичаја, менталитета и институција које постоје између наше земље и земаља чији језик учи;
- препознаје и разуме најчешће присутне културне моделе свакодневног живота земље и земаља чији језик учи.

Интеркултурна знања и активности

- гради сопствени идентитет као интеркултурна личност, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања;
- изграђује позитиван став према самом појму културе и препознаје и користи основне комуникативне стратегије у остваривању контаката са особама из другог културног миљеа.

МЕДИЈАЦИЈА

Оспособљавање ученика за посредовање између особа ради споразумевања.

У ситуацији када посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, у неформалним ситуацијама, сажимајући и делом преводиће, ученик треба да:

Усмена медијација

- у неколико реченица препричава садржај краћег адаптираног писаног или усменог текста, видео или аудио записа, прилагођавајући га саговорнику.

Писана медијација и превођење

- писано преноси кратке поруке на Л2 додајући, по потреби, објашњења и обавештења;
- користи двојезичне речнике за писано преношење порука уз консултације са наставником;
- користи општа знања из других области у циљу што успешнијег писаног превођења са Л2 на Л1 кратких адаптираних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија;
- усмено преноси суштину краће поруке са матерњег на страни језик и обрнуто;

- писмено преноси поруке додајући, по потреби, објашњења и обавештења;
- препричава садржај краћег текста аудио или визуелног записа и краће интеракције;
- препричава садржај писаног или усменог текста, прилагођавајући га саговорнику;
- користи одговарајући компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример, преводи или преноси садржај уз употребу перифраза, парафраза и сл.;
- користи речнике, посебно једнојезичне, за писмено преносе порука уз консултације са наставником;
- у формалним, али блиским ситуацијама (нпр. посета школе у иностранству, или долазак гостију из иностранства и слично), консекутивно усмено преводи краће дискурсе (поздравни говор, упознавања итд), под условом да се за то припремао, да се особе чије речи преводи изражавају спорије, да користе једноставније исказе и праве честе паузе.

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

Примењују се оперативни задаци по вештинама као за први страни језик продужни у упрошћеном облику.**ТРЕЋИ РАЗРЕД**

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

Примењују се оперативни задаци по вештинама као за први страни језик продужни у упрошћеном облику.**ЧЕТВРТИ РАЗРЕД**

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

Примењују се оперативни задаци по вештинама као за први страни језик продужни у упрошћеном облику.**ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ ПО ЈЕЗИЦИМА****Италијански језик****ПРВИ РАЗРЕД**

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

Именице

Властите и заједничке именице, одговарајући род и број са детерминативом
 Системски приказ морфолошких карактеристика

Члан

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана
 Партитивни члан
 Предлог са чланом (*preposizione articolata*)

Заменице

Личне заменице
 Наглашене личне заменице
 Наглашене личне заменице у служби директног објекта (*complemento oggetto*) и индиректног објекта (*complemento di termine*)
 Ненаглашене личне заменице у пару
 Присвојне заменице. Показне заменице (*questo, quello*)
 Повратне заменице.
 Упитне заменице *chi? che?/che cosa?*
 Неодређене заменице придеви (*niente/nulla, nessuno, qualcosa, qualcuno, qualche, alcuni*)
 Релативне заменице (*che, cui, il quale/la quale*)

Придеви

Описни придеви, слагање придева и именице у роду и броју
 Компарација придева

Апсолутни суперлатив (*Maria è bellissima.*)
 Присвојни придеви. Употреба члана уз присвојне придеве
 Показни придеви: *questo, quello*
 Назив боја, морфолошке особености придева *viola, rosa, blu, arancione*
 Главни бројеви. Редни бројеви.

Предлози

Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* и њихова основна употреба
 Предлози *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti dietro*

Глаголи

Садашње време (*presente indicativo*)
 Императив (*imperativo*), заповедни начин. Заповедни начин за сва лица
 Повратни глаголи
 Употреба глагола *piacere*
 Перфекат (*passato prossimo*) правилних и неправилних глагола
 Перфект модалних глагола *volere, dovere, potere, sapere*
 Кондиционал садашњи, правилних и неправилних глагола (*condizionale presente*)
 Футур правилних и неправилних глагола
 Имперфекат (*imperfetto*)
 Плусквамперфекат (*trapassato prossimo*) (рецептивно)

Прилози

Основни прилози *bene, male, molto, poco, troppo, meno, più* и прилошки изрази за одређивање времена (*prima, durante, dopo*) и простора *a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*
 Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*
 Грађење прилога од придева помоћу суфикса *mente*

Речце

ci (прилошка употреба за место) *ne* (партитивна употреба)

Реченица

Проста и проширена реченица у потврдном и у одричном облику
 Упитна реченица
 Ред речи у реченици
 Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, хипотетички период)
 Хипотетички период: Реална погодбена реченица
 Иреална погодбена реченица, са имперфектом у протазу и аподози

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

Именице

Обнављање и проширивање из претходног разреда
 Властите и заједничке именице, одговарајући род и број са детерминативом
 Системски приказ морфолошких карактеристика

Члан

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана
 Партитивни члан
 Предлог са чланом (*preposizione articolata*)

Заменице

Обнављање и проширивање из претходног разреда
 Личне заменице
 Наглашене личне заменице

Наглашене личне заменице у служби директног објекта (*complemento oggetto*) и индиректног објекта (*complemento di termine*)

Ненаглашене личне заменице у пару (*pronomi personali accoppiati*)

Релативне заменице (*pronomi relativi: che, cui, il quale/la quale*)
Увођење нове грађе

Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта у сложеним временима (*pronomi diretti nei tempi composti*) Неодређени придеви и неодређене заменице (*aggettivi e pronomi indefiniti*)

Придеви

Обнављање и проширивање из претходног разреда

Описни придеви, слагање придева и именице у роду и броју

Компарација придева (*comparazione*)

Апсолутни суперлатив (*superlativo assoluto*)

Присвојни придеви (*aggettivi possessivi*)

Употреба члана уз присвојне придеве

Показни придеви (*aggettivi dimostrativi: questo, quello*)

Назив боја, морфолошке особности придева

Главни бројеви (*numeri cardinali*)

Редни бројеви (*numeri ordinali*)

Увођење нове грађе

Органска компарација придева *grado comparativo e superlativo dell'aggettivo (forme irregolari)*

Предлози

Обнављање и проширивање из претходног разреда

Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* и њихова употреба

Предлози *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti dietro*

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходног разреда

Садашње време (*presente indicativo*)

Императив (*imperativo*). Заповедни начин за сва лица

Повратни глаголи (*verbi riflessivi*)

Употреба глагола *piacere*

Перфекат (*passato prossimo*) правилних и неправилних глагола

Перфект модалних глагола *volere, dovere, potere, sapere*

Кондиционал садашњи, правилних и неправилних глагола (*condizionale presente*)

Футур правилних и неправилних глагола (*futuro semplice*)

Имперфекат (*imperfetto*)

Плусквамперфекат (*trapassato prossimo*)

Увођење нове грађе

Презент конјунктива (*congiuntivo presente*) – РЕЦЕПТИВНО

Прости перфекат (*passato remoto*), творба и основна употреба – РЕЦЕПТИВНО.

Кондиционал прошли (*condizionale passato*)

Идиоматска употреба *volerci e metterci*

Прилози

Обнављање и проширивање из претходног разреда

Основни прилози *bene, male, molto, poco, troppo, meno, più*, прилошки изрази за одређивање времена (*prima, durante, dopo*) и простора *a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*

Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *mente*

Речце

Обнављање и проширивање из претходног разреда

ci, ne

Реченица

Обнављање и проширивање из претходног разреда

Проста и проширена реченица у потврдном и у одричном облику

Упитна реченица

Ред речи у реченици

Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, хипотетички период)

Хипотетички период: Реална погодбена реченица

Иреална погодбена реченица, са имперфектом у протази и аподози

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

Именице

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Властите и заједничке именице, одговарајући род и број са детерминативом

Системски приказ морфолошких карактеристика

Члан

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана

Партитивни члан

Предлог са чланом (*preposizione articolata*)

Заменице

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Личне заменице

Наглашене личне заменице

Наглашене личне заменице у служби директног објекта (*complemento oggetto*) и индиректног објекта (*complemento di termine*)

Ненаглашене личне заменице у пару (*pronomi personali accoppiati*)

Релативне заменице (*pronomi relativi: che, cui, il quale/la quale*)

Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта у сложеним временима (*pronomi diretti nei tempi composti*)

Неодређени придеви и неодређене заменице (*aggettivi e pronomi indefiniti*)

Увођење нове грађе

Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта и индиректног објекта у сложеним временима (*pronomi diretti e indiretti nei tempi composti*)

Ненаглашене личне заменице у пару у сложеним временима (*pronomi personali accoppiati nei tempi composti*)

Релативне заменице *coloro che*

Придеви

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Описни придеви, слагање придева и именице у роду и броју

Компарација придева (*comparazione*)

Апсолутни суперлатив (*superlativo assoluto*)

Присвојни придеви (*aggettivi possessivi*)

Употреба члана уз присвојне придеве

Показни придеви (*aggettivi dimostrativi: questo, quello*)

Назив боја, морфолошке особности придева

Главни бројеви (*numeri cardinali*)

Редни бројеви (*numeri ordinali*)

Органска компарација придева *grado comparativo e superlativo dell'aggettivo (forme irregolari)*

Предлози

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* и њихова употреба

Предлози *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti dietro*

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Садашње време (*presente indicativo*)

Императив (*imperativo*). Заповедни начин за сва лица

Повратни глаголи (*verbi riflessivi*)
 Употреба глагола *piacere*
 Перфекат (*passato prossimo*) правилних и неправилних глагола
 Перфект модалних глагола *volere, dovere, potere, sapere*
 Кондиционал садашњи, правилних и неправилних глагола (*condizionale presente*)
 Футур правилних и неправилних глагола (*futuro semplice*)
 Имперфекат (*imperfetto*)
 Плусквамперфекат (*trapassato prossimo*)
 Прости перфекат (*passato remoto*), творба и основна употреба
 Кондиционал прошли (*condizionale passato*)
 Органска компарација придева *grado comparativo e superlativo dell'aggettivo* (*forme irregolari*)
 Идиоматска употреба *volerci* и *metterci*
 Кондиционал прошли (*condizionale passato*)
 Органска компарација придева *grado comparativo e superlativo dell'aggettivo* (*forme irregolari*)
 Идиоматска употреба *volerci* и *metterci*
 Утврђивање и продубљивање употребе прошлих времена (*passato prossimo/imperfetto e trapassato prossimo, passato remoto* – рецептивно)
 Употреба конјунктива у зависној реченици (*finali, concessive, condizionali, temporali, modali ecc.*)
 Конјунктив садашњи (*congiuntivo presente*)
 Конјунктив прошли (*congiuntivo passato*)
 Увођење нове грађе
 Конјунктив имперфекта (*congiuntivo imperfetto e trapassato*)
 Употреба кондиционала прошлог и Футура II (*futuro anteriore*)
 Хипотетичке реченице: потенцијална и иреална (*periodo ipotetico della possibilità e irrealtà*)
 Плусквам перфекат II (*trapassato remoto*)
 Пасив (*forma passiva*)
stare + gerundio
stare per + infinito
 Неодређени начини (*modi indefiniti*), Инфинитив (*infinito*), Партицип (*participio*) и Герунд (*gerundio*)
 Безлично-пасивна конструкција са заменицом *si* (*si passivante*)

Прилози

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Основни прилози *bene, male, molto, poco, troppo, meno, più*, прилошки изрази за одређивање времена (*prima, durante, dopo*) и простора *a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*
 Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*
 Грађење прилога од придева помоћу суфикса *mente*

Реченица

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Упитна реченица
 Ред речи у реченици
 Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, хипотетички период)
 Хипотетички период: Реална погодбена реченица
 Иреална погодбена реченица, са имперфектом у протазии и аподози
 Увођење у нову грађу
 Хипотетички период: реална, потенцијална и иреална
 Проста и проширена реченица у потврдном и у одричном облику

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

Именице

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Властите и заједничке именице, одговарајући род и број са детерминативом
 Системски приказ морфолошких карактеристика

Члан

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Систематизација употребе одређеног и неодређеног члана
 Партитивни члан
 Предлог са чланом (*preposizione articolata*)

Заменице

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Личне заменице
 Наглашене личне заменице
 Наглашене личне заменице у служби директног објекта (*complemento oggetto*) и индиректног објекта (*complemento di termine*)
 Ненаглашене личне заменице у пару (*pronomi personali accoppiati*)
 Релативне заменице (*pronomi relativi: che, cui, il quale/la quale*)
 Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта у сложеним временима (*pronomi diretti nei tempi composti*)
 Неодређени придеви и неодређене заменице (*aggettivi e pronomi indefiniti*)
 Ненаглашене личне заменице у служби директног објекта и индиректног објекта у сложеним временима (*pronomi diretti e indiretti nei tempi composti*)
 Ненаглашене личне заменице у пару у сложеним временима (*pronomi personali accoppiati nei tempi composti*)
 Релативне заменице *coloro che*

Придеви

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Описни придеви, слагање придева и именице у роду и броју
 Компарација придева (*comparazione*)
 Апсолутни суперлатив (*superlativo assoluto*)
 Присвојни придеви (*aggettivi possessivi*)
 Употреба члана уз присвојне придеве
 Показни придеви (*aggettivi dimostrativi: questo, quello*)
 Назив боја, морфолошке особености придева
 Главни бројеви (*numeri cardinali*)
 Редни бројеви (*numeri ordinali*)
 Органска компарација придева *grado comparativo e superlativo dell'aggettivo* (*forme irregolari*)

Предлози

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Предлози *di, a, da, in, con, su, per, tra, fra* и њихова употреба
 Предлози *dentro, fuori, sotto, sopra, davanti dietro*

Глаголи

Обнављање и проширивање из претходних разреда
 Садашње време (*presente indicativo*)
 Императив (*imperativo*). Заповедни начин за сва лица
 Повратни глаголи (*verbi riflessivi*)
 Употреба глагола *piacere*
 Перфекат (*passato prossimo*) правилних и неправилних глагола
 Перфект модалних глагола *volere, dovere, potere, sapere*
 Кондиционал садашњи, правилних и неправилних глагола (*condizionale presente*)
 Футур правилних и неправилних глагола (*futuro semplice*)
 Имперфекат (*imperfetto*)
 Плусквамперфекат (*trapassato prossimo*)
 Прости перфекат (*passato remoto*), творба и основна употреба
 Кондиционал прошли (*condizionale passato*)
 Органска компарација придева *grado comparativo e superlativo dell'aggettivo* (*forme irregolari*)
 Идиоматска употреба *volerci* и *metterci*
 Кондиционал прошли (*condizionale passato*)
 Органска компарација придева *grado comparativo e superlativo dell'aggettivo* (*forme irregolari*)

Идиоматска употреба *volerci* и *metterci*

Утврђивање и продубљивање употребе прошлих времена (*passato prossimo/imperfetto* и *trapassato prossimo, passato remoto* – рецептивно)

Употреба конјунктива у зависној реченици (*finali, concessive, condizionali, temporali, modali ecc.*)

Конјунктив садашњи (*congiuntivo presente*)

Конјунктив прошли (*congiuntivo passato*)

Конјунктив имперфекта (*congiuntivo imperfetto e trapassato*)

Употреба кондиционала прошлог и Футура II (*futuro anteriore*)

Хипотетичке реченице: потенцијална и иреална (*periodo ipotetico della possibilità e irrealtà*)

Плусквам перфекат II (*trapassato remoto*)

Пасив (*forma passiva*)

stare + gerundio

stare per + infinito

Неодређени начини (*modi indefiniti*), Инфинитив (*infinito*),

Партицип (*participio*) и Герунд (*gerundio*)

Безлично-пасивна конструкција са заменицом *si* (*si passivante*)

Увођење нове грађе

Управни и неуправни говор (*discorso diretto e indiretto*)

Слагање времена у индикативу и конјунктиву (*concordanza dei tempi all'indicativo e al congiuntivo*); однос истовремености, претходности и постериорности (*rapporto di anteriorità, contemporaneità e posteriorità*)

Прилози

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Основни прилози *bene, male, molto, poco, troppo, meno, più*, прилошки изрази за одређивање времена (*prima, durante, dopo*) и простора *a destra, a sinistra, dritto, davanti, dietro, sotto, sopra, su, giù*

Упитни прилози *quando? come? perché? dove?*

Грађење прилога од придева помоћу суфикса *ment*

Реченица

Обнављање и проширивање из претходних разреда

Упитна реченица

Ред речи у реченици

Сложена реченица: употреба везника који уводе зависну реченицу (временску, узрочну, релативну, хипотетички период итд.)

Иреална погодбена реченица, са имперфектом у протази и аподози

Хипотетички период: реална, потенцијална и иреална

Проста и проширена реченица у потврдном и у одричном облику

Норвешки језик

ПРВИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

Именице

Род именица (мушки, женски, средњи)

Неодређени облик једине и множине правилних именица

Одређена јединина и множина (са постпозитивним чланом)

Генитив властитих именица и употреба неодређеног облика након генитива

Употреба неодређеног/одређеног облика именица у зависности од позиције посесива (тип: *min bil – bilen min*)

Неправилни облици множине именица на -er (тип: *tysker, gener, fisker*)

Облици множине именица мушког и женског рода без наставка за неодређену множину (тип: *mus, ting*)

Заменице

Личне заменице: номинатив/subjektsform (*jeg, du, han, hun, vi, dere, de*) и акузатив/objektsform (*meg, deg, ham, henne, oss, dere, dem*)

Заменице *den* и *det* (*boka – den, brevet – det*)

Повратне заменице (*meg, deg, oss, dere, seg*)

Упитне заменице *hvem, hva, hvor, hvilken, hvilket, hvilke*

Придеви

Одређени и неодређени облик једине и множине правилних придева

Конгруенција именица и придева (атрибутивно и предикативно)

Облици компарације, морфолошки и перифрастични; суперлатив у питањима

Облици средњег рода неодређене једине придева на -lig и -sk (*et vanskelig spørsmål, et norsk ord*)

Редни бројеви

Придеви *mange/mye, litt/lite, få* и бројивост именица

Детерминативи

Квантори – основни бројеви

Неодређени члан (*en, ei, et*) и његова употреба у именичкој фрази

Демонстративи *denne, dette, disse*

Посесивимин, *din, vår* и посесивни рефлексив *sin*

Детерминативи *noeni noe* и њихова употреба у односу на бројивост и небројивост именице (*noen mennesker – noe mat*) и у односу на род и број бројивих именица у питањима и при Негацији (*ikke noen bank – ikke noe postkontor*)

Глаголи

Презент; изузеци у презентској промени (*vite, spørre, gjøre*)

Презент модалних глагола (*burde, kunne, skulle, ville, måtte*)

Глаголске конструкције са допуном у инфинитиву са инфинитивном ознаком (тип: *begynne å regne*)

Конструкције са модалним глаголом и инфинитивом без инфинитивне ознаке (тип: *kan snakke*)

Претерит слабих глагола (све 4 групе) и одређених фреквентних јаких глагола (*være, bli, gå, synge, drikke, ta, få*)

Императив

Перфекат слабих глагола и одређених фреквентних јаких глагола

Футур I (помоћни модални глаголи *skulle/ville* и контрастирање употребе)

Глаголи *synes/tro*

Прилози

Реченични прилози *ikke, alltid, aldri, gjerne* њихова позиција у независним и зависним реченицама

Локативни и директивни прилози *her: hit, der: dit*

Основни прилози деривирани од придева (тип: *godt, langsomt*)

Модификативни прилог *vel*

Предлози

Локативни предлози *i/på, hos, fra/til*; темпорални предлози *for...siden, om, i*

Ред речи и систем независних/зависних реченица

ред речи у изјавној реченици; конјунктори *og, men, eller*

упитни облик (*Snakker du norsk?*)

питања са упитном речју (*Hvor bor du?*)

кратки одговори („gjøre-støtte”), потврдни и одрични (*Ja, det er det. Jo, det gjør vi*)

номиналне зависне реченице са везницима *at/om* + индиректни говор уведен презентом

ред речи у реченицама са инверзијом после прилошке одредбе за време место (*Han spiller fotball en gang i uka – En gang i uka spiller han fotball*)

временске реченице уведене субјункторима *da* и *når*

узрочне зависне реченице са субјунктором *fordi* трансформација садржаја помоћу прилога *derfor*

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

Именице

Обнављање употребе одређеног и не одређеног облика именица у вези са употребом чланова, генитива, посесива, те *mange, flere, noen, hvilken, noen av, mange av*

Промена именица сва три рода са променом вокала основе (тип: *bok - bøker; hand - hender; natt - netter; tre - trær*)

Промена именица мушког и женског рода на -el, -en, -er (*sykkel, voksen, monster*)

Парцијална супстантивизација одређених придева (*de syke, de unge, de gamle, de rike, de fattige*)

Посесивни генитив (уз неодређени облик именице) и еквивалентна предлошка фраза са *til* (уз одређени облик именице): *Annes bok - boka til Anne*

Заменице

Обнављање система личних заменица и рефлексива *seg*; неодређена заменица *man/en*

Придеви

Обнављање промене придева у броју, роду и одређености, те конгруенције са именицом у атрибутивној и предикативној функцији

Облици неправилних придева на -el, -en, -er (*gammel, sulten, vakker*)

Непроменљиви придеви (*bra, moderne, stakkars*)

Облици парадигме неправилних придева *litene annen*

Недостатак конгруенције са именицом у предикативној употреби (тип: *Fisk er sunt*)

Обнављање облика компаратива и суперлатива, са фокусом на неправилне и суплетивне облике (тип: *ung - yngre - yngst, gammel - eldre - eldst*); одређени облик суперлатива и његова употреба (атрибутивно и предикативно)

Детерминативи

Обнављање посесива са посебним фокусом на употребу рефлексивног посесива *sin*

Обнављање детерминатива *noeni noe* с обзиром на обе употребе;

Супстантивизација детерминатива *noeni noe/ikke noen (ingen) и ikke noe (ingenting)*

Обнављање квантори *all/alt/alle, hver/hvert, begge/begge to/ begge deler, ingen av delene*

Глаголи

Обнављање облика претерита и перфекта са посебним фокусом на контрастирање употребе;

Облици претерита и перфекта других јаких глагола

Плусквамперфекат

Начини исказивања будуће радње (футур I, презент, конструкције са *kommer til å... и Jeg har tenkt å...*)

Перфекат за изражавње будуће радње уз субјункторе *etter at/når*

Обнављање глагола когниције: *synes/троуз* додатак глагола *tenke*

Рефлексивни глаголи (*barbere seg, skynde seg, tenke seg*)

Глаголска дијатеза: перифрастични пасив („bli-passiv“) презента, претерита и футура; Морфолошки пасив („s – passiv“) (инфинитив, презент)

Претерит модалних глагола

Прилози и прилошке синтагме

Обнављање: изрази за време и употреба претерита и перфекта (*om to år; i to år, for to år siden*)

Обнављање и проширивање: прилози настали од придева

Прилози за време и темпорално структурисање догађаја (*først, så, etterpå, deretter*)

Локативни и директивни прилози, обнављање и обрада (*ut/ute, opp/oppe, inn/inne, hjem/hjemme/hjemmefra*)

Прилози *langt i lengde*

Предлози

Локативни предлози (*i, på, under, mellom, blant, over*)

Грамматичке колокације: глагол + предлог (*tenke på/om, lete etter, interessere seg for*), придев + Предлог (*enig i/med, interessert i, glad i*)

Везници

Дисконтинуирани конјунктори *både...og, verken...eller, enten... eller*

Реченичне структуре

Обнављање: ред речи у обавештајним реченицама

Обнављање и проширивање: ред речи у зависним реченицама (обнављање позиције негације *ikke*, обрада прилога који у реченичној шеми заузимају исту позицију: *ofte, sjelden, aldri, alltid*)

Начинске допуне: конструкција *ved å + инфинитив*; намерне допуне – конструкција *for å + инфинитив*

Узрочне реченице (субјунктор *fordi* – обнављање, увођење субјунктор *asidenn/ettersom*)

Релативне реченице *casom*; изостављање везника у релативним реченицама (*Per har en venn han ikke har sett på lenge*)

зависно-упитне реченице (*om, hva, hvor, hvilken*)

индиректни говор увден претеритом, са основним појмовима слагања времена (исходишни предикат се помера у претерит и плусквамперфекат)

Творба речи: сложене именице типа именица + именица (*ordbok, nattog, hjemmelekse*)

Правопис: употреба малог и великог слова

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

Именице

Обнављање облика парадигме правилних и неправилних именица сва три рода

Варијације у употреби неодређеног члана у односу на бројивост и небројивост (*Han drikker mye øl. Gi meg en øl!*), класификативност и квалификативност (*Hun er elev. Han er en idiot!*)

Придеви

Обнављање конгруенције са именицом, атрибутивно и предикативно

Обнављање правилних и неправилних облика компаратива и суперлатива

Обнављање: редни бројеви

Одређени облик позитива и суперлатива придева између детерминатива и неодређеног облика именице (*Karis nye bok, min beste venninne*)

Партицип перфекта слабих глагола у атрибутивној функцији (*et lukket vindu – det lukkede vinduet*)

Заменице и детерминативи

Обнављање неодређене заменице *man/en*; обрада посесивног облика *ens*

Обнављање детерминатива *all/alt/alle, hver/hvert*

Обнављање: бројеви

Детерминативи *egen и selv*

Глаголи

Глаголска дијатеза: обнављање перифрастичног пасива презента, претерита и футура; обрада перифрастичног пасива перфекта и плусквамперфекта

Безлични пасив са *det* (*Det ble syngt hele kvelden*)

Први кондиционал (*skulle komme*)

Партицип презента – облици и употреба

Глаголи који означавају позицију и смештање у позицију: *ligge/legge, sitte/sette/stå*

Сложени глаголи/глаголи са партикулом, одвојива партикула (*legge på seg, dukke opp, ta ut, gi opp*)

Прилози

Прилог *gjerne* и његова компарација (*heller – helst*)

Предлози

Перфекат уз предлог *på* негацију (*Jeg har ikke sett ham på 5 år*)

Предлог *på* у изразима за количину (*en gutt på 5 år, en leilighet på 40 kvm, et beløp på 20000 kr*)

Граматицке колокације: именица + предлог (*eksempel på, mangelpå, grunn til*)

Реченичне конструкције

Ишчелывање /utbrytning субјекта и објекта у обавештајној реченици, презент и претерит (*Det er Anne som kommer. Det var Anne de traff*)

Обнављање: слагање времена

Индириктни говор уведен претеритом, са слагањем времена (претерит, плусквамперфекат, I кондиционал)

Везници *etter atinår* – обнављање употребе перфекта за исказивање будуће радње (*Etter at jeg har vasket opp, skal jeg legge meg*).

Обнављање временских реченица са *da/når* ; увођење субјунктора *før* и *idet*

Условне реченице без употребе кондиционала, уведене субјунктором *hvis* безвезничке Условне реченице уведене инверзијом

Допусне реченице уведене субјункторима *selv om, enda, ti tross for* ; трансформација садржаја помоћу прилога *likevel*

Творба речи

именице које означавају становника места или држављанина (*italiener, tysker, bergenser, polakk, islending*)

придеви на *-lig* и *-sk/-isk* (*viktig, vanlig, naturlig, tidlig...; norsk, afrikansk, bergensk, grammatisk, fantastisk...*)

Правопис: правила употребе зареза

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

Именице

Генитив у временским и просторним изразима (*en timinutters pause, en fem kilometers reise*)

Промена именица средњег рода на *-um* (*museum, jubileum, album, visum*)

Придеви

Облици партиципа перфекта фреквентних јаких глагола у атрибутивној употреби (*en stjålen bil – den stjålne bilen, et forsvunnet barn – forsvunne barn*)

Заменице

Употреба релативне заменице *som* на позицији субјекта у зависно-упитним реченицама и питањима са конструкцијом ишчелывања (*Han spurte hvem som skulle komme. Hvem var det som kom?*)

Детерминативи

Употреба квантора *ingen* и *ikke noen* зависној реченици (*Det var ingen der → Han sier at det ikke var noen der*)

Глаголи

Други кондиционал (*skulle ha kommet*) – облик и употреба (самостално у жељним реченицама и у условним реченицама за исказивање неоствариве радње)

Обнављање слагања времена

Епистемска употреба модалних глагола *skulle* (*Han skal ha kommet*) *imåtte* (*Han må være syk*)

глаголи са развојивом и неразвојивом партикулом, обрада употребе фреквентног глагола са партикулом

få -пасив

Пасив стања („ *være-passiv* “) и његов однос према перфекту перифрастичног пасива са помоћним глаголом *bli* (*Brevet er skrevet: Brevet er blitt skrevet/er skrevet*)

Прилози

Прилози који изражавају степен (*veldig, mye, enda, aller*)

Ненаглашени модификативни реченични прилози (*jo, vel, nok, visst*)

Прилози и предлози за негацију услова (*ellers, med mindre, uten*)

Реченичне конструкције

Ишчелывање/utbrytning прилошке одредбе (*Det er til Bergen (at) vi skal reise*)

Ишчелывање/utbrytning у питањима (*Hvor er det du skal reise? Hva er det du sier?*)

Различити начини изражавања узрочности у норвешком језику и различити начини структурисања узрочно-последичних догађаја (узрочне и последичне реченице, глаголске, именичке и предлошке фразе: *skyldes, forårsake, gi, føre til, medføre, resultere (i); årsak (til), grunn (til)*)

Поредбене реченице и изрази за поређење

Намерне реченице са субјункторима *for at, slik at, så*

Последичне реченице са субјункторима *slik at, så, så...at*

Руски језик

ПРВИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

Фонетика и ортоепија

Обележја сугласничког и самогласничког система руског језика

Изговор гласова који се бележе словима ж, ш, ч, щ, л, й, ё, ы, э, ю, я.

Изговор и бележење парних тврдих и меких, звучних и беззвучних сугласника.

Начини бележења гласа [j].

Писање самогласничких слова после сугласника к, г, х, ж, ш, ч, щ.

Изговор и бележење акцентованих и редукованих самогласника о и а.

Функције знакова ъ, ъ.

Изговор сугласничких група (чт- -чн-, -сч-, -зч-; -тсья, -тсья; -стн-, -здн-, -вств-, -лнц-, -сш-, -зш- и др.) – на конкретној лексичкој у тексту.

Појам фонетске речи.

Основни типови интонационих конструкција изјавне и упитне реченице (ИК-1, ИК-2, ИК-3).

Именице

Локатив јединице на *-е/-у* (о берере / на берере, о лесе / в лесу, на крају).

Именице мушког рода тврде и меке промене

Промена именица типа **студент, корабљ; санаториј.**

Номинатив множине на **-а, -ја, -ья, -е, -онок/-ёнок** (город – города, учитель – учителя, дерево – деревья, гражданин – граждане, ребёнок – ребята).

Именице женског рода

Промена именица на **-а/-ја, -ија** (стена, няња, армија).

Именице средњег рода

Промена именица на **-о, -е, -ије** (окно, море, здание).

Именице којима се означава професија људи, њихова национална или територијална припадност (са најчешћим суфиксима: **-ак, -јак, -анин/-јанин, -аре; -атор/-јатор, -ен, -ка, -ер, -љк/-ик, -љ/-ица** и сл.) – рецептивно.

Именице pluralia tantum (брюки, духи, врата).

Непроменљиве именице (бюро, метро, палто, кофе).

Акценти именица.

Заменице

Личне и присвојне заменице (без свој)

Придеви

Грађење, врсте и функција придева

Описни придеви

Промена придева

Присвојни придеви на **-ин**.

Поређење придева: сложени компаратив и суперлатив, прости непроменљиви компаратив (старше, млаже)

Придеви за означавање простора и времена (сегодњишњи, здешњи, верхњи, нижњи).

Регија придева – уочавање разлика у односу на српски језик (на конкретној лексичкој у тексту)

Бројеви

Основни бројеви: 1; 2, 3, 4; 5 – 20, 30; 50, 60, 70, 80; 40, 90, 100 и њихова употреба у најчешћим структурама за исказивање количине и времена са предлозима **с - до; с - по; от - до; к**.

Исказивање времена на часовнику у разговорном и службеном стилу.

Акцент бројева, писање бројева речима.

Глаголи

Инфинитив, инфинитивна основа.

Глаголски вид.

Творба вида помоћу префикса, суфикса, основе и акцента – рецептивно.

Глаголски парови формиран по основу различитог вида (писати / написати, брати / взяти и др.).

Најчешћи префикси за грађење глагола (рецептивно): **В-**: вносити, вводити; **ВЗ-**: взлетети, взбежати; **ВОЗ-**: возбудити; **ВЫ-**: выбежати; **ДО-**: добежати; **ЗА-**: запети; **ИЗ-**: избрати; **НА-**: набросити; **ПО-**: побежати, поговорити; **ПОД-**: подбежати; **ПРИ-**: приготвити, приехати; **У-**: уйти и сл.

Најчешћи суфикси за грађење глагола (рецептивно): **-АТЬ**: встречати, ужинати; **-ВАТЬ**: продавати; **-ЕТЬ**: умнети; **-ИВАТЬ**: разматрати; **-ЫВАТЬ**: свезивати; **-ОВАТЬ**: деловати и сл.

Презент, презентска основа / основа простог будућег времена; прва и друга конјугација.

Најчешће алтернативне основе у презенту и простом будућем времену.

Будуће време глагола (сложено и просто).

Прошло време.

Глаголи кретања: ићи / ходити, ехати / езити, нести / носити, бежати / бегати.

Глаголски прилози: глаголски прилог несвршеног вида.

Регија глагола – уочавање разлика у односу на српски језик (на конкретној лексичкој у тексту).

Акцент глагола, померање акцента.

Прилози

Прилози и прилошке одредбе за место, време, начин и количину. Поређење прилога.

Предлози

Најфреквентнији предлози чија се употреба разликује од употребе истих или сличних у српском језику, на пример: **ЗА** са акузативом и инструменталом у просторној одредби; **ИЗ-ЗА** са генитивом у изражавању места и узрока; **ИЗ-ПОД** са генитивом у одредби места; **К** са дативом у временској одредби; **ПО** са дативом у атрибутој, просторној, временској, начинској и узрочној одредби; **У** са генитивом у просторној одредби.

Везници

Најфреквентнији прости везници за поједине врсте независно-сложених реченица: **а, и, но, или**. Најфреквентнији сложени везници: **потому что, так как** и сл.

Реченични модели

Једноставне реченичне моделе примењивати у различитим варијантама и комбинацијама. При томе тежити да се уоче сличности и разлике у истраживању истих односа у српском и руском језику. Посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

Реченице са именским предикатом: а) везници **быть, стать, являться**: Его отец был врачом, а он станет инженером. Сестра стала учительницей. б) нулти везник: Его брат – токарь по металлу. Она сегодня веселая. Он сильнее всех.

Објекатски односи

Реченице са

а) директним објектом: Мы смотрели новую картину. Я не получил ответа.

б) индиректним објектом: *Товарищи обещали прийти. Брат в письме сообщает, что придет к нам.*

(И рецептивно): *Мальчик слушается матери. Андрей изменил родине. Он их поблагодарил. Бойцы пожертвовали жизнью. Они смеялись над этой глупостью. Эта фотография напоминает о прошлом.*

Просторни односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: Я иду туда (вниз, вверх, внутрь, домой). Он остался там (внизу, наверху, внутри, дома);

б) израженим зависним падежом: Мальчик спрятался за дверь. Девочка стоит за дверью. Машина появилась из-за угла. Кошка вылезла из-под дивана. Мы долго гуляли по городу. Я сижу у окна. Он живёт у своих родителей.

Атрибутивни односи

Реченице са атрибутом

а) у суперлативу: Пушкин является великим русским поэтом.

б) у зависном падежу: Я забыл тетрадь по русскому языку.

Временски односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: Я пришёл раньше тебя.

б) израженом зависним падежом: Они вернулись к вечеру (к трём часам). Врач принимает по понедельникам. Я сегодня учился с пяти до семи часов.

Начински односи

Реченице са одредбом

а) израженом прилогом: Он говорит по-русски. Маша пишет более красиво, чем ты. Наташа пишет красивее всех.

б) израженом зависним падежом: Книги пошлите по почте.

Узрочни односи

Реченице са одредбом израженом зависним падежом: Он не приехал в срок по болезни.

Сложена реченица

Однос реченица у сложеној реченици. Независно-сложене и зависно-сложене реченице. Употреба запете у сложеној реченици. Управни и неуправни говор. Претварање управног у неуправни говор и обрнуто.

Правопис

Интерпункција. Подела речи на слоге. Писање великих слова (посебну пажњу посветити разлици између руског и српског правописа).

Лексикологија

Варијанте речи. Вишезначност речи. Хомоними. Уочавање међујезичких хомонима и паронима у тексту. Лексичка спојивост са посебном пажњом на уочавању разлика у лексичкој спојивости између руских и српских лексема.

Лексикографија

Структура двојезичних речника и служење њима.

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

Именице

Изведене и сложене именице.

Најфреквентније скраћенице (**ВУЗ, комсомол, БАМ, МГУ**).

Именице са суфиксима субјективне оцене, нпр. за мушки род: **-ок, -чик**: листок, магазинчик; за женски род: **-ка, -онка/-енка**: ручка, девојка, сестрѣнка; за средњи род: **-ецо, -це**: писмецо, древце.

Именице на **-иј** (систематизација)

Варијанте падешких наставака ген. једн. на **-у** (с крају, кило сахару, прибавити шагу, выпити чайку).

Промена именица на **-мя** (время)

Презимена на -ов, -ев -ин.

Акцент именица.

Заменице

Заменице этот, тот, такой, какой, чей.

Присвојне заменице (систематизација) и свой.

Одричне заменице: некого, нечего (рецептивно).

Опште заменице: сам, самый, любой.

Придеви

Дужи и краћи облици придева. Обавезна употреба краћег облика (у предикату са допуном). Акцент придева.

Поређење придева – прости облик суперлатива (ближайший, простейший, худший)

Присвојни придеви на **-ов, -ев, -ский**.

Бројеви

Основни бројеви: 200 - 400; 500 - 900; 1000.

Слагање бројева и именица: один дом, два (три, четири) дома, пять домов; одна парта, две (три, четири) парты, пять парт; один год, два (три, четири) года, пять лет.

Редни и збирни бројеви.

Глаголи

Глаголи кретања: вести / водить, везти / возить, лететь/летать, плыть/плавать

Императив глагола свршеног вида у ситуацијама.

Глаголски префикси. Улога префиксације у измени глаголског вида.

Суфикси за грађење глагола.

Глаголски прилог свршеног вида.

Глаголски придеви активни и трпни глаголски придев кратки.

Реџија глагола – уочавање разлике у односу на српски језик на конкретној лексици у тексту.

Потенцијал (рецептивно).

Акцент глагола.

Прилози

Моделу за грађење прилога: **придевска основа+и** (по-руски, практически).

Предлози

Најфреквентнији предлози и предлошке конструкције.

Везници

Прост везник „да”; Сложени везници: **перед тем как, прежде чем** и сл.

Реченични модели

Реченичне моделе предвиђене програмом за 1. разред треба и деље примењивати у различитим комбинацијама. У другом разреду посебну пажњу посветити моделима у потврдном, одричном и упитном облику за исказивање следећих односа:

Субјекатско-предикатски односи

Реченице са краћим придевским обликом у предикату: Я был болен гриппом. Он способен к математике.

Објекатски односи

Реченице са објектом у инфинитиву: Врач советовал мне отдохнуть. Я уговорил товарища молчать.

Сложена реченица: Врач советовал мне, чтобы я отдохнул.

Просторни односи

Реченице са одредбом израженом зависним падежом: Заяц побежал по полю. Лампа висит над столом.

Сложена реченица: Мы пошли туда, куда вела узкая тропинка.

Начински односи

Реченице са глаголским прилогом: Они возвращались домой весело разговаривая. Он поздоровался кивнув головой.

Сложена реченица: Мы всё сделали так, как сказал учитель. Он оказался способнее, чем я предполагал.

Временски односи

Реченице са глаголским прилогом: Возвращаясь домой, я встретил товарища.

Сложена реченица: Как только скрылось солнце, стало холодно.

Узрочни односи

Реченице са глаголским прилогом: Не находя нужного слова, он замолчал. Почувствовав голод, брат решил пообедать без меня.

Сложена реченица: Так как брат почувствовал голод, он решил пообедать без меня.

Циљни односи

Реченице са одредбом у инфинитиву: Мы пришли проститься / чтобы проститься. Мать отпустила дочку гулять.

Сложена реченица: Чтобы правильно говорить, нужно хорошо усвоить грамматику.

Условни односи

Сложена реченица:

а) потенцијална: Если ты придёшь ко мне, я тебе всё объясню.

б) реална: Если бы ты хотел, ты мог бы остаться.

в) иреална: Если бы вы пришли вчера, вы застали бы здесь и моего брата.

Одрична реченица

Посебно обратити пажњу на употребу (место) речце **НЕ** у делимично-одричним реченицама.

Једночлане реченице

Неодређено-личне реченице (кратко).

Правопис

Употреба меког и трдог знака.

Употреба запете у сложеној реченици са уочавањем разлика у односу на српски.

Фонетика и ортоепија

Изговор и бележење сугласничких група – асимилација сугласника по звучности.

Начини бележења гласа Ј.

Појам фонетске речи.

Основни типови интонационих конструкција у оквиру сложене реченице.

Лексикологија

Синоними, антоними, хомоними, међујезички хомоними и пароними. Основно и преносно значење речи. Деминутиви.

Лексикографија

Структура једнојезичних речника и служење њима.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

Именице

Именице општег рода. Pluralia i singularia tantum. Род скраћеница. Наши и страни познатији географски називи са специфичностима у роду, броју и промени. Именице које означавају материју. Називи представника националних и територијалних група (творба, мушки и женски род, номинатив, и генитив множине). Именице придевског порекла. Преглед наставака у генитиву именица pluralia tantum. Акцент именица.

Заменице

Неодређене заменице са **то**, **нибудь**, **либо**, **кое**. Повратна заменица уз глаголе. Употреба заменице **свој**. Заменица **сеј**.

Придеви

Присвојни придеви типа **медвежий**. Разлика у употреби простог и сложеног компаратива и суперлатива. Даље уочавање разлика у реакцији придева између руског и српског језика.

Бројеви

Систематизација промене основних бројева и њихова употреба. Бројеви **полтора** и **полтораства**. Сложенице са **пол-**.

Глаголи

Глаголи са значењем оба вида. Непарни глаголи. Глаголи кретања са префиксима. Различита значења глаголских облика на **-ся**. Императив трећег лица једнине, првог и трећег лица множине. Императив другог лица једнине и множине глагола типа **пить**, **петь**, **лечь**, **есть**. Префикси са временским значењем почетка, понављања и завршетка радње. Акцент.

Прилози

Грађење прилога од других врста речи.

Узвици

Најчешћи узвици и њихова функција.

Реченични модели

Реченичне моделе уведене у наставу током претходних разреда обновити и систематизовати тако да се ученици доведу до јасног сазнања

а) да се исти смисао/значење/однос у руском језику може исказати средствима различитог нивоа (речју, синтагмом, полупредикативном конструкцијом, реченицом)

б) да се исти смисао често у руском и српском језику исказује на различите начине. Обрађати посебну пажњу на следеће реченичне типове:

Једночлане реченице: уопштено-личне, безличне, инфинитивне.

Упитне реченице: Специфичности у изражавању питања у руском језику. Интонација упитних реченица.

Одричне реченице: Специфичности у изражавању негације у руском језику.

Партиципске конструкције: Претварање пасивне у активну конструкцију и обрнуто. Претварање партиципских конструкција у сложене реченице и обрнуто.

Сложене реченице: Даљи рад на усвајању зависно-сложених реченица са сложеним везницима (**вследствие того, в связи с тем...**).

Лексикологија

Даљи рад на усвајању синонима, антонима, хомонима, паронима, међујезичке хомонимије и паронимије. Врсте фразеологизама.

Лексикографија

Синтагматски речник, речник синонима, ортографски речник, фразеолошки речник.

Кратка историја Русије и руске културе у 19. веку (Наполеонова најезда на Русију, Отаџбински рат, декабристи, Кримски рат, ослобођење кметова и др.). Реализам у руској књижевности и уметности.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

Именице

Род непроменљивих именица. Именице придевског и партиципског порекла. Именичке абривијатуре. Двојаки облици множине са различитим значењем. Систематизација акцената именица.

Заменице

Систематизација заменица.

Придеви

Придеви пореклом од партиципа (писање **-ен-**, **-енн-**), од заменица и бројева. Грађење придева са пејоративним, аугментативним, појачаним и умањеним основним значењем. Непроменљиви придеви. Акцент придева – систематизација.

Бројеви

Систематизација бројева.

Глаголи

Пренесена значења простих и сложених глагола кретања у појединим облицима. Значењска функција акцента код партиципа и других глаголских облика. Систематизација реакције глагола.

Прилози

Систематизација прилога.

Предлози

Систематизација предлошко-падешких конструкција по семантичком принципу (за исказивање објекатских, атрибутивних, временских, просторних, начинских, узрочних, циљних и др. односа).

Везници

Систематизација везника уз систематизацију сложених реченица.

Речце

Преглед најчешћих речци и њихових функција у реченици.

Узвици

Преглед најчешћих глаголских узвика и њихова функција.

Реченични модели

Обнављање и систематизовање усвојених реченичних модела како би се ученици оспособили да један исти смисао могу исказати на различите начине. Међумоделске трансформације. Стилско диференцирање појединих реченичних модела. Могућности трансформисања једночланих реченица у двочлане и обрнуто. Елиптичне реченице. Однос личних и безличних реченица. Значењска функција интонације и реда речи у реченици. Даљи рад на трансформацијама партиципских конструкција у сложена реченица и обрнуто. Трансформације зависно-сложених у просте, проширене реченице и обрнуто.

Лексикологија

Прелазак речи из једне категорије у другу. Стилска функција фразеологизма и идиома.

Лексикографија

Енциклопедијски речници (општи и посебни, нпр. културолошки, речник књижевних термина, речник основних лингвистичких термина, речник позоришних термина и сл.)

Шпански језик**ПРВИ РАЗРЕД**

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

Именичка група**1. Именице**

– Број именица, творба множине (*casa/casas, profesor/profesores, actriz/actrices*), именице са истим обликом за једину и множину (*paraguas, lunes*)

– Род именица, творба облика женског рода (*niño/niña, señor/señora, actor/actriz*), именице које немају морфолошку ознаку рода (*violinista, cantante*)

– Слагање детерминатива и именице у роду и броју

2. Члан

– Одређени (*el, la, los, las*) / неодређени (*un, una, unos, unas*) –

основна правила употребе члана

– Контракција члана (*del, al*)

3. Придеви (описни, присвојни, показни)

– Род и број придева, придеви који немају морфолошку ознаку рода (*interesante, verde*)

– Поређење придева, облици неправилних компаратива (*mejor, peor*), релативни и апсолутни суперлатив (*el más alto, altísimo*)

– Апокопирање придева уз именицу (*buen amigo, gran político*)

– Ненаглашени и наглашени облици присвојних придева (*mi amigo/amigo mío*)

– Место придева у односу на именицу

4. Заменице

– Личне заменице (облици за субјекат, директни и индиректни објекат), положај заменице у односу на глаголски облик, личне заменице са предлозима (*a mí, conmigo*)

– Показне, упитне, неодређене заменице

– Повратна заменица

5. Бројеви. Основни бројеви.

6. Предлози – облици и употребе (*de, con, por, para, a, hasta.*);

7. Прилози за време, место, количину

Глаголска група

1. Копулативни глаголи SER и ESTAR и њихови облици, употреба и разлике: *es bonito/está enfermo*

2. Глаголска времена у индикативу, њихова творба и временски прилози уз које се користе: *presente, pretérito perfecto, pretérito indefinido, pretérito imperfecto, futuro simple*.

3. Презент субјунктива – *presente de subjuntivo* (правилни и неправилни облици)

4. ИМПЕРАТИВ (*imperativo*) -потврдни и одрични (*¡canta! ¡cantad! ¡cante! ¡canten! ¡no cantes! ¡no cantéis!*)

5. Нелични глаголски облици: инфинитив, герундив и партицип (*infinitivo, gerundio, participio pasado*) – творба и употреба (*amar, amando, amado*);

6. Посебне употребе глагола: *hacer, gustar, doler, haber, tener, soler*;

7. Глаголске перифразе: *ir a+infinitivo, estar+gerundio, tener que+infinitivo, hay que+infinitivo*;

8. Разлика између глагола *HAY/ESTÁ(n)*

Питања са упитним речима

Quién, qué, cuándo, cómo, dónde, etc.

Негација

Nada, nadie, ningún (o/a), nunca, tampoco.

¿Ha venido alguien? – No, no ha venido nadie./ Nadie ha venido.

No me gusta esta película. – A mí tampoco.

Условне реченице (први тип)

Si me visitas el verano que viene, te llevaré a la playa.

Казивање жеље, воље, намере

• инфинитивом

• субјунктивом

Quiero viajar a España. Quiero que viajes a España. Que te diviertas

Казивање времена и одредбе за време

Дани у недељи, месеци, годишња доба (*siempre, a menudo, a veces, nunca, con frecuencia, generalmente, frecuentemente, mañana, ayer, pasado/próximo, que viene, durante, después de, antes de, cuando, hace..., dentro de...*)

Cuando+indicativo; al+infinitivo

Поређење

Más ...que, menos... que, el/la/los/las más..., tan...como,

Este libro es más interesante que aquel. Su última película no es tan interesante como la del año pasado.

Изрази за меру и количину

Mucho, un poco de, una docena de, aproximadamente, más o menos...

¿Cuántos estudiantes han visto este programa? – Más o menos, treinta.

Казивање наредби и савета

¿Puedo abrir la ventana? Sí, por supuesto...ábrela. No, no la abras, es que ...

Казивање обавезе и забране

Tengo que estudiar. Para ser periodista hay que hablar en público. No se puede fumar en hospitales.

Исказивање прошлих радњи

Esta semana he viajado a Tenerife. El año pasado viajé a Tenerife. Cuando era niño...

Казивање мишљења

Creo, opino, pienso que... (No) estoy de acuerdo...

Изражавање допадања/недопадања

Me gusta, me encanta, odio, prefiero...

Безличне конструкције

Са глаголима *llover, nevar...*

Ортографија

Алфабет. Абривијатуре. Изговор и писање гласова. Изговор гласова *C, G, J, H, Z, Y, RR, LL, Ñ*. Изговор *QUE, QUI, GUE, GUI*. Дијереза.

Подела речи на слоге. Основна правила акцентуације. Хијат и дифтонг.

Интерпункција – основна правила (са акцентом на облике који не постоје у српском језику).

Писање великог слова.

Лексикографија

Служење двојезичним речницима.

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

Утврђивање већ познатих језичких структура и проширивање новим моделима и облицима.

Именичка група

1. Именице. Род и број именица. Род и број сложеница. *Pluralia tantum*. Именице које мењају значење са променом рода (*el puerto/la puerta, el orden/la orden*)

2. Члан. Употреба одређеног и неодређеног члана. Изостављање члана. Неодређени члан (значење у једнини и множини)

3. Придеви. Положај придева у односу на именицу. Промена значења придева у зависности од позиције уз именицу (*Un hombre grande / Un gran hombre*)

4. Заменице

а) Значење и употреба заменице *se*

б) Неодређене (*alguno, ninguno*). Неодређени детерминативи (*alguno, ninguno, todo, cualquiera*) у различитим значењима *Tráeme algún libro de García Márquez.*

Todas las mañanas, todo el mundo...

Un muchacho cualquiera...

в) Односне (*que, quien, cuyo*)

д) Личне заменице. Систематизација морфосинтаксе ненаглашених заменица.

5. Прилози. Облици и поређење (*fuertemente, mejor, peor*)

6. Бројеви. Редни бројеви.

7. Везници (временски, узрочни, последични)

8. Предлози (обнављање и разрада већ обрађених предлога, контрастирање употребе предлога *por/para*)

Временске одредбе

Почетак и трајање радње (*hace, desde hace, desde que*)

Догађаји који су се једном догодили (*un día, una vez, aquel día...*)

Догађаји који се често догађају (*normalmente, muchos días, a veces...*)

Изразити радњу у будућности (*dentro de...*)

Прилози и изрази за време (*mientras*)

Глаголска група

– Контрастирање употребе копулативних глагола *ser* и *estar* (*ser listo/estar listo*).

– Глаголи са предлогом (*enamorarse de, soñar con, casarse con...*)

– Обнављање и разрада већ обрађених прошлих глаголских времена индикатива (*pretérito perfecto, pretérito indefinido, pretérito imperfecto*) и увођење новог: *pluscuamperfecto* (*Cuando llegué a casa, los ladrones ya se habían ido*)

– Обнављање и разрада будућег времена- *futuro simple* и увођење новог - *futuro compuesto* (*Cuando recibas esta carta, yo ya me habré ido.*)

– Кондиционал

а) прост – употреба у простим и сложеним реченицама

б) сложени – употреба у простим и сложеним реченицама

– Субјунктив: обнављање и разрада презенте субјунктива и увођење новог – *pretérito perfecto de subjuntivo*. Употреба субјунктива у именским, прилошким реченицама (временским, условним,

– Перифраза – *deber/tener que + infinitivo, llevar + gerundio, estar + gerundio, dejar de + infinitivo, volver a + infinitivo, seguir, continuar + gerundio, estar a punto de + infinitivo, ir + gerundio, acabar de + infinitivo,*

– Глаголи промене и преображаја (*ponerse, volverse, hacerse, llegar a ser, convertirse en*)

– Императив–Инфинитив–разрада.

Синтакса сложене реченице

– Употреба везника у сложеним реченицама (временски, узрочни, последични, условни).

– Препознавање односа главне и зависне реченице у тексту, употреба субјунктива у зависној реченици

а) Зависна реченица у индикативу

Mientras vivíamos en Madrid, estudiaba español. ¿Crees (estás segura, piensas) que aprobaremos el examen?

Са инфинитивом (са модалним глаголима)

Quiero viajar. Pienso viajar mañana.

Указати на изражавање узрока (*porque, por*), последице (*si, para*) и на смисао реченице са другим чешћим везницима кад се појаве у тексту.

б) Зависне реченице у субјунктиву

а) именске (*Me molesta que viajes sola; Te permito que viajes sola; Es una pena que viajes sola; No creo que sea...*)

б) прилошке. временске, узрочне, допусне, погодбене, намерне

в) односне

Казивање жеље, воље, намере

а) субјунктивом

б) инфинитивом

Хипотетичне реченице

Si me visitas, te llevaré a la playa. Cuando me visites, te llevaré a la playa.

Казивање сумње и претпоставке (*futuro/condicional, quizá, tal vez, puede que, a lo mejor*)

Изражавање

– бојазни: *Temo que haya llegado a tiempo.*

– жеље: *Espero que venga.*

– заповести, воље: *Quiero que me digas la verdad. Es necesario que aprendan estos verbos.*

Безличне конструкције

Са глаголима *llover, nevar...*

Ser + adjetivo: es necesario, es obligatorio, es importante...

(употребу субјунктива у неким од ових реченица)

Узвичне реченице

Qué + sustantivo
Cuánto/Cómo + verbo
Ojalá (que)

Пасивне конструкције

a) *ser + participio pasado* (*La casa fue construida en 1984.*)
b) *pasiva refleja* (*Se venden libros aquí.*)

Управни и неуправни говор (потврдне, одричне и упитне реченице, императив).

Dime si/donde/cuando/quién/que...
Sabes si/ donde/cuando/quién/que...
Me puedes decir donde/cuando/quién/que...

Лексикографија

Служење двојезичним речницима.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

Утврђивање већ познатих језичких структура и проширивање новим моделима и облицима.

Именичка група**Именице**

Системски преглед рода и броја.

Члан

– Присуство одређеног/неодређеног члана. Одсуство члана.
(*Trajo los libros/unos libros/libros*)

Заменице

– Глаголи који мењају значење у зависности од тога да ли се користе са или без заменице *SE*: (*creer/creerse*)
– Присуство/одсуство личне заменице за субјекат.
– Присуство и редупликација заменица за објекат
– Присвојне заменице
– Односне заменице (*quien(es), el que, el cual, cuales, cuyo, donde*)

Предлози

– Системски преглед предлога. Контраст *POR/PARA*
– Изрази са предлозима (*a ciegas, de oídas, sin falta*)

Глаголска група

– Контрастирање употребе копулативних глагола *ser* и *estar*: (*es verde/está verde*); изрази са овим глаголима (*Ser pan comido; Estar en las nubes*)
– Обнављање и разрада већ обрађених прошлих глаголских времена индикатива
– Обнављање и разрада већ обрађених перифраза и увођење нових: (*comenzar/empezar a + infinitivo, ponerse a + infinitivo, echar(se) + infinitivo, llegar a + infinitivo, ir + gerundio*)
– Обнављање и разрада већ обрађених футура и кондиционала (контрастирање употребе): *Estará en casa. Se habrá ido a su casa.*
– Обнављање и разрада већ обрађених глаголских времена субјунктива и увођење нових (*imperfecto de subjuntivo, pluscuamperfecto de subjuntivo*)

Безличне конструкције са заменицом SE

– *Se necesitaban testigos. Se detuvo a los ladrones. Se vive bien en*

Пасивне конструкције

a) *ser + participio pasado*
La casa fue construida en 1984.

b) *pasiva refleja*
Se venden libros aquí.

Временске реченице

– изражавање временских односа (*hace tres años que..., desde hace tres años..., llevo tres años..., llevo tres años sin...*)
– временски конектори (*desde que, antes de que, nada más, cada vez que...*) и употреба различитих глаголских облика уз њих

Односне реченице

– Употреба индикатива/субјунктива у односним реченицама (*Tengo un canario que canta bien. Busco un canario que cante bien*)

Именске реченице

– Употреба субјунктива после глагола и израза који изражавају осећања, жеље, наредбе, забране, савета, сумњу (*gustar; molestar; querer; rogar; aconsejar; permitir; prohibir; es una pena+subjuntivo*)
– Употреба индикатива/субјунктива после глагола мишљења, говора и перцепције (*Creo que+indicativo; No creo que+subjuntivo*)

Намерне реченице

– финални конектори (*para que, a fin de que, con tal de que...*)
– употреба субјунктива у намерним реченицама

Допусне реченице

– допусни конектори (*aunque, aun, a pesar de que...*)
– употреба субјунктива у допусним реченицама

Условне реченице (све три могућности)

Si me visitas el verano que viene, te llevaré a la playa.
Si me visitaras, te llevaré a la playa.
Si me hubieras visitado el año pasado, te habría llevado a la playa.
– условни конектори (*si, como, a condición de que, con que, salvo si...*)

Узрочне реченице

– узрочни конектори (*porque, como, es que, ya que, pues, puesto que...*)
– употреба индикатива/инфинитива у узрочним реченицама

Последичне реченице

– последични конектори (*así que, por lo tanto, por eso ...*)
– употреба индикатива/инфинитива у последичним реченицама

Начинске реченице

– начински конектори (*según, sin, como si, igual que si ...*)
– употреба индикатива/субјунктива/инфинитива у начинским реченицама

Изражавање сумње и претпоставке

– контрастирање употребе футура и кондиционала:
No está Tere. Estará en su casa. Se habrá ido a su casa.
Por aquella época tendría 25 años. Fui a ver a Ana, pero no estaba; habría salido.
– употреба индикатива/субјунктива: *a lo mejor, lo mismo, igual, seguro que+indicativo; puede (ser) que, es probable que, es posible que+subjuntivo; quizá(s), tal vez, acaso, seguramente, probablemente, posiblemente+indicativo/subjuntivo.*

Изражавање жеље

– употреба субјунктива
– *Ojalá esté bien. ¡Que esté bien! ¡Quién fuera él! ¡Así mal rayo lo mate!*

Управни и неуправни говор (потрвдне, одричне и упитне реченице, императив).

Dime si/donde/cuando/quién/que...

Sabes si/ donde/cuando/quién/que...

Me puedes decir donde/cuando/quién/que...

Ортографија

Основна правила акцентуације (дифтонг, трифтонг, хијат). Присуство/одсуство графичког акцента у речима истог облика а различитог значења (*el/él*)

Основна правила правописа (писање тачке, зареза, тачке и зареза, две тачке...)

Речи које мењају значење у зависности од тога да ли се пишу заједно или одвојено (*si no/sino*)

Акцентуација сложеница.

Лексикографија

Служење двојезичним речницима.

Узвичне реченице

Qué + sustantivo

Cuánto/Cómo+ verbo

Ojalá (que)

Лексикологија

Најчешћи идиоми и фразеологизми. Полисемија.

Лексикографија

Структура стручних речника и њихово коришћење.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

Именичка група

Именице

Системски преглед рода и броја.

Члан

Присуство одређеног/неодређеног члана. Одсуство члана.

Бројеви

Читање разломака, математичких знакова и радњи.

Предлози

– Системски преглед предлога. Контраст *POR/PARA*

– Изрази са предлозима (*a bombo y platillo, de golpe, en cucullas*)

Прилози

– Прилог *donde* са предлозима: *a donde, por donde...*

Творба речи

– Сложенице (најчешће комбинације): *sacacorchos, paraguas, parabrisas.*

– Деривација

а) помоћу префикса (*a-, in-, anti-, super-...*)

б) помоћу суфикса (*-mente, -able, -so/a,*)

Конектори

– Условни (*que...que, siempre y cuando, a no ser que, a cambio de que...*)

– Временски. (*cuando, mientras, en cuanto...*)

– Посебне употребе везника *mientras, siempre que, como* у временским и условним реченицама (*Mientras yo preparo la comida, él*

recoge la casa. Nadie sospechará de mí, mientras no cometa ningún error.

– Допусни (*si bien, y eso que, por mucho que, aun a riesgo de que, así, aun, aunque, a pesar de que, pese a que*)

– Финални (*para que, con el fin de que, con el propósito de que, con la intención de que, con el objeto de que, a que...*)

– Узрочни (*porque, es que, no porque, no es que, gracias a que, de tanto, dado que*)

– Последични (*así que, por lo tanto, por consiguiente, conque, de ahí que, de modo que*)

– Начински и поредбени (*según, sin que, como si, igual que si, de forma que, ...*)

Дискурзивни конектори

Pero; sin embargo; además; entonces

Лексичка прецизност (*rotura/ruptura; pedido/petición*)

Глаголска група

– Разлике у значењу глагола употребљених са и без предлога (*Se tendió en el sofa/Tendía a la histeria*)

– Разлике у значењу глагола употребљених са и без заменице *SE (acordar/acordarse de)*

– Глагол *parecer* са индикативом/субјунктивом (*Me parece que es.../Parece seguro que va.../Me parece absurdo que sea.../Parece que (como si) hubieras visto...*)

– Прошла времена: *pretérito perfecto, imperfecto, indefinido y pluscuamperfecto de indicativo*. Употреба имперфекта уместо презенте и кондиционала (*Perdona, ¿cómo te llamabas?/Yo en tu lugar le decía la verdad.*)

– Обновљање и разрада употреба кондиционала- простог и сложеног (*Yo, en tu lugar/ Yo que tú + condicional simple. ¿Serías tan amable de/Puedes decir (le) que...*)

– Обновљање и разрада употреба фyuтyра- простог и сложеног

– Обновљање и разрада перифраза

а) за изражавање обавезе (*tener que+ inf., deber+ inf., haber que+ inf., haber de+ inf.*)

б) за изражавање завршетка радње (*acabar de+ inf., dejar de+ inf., venir a+ inf., llegar a + inf., acabar por+ inf., terminar + gerundio, tener+ participio, llevar + participio, ir+participio*)

в) за изражавање почетка радње (*comenzar,empezar+inf., ponerse a+inf., echar a+inf., romper a+inf.*)

г) за изражавање трајања или понављања радње (*estar+gerundio, andar+gerundio, ir+gerundio, venir+gerundio, llevar+gerundio*)

– Употреба неличних глаголских облика:

а) Инфинитив. Сустантивација инфинитива (*el deber, el poder*)

б) Герундив

в) Партицип. Глаголи са два облика партиципа (*confundido/confuso*)

Употреба глагола *ser* и *estar* у пасивним конструкцијама

Las obras han sido terminadas esta mañana. Las obras están terminadas desde esta mañana.

Синтакса реченице

– Обновљање и разрада већ обрађене врста реченица

– Енфатичке реченице (!*Lo listo que eres!*)

– Партиципске реченице

– Ред речи у реченици: дистрибуција прилога и придева

Узрочне реченице

– употреба индикатива/субјунктива (*porque, es que+indicativo, no porque, no es que+subjuntivo*)

Последичне реченице

– употреба индикатива/субјунктива у последичним реченицама (*Estoy cansada, así que lo dejo por hoy. Sus padres están forrados, de ahí que pueda vivir como vive.*)

Начинске и поредбене реченице

– употреба индикатива/субјунктива/инфинитива/герундива (*Lo hizo según le dijeron. Lo logró esforzándose mucho. Te sientes como si estuvieras flotando.*)

Условне реченице

– условни конектори (*si, como, a condición de que, con que, salvo si...*)

– употреба индикатива/субјунктива, изражавање реалног /не-реалног услова

Реченичне контрукције

– Релативне конструкције са заменицом „*lo*” : *lo (de) que + verbo; lo de + sustantivo*

– Компарације (*menos que, no tanto como, no más que, no menos que, tanto como, lo mismo que, igual que, más que*)

– Безличне конструкције:

а) пасивна са *ser* (*El atracador fue detenido pocas horas después.*)

б) конструкција са *se* (*Solo se vive una vez.*)

в) *la gente, todo el mundo, nadie, uno* (*La gente no suele madrugar.*)

г) глагол у 3.лицу множине (*Me han despedido.*)

Фонологија

– Основни елементи интонације реченице, ритам реченице

– Разлике и сличности између шпанског у Шпанији и Хиспанској Америци

– Нове тенденције у појединим гласовним групама (*ps, x, ct, bm*)

Ортографија

Писање пословних писама.

Лексикологија

Најчешћи идиоми и фразеологизми. Полисемија. Хиспанизми – речи које у земљама шпанског говорног подручја имају различиту употребу. Американизми (*computadora, manejar*).

Лексикографија

Стручни и енциклопедијски речници.

Кинески језик

ПРВИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Ученик по завршетку првог разреда треба да користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима.

Област знања о језику

Користи задовољавајући број фреквентних речи и једноставних језичких структура и кратких, разумљивих реченица које му омогућавају обављање основних комуникативних функција у свакодневним ситуацијама; разуме садржај усмене и писмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима; има углавном јасан и разумљив изговор; пише са одговарајућом ортографском тачношћу уобичајене речи које користи у говору; примењује основну правописну норму. Ученик по завршетку првог разреда треба да савлада око 300 кинеских карактера и око 350 речи.

Интеркултурна знања и активности

Ученик по завршетку првог разреда треба да се упозна с неким аспектима кинеске културе (нпр. свакодневни живот и обичај

кинеског народа, основне црте географије и модерне историје Кине). Ученик такође треба да гради сопствени идентитет као интеркултурна личност, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Ученик треба да глобално и детаљно/селективно разуме усмени текст са темом из свакодневног живота (приближног трајања један минут, који се може преслушавати више пута), изговорен стандардним кинеским језиком (*путонгхуа*), као и да се оспособи да чита краће текстове с познатим темама, који су написани са мање од 150 карактера. Ученик по завршетку првог разреда треба да савлада кинески језик код рецептивних вештина до нивоа А1 према Заједничком европском референтном оквиру за живе језике.

СЛУШАЊЕ

Оспособљавање ученика за разумевање усменог говора.

Ученик треба да:

Говор у учионици

• у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу (говор наставника и другова, аудио и аудио-визуелни материјали у настави).

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

• после првог слушања одређеног познатог усменог текста (приближног трајања од један минут), постави хипотезе у вези са:

– темом усменог текста који слуша, нпр. представљање себе или друге особе,

– упућивање, тражење (више) информација и друго;

– бројем саговорника, њиховим статусом и намерама;

– општим садржајем датог усменог текста усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију и др.).

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

• после другог и по потреби више наредних слушања:

– провери првобитно постављене хипотезе које се односе на тему и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника;

– разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

• уз евентуалну претходну припрему, прати излагања о познатим темама (нпр. представљање неке особе/себе и породице, излагање о времену, свом плану и намерама, интересовању, обичају, итд.) у којима се користи стандардни језик и разговетан изговор.

ЧИТАЊЕ

Оспособљавање ученика за функционално читање и разумевање једноставних, узрасно и садржајно примерених врста текстова ради информисања, извршавања упутстава у текстовима из свакодневног живота.

Ученик треба да:

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

• разуме краће уџбеничке текстове (до 150 карактера), на нивоу општих и најупадљивијих појединачних информација, као и генералног значења;

• разуме краће текстове (до 150 карактера) о познатим и свакодневним темама у којима се појављују уобичајене речи, изрази, фразе и формулације.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- разуме кључне информације у обавештењу и упозорењу на јавним местима;
- разуме описе осећања, жеља, потреба у личним писмима и порукама (писмима, електронској кореспонденцији, смс-порукама);

ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Ученик треба да писменим или вербалним путем оствари друштвени контакт у свакодневним ситуацијама, као да пише или даје усмена упутства, изражава своје мишљење, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове до 100 карактера.

ГОВОР

Оспособљавање ученика за кратко монолошко излагање и за учешће у дијалогу на страном језику.

Ученик треба да:

Монолошко излагање

Описивање

- даје кратки описа особа/себе, породице, времена, свакодневних радњи, и активности из свог окружења;
- описује свакодневне обавезе, навике, планове и начин организовања;
- говори о мишљењу користећи једноставне изразе, нпр. изражавање слагање/неслагање, предлагање, прихватање или упућивање понуде или позива, итд.;
- описује љубимце или ствари које поседује или су му блиске.

Аргументовање

- објашњава шта се десило и зашто, користећи једноставне изразе и фразе.

Излагање пред публиком/одељењем

- излаже о познатим садржајима на елементаран и репетитиван начин;
- одговори на једноставна и непосредна питања која се надовезују, под условом да се она могу поновити и да му се пружи помоћ при формулисању одговора;
- представља припремљени рад користећи визуелна средства која му олакшавају презентацију (слике, кључне речи и друго).

Интеракција

Разумевање изворног говорника

- разуме довољно добро једноставне и уобичајене разговоре, уколико се саговорник обраћа полако, директно и разговетно;
- сналази се, без великог напора, у једноставном и уобичајеном разговору.

Неформални разговор

- води разговор (поведе, настави и заврши) који се своди на размену једноставних и директних информација о блиским темама из свакодневног живота;
- говори о свакодневним темама на једноставан начин, уколико му се саговорник обраћа директно и разговетно;
- уз повремену помоћ саговорника буде схваћен у размени идеја и информација о блиским темама у предвидљивим ситуацијама.

Функционална сарадња

- користећи једноставне изразе и без великог напора, размењује уобичајене информације, а у случају да нешто не разуме, пита и тражи додатна објашњења;

- у одређеним ситуацијама са релативном лакоћом води разговор уз помоћ саговорника или других невербалних средстава о свакодневним активностима, навикама и интересовањима;
- говори о плану, предлаже и одговара на предлоге других, тражи мишљење других;
- оствари једноставну комуникацију приликом обављања уобичајених послова, како би нешто узео или дао, добио или узвратио неку информацију (обављање куповине, наручивање у ресторану и друго).

ПИСАЊЕ

Оспособљавање ученика за писање краћих текстова познатог садржаја.

Ученик треба да:

Теме

- пише на разложен и једноставан начин о познатим темама из наставних материјала;

Текстуалне врсте и дужина текста

- пише електронске поруке, СМС поруке;
- води белешке о личним подацима, људима и догађајима и сл.;
- пише лична писма да би тражио или пренео информације од тренутне важности, као и да изрази захвалност, извињење, упозорење.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

Граматички садржаји обезбеђују основу за успешну комуникацију на кинеском језику. Кроз наставу кинеског језика континуирано се обнављају језичке структуре обрађене у претходним разредима, али се знања проширују новим употребама, функцијама, значењем. Граматика се презентује у складу са нивоом учења, функционалном прогресијом и кроз лексички контекст. Ученици се подстичу на закључивање и откривање правила, а затим примењу знања у разноврсним комуникативним ситуацијама.

Идеограматика

1. Формирање, особености и структура кинеских карактера
2. Развој облика кинеских карактера
3. Анализа структуре кинеских карактера
4. Редослед у писању кинеских карактера
5. Структурални контитуети кинеских карактера — радикали
6. Пиктографски карактери:
 - карактери асоцијативног слагања или идеограми;
 - пиктофонетски карактери или фоноидеограми.

Фонетика

1. Кинеска латиничка транскрипција — *PINYIN*
2. Гласовне јединице у кинеском језику:
 - слог и фонема
 - сугласници и самогласници

иницијали:

- а) билабијални гласови: b, p, m
- б) дентолабијални глас: f
- в) алвеоларни гласови: d, t, n, l
- г) веларни гласови: g, k, h
- д) палатални гласови: j, q, x
- ђ) оштро алвеоларни гласови: z, c, s
- е) оштро-палатални: zh, ch, sh, r

финали:

- а) прости финали : a, e, i, -o, u, ü
- б) сложени финали: ai, ei, ao, ou, ie, üe, i(o)u, u(e)i
- в) назални финали : an, en, uan, u(e)n, uan, ün, ian, in, ang, eng, uang, ueng, iang, ong, iong
 - фонетске трансформације финала, слагање по звучности са ретрофлексним финалом -r,

3. Тонову у кинеском језику:

- ознака тона и начин обележавања тонова
- законитости неутралног тона
- промена тонова:
- а) промена трећег тона
- б) промена тона броја један *YI*
- в) промена тона прилога за негацију *BU*

4. Правила писања транскрипције

Морфологија

– Подела речи на врсте

1. Појмовне речи:

Именице

- именице које означавају време
- именице које означавају правац и положај

Заменице

– личне заменице

– показне заменице: *ZHE, NA, ZHER* и *NAR*.– упитне заменице: *SHEI, SHENME, NAR, ZENME, ZENMEYANG, JI, DUOSHAO* и *DUODA*.

Бројеви: 1 — 100

Класификатори: *GE, BEN, ZHANG, KOU, ZHI, HE, BAO, JIAN, TIAO, BEI, WAN, JIN, KUAI* и *DIANR*.

Глаголи

– глаголи: *JIAO, DA, YOU, XUE, ZAI, YAO, XIHUAN, DASUAN, JUEDE*, итд.– модални глаголи: употреба модалних глагола: *XIANG, NENG, YAO, KEYI HUI, YINGGAI* и *GAI*.

Придеви

2. Функционалне речи

Прилози: *YE, DOU, HEN, CHANGCHANG, JINGCHANG, YIQI, ZUI, HAI, YIGONG* и *MASHANG*.Везници: *HE, HAI, SHI, YAOSHI* и *YINWEI*.Предлози: *ZAI, GEI, GEN, CONG* и *XIANG*.Структуралне речце *DE*

Помоћне речце:

- употреба модалне помоћне речце *NE*
- употреба модалне помоћне речце *BA*
- употреба модалне помоћне речце *MA*

3. Афикси:

Суфикс који означава множину живих бића: *-men*Префикс који се користи у творби редних бројева *di-***Граматика**

1. Основне врсте реченица

- Реченице са глаголским предикатом
- Реченице са придевским предикатом
- Реченице са именичким предикатом
- Реченице са копулом *SHI*, тип 1
- Реченице са глаголом *YOU*

2. Упитне реченице

- врсте упитних реченица
- одлике упитних реченица
- употреба упитних реченица
- упитне реченице са упитном заменицом
- Афирмативно-негативне (потврдно-одричне) упитне реченице

3. Атрибут који означава присвајање

4. Место прилога у реченици

5. Предложне конструкције: „*GEN...YIQI*”, „*CONG...DAO*”

6. Синтагма образоване од броја и класификатора за меру као атрибуту

7. Негација са прилозима *BU* и *MEI*

8. Подела реченица према конструкцији

9. Субјекатско-предикатске реченице – њихова подела

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Ученик по завршетку другог разреда треба да користи кинески језик на вишој равни за остварање усмене и писмене комуникације.

Област знања о језику

Оспособљава ученика да: користи обрађено и новостечено језичко знање (речи, изрази и језичке структуре) у вербалној и невербалној свакодневној комуникацији (о путовању, спорту, храни, животном окружењу, итд.); разуме садржај усмених и писмених порука, упутства и информације у вези са познатим областима и активностима; има јасан и разумљив изговор; пише с одговарајућом ортографском тачношћу фреквентне речи које се користе у писменој комуникацији; примењује основну правописну норму и форму за формалне текстове (молбе, писма, честитке, огласе, итд.) и неформалне текстове (дневник, белешке, СМС поруке, итд.). Ученик по завршетку другог разреда треба да савлада око 500 карактера и 800 речи, знање кинеског језика треба да достигне ниво А1+ према Заједничком европском референтном оквиру за живе језике.

Интеркултурна знања и активности

Ученик треба да се упозна с неким аспектима кинеске културе и цивилизације (нпр. свет рада кинеског народа, спорт, музика, обичај у исхрани, животна средина, основне црте религије и историје Кине, итд.). Оспособљава ученика да ојача свест о сличностима и разликама кинеске и српске културе успостављајући темељ за будући међукултурни дијалог.

РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

Ученик треба да глобално и детаљно / селективно разуме усмени текст приближног трајања 2 минута, с темом из свакодневног живота (нпр. путовање, планови, животна окружење, спорт, временске прилике, храна, празници, болест итд.). Текст се може преслушавати више пута или може бити пропраћен визуелним елементима, изговорен стандардним кинеским језиком). Ученик је оспособљен да чита текстове дужине од око 800 карактера, на познате теме.

Ученик по завршетку другог разреда треба да савлада кинески језик код рецептивних вештина до нивоа А1+ према **Заједничком европском референтном оквиру за живе језике**.

СЛУШАЊЕ

Ученик треба да разуме основне елементе говорног текста о свакодневним ситуацијама, једноставно монолошко излагање на познате теме, као и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно спором.

Ученик треба да:

Говор у учионици

- у потпуности разуме и реагује на усмена упутства у вези са активностима на часу (говор наставника и другова, аудио и аудио-визуелни материјали у настави).

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

- после првог слушања одређене непознате конверзације (приближног трајања 2 минута), у зависности од степена познавања теме и контекста, постави хипотезе у вези са:

- окружењем или ситуацијом у којој се одвија разговор који слуша, нпр. у продавници, књижари, библиотеци, на улици, итд.;
- врстом говорног текста који слуша, нпр. конверзација, објављена преко разгласа, итд.
- бројем саговорника, њиховим статусом и намерама;
- главном темом разговора (кључне речи, интонација и др.).

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

- после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине материјала за слушање):

- провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника;
- разуме најбитније елементе садржаја разговора у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

- уз евентуалну претходну припрему, прати излагања (приближног трајања од 2 минута) о познатим темама у којима се користи стандардни језик и развојетан изговор.

Медији: информативне емисије

- разуме општи смисао и битне појединости информативних радијских и телевизијских емисија, нпр. временска прогноза, у којима се користи стандардни говор и развојетан изговор;
- разуме општи садржај рекламних порука.

Спонтана интеракција

- разуме фреквентне фразе и реченице настале у спонтаној интеракцији уз отежавајуће околности природне комуникације (бука на улици, телефонски разговори, разговор преко скајпа итд.).

Стратегије

- ослањајући се на општа знања и искуства, реконструише непознато на основу контекста и упамти, репродукује и контекстуализује битне елементе поруке;
- увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима да тражи додатна обавештења.

ЧИТАЊЕ

Оспособљавање ученика за функционално читање и разумевање различитих, узрасно и садржајно примерених врста текстова ради информисања, извршавања упутстава и остварења естетског доживљаја (читање ради личног задовољства).

Ученик треба да разликује текстуалне врсте:

- разликује најчесталије врсте текстова (нпр. порука, оглас, рекламе, обавештење, писмо, честитка, итд.); да се упозна са њиховом стандардном структуром и разуме њихову сврху и намеру.

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

- разуме уџбеничке текстове, на нивоу општих и најупадљивијих појединачних информација, као и генералног значења;
- разуме краће текстове о конкретним и свакодневним темама у којима се појављују познате уобичајене речи, изрази, фразе и формулације.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- разуме обавештења и упозорења на јавним местима, као и мени у ресторанима;
- разуме општи садржај, основну поруку и релевантне делове информативних текстова, разуме описе осећања, жеља, потреба у личним писмима и порукама (писмима, електронској кореспонденцији, смс-порукама).

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

- уме да у тексту на познату тему пронађе, издвоји и разуме суштинску информацију/суштинске информације.

Разумевање књижевног текста

- користећи различите врсте читања, разуме краће литерарне форме у којима доминира конкретна, фреквентна и позната лексика (конкретна поезија, кратке приче, анегдоте, скечеве, хумореске, стрипови).

Препоручена литература за читање:

- 中国民间故事 (Илустрована збирка кинеских народних прича)
- 中国古代神话故事 (Илустрована збирка прича из кинеске митологије)
- 成语小故事 (Илустрована збирка прича кинеских идиома)

ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

Оспособљавати ученика да води спонтане разговоре на познате теме, као и да уз припрему изведе монолошко излагање дуже од једног минута о темама из свог личног искуства (нпр. путовање, утакмица, доживљај у кинеском ресторану, итд.); поштујући правописну норму и основна правила организације текста, познатим језичким структурама и изразима, напише писмо, честитку или текст према упутству. Ученик по завршетку другог разреда треба да савлада кинески језик у оквиру продуктивних вештина до нивоа А1 према **Заједничком европском референтном оквиру за живе језике**.

ГОВОР

Оспособљавање ученика за кратко монолошко излагање и за учешће у спонтаној конверзацији на кинеском језику.

Ученик треба да:

Монолошко излагање**Описивање**

- даје дужи опис свакодневних радњи, дешавања и активности из свог окружења;
- описује прошле активности (нпр. једне утакмице), лично искуство, свакодневне обавезе, навике, планове и начин организовања;
- говори о свом размишљању користећи једноставне изразе;
- описује своје окружење и животни план.

Аргументовање

- објашњава шта му се допада или не допада и зашто (нпр. нека храна), користећи једноставне изразе и фразе.

Излагање пред публиком/одељењем

- излаже о блиским садржајима, предвиђеном програму, на елементаран и репетитиван начин;
- одговори на једноставна и непосредна питања која се надовезују, под условом да се она могу поновити и да му се пружи помоћ при формулисању одговора;
- представља припремљени рад користећи визуелна средства која му олакшавају презентацију (слике, кључне речи, шеме и графикоци);
- интерпретира песме, скечеве, имитације.

Интеракција**Разумевање изворног говорника**

- разуме довољно добро једноставне и уобичајене разговоре, уколико се саговорник обраћа полако, директно и развојетно;
- сналази се, без великог напора, у једноставном и уобичајеном разговору.

Неформални разговор

- води разговор (поведе, настави и заврши) који се своди на размену једноставних и директних информација о блиским темама из свакодневног живота;
- говори о свакодневним темама на једноставан начин, уколико му се саговорник обраћа директно и развојетно;
- уз повремену помоћ саговорника буде схваћен у размени идеја и информација о блиским темама у предвидљивим ситуацијама.

Функционална сарадња

- користећи једноставне изразе и без великог напора, размењује уобичајене информације, а у случају да нешто не разуме, пита и тражи додатна објашњења;

- у одређеним ситуацијама са релативном лакоћом води разговор уз помоћ саговорника или других невербалних средстава о свакодневним активностима, навикама, доживљајима и интересовањима;
- у разговору износи лични став, уверења, очекивања, искуства, планове као и коментаре о мишљењима других саговорника;
- говори о наредним потезима, предлаже и одговара на предлоге других, тражи и издаје упутства за рад;
- оствари једноставну комуникацију приликом обављања уобичајених послова, како би нешто узео или дао, разменио, проверио, потврдио неку информацију (обавештења о неком путовању, обављање једноставних послова у банци или пошти, наручивање у ресторану, итд.).

Интервјуисање

- одговара на једноставна питања и реагује на једноставне изјаве у неком разговору.

ПИСАЊЕ

Ученик треба да:

Теме

- пише на разложан и једноставан начин о разноврсним темама из свог подручја интересовања;
- у једноставном и везаном тексту може да опише своје мишљење и да образложење.

Текстуалне врсте и дужина текста

- пише молбу за одобравање одсуства са часа до 200 карактера;
- пише електронске поруке, СМС поруке;
- води белешке и пише лична писма да би тражио или пренео информације од тренутне важности (до 350 карактера);
- у стању је да направи краћи резиме на основу прочитаних текстова о блиским темама, о да онда о томе напише извештај и изенесе сопствено мишљење.

Лексика и комуникативне функције

- може да опише детаљно неко место или неки стварни или измишљени догађај;
- може да прими и напише једноставну поруку саопштавајући на прегледан начин оно што сматра битним.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Стицање и овладавање социокултурним компетенцијама неопходним за писану и усмену употребу језика.

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- учествује у свим видовима модерне комуникације (електронске поруке, СМС поруке, дискусије на блогу или форуму, друштвене мреже).

Интеркултурна знања и активности

- Ученик треба да кроз наставне и ваннаставне активности, упозна кинеску културу и народне обичаје, јачајући свест о сличностима и разликама кинеске и српске културе и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

МЕДИЈАЦИЈА И ПРЕВОЂЕЊЕ

Оспособљавање ученика за посредовање између особа ради споразумевања у свакодневним личним ситуацијама.

Усмена медијација

- у неколико реченица на српском језику препричава садржај краћег адаптираног писаног или усменог текста (нпр. текст из лекције, кинеске бајке, итд.).

Писана медијација и превођење

- писано преноси реченице на српски језик и обрнуто;
- користи двојезичне речнике за писано преношење порука уз консултације са наставником;
- користи општа знања из других области у циљу што успешнијег писаног превођења са кинеског на српски језик краћих адаптираних тесктова уз употребу речника, пратеће литературе и информационалних технологија.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

1. Субјект и објекат:
 - однос субјекта и објекта, именичка конструкција
 - субјекатско-предикатска конструкција у служби субјекта
2. Модификатори:
 - модификација именица – атрибути
 - модификација глагола и придева – прилошке одредбе
 - сложени атрибути напоредног односа
 - атрибути у прогресивном односу
 - сложене прилошке одредбе
3. Глаголске допуне
 - допуна за резултат *SHANG*
 - допуне за временску количину
4. Реченице са глаголима у серији
5. Реченице са глаголом који уз себе може везати два објекта
6. Употреба глагола *SHI, YOU* и *ZAI* у егзистенционалним реченицама
7. Конструкције: „*XIAN...ZAI...*”, „*CONG...DAO...*”, „*TAI...LE*”, „*ZENME LE*”, „*YAO (JIUYAO/KUAIYAO/KUAI)...LE*” и „*YOU...YOU...*”.
8. Поредбене реченице:
 - грађене помоћу предлога *BI*
 - грађене помоћу предлошке конструкције „*GEN...YIYANG*”
 - грађене помоћу прилога *GENG*
9. Сложене реченице узрочно-последичног односа с везницима: „*YINWEI...SUOYI...*”
10. Сложене реченице погодбеног односа с везницима „*RU-GUO (YAOSHI)...JIU...*”
11. Реченице са конструкцијом грађеном од предлога *BA*, типа 1.
12. Прилози:
 - значење које имају прилози као одредбе
 - употреба прилога у функцији повезивања
 - прилози који изражавају степен: *GENG, TEBIE* и *ZUI*
 - прилози који изражавају време: *YIJING, JINGCHANG, ZONGSHI, YIZHI ZHENGZAI, ZHENG, ZAI, XIAN* и *HOULAI*
 - прилози који указују на неизвесност, могућност и нужност: *KENENG*
 - прилози који указују на нужност: *BIXU*
 - прилози који изражавају обим и границе: *ZHI*
 - прилози који изражавају наставаљање и понављање: *HAI* и *ZAI*
13. Именице које означавају време: *YIQIAN* и *XIANZAI*
14. Предлози: *DUI, ANZHAO, DAO, WANG, BI, BA* и *WEI*
15. Помоћне речце:
 - структурне помоћне речце (речца *DE* којом се гради атрибут)
 - помоћне речце за глаголска стања *LE₁*
 - модална помоћна речца *LE₂*
16. Класификатори:
 - именски класификатори: *BA, PIAN, PING* и *SHUANG*
 - класификатор за неодређену количину *YIXIE*
 - глаголски класификатор *YIXIAR*

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Област знања о језику

Ученик треба да разуме суштину и детаље које су у вези са темом дужих излагања (до пет минута) или разговора у којима се

користи стандардни језик, мења ритам и тон разговора, а у вези са садржајима из свакодневног живота и круга интересовања своје генерације.

Ученик треба да са сигурношћу и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава о познатој теми; уз помоћи речника пише текстове о темама и садржајима из свакодневног живота и круга интересовања своје генерације (до 600 карактера); користећи информације и аргументе износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације.

Ученик по завршетку трећег разреда треба да савлада око 800 карактера и 900 речи, знање кинеског језика треба му да достигне ниво А2+ код рецептивних, односно А1+ код продуктивних вештина према **Заједничком европском референтном оквиру за живе језике**.

Интеркултурна знања и активности

Ученик треба да се упозна с неким аспектима кинеске књижевности и цивилизације. Ученик треба такође да има свест о сличностима и разликама кинеске и српске културе и да је спреман за међукултурни дијалог.

СЛУШАЊЕ

Оспособљавање ученика за разумевање усменог говора.

Ученик треба да:

Говор у учионици

• у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са уобичајеним и новим активностима на часу.

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

• после првог слушања одређеног непознатог усменог текста (приближног трајања 2–3 минута), у зависности од степена познавања теме и контекста) постави хипотезе у вези са:

– врстом усменог текста који слуша, нпр. обавештења, упутства и упозорења, анкетирање пролазника и друго;

– бројем саговорника, њиховим статусом и намерама; општим садржајем датог усменог текста усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.).

Аудио/видео материјали: детаљно/селективно разумевање

• после другог и по потреби наредних слушања (у зависности од тежине текста и налога за слушање):

– провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту и садржај усменог текста, на статус, намере и међусобне односе саговорника;

– разуме најбитније елементе садржаја усменог текста у зависности од циља слушања.

Монолошка излагања

• уз евентуалну претходну припрему, прати излагања о познатим темама (у трајању око 5 минута) у којима се користи стандардни језик и разговоран изговор, уз могућности да се излагања могу поновити.

Медији: забавно-информативне емисије

• прати телевизијске емисије забавно-информативног карактера (нпр. о кулинарству и спремању хране, путовању, временској прогнози, итд.) у којима се обрађују блиске теме;

• разуме општи садржај рекламних порука са садржајима из блиских тема;

• разуме тему и делове песама које слуша.

Спонтана интеракција

• разуме фразе и реченице настале у спонтаној интеракцији приватног карактера, у вези са познатим ситуацијама, уз отежавајуће околности природне комуникације (бука на улици, телефонски разговори итд.).

Стратегије

• ослањајући се на општа знања и искуства, реконструише непознато на основу контекста и памти, репродукује и контекстуализује битне елементе поруке;

• ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама;

• увиђа које елементе није у потпуности разумео и у вези са њима тражи додатна обавештења.

ЧИТАЊЕ

Оспособљавање ученика за функционално читање и разумевање различитих, узрасно и садржајно примерених врста текстова ради информисања, извршавања упутстава и остварења естетског доживљаја (читање ради личног задовољства).

Ученик треба да:

Разликовање текстуалних врста

• уочава и препознаје разлику у структури и садржају текстуалних врста које користи у приватном и школском домену.

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

• разуме појединачне информације аутентичних, адаптираних и неаутентичних текстова са блиским садржајима (до 1000 карактера), као и њихов општи смисао;

• разуме текстове дужине до 1000 карактера о конкретним темама из области непосредног интересовања (породични живот, свакодневница, школа, слободно време, дневни догађаји), изводећи закључке о непознатим значењима на основу контекста, језичких знања и других предзнања.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

• разуме целину и појединачне делове обавештења и упозорења на јавним местима;

• разуме описе догађаја, осећања, намера у мери која му омогућује редовну преписку с пријатељима и познаницима;

• разуме главну нит аргументације у представљању неког проблема, чак и ако не разуме сваки појединачни детаљ.

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

• пронађе и разуме већи број релевантних информација у уобичајеним писаним документима (писмима, проспектима, обавештења).

Разумевање књижевног текста

• уз помоћ наставника разуме једноставне литерарне текстове различитих жанрова (поезију, прозу, драму), уколико у њима нема симболичких и интертекстуално специфичних елемената.

• Препоручена литература:

- *冰心诗选 春水节选*.

- *小学四年级语文电子课本*. 人民教育出版社

ГОВОР

Оспособљавање ученика за кратко монолошко излагање (до 5 минута) и за учешће у дијалогу на страном језику.

Ученик треба да:

Монолошко излагање

Описивање

• уз припрему, на једноставан начин описује и извештава о различитим темама из домена личних интересовања (нпр. обичај, празник, начин исхране, рецепт јела, итд.) користећи познате језичке елементе (лексичке и морфосинтаксичке структуре);

- описује или репродукује садржај мање компликованих прича и описа догађаја, ређајући хронолошки збивања и користећи одређене лексичке структуре;

- опише неки стварни или измишљени догађај и говори о надањима, сновима и циљевима;
- опише свакодневне радње и навике, говори о реализованим активностима као и о припремању и планирању неке будуће активности.

Аргументовање

- аргументује личне ставове тако да га саговорник без потешкоћа разуме скоро током целог излагања;
- укратко образложи и објасни шта мисли, планира и ради.

Излагање пред публиком

- описује и излаже о темама из области личног искуства и школских активности, са претходном припремом и уз помоћ визуелних средстава која му олакшавају презентацију;
- одговори на једноставна и непосредна питања која се односе на презентацију, под условом да се могу поновити и да му се пружи помоћ при формулисању одговора;
- интерпретира радњу из одломка неке приче или дела филма.

Интеракција**Разумевање изворног говорника**

- прати говор саговорника када му се обраћа разговетно, користећи уобичајене изразе, али понекад је потребно да му се искажи понове ради појашњења одређених речи или израза.

Неформални разговор (између пријатеља)

- износи лични или затражи нечији став или мишљење о познатим темама из домена личних интересовања и образовања користећи познате језичке елементе;
- снађе се у решавању одређеног проблема, нпр. сналажења у свакодневним ситуацијама, постављајући практична питања типа: Куда ићи? Шта радити? Како се организовати? (планови за излазак и сл.);
- препозна тему неког разговора уколико се прича полако и разговетно;
- изрази слагање или неслагање са саговорником.

Формална комуникација

- прати основни смисао формалне дискусије о познатим темама из домена личних интересовања, образовања ако се говори стандардним језиком и користе познати језички елементи;
- изрази лични став, али се тешко сналази у покретању расправе;
- размени одређене информације и каже своје мишљење о неким практичним питањима, уколико се то од њега тражи на директан начин, под условом да му се помогне у формулисању исказа и да му се, ако затраже, понове најважнији делови;
- сналази се у већини ситуација које су у вези са неким путовањем или организацијом путовања (резервисање смештаја, куповина карата, тражење информација од других путника...).

Функционална сарадња

- прати шта се говори и, ако затраже, понови речи саговорника, како би се уверио да су се добро разумели;
- пренесе једноставне и директне информације.

Интервјуисање

- користи припремљени упитник за вођење организованог разговора, уз спонтано постављање неколико додатних питања.

ПИСАЊЕ

Оспособљавање ученика за писање краћих текстова различитог садржаја до 600 карактера.

Ученик треба да:

Теме

- пише на разложен и јасан начин о разноврсним темама из свог подручја интересовања и окружења;
- у једноставном и везаном тексту може јасно да опише осећања и реакције;
- у стању је да опише и резимира видео и аудио поруке у вези са познатим ситуацијама и садржајима из свакодневног живота младих, као и садржаје информативног и документарног карактера.

Текстуалне врсте и дужина текста

- пише кратке формалне и неформалне текстове (до 100 речи) користећи стандардне и конвенционалне формуле писаног изражавања (писмо, обавештење, порука);
- пише белешке у вези са свакодневним потребама и плановима;
- може да води белешке и пише лична писма да би тражио или пренео информације и да на разумљив начин пише о елементима које сматра битним;
- парафразира и резимира текстове о темама у вези са свакодневним животом, разоном, путовањима, актуелним дешавањима и својим доменом интересовања.

Лексика и комуникативне функције

- исказује добро владање елементарном лексиком (око 900 речи);
- може да опише ствари које су му блиске;
- може да употребљава једноставно и описно изражавање да би кратко причао о предметима и стварима које има и пореди их са другима;
- може да описује своје утиске употребљавајући једноставне изразе, даје краћи опис свакодневних радњи из свог окружења (људи, места, школско искуство и слично), описује активности из прошлости и лично искуство, као и планове за будућност;
- правилно користи правопис, интерпункцију и организацију текста.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

СТИЦАЊЕ И ОВЛАДАВАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНИМ КОМПЕТЕНЦИЈАМА НЕОПХОДНОМ ЗА ПИСАНУ И УСМЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА.

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- препознаје и адекватно реагује на формалност говорне ситуације.

Интеркултурна знања и активности

- гради сопствени идентитет као интеркултурна личност, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

МЕДИЈАЦИЈА И ПРЕВОЂЕЊЕ

Оспособљавање ученика за посредовање између особа ради споразумевања.

Ученик треба да:

Усмена медијација

- препричава садржај адаптираног текста до 500 карактера и краће интеракције на кинески језик;
- сажима садржај кратког адаптираног писаног или неформалног усменог текста, са кинеског на матерњи језик и обрнуто, прилагођавајући га саговорнику.

Писана медијација и преводње

- писано преноси поруке на кинески језик додајући, по потреби, објашњења и обавештења;
- користи двојезичне речнике за писано преношење порука уз консултације са наставником;
- користи општа знања из других области у циљу што успешнијег писаног преводњења са кинеског на матерњи језик краћих адаптираних текстова уз употребу речника, пратеће литературе и информационих технологија.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

- Глаголске допуне:
 - допуна за резултат *DAO*
 - допуне за степен
 - допуне за временску количину и учесталост радње
- Реченице грађене с предлогом *BA* типа 2
- Удвајање придева и глагола
- Сложене реченице
 - супротног односа са везницима „...*SUIRAN.. DANSHI...*”
 - саставног односа са везницима „...*YIBIAN...YIBIAN...*”,
 - елиптичне: „...*YI...JIU...*”, „...*zl. + LE...JIU...*”,
- Начини наглашавања
 - помоћу конструкције „*BUSHI...MA...*”
 - помоћу конструкције „*YIDIAN YE BU...*”
- Поредбене реченице грађене помоћу *YOU* и *MEIYOU*
- Конструкције: „...*YUE LAI YUE...*”, „...*XIAN...RANHOU...ZAI...*”, „...*DUI...YOU DAOCHU...*”, „...*BIE...LE*”, „...*JILE*” и „...*TEBIE SHI...*”
- Модални глаголи: *YUANYI, KEYI; HUI* и *YAO* који изражавају могућност
- Прилози: *GANG, YOU, CAI, JIU, , ZHONGYU, DAOCHU* и *JINKUAI*
- Именице којима се изражава време: *GANGCAI* и *YIHOU*
- Глаголски класификатори: *CI, BIAN, TANG*
- Предлози: *DUI, ANZHAO*
- Помоћне речце за глаголско стање: *ZHE* и *GUO*
- Структурна помоћна речца *DE* којом се гради прилошка одредба
- Префикс *lao-*
- Начини изражавања приближних бројева

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Област знања о језику

Ученик треба да разуме општи смисао или контекст садржаја аутентичних усмених и писмених текстова у коме се износе ставови на теме из друштвеног или професионалног живота; да усменим или писменим путем извештава о информацијама из новинског чланка, документарног програма, дискусија, монолошког излагања и вести (препричава, резимира, преводи), као и да упоређује ставове и монолошки изражава мишљење у вези са културом, традицијом и обичајима свог и других народа, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Ученик по завршетку четвртог разреда треба да савлада око 1000 карактера и 1200 речи, знање кинеског језика треба му да достигне ниво B1 код рецептивних, односно A2+ код продуктивних вештина према **Заједничком европском референтном оквиру за живе језике**.

Интеркултурна знања и активности

Ученик треба да се упозна с неким аспектима кинеске књижевности, културе и цивилизације. Ученик треба такође да има свест о сличностима и разликама кинеске и српске културе и да је оспособљен за међукултурни дијалог.

СЛУШАЊЕ

Оспособљавање ученика за разумевање усменог говора. Ученик треба да:

Говор у учионици

- у потпуности разуме и реагује на усмене поруке у вези са активностима на часу, укључујући и сложена упутства у вези са задацима, пројектима, испитима и друго.

Аудио и видео материјали: глобално разумевање

- после првог слушања одређеног непознатог усменог текста, уметничког или информативног (приближног трајања око 6 минута), постави хипотезе у вези са:
 - темама и садржајем, усмеравајући пажњу на релевантне језичке и нејезичке елементе (кључне речи, интонацију, говор тела и др.);
 - експлицитно и имплицитно исказаним ставовима.

Аудио / видео материјали: детаљно / селективно разумевање

- после другог слушања провери првобитно постављене хипотезе које се односе на врсту, садржај и исказане ставове;
- разуме кључне елементе садржаја усменог текста потребне за реализацију циља слушања.

Монолошка излагања

- без припреме прати дужа и сложенија излагања о обрађеним темама.

Медији: информативне емисије

- разуме кратке информативне радијске и телевизијске емисије о обрађеним темама;
- разуме општи садржај радио емисија и презентација на интернету о познатим темама.

Медији: емисије забавног и уметничког садржаја

- прати филмове, серије и телевизијске емисије забавног карактера у којима се обрађују познате теме;
- разуме кључне речи и рефрен песама које слуша.

Спонтана интеракција

- разуме спонтану интеракцију изворних говорника у вези са темама круга интересовања уз отежавајуће околности природне комуникације (улична бука, телефонски разговор итд.);
- поред дословног, разуме и имплицитно значење одређене интеракције.

Упутства

- разуме разноврсна и сложена упутства за употребу одређених средстава, предмета или апарата.

Стратегије

- ослањајући се на општа знања и на контекст, разликује чињенице од мишљења, препознаје употребу метафоре и слично;
- ослањајући се на своја језичка знања, поставља и проверава хипотезе о језичким формама, посебно о синтаксичкој структури исказа и прилагођава се варијетету говорника;
- увиђа елементе које евентуално није у потпуности разумео и реконструише смисао на основу језичког контекста и других значењских елемената исказа и комуникативне ситуације.

ЧИТАЊЕ

Оспособљавање ученика за функционално читање и разумевање различитих, узрасно и садржајно примерених врста текстова ради информисања, извршавања упутстава и остварења естетског доживљаја (читање ради личног задовољства).

Ученик треба да:

Разликовање текстуалних врста

- остварује значајну аутономију у читању, прилагођавајући стил, форму, начин и брзину читања врсти текста.

Препознавање и разумевање тематике текстова – ниво глобалног разумевања

- разуме општи смисао и релевантне информације најширег спектра адаптираних и неаутентичних текстова блиске тематике у којима се користи неспецификована и уобичајена лексика;
- разуме обимније текстове широког спектра конкретних и апстрактних тема дужине до 1000 карактера, успевајући да у кратком временском интервалу стекне представу о најважнијим аспектима њиховог садржаја.

Глобално разумевање у оквиру специфичних текстова

- уме да чита готово сву кореспонденцију релевантну за свакодневни живот и одређене професионалне домене, пратећи њен смисао и значење;
- разуме прегледно изложену аргументацију и противаргументацију (нпр. у извештајима „за” и „против” неке активности, става, мишљења) у свим релевантним детаљима и општим закључцима, уз евентуално поновљено ишчитавање комплекснијих делова текста;
- разуме садржај широког спектра кратких информативних текстова (нпр. вести дана, увод текстова, итд.) и уме да одреди садржај и значај информација, у оквиру различитих свакодневних и стручних тема и врста текстова, како би проценио да ли треба да настави са читањем.

Препознавање и разумевање појединачних информација – ниво селективног разумевања

- уме да у дужем тексту пронађе тражене информације и обједини их са информацијама из истог или неког другог текста, како би испунио одређени задатак.

Разумевање стручних текстова

- разуме дужа и сложенија упутства о условима одржавања и примени апарата, евентуално уз поновно читање компликованијих делова;
- разуме сложеније стручне текстове из најширег домена школских активности за које се припрема.

Разумевање књижевног текста

- разуме различите врсте лакших литерарних текстова у којима се јавља једноставна лексика, уз повремену помоћ наставника или консултовање речника / приручника.

ГОВОР

Оспособљавање ученика за кратко монолошко излагање и за учешће у дијалогу на страном језику.

Ученик треба да:

Описивање

- опширно описује или излаже о некој уобичајеној теми која је у вези са личним интересовањем.

Аргументовање

- износи јасну аргументацију, развијајући и потврђујући своје ставове додатном аргументацијом и одабраним примерима;
- објасни неко становиште о одређеном проблему изnoseћи предности и мане различитих опција;
- истиче сопствено искуство и познавање ствари и аргументовано брани своје мишљење.

Излагање пред публиком

- говори о темама апстрактне или културолошке садржине (нпр. поређење два града, мишљење о странцима који се усељавају у његов град, заштита животне средине, итд.);
- у излагању упоређује и супроставља алтернативе и истиче одређене предности и мане;
- коментарише мишљења других о одређеним темама.

Интеракција

Разумевање изворног говорника

- разуме веома добро саговорника који говори стандардним језиком и о блиској теми, чак и када бука омета разумевање;
- комуницира са одређеном лакоћом и спонтаношћу што омогућава задовољавајући степен размене идеја са изворним говорником.

Неформални разговор

- активно учествује у некој неформалној дискусији у познатом окружењу, коментаришући и јасно излажући своје ставове, процењујући друге предлоге, изnoseћи и реагујући на предложена решења;
- изложи и изрази своја мишљења и да их постојано брани током дискусије, прилажући објашњења, аргументе и коментаре;
- схвати суштину онога о чему се прича у његовом окружењу о општим темама, под условом да саговорници разговетно говоре и избегавају компликоване идиоматске изразе;
- изрази мишљење о некој апстрактној или културолошкој теми као што је позориште или борилачка вештина;
- кратко коментарише нечије мишљење;
- упоређује и супроставља алтернативе, расправљајући о томе шта треба урадити, где треба ићи, кога одредити, кога или шта изабрати итд.

Формалне дискусије и састанци

- прати неку живу расправу, јасно рашчлањујући аргументе за и против неког становишта;
- излаже сопствена мишљења и ставове о сложеним питањима, с убедљивом аргументацијом и реагује на исти начин на аргументацију друге стране;
- активно да учествује у различитим типовима формалних дискусија;
- износи, заступа и брани сопствено мишљење, разматра нове предлоге, износи хипотезе и одговара на постављене хипотезе друге стране.

Функционална сарадња

- поуздано разуме детаљна упутства;
- убрза започети посао позивањем другог да му се придружи, да каже шта мисли итд.;
- представи у широком цртама неко питање или проблем, разматра узроке и последице и процењује предности и мане у случају заузимања различитих мишљења;
- прати оно што се говори, али ако се говори брзо и опширно, повремено има потребу да му се понове неки делови или појасне одређени изрази;
- објасни због чега нешто представља проблем и да расправља о начинима његовог решавања, упоређивањем и супростављањем одређених предлога.

Размена информација

- преноси информације на поуздан начин;
- направи синтезу информација и аргумената из различитих извора и да о томе поднесе извештај;
- размењује са извесном сигурношћу знања о уобичајеним темама и темама из подручја струке;
- објасни како нешто да се уради, дајући детаљна упутства;

- направи резиме краће приче, новинског чланка, излагања, дискусије, интервјуа или неког документарног филма и изнесе своје мишљење.

Интервјусање

- преузме иницијативу у разговору, проширујући и разрађујући идеје, без значајније помоћи или подстицаја од стране саговорника;

- води интервју, да спонтано избегне одговоре на унапред припремљена питања и да се фокусира на интересантна одговоре;

- води унапред припремљен разговор, провери и потврди информације, иако му је понекад неопходно поновити оно што је речено, када саговорник говори сувише брзо или опширно.

ПИСАЊЕ

Оспособљавање ученика за писање краћих текстова различитог садржаја.

Ученик треба да:

Теме

- у стању је да напише краће и једноставне есеје до 1000 карактера о темама од општег интереса, као и у вези са специфичним темама нејезичких предмета који су предмет учениковог интересовања;

- пише јасно и прецизно структурисане текстове из области личног интересовања и актуелних дешавања у вези са разноврсним темама (културни догађаји, спорт, екологија, интернет, здравље, и слично);

- у писаним излагањима може јасно и прецизно да изрази своје мишљење о актуелним темама из области културе, спорта, екологије и стручног домена.

Текстуалне врсте и дужина текста

- пише формалне и неформалне коментаре за друштвене мреже (до 250 карактера);

- води белешке на основу којих је у стању да резимира прочитану причу, новински чланак и слично;

- парафразира о темама у вези са свакодневним животом, радном, путовањима, актуелним дешавањима из свог домена интересовања, као и из јавног и стручног домена;

- напише краће есеје и презентације о темама од општег интереса и у вези са садржајем различитих школских предмета (историја, ликовна култура и слично);

- направи поуздан резиме на основу објективне базе података о блиским темама из свог подручја, свакодневних или неких других активности, о томе да напише извештај и изнесе сопствено мишљење;

- напише есеј или извештај аргументованим приступом, залажући се за одређено становиште и изнесећи предности и недостатке могућих различитих решења;

- поседује шири репертоар језичких знања која му омогућавају да јасно описује догађаје, као и да износи сопствена гледишта и аргументације;

- изврши синтезу аргумената прикупљених из различитих извора из области културе, спорта, екологије и стручног домена.

Лексика и комуникативне функције

- поседује лексички фонд од 1200 речи који му омогућава да изрази сложеније мисли и идеје;

- описује своје утиске употребљавајући адекватне изразе, даје дужи опис свакодневних радњи из свог окружења (људи, места, школско искуство и слично), описује активности из прошлости и лично искуство;

- напише кратке извештаје, стандардне и конвенционалне форме, који садрже објективне уобичајене информације и образложење неких радњи;

- на разложен, прецизан и непосредан начин пише о великом броју блиских тема у оквиру свог подручја интересовања;

- опише радњу књиге или филма и да опише своје реакције;

- образложи мишљење, планове и деловање;

- опише снове и амбиције;

- аргументује свој став у вези са актуелним темама или догађајима из прошлости;

- у оквиру кореспонденције пише о својим емоцијама, наглашавајући садржаје важнијих делова из неког догађаја или искуства, коментаришући ставове особе са којом се дописује.

СОЦИОКУЛТУРНА КОМПЕТЕНЦИЈА

СТИЦАЊЕ И ОВЛАДАВАЊЕ СОЦИОКУЛТУРНИМ КОМПЕТЕНЦИЈАМА НЕОПХОДНИМ ЗА ПИСАНУ И УСМЕНУ УПОТРЕБУ ЈЕЗИКА.

Ученик треба да:

Вербална и невербална комуникација са представницима других култура

- препознаје специфичности стилова и регистара, уз јасно изражену свест о социо-прагматичкој динамици интеракције (преузимање речи, одржавање конверзације, формулација израза и спонтаност у изражавању и добро разумевање саговорника, чиме се остварује интеракција)

Интеркултурна знања и активности

- поседује основна знања о култури заједнице или заједница чији језик учи (књижевност, музика, филм, позориште, сликарство);

- гради сопствени идентитет као *интеркултурна личност*, јачајући свест о вредности различитих култура и развијајући способност за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

МЕДИЈАЦИЈА И ПРЕВОЂЕЊЕ

Оспособљавање ученика за посредовање између особа ради споразумевања у приватном окружењу.

Ученик треба да:

Усмена медијација

- препричава садржај кратког аутентичног текста аудио или визуелног записа на блиске теме и краће интеракције на кинески језик;

- сажима садржај дужег аутентичног писаног или усменог текста (до 1000 карактера, односно до 8 минута), са кинеског на матерњи језик и обрнуто, прилагођавајући га саговорнику.

Писана медијација и превођење

- писано преноси поруке на кинески или на матерњи језик (на основу подстицаја на супротном језику додајући, по потреби, објашњења и обавештења);

- користи одговарајући компензационе стратегије ради превазилажења тешкоћа које се јављају, на пример: преводи или преноси садржај уз употребу перифраза, парафраза и слично;

- користи речнике, посебно једнојезичне, за писано преношење порука.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

1. Допуне за правац *LAI*, *QU* и *QILAI*
2. Допуне за учесталост радње
3. Допуне за могућност
4. Допуне за количину
5. Сложене допуне за правац: *zl.* + *QILAI*
6. Проширена употреба сложених допуна за правац: *zl.* + *SHANG*, *zl.* + *XIA*, *zl.* + *QILAI*, *zl.* + *XIAQU*
7. Предлошке конструкције као допуне
8. Речца *DE* којом се гради прилошка одредба и речца *DE* којом се гради глаголска допуна
9. Употреба упитних заменица као заменице општег значења
10. Конструкције „*GEN...XIANGBI*”, „*CHULE...YIWAI*”, „*YUE A YUE B*” и „*ZAISHUO*, ...”

11. Начини наглашавања
– конструкција „SHI...DE”
– конструкција „LIAN...YE...”
– реторичне упитне реченице са „NANDAO...MA?” и „WEISHENMEBU...NE?”
12. Пасивне реченице образоване предлозима BEI, JIAO и RANG
13. Сложене реченице:
– условног односа са везницима: „BUGUAN...DOU” и „ZHUYAO...JIU...”, „ZHUYOU... CAI” и „WULUN...DOU”
– допусног односа са везницима: „JINGUAN...HAISHI...” и „...JISHI...YE...”
– супротног односа са везницима: „BUSHI...ERSHI...”, BU-GUO, SUIRAN и KESHI
– узрочно-последичног односа са везницима: YOUYU, SUOYI, YINCI и „JIRAN...JIU...”
– искључног односа са везницима „NINGKE...YE...”
– раставног односа са везницима „BUSHI...JUSHI...”, HUOZHE,
– прогресивног односа са везницима: „BUDAN...ERQIE...”
– сукцесивног односа са везником YUSHI,
– хипотетичног односа са везником RUGUO и YAOSHI
14. Прилози и њихова употреба: QIANWAN, HUXIANG, HAO, GUORAN, HURAN, QISHI, ZHENGHAO, RANGHOU, FANZHENG, ZHIAO, JUE, SHOUXIAN, BUDUAN, YOUQI, TING, GANKUAI, CONGCI, GENGJIA, BJIAO, NANGUAI, BJING, JIANZHI, XIANGDANG, DAODI, SIHU, BENLAI, SHIFEN, CENGJING, YUANLAI
15. Предлози и њихова употреба: TI, BEI, AN, JIAO, RANG, GUANYU, YOUYU¹⁶. Класификатори и њихова употреба: ZUO, ZHONG, SUI, MI, GONGJIN, JIE, DING, DU, CENG, JI, FU, LEI, YE, HUI, DIAN, FEN, KE, DUN, DUAN, ZHI, MAO, FENG, PAI, KOU, LIANG
16. Фразе: GUAIBUDE и SHUBUQING

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ИЗ КИНЕСКЕ КУЛТУРЕ И ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ ЗА СВЕ ЧЕТИРИ ГОДИНЕ

Осврт на кинеску културу (цивилизацију, историју и књижевност) се реализује као додатни, ваннаставни садржај, а у оквиру ваннаставних активности према могућностима и потребама школа у којима се учи кинески језик. Препоручљиво је користити географску карту.

Општа култура

- упознати ученике са географским одликама Кине, обичајима, животним стилевима, празницима, специфичностима кинеске кухиње, националним традиционалним спортовима;
- кинеском уметношћу: уметнички занати: изрезивања папира, кинеска калиграфија, симболика кинеског орнамента;
- сценска уметност: позоришна традиција, позориште лутака и сенки, савремено позориште и филм.

Историја

Древни људи на територији Кине – далеки преци савременог човека

- раздобље палеоита
- раздобље неолита:
- култура Јангшао – култура црвене керамике (налазиште Банпо)
- култура Лунгшан

Династија Сија (21 – 16. в. пре н.е.)

Династија Шанг (16 – 11. в. пре н.е.)

- уређење, Змајеве кости, значај бронзе, архитектуре и веровање

Династија цоу (11. в. пре н.е. – 771. г. пре н.е.), **Источни цоу**

Раздобље пролећа и јесени (770 – 476. г. пре н.е.)

Конфуције, први учитељ (551 – 479. г. пре н.е.); значај ове династије као утемељивача кинеске цивилизације.

Раздобље зараћених држава (475 – 221. г. пре н.е.)

Ратови међу царствима од 4. до 3. в. пре н.е.; зачеци бирократског управљања; појава крупних центара занатске производње и великих градова; реформе Шанг Јанга у Ђину; раздобље развитка филозофских и друштвено-политичких учења у древној Кини: *Сто школа мишљења* (Конфуцијанство, Менцизам, Моцизам, Даоизам, Легализам,); Пет класика: *Књига песама*, *Књига историје*, *Књига промена*, *Књига обреда*, *Анали пролећа и јесени*; почеци нове поезије: Ђу Јуен (304 – 278. год пре н.е.), прво име песништва (кратка биографија, читање одломака његових најпознатијих песничких остварења на српском језику *Питања небу*, *Туга одбаченог*, *Прозивање духа*)

Династија Ђин (221 – 206. год пре н.е.)

Прво уједињење Кине 221. год пре н.е.; иригациони систем; организација бирократског система; изградња Кинеског зида; војни походи; велико спаљивање књига 213. год пре н.е.; оружани устанак под вођством Лиу Банга и пад династије Ђин.

Династија Хан

Западни Хан (202. г. пре н.е. – 8. г. н.е.)

Лиу Банг и оснивање нове династије; период мира и учвршћивање власти; цар Ву и процват династије Хан; контакти са другим деловима света; Пут свиле; однос према културном и историјском наслеђу; доба проналазака и рађање нације.

Источни Хан (25. г. н.е. – 220. г. н.е.)

Устанак Жутих турбана (184. г.); почетак распада династије Хана; књижевност раздобља Хан: песничка врста „јуефу” (музичка капела), форма петосложног стиха; „фу” – римована проза; *Историјски списи* аутор Сима Ђијен.

Раздобље Три краљевства (220 – 266. г.)

државе Веи (Цао Цао, Цао Пи), Шу (Лиу Беи) и Ву (Сун Ђу-јен), држава Веи и културна достигнућа; Цао Цао – песник, Цао Пи – први књижевни критичар, Цао Џи – петосложни стих

Источни Ђин (317 – 420. г.)

Сима Јен, Сима Жуи и кратко уједињење; прозни писац и песник Тао Јуенминг (*Извор бресквиног цвета*); Ванг Сици и Гу Каици (калиграфи).

Раздобље Северних и јужних династија (420 – 589. г.)

Трговачки центри и седиште културног живота на југу и север као војничка држава; прихваћање будизма; једно од најпознатијих књижевних дела северних династија *Песма о Мулан*.

Династија Суји (581 – 618. г.)

Јанг Ђијен (цар Вен), поновно уједињење, цар Јен и слабљење моћи династије Суји

Династија Танг (618 – 907. г.)

Значај овог раздобља у кинеској историји; контакти са другим земљама; економски процват; врхунац књижевног стваралаштва; цар Ли Шимин (Таи Цунг); царица Вуцетијен; цар Сјуен-цунг; устанак Анлушан; култура и књижевност Танга: поезија: Ли Баи, Ду Фу, Ванг Веи; проза – Хан Ју и паралелни стих.

Раздобље Пет династија (907 – 960. г.)

Раздобље династије Сунг: Северни Сунг (960 – 1127. г.), Јужни Сунг (1127 – 1279. г.)

Уједињење Кине, „златни век учењака” – тростепени систем испита за одабир чиновника (ђинши); неоконфуцијанизам; развитак сликарства, науке и занатства; *књижевна достигнућа*: настаје велики број прича, легенди, љубавних и религиозних новела на говорном језику (*Роман о три краљевства*, *Разбојници из мочваре*)

Раздобље династије Јуен (1271 – 1368. г.)

Монголска владавина; освајања Кублај Кана и Џингис Кана; долазак Марка Пола у Кину; антимонголски устанци; распад монголске царевине; књижевна достигнућа: северна и јужна драма, специфичности и занимљивости најстаријег сценског извођења.

Раздобље династије Минг (1368 – 1644. г.)

Усталичавање династије; усавршавање иригационог система; јачање деспотског система; економски успон; интензивнији контакти са западом; трговачки односи са Индијом; критички однос према традицији; велики устанци против владе Минга; устанак и Ли Циченг 1644. г., пад империје Минг и власт Манџураца; књижевна достигнућа – појава романа.

Раздобље династије Ђинг (1644 – 1911. г.)

Владавина Манџураца, цар Кангси, цар Ђијенлунг и освајачка политика; Први опијумски рат 1840. г. и Нанђиншки споразум (1842. г.); Други опијумски рат (1856 – 1860. г.); побуна Тајпинг (1851 – 1864. г.); устанак Вучанг 1911. г. и абдицирање последњег кинеског цара Пујија.

Република Кина (1911 – 1949. г.)

Сун Јат Сен као први председник Републике Кине; јапанска инвазија на Кину; победа Кине против Јапана (1945. г.); 1949. г. збацивање Куомингтанга.

Народна Република Кине (1949 –)

Мао Цедунг оснива Народну републику Кину; Културна револуција (1966. г.); економске реформе и политика отварања Кине према свету; враћање Хонг Конга Кини (1997. г.); враћање Макао Кини (1999. г.); карактер савремене кинеске цивилизације; будућност кинеске цивилизације.

ПРЕДЛОЗИ ИЗ КИНЕСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

- Лу Сјун: *Дневник једног лудака и Истинита историја А Q - а*
- Лао Ше: *Чајиница и Возач рикше*

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Идеограматика

Уз учење првих кинеских карактера (знакова) ученик постепено треба да се упозна са саставним деловима кинеских карактера (радикалима). На тај начин учење исписивања карактера са више потеза (сложених карактера) ће им бити знатно олакшано.

Фонетика:

Када се говори о гласовним јединицама у кинеском језику пожељно је давати и примере на којима ће ученици веома лако моћи да препознају одређене гласовне јединице, а то исто значи и за законитости обележавања тонова у кинеској латиничкој транскрипцији.

Са учеником вежбати транскрипцију. Најбоље је после сваке лекције давати по неколико реченица које ученици треба да транскрибују на кинеску латиничку транскрипцију уз тачно обележавање тонова. Понекад им се могу давати вежбе у обрнутом правцу. Наиме, дати им да транскрипцију претворе у кинеско писмо. Овакв рад ће им касније много значити за коришћење речника.

За вежбе изговора појединих иницијала, финала, као и комбинације изговора иницијала са финалима, препоручљиво је да се:

– уз помоћ аудио материјала остварују одређени наставни задаци, на пример разликовање аспирираних и неаспирираних иницијала;

– користити табеле комбинација иницијала и простих финала, иницијала и сложених финала, иницијала и назалних финала, а при том обратити ученицима пажњу на изговарање појединих самогласника у слоговима.

Морфологија

Током прве године учења кинеског језика ученици треба да савладају и неке основе из морфологије. Наиме, ту је најбитнија подела речи на две основне групе: појмовне и функционалне речи. Треба говорити о њиховој основној употреби у реченицама (најпре простим) и о њиховим основним особинама, али све у складу са пређеним градивом и на одговарајућим примерима.

Грамматика

Кроз примере увести ученика да на основу обрађеног знања о синтакси простих реченица, упозна неке сложеније језичке структуре, као што су: допуне, глаголске синтагме с модалним глаголом, прилошке одредбе грађене од прилога или предлога, структуре с помоћном речцом, итд. Обавезно је обезбедити ученику бројне вежбе и консултације кроз које он сам схвата и савладава те сложеније реченице.

Ученика је потребно постепено уводити у анализу синтаксе у кинеском језику. Свака објашњења је потребно поткрепити са што више примера. На крају сваког излагања, ученику треба дати прилику да сам прави своје примере усмено и у писаној форми како би им овај језички систем кроз систем писања карактера био у потпуности јасан.

Неопходно је припремати адекватне вежбе — превођења реченица са српског на кинески језик и обрнуто. Ова врста превођења треба да буде својеврсна вежба примењивања нових речи и граматичких јединица. Само на тај начин ће ученику бити лакше да савлада линеарни поредак реченичних конституената и нове граматичке јединице у кинеском језику. Грамматичка грађа добија свој смисао тек када се доведе у везу са датим комуникативним функцијама и темама, и то у склопу језичких активности разумевања (усменог) говора и писаног текста, усменог и писменог изражавања и медијације.

Област језичке вештине

СЛУШАЊЕ — најбољи начин вежбања умења разумевања је слушање адекватног аудио материјала који прати садржај лекција (ЦД, додатак сваком уџбенику). Неопходно је зарад и будућег подстицаја ученика редовно слушати кинески језик, па чак и по један час недељно, односно један час месечно на којем ученици могу да погледају по неку кратку емисију о познатим темама или кратак дечји филм на кинеском језику. На завршној години учења кинеског језика са ученицима је потребно урадити целокупну систематизацију градива од прве године учења, која укључује: граматичке вежбе, писање састава, рад на преводима са српског на кинески језик и обрнуто. Од пет часова недељно потребно је одржати бар 2 часа на кинеском језику. Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

Примери задатака: слушање аудио записа који прати сваки уџбеник. Извлачити из контекста лекција теме за разговор; гостовање страног лектора који ће водити час на кинеском језику.

ПИСАЊЕ — да би што боље савладали пређено градиво, неопходно је ученике стимулисати да пишу саставе на кинеском језику. Препоручује се да ученици воде дневник на кинеском језику и да на тај начин увежбавају како се описује догађај, искуство, писмено изражава своје мишљење, осећање, итд. Наставници треба да прегледају и исправљају ове белешке. Поред ове врсте

слободног писања, ученицима треба задавати и теме за писање, притом, после прегледања, похвалити најбољи рад. Важно је да наставник након прегледања састава, одабере најбољи и прикаже га другим ученицима. Припрема за писање састава су преводи текстова са српског на кинески, а све у оквирима пређених лекција. Уз ове активности пожељно је додати активности израде панона, презентација, зидних новина, постера за учионицу, организација тематских вечери и слично.

Примери задатака — теме за саставе: „Моја породица”, „Моја соба”, „Ово сам ја!”, „Мој један дан”, „Мој кућни љубимац”, „Мој најбољи друг”, „Време у мом родном граду” (користити до тристотине карактера укупно). „Мој идол”, „Српски обичај прославе Божића”, „Фарбамо јаја за Ускрс”, „Утисак недеље”, „Научио/-ла сам да направим...(неко јело)”, „Путовао/-ла сам у...”, итд. (до 800 карактера по саставу).

ЧИТАЊЕ – Читање текстова са познатим карактерима, углавном текстова из уџбеника и додатних текстова које припрема сам наставник у оквиру фонда речи и граматичких садржаја лекција које се обрађују; читање непознатих текстова са датим новим речима да би се продубило разумевање читаног и ослободило предрасуда и спрега о тежини језика. Препоручује се, поред индивидуалног читања, и читање кратких бајки или прича на часу уз помоћ наставника.

Препоручена литература: сликовница са транскрипцијом, кинеске бајке на кинеском језику (са транскрипцијом).

ГОВОР – Радити на вежбама ослобађања ученика да самостално излажу, комуницирају са осталима (колегама, професорима, кинеским лекторима...) на кинеском језику. Стављати ученике у различите конверзационе и дијалогске ситуације када се од њих очекује да питања и одговоре упућују само на кинеском језику. Пружати ученицима прилике да пред одељењем изводе монолошко излагање, нпр. помоћу унапред припремљене презентације, да представе себе или друга, своју породицу, кућног љубимца, време, једну куповину, итд. Препоручује се да ученици уз унапред припремљену презентацију (фотографије, слике, кључне речи, итд.), изведу монолошко излагање о свом путовању или доживљају у трајању од три минута. Такође се може кроз наставне активности организовати конверзација у којој се укључују два или више саговорника. Ученику је веома корисно и да води спонтани разговор са изворним говорником ван часа.

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА

Српски језик, историја, географија, уметност, музичко и ликовно образовање, информатика.

Препоруке за реализацију наставе и оцењивање

У гимназијама у којима се кинески језик изучава као први страни језик планирана је израда

– четири контролна задатка (за свако тромесечје по један контролни задатак у виду граматичког теста);

– четири писмена задатка која обухватају: превод текста са српског на кинески језик, превод реченица са кинеског на српски језик, писање састава на задату тему;

– усмено утврђивање градива које обухвата разговор са учеником на задату тему, читање познатог текста, препричавање, анализа граматичких јединица у оквиру текста који чита.

Наставник оцењује рад ученика у складу са постављеним циљевима и задацима. При оцењивању вреднује се обим и ниво знања ученика, односно степен усвојености садржаја програма и способности самосталне примене одређених нивоа знања. До коначне оцене се долази континуираним праћењем рада ученика.

Садржаји културног програма

С обзиром да се културни програм остварује у оквиру додатног програмског нивоа као наставна активност или путем ваннаставних активности није потребна провера знања путем оцењивања ученика, школе саме према могућностима остварују културни програм, а потребно је да се активности ученика усмере

ка: самосталним израдама есеја о неком историјском раздобљу (писцу и његовом књижевном остварењу) путем презентације, гледање филмова културног садржаја, читање литературе која је у вези са кинеском културом, цивилизацијом или књижевношћу

Уџбеници и литература

1. *跟我学汉语* (1-4册, 学生用书和练习册); главни уредници: 陈敏 и 朱志平, уредници: 朱志平, 徐彩华 и 陈敏. Пекинг: 人民教育出版社, 2007.
2. *快乐汉语* (1-4册, 学生用书和练习册). уредници: 李晓琪, 罗青松, исл. Пекинг: 人民教育出版社, 2011.
3. *中国文化常识* (中英对照), уредници: 国务院侨务办公室 и 国家汉语国际推广领导小组办公室, Пекинг: 高等教育出版社, 2007.
4. *中国地理常识* (中英对照), уредници: 国务院侨务办公室 и 国家汉语国际推广领导小组办公室, Пекинг: 高等教育出版社, 2007.
5. *中国历史常识* (中英对照), уредници: 国务院侨务办公室 и 国家汉语国际推广领导小组办公室, Пекинг: 高等教育出版社, 2007.
6. Симић, П.: *Кратка историја Кине*, Београд: Неа, 2003.
7. Маљавин Вјачеславович, Владимир: *Кина, историја, култура, религија*; Београд: ННК Интернационал, 2008.

ЈАПАНСКИ ЈЕЗИК

ПРВИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 185 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

СЛУШАЊЕ

На крају првог разреда, ученик треба да:

– препознаје страни језик који учи међу другим страним језицима;

– препознаје гласове у говорном ланцу, нарочито оне којих у матерњем језику нема;

– разуме оне изразе које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад и друго;

– разуме кратке дијалоге и монолошка излагања до пет реченица, које исказује природним темпом наставник, други ученици или их чује преко звучног материјала, а који садрже искључиво познату језичку грађу;

– разуме једноставне песме у вези са обрађеном тематиком.

ЧИТАЊЕ

Ученик треба да:

– упозна и, када је у питању позната језичка грађа, савлада технике читања у себи и гласног читања;

– упозна основна правила графичке и ортографије;

– разуме упутства за израду вежбања у уџбенику и радним листовима;

– разуме смисао кратких писаних порука и илустрованих текстова о познатим темама (око 50 речи).

ГОВОР

Ученик треба да:

– разговетно изговара гласове, посебно оне које наш језик не познаје, акцентује речи, поштује ритам и интонацију при спонтаном говору и читању;

– ступи у дијалог и у оквиру четири-пет реплика, постављањем и одговарањем на питања, води разговор у оквирима комуникативних функција и лексике обрађених током првог разреда;

– монолошки, без претходне припреме али уз наставников подстицај, у три до пет реченица представи себе или другога, уз помоћ питања саопшти садржај дијалога или наративног текста, или опише ситуацију, слику, лице, предмет или животињу;

– интерпретира кратке, тематски прилагођене песме и рецитације.

Интеракција

Ученик треба да:

- реагује вербално или невербално на упутства и постављена питања;
- поставља једноставна питања;
- изражава допадање или недопадање;
- учествује у заједничким активностима на часу (у пару, у групи, итд.);
- тражи разјашњења када нешто не разуме.

ПИСАЊЕ

Ученик треба да:

- упозна основна правила графије, ортографије и интерпункције у оквиру усмено стечених језичких знања;
- допуњава и пише речи и кратке реченице на основу датог модела, слике или другог визуелног подстицаја;
- допуњава или пише честитку према моделу;
- уноси личне податке у једноставан формулар (име, презиме и адресу);
- у писаној комуникацији кратко одговори на једноставна питања (ко, шта, где) која се односе на обрађене теме, ситуације у разреду или њега лично.

Знања о језику

- препознаје шта је ново научио;
- схвата значај познавања језика;
- увиђа могућности позитивног трансфера знања и стратегија стечених учењем првог страног језика;
- користи језик у складу са нивоом формалности комуникативне ситуације (нпр. форме учтивости);
- разуме везу између сопственог залагања и постигнућа у језичким активностима.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

Сви граматички садржаји уводе се са што мање граматичких објашњења осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се евалуира и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту, без инсистирања на експлицитном познавању граматичких правила.

Правила графије и ортографије

1. Латинична транскрипција јапанског језика
2. Силабичка (кана) писма *хирагана* (ひらがな) и *катакана* (カタカナ)
3. Канђији (漢字)(до 80)

Морфосинтаксички и фонетски садржаји са примерима**1. Врсте речи – уопштено и у поређењу са српским**

- Посебан осврт на структурне речце (положај у реченици и функција)
- Промена променљивих речи и подела на подврсте

2. Именице

а) Опште

б) Именице са предлошким значењем, углавном за место: *уе* (上), *ита* (下), *мае* (前) и сл.

в) Именице са прилошким значењем, углавном за време: *кјо* (今日), *ашита* (あした), *асатте* (あさって), *има* (今) и сл.

г) Правила транскрипције страних речи у јапански језик (посебно важно за лична имена, топониме и сл.)

- д) Изражавање припадања уз помоћ структурне речце *но*
 њ) Грађење именица са значењем националности или језика неке земље уз помоћ наставка–
ђин (人) и *го* (語): *нихонђин* (日本人), *нихонго* (日本語), *серубиађин* (セルビア人), *серубиаго* (セルビア語).

3. Заменице

- а) Личне заменице у једнини и множини, с указивањем на различите сфере употребе:
ватиши (私), *аташи* (あたし), *ватишиитађи* (私たち), *аната* (あなた), *анатаатађи* (あなたたち), *анта* (あんた), *кими* (きみ), *канођо* (彼女), *каре* (彼), *канођора* (彼女ら), *карера* (彼ら) и сл.
 б) Именичке показне заменице: *коре* (これ), *соре* (それ), *аре* (あれ), *доре* (どれ).
 в) Придевске показне заменице (или показни детеминатори): *коно* (この), *соно* (その), *ано* (あの) и *доно* (どの).
 г) Прилошке показне заменице: *кођира* (こちら), *сођира* (そちら), *ађира* (あちら) и *дођира* (どちら); *коко* (ここ), *соко* (そこ), *асоко* (あそこ) и *доко* (どこ).
 в) Упитне заменице *даре* (だれ), *доко* (どこ), *нани* (なに), *наниде* (なにで), *доре* (どれ).
 г) Неодређене заменице – уопштено

4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

- а) Поздрави
 б) Фразе при представљању
 в) Фразе и изрази у вези са храном
 г) Фразе и изрази везни за посету
 д) Фразе за слагање/неслагање и прихватање предлога и неприхватање
 њ) Фразе за извињавање
 е) Фразе за честитање (нпр. рођендана)

5. Структурне речце

- а) Контекстуалне структурне речце: *ва* (は), *мо* (も)
 б) (Предлошко) падежне структурне речце: *но* (の), *га* (が), *во* (を), *де* (で) (средство), *де* (で) (место), *ни* (に) (место), *ни* (に) (време), *ни* (に) (за индиректни објекат), *кара* (から), *маде* (まで), *хе* (へ) (кретање)
 в) Везничке стр. речце: *то* (と), *ја* (や) (неодређено набрајање)
 г) Завршне или модалне структурне речце: *ка* (か), *не* (ね), *јо* (よ).

6. Придеви

- а) Разликовање врста придева и њихове функције (атрибутивне и предикативне) према положају у реченици
 б) Најфреквентнији описни придеви (величина, боја, стање, укус),

7. Бројеви

- а) Прости бројеви до хиљаду.
 б) Класификатори – опште напомене.

- в) Бројеви са класификаторима за људе, сате и минуте, дане, месеце, године старости.

8. Глаголи

- а) Морфолошка и аспекатска подела глагола
 б) Масу-облик за изражавање уобичајене радње или појаве: потврдан и одричан облик, садашње, будуће и прошло време.
 в) Информисаност о постојању речничког облика
 г) Различити типови глагола:
 - за изражавање постојања: *ару* (ある), *иру* (いる)
 - глаголи кретања: *ику* (いく), *куру* (くる), *каеру* (かえる)
 - прелазни глаголи
 - непрелазни глаголи
 - глаголи давања и примања у основном значењу
 - дуративни и моментални глаголи – опште напомене
 - облик дезидератива: *~таи* (～たい)

9. Прилози: *такусан* (たくさん), *амари* (あまり), *зензен* (ぜんぜん), *тотемо* (とても), *јоку* (よく), *сукоши* (すこし), *даитаи* (だいたい)

- Различити тивои временских одредби које могу ићи са структурном речцом *ни* (и)или без ње
- Прилози и суфикси којима се изражава разлика између учесталости и трајања радње
- Прилог *моу* (もう) (већ)

10. Везници између реченица: *ка* (か), *соите* (そして), *сорекара* (それから).

11. Реченица

- Ред речи у простој реченици са именским предикатом и прелазним/непрелазним глаголом.
- Да/не питања и кратки потврдни и одрични одговори (продуктивно и рецептивно).
- WH питања (рецептивно), осим питања са *зашто*
- Егзистенцијално *Тамо је ~ Асоко ва ... (あそこは～): Ово је ~ . Корева ~ (これは～).*
- Позив на заједничку радњу. Прихватање и одбијање позива.
- Питање типа „какво је (нешто)?“ *доудесука / дои'на ~ десука? ([名詞]はどうですか。 / [名詞]はどんな[名詞]ですか。)*
- Питање и одговор са *зашто (どうして)– зато (から)*. Узрочно-последичне реченице
- Питање типа *колико је потребно за(нешто)? (どのぐらい かかりますか。)*
- Намера: (масу-облик глагола) *ни икимасу (～に いきます)*

12. Цивилизација

- Одлике савременог Јапана
- Нужна културолошка знања неопходна за учтиву конверзацију
- Географија Јапана: положај и основне карактеристике
- Порекло нације; Прве легенде о Јапану; Шинто митологија
- Подела историје Јапана на периоде

- Периоди Ђомон, Јајои, Кофун, Асука; владавина царице Суико и принца Шотокуа
- Први контакти са Кином

ДРУГИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 175 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Разумевање говора

На крају другог разреда, ученик треба да:

- разуме изразе које наставник употребљава током часа да би дао упутства за рад и друго;
- разуме кратке дијалоге и монолошка излагања до осам реченица, које наставник или други ученици исказују природним темпом, или их чује преко звучног материјала, а који садрже искључиво језичку грађу обрађену током првог и другог разреда;
- разуме и реагује на одговарајући начин на кратке усмене поруке у вези са личним искуством и са активностима на часу.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- даље упознаје правила графије и ортографије;
- разуме упутства за израду вежбања у уџбенику и радним листовима;
- разуме смисао краћих писаних порука и илустрованих текстова о познатим темама (око 70 речи);
- издваја основне информације из краћег прилагођеног текста у вези са неком особом или догађајем (ко, шта, где, када...).

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- разговетно изговара гласове, посебно оне које наш језик не познаје, акцентује речи, поштује ритам и интонацију при спонтаном говору и читању;
- ступи у дијалог и у оквиру шест – седам реплика, постављањем и одговарањем на питања, води разговор у оквирима комуникативних функција и лексике обрађених током првог и другог разреда;
- монолошки, без претходне припреме, али уз наставников подстицај, у десетак реченица представи себе или другога, уз помоћ питања саопшти садржај дијалога или наративног текста, или опише слику, лице, предмет, животињу и ситуацију;
- интерпретира кратке, тематски прилагођене песме и рецитације.

Интеракција

Ученик треба да:

- реагује вербално или невербално на упутства и постављена питања у вези са конкретном ситуацијом;
- поставља једноставна питања и одговара на њих;
- изражава допадање или недопадање;
- учествује у комуникацији на часу (у пару, у групи, итд.);
- тражи разјашњења када нешто не разуме.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

Сви граматички садржаји уводе се са што мање граматичких објашњења осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се евалуира и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту, без инсистирања на експлицитном познавању граматичких правила.

Правила граfiје и ортографије

Упознавање са 110 нових канђија (漢字).

Морфосинтаксички и фонетски садржаји са примерима

1. Врсте речи

- Промена променљивих речи и подела на подврсте (наставак)
- Помоћни и полупомоћни глаголи и придеви
- Функционалне или формалне именице

2. Именице

- а) Опште, проширивање лексичког фонда у складу са прикладним темама
- б) Функционалне именице (*кото* (こと), *токи* (とき) и сл.)
- в) Именице са значењем „начин на који се врши дата радња“ са суфиксом *ката* ([動詞ます形]方)

3. Заменице

- а) Неодређене заменице: *докока* (どこか), *ниника* (何か), *дарека* (だれか) и сл.
- б) Одричне заменице: *даремо* (だれも), *натимо* (何も), *докопимо* (どこにも) и сл.

4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

- а) Поздрави (проширено) – пословна комуникација
- б) Фразе и изрази у вези са храном
- в) Фразе и изрази везни за посету
- г) Фразе за слагање/неслагање и прихватање предлога и неприхватање
- д) Фразе за извињавање
- ђ) Фразе за честитање
- е) Неопходне фразе за писање писама и честитки

5. Структурне речце

- а) Нови видови употребе раније научених структурних речца и њихова веза са

глаголима

б) Везничке стр. речце: *ка (か)*(или)

в) Завршне или модалне структурне речце

6. Придеви

а) Разликовање врста придева и њихова целокупна промена

б) Описни придеви (величина, боја, стање, укус)

в) Поређење придева, аналитички компаратив и суперлатив

г) Прилошки облик придева

д) Прилошки облик придева уз глагол *суру (する)* за изражавање намерне промене стања, осећања и сл.

ђ) Облик на *те (て)* за спајање придева или надовезивање реченица

е) Облик којим се изражава претераност уз помоћ суфикса *сугиру (すぎる)*([動詞ます形/い形容詞/な形容詞]すぎます)

ж) Грађење придева од глагола са значењем „лако/тешко за...“ ([動詞ます形]やすいです/にくいです)

7. Бројеви

а) Прости бројеви до двадесет хиљада.

б) Класификатори – опште напомене везане за фонолошке промене.

в) Бројеви са класификаторима за дугуљасте ствари, пљоснате и сл. (*хон (ほん)*, *сацу (さつ)*), *маи (まい)*, *цу (つ)*, *хики (ひき)*)

г) Редни бројеви до сто.

8. Глаголи

а) Речнички облик глагола

б) Те-облик глагола

в) Теиру-облик глагола и разлика у значењу у зависности од врсте глагола (моментални или дуративни)

г) Те-облик глагола у сложеним конструкцијама као што је *~те кудасаи (~てください)*.

д) Наи-облик глагола

ђ) Наи-облик глагола у сложеним конструкцијама као што је *~накереба наримасен (~なければなりません)*.

е) Та-облик глагола за прошло време, неформално.

ж) Облик посибилитива

з) Облик кондиционала *~ба (ば)* и *~тара (たら)*

и) Глаголи који означавају осећања и мишљење

ј) Глаголи примања и давања у сложеним конструкцијама

к) Неформални глаголски облици

9. Прилози

Проширивање речничког фонда као и употребе већ научених прилога.

10. Везници између реченица

Везници којима се постиже континуираност у препричавању догађаја, као што су,

на пример: *соноатони* (その後に), *кередомо* (けれども) и сл.

11. Реченица

- а) Ред речи у сложеној реченици, као и повезаност реченица у краћем тексту (задржавање исте теме и сл.)
- б) Изрази и реченичне конструкције којима се изражава:
- Сукцесивне радње [動詞て形]、[動詞て形]、それから～
 - Описивање и набрајање особина ([動詞] / [名詞]は[名詞]が[形容詞] / [い形い]くて、～ / [な形な・名詞]で、～)
 - Имератив: *～て ください* (～て ください)
 - Обавеза (норматив): *～なければなりません* (～なければ なりません / なければ いけません)
 - Тражење и добијање дозволе: *～てもいいですか。* (～ても いいですか。)
 - Односне реченице
 - Неуправну говор, директни: *～と います* (～と います)
 - Неуправни говор, индиректни (преношење информације из друге руке): *～そうです* (～そうです)
 - Посибилитив, прост и са глаголом *できます* (できる)
 - Фреквентатив: *～たり* (～たり)
 - Прохибитив: *～ては いけません* (～ては いけません)
 - Мишљење и осећања: *～と おもいます* (～と おもいます)
 - Поређење, изражавање сличности: *～の ようです* (～の ようです)
 - Саопштавање претпоставке: *～かもしれません* (～かもしれません)
 - Тражење и давање савета или упутства
 - Апстрактна, односно глаголска именица ([名詞]は[動詞辞書形]ことです)
 - Временске реченице „пре него“ или „након што“ ([動詞辞書形]/[名詞]の/[期間] 前に)
 - Саопштавање искуства (動詞た形 / [動詞た形] があります)
 - Изражавање промена ([い形容詞] になります / [名詞/な形容詞] になります)
 - Говорни, неформални језик и реченична интонација (うん/ううん/～て/～たい/～ている/～できる/けど...)
 - Изражавање мишљења и ублажавање директности ([普通形] と思います/そう思います / そう思いません)
 - Временске реченице са формалном именицом *токи* ([名詞]の / 普通形]のとき)
 - Увод у кондиционалне реченице типови кондиционала у јапанском језику
 - Глаголи давања и примања као полупомоћни глаголуу значењу вршења услуге ([動詞て形]あげます / もらいます / くれます)
 - Одлука ([名詞]にします)

12. Цивилизација

- Одлике савременог Јапана
- Нужна културолошка знања неопходна за учтиву конверзацију

– Напомене о историји Јапана: период Нара и формирање јапанске државе; принц Шотоку и његов значај; долазак будизма; шинтоизам, будизам и конфуцијанизам; градња храмова; историјски записи „Кођики” и њихов значај; историјски записи „Нихон шоки” и њихов значај; збирка песама „Мањошу”.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 180 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Разумевање говора

На крају трећег разреда, ученик треба да:

- разуме изразе и упутства које наставник употребљава и прати обична и краћа обавештења;
- разуме кратке дијалоге и монолошка излагања до 12 реченица, које наставник или други ученици исказује природним темпом, или их чује преко звучног материјала, а који садрже познату језичку грађу;
- разуме суштину једноставних и јасних обавештења са разгласа;
- разуме и реагује на одговарајући начин на кратке усмене поруке у вези са личним искуством и интересовањима са активностима на часу.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- разуме смисао краћих писаних порука и илустрованих текстова о познатим темама (огласи, плакати са већим бројем учесталих израза и интернационализама око 120 речи);
- уочи и издваја основне информације из краћег прилагођеног текста у вези са неком особом или догађајем (ко, шта, где, када...);
- разуме садржај неког краћег информативног текста (упутство, рецепт, оглас) ако је праћен визуелним додатком.

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- разговетно изговара гласове, акцентује речи, поштује ритам и интонацију при спонтаном говору и читању;
- ступи у дијалог и у оквиру десет реплика, постављањем и одговарањем на питања, води разговор у оквирима комуникативних функција и лексике обрађених током првог, другог и трећег разреда;
- монолошки, без претходне припреме, у десетак реченица представи себе или другога, саопшти садржај дијалога или наративног текста, или опише слику, лице, предмет, животињу и ситуацију.

– на једноставан начин говори и опишује догађаје, активности и ситуације из домена личног искуства и интересовања.

Интеракција

Ученик треба да:

- реагује вербално или невербално на упутства и постављена питања у вези са конкретном ситуацијом;
- поставља једноставна питања и одговара на њих;
- изражава допадање или недопадање; нуди и прихвата понуду, позив или извињење;
- учествује у комуникацији на часу (у пару, у групи, итд.);
- тражи разјашњења када нешто не разуме;
- остварује једноставну интеракцију уз стално понављање и поновно формулисање исказа и врши корекције.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

- пише краће текстове на основу датог модела, слике или другог визуелног подстицаја (биографије, краће описе догађаја из свакодневног живота);
- пише пригодне честитке, поруке и писма користећи модел и формуле комуникације;
- пише кратке белешке и поруке;
- одговори на једноставна питања (ко, шта, где) која се односе на обрађене теме, ситуације у разреду или њега лично;
- прави спискове с различитим наменама (куповина, прослава рођендана, обавезе у току дана...).

Знања о језику

- препознаје шта је ново научио;
- схвата значај познавања језика;
- увиђа могућности позитивног трансфера знања и стратегија стечених учењем првог страног језика;
- користи језик у складу са нивоом формалности комуникативне ситуације (нпр. форме учтивости);
- разуме везу између сопственог залагања и постигнућа у језичким активностима.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

Сви граматички садржаји уводе се са што мање граматичких објашњења осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се евалуира и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту, без инсистирања на експлицитном познавању граматичких правила.

Правила графије и ортографије

Упознавање са 150 нових канђија (漢字).

Морфосинтаксички и фонетски садржаји са примерима**1. Врсте речи**

- Помоћни и полупомоћни глаголи и придеви
- Функционалне или формалне именице

2. Именице

- а) Опште, проширивање лексичког фонда у складу са прикладним темама
- б) Функционалне именице
- в) Поименичени придеви са суфиксом *са* (さ)
- г) Номинализатори *кото* и *но* (こと ; の)

3. Заменице

Пренесено значење показних и специфична употреба осталих заменица у зависности од контекста

4. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

- а) Поздрави (проширено) – пословна комуникација
- б) Фразе и изрази везни за посету
- в) Фразе за слагање/неслагање и прихватање предлога и неприхватање
- г) Фразе за извињавање
- д) Фразе за честитање
- ђ) Неопходне фразе за писање писама и честитки

5. Структурне речце

- а) Нови видови употребе раније научених структурних речца и њихова веза са глаголима
- б) Предлошко-падежне структурне речце *деили кара* са значењем изворног материјала („од дрвета“) ([原料]から / [材料]で)
- в) Структурна речца *но* (の) у функцији номинализатора и као замена за друге именице ([動詞普通形]のは～。(の=人・日・物・所・理由))
- г) Структурнаречца *дезаузрок* (で)
- д) Структурна речца *ноде* (ので) за изражавање узрочно-последичног односа ([動詞普通形]ので / [い形容詞]ので / [な形容詞/名詞]なので)
- ђ) Структурна речца *то* (と) за објашњавање и навођење (～と読みます / ～と書いてあります / ～という意味です)
- е) Структурна речца *ва* (は) за контрастивање и издвајање
- ж) Стр. речца са значењем ограничавањаколичинешика (しか)
- з) Стр. речца за набрајање више разлога *ши* (し)
- и) Скр. речца *ноде* (ので) за грађење узрочно-последичне реченице ([動詞普通形]ので / [い形容詞]ので / [な形容詞/名詞]なので)

6. Придеви

Придеви потребни за изражавање потребних контекста.

Помоћни придев *јоу* (よう) и сл.

7. Бројеви

- а) класификатори као што је *ко* (個) и слични
- б) Редни бројеви, више врста

в) Велики бројеви (милион, милијарда и сл.)

8. Глаголи

а) Посебност одређених глагола у потенцијалу ([動詞可能形] / 見えます / 聞こえます / できます)

б) Глаголска -Е основа (*катуи-кеи* 假定形)

в) Кондиционал на *-ба*(*ば*)

г) Пасив - грађење. Специфичност пасива у јапанском језику. Пасив прелазних и непрелазних глагола. Употреба пасива за нежељене и непријатне ситуације.

д) Неучтиви, прост императив(動詞命令形 / 動詞禁止形)

ђ) Волунтатив; Глаголска -О основа (*мизен* 未然形2)

е) Изражавање стања у завиности од врсте глагола (прелазан, непрелазан)

ж) - ТЕИРУ-облик за уобичајене радње([動詞て形]います (習慣))

з) Употреба полупомоћних глагола:

- за финализираност радње *шимау*([動詞て形]しまいます)

- за унапред обављене радње *оку* ([動詞て形]おきます)

- са значењем „пробати, покушати“([動詞て形]みます)

9. Прилози

Проширивање речничког фонда као и правила употребе већ научених прилога.

10. Везници између реченица

Везници којима се постиже континуираност у препричавању догађаја или који су потребни приликом увођења нове теме, у писању писама и слично.

11. Реченица

а) Ред речи у сложеној реченици, као и повезаност реченица у краћем тексту (задржавање исте теме и сл.)

б) Изрази и реченичне конструкције којима се изражава:

- Реченице са адноминализацијом (поимениченим реченицама уз помоћ номинализатора или неке имененичке речи) (пр. [動詞辞書形]のは[形容詞]です / [動詞辞書形]のが[形容詞]です)

- Тражење савета ([疑問詞][動詞条件形]ばいいですか)

- Изрази типа „што више, то боље“ (~ば~ほど~ / ~なら~なほど~)

- Намерне зависне реченице ([動詞辞書形]ように~ / [動詞ない形]ように/~[名詞]のために / [動詞辞書形]ために)

- Сврха, функција ([動詞辞書形]のに / [名詞]に (用途/ 評価/ 所要時間))

- Промене стања, намерног – глагол *суру* (動詞辞書形]ようにしていません / [動詞ない形]ようにしていません); или ненамерног – глагол *пару* ([動詞辞書形]ようになりました / [動詞ない形]くなりました)

- Узрочно-последичне реченице уз ТЕ-облик глагола и придева (て形)

- Зависно-упитне реченице([疑問詞][普通形]か、~ / [普通形]かどうか、~)

- Пренос информација и молба да се информација пренесе(~とっていました / ~と伝えていただけませんか)

- Зависне начинске реченице([名詞]のとおりに / [動詞辞書形/た形]とおりに)
- Тражење и давање савета
- Планирања и намере([動詞意向形]とと思っています/[動詞辞書形/ない形]つもりです/[動詞辞書形/名詞の]予定です)
- Глаголи давања и примања уз друге глаголе у учтивим молбама ([動詞て形]いただけませんか)
- Две истовремене радње истог субјекта ([動詞ます形]ながら、～。)

12. Цивилизација

- Одлике савременог Јапана
- Нужна културолошка знања неопходна за учтиву конверзацију
- Напомене о историји Јапана: период Хејан; цветање културе на двору; роман „Генђи моногатари” од Мурасаки Шикибу; настанак хирагане и катакане; настанак шогуната (Камакура, Муромачи и Токугава); период Едо; самураји; улога великана у формирању јединствене државе (Ода Нобунага, Тојотоми Хидејоши, Токугава Иејасу); битка код Секигахаре.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(5 часова недељно, 160 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ НА НИВОУ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА

Разумевање говора

На крају четвртог разреда, ученик треба да:

- разуме наставников говор и његова упутства;
- разуме краће усмене текстове (до 15 реченица и не дуже од 3 минута) које исказују говорници различитих стандардних варијетета, на већ обрађене и новоуведене теме у вези са свакодневним животом, ближим и даљим учениковим окружењем и узрасно специфичним интересовањима;
- разуме садржај текстова савремених музичких композиција исказаних једноставним језичким средствима;
- у зависности од комуникативног циља ученик у тексту препознаје и идентификује:
 - а) његов општи садржај;
 - б) важне информације (спецификоване и/или налогом захтеване);
 - ц) суштину поруке и говорникову намеру, као и емоционални контекст.

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- разуме општи смисао аутентичних и адаптираних текстова дужине до 150 речи (огласи, краћи извештаји и вести, брошуре, проспекти, сервисне информације, краће репортаже, интервјуи, стрипови) из домена већ обрађених и новоуведених тема у складу са узрастом и интересовањима (из домена свакодневног живота, ближег и даљег учениковог окружења, друштвених појава значајних за младе);
- у зависности од комуникативног циља ученик у тексту препознаје и идентификује:
 - а) његов општи садржај;
 - б) важне информације (спецификоване и/или налогом захтеване);
 - ц) суштину поруке и говорникову намеру, као и емоционални контекст.

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- једноставним језичким средствима (усвојеним речима, изразима, реченицама) да основне информације о себи, својој породици, свом окружењу, школи и друговима и осталим узрасно

адекватним темама, као и да се код саговорника распита о сличним информацијама;

- уз наставникову помоћ и уз употребу усвојених језичких средстава води кратак разговор о познатим, већ обрађиваним темама.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

- записује белешке на основу нечијег излагања;
- користи кратке контактне форме: разгледнице, електронска писма, кратка писма са садржајем личне природе;
- користи кратке писане форме да оствари комуникативну ситуацију молбе, захваљивања, упита, прихватања и одбијања предлога (употребљавајући једноставна и усвојена језичка средства);
- самостално пише кратке саставе на познате, узрасно адекватне и блиске теме, дужине до 80 речи.

Медијација

У ситуацији када посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразумевају, ученик треба да:

- усмено преноси суштину поруке са матерњег на циљни језик и обрнуто;
- писмено преноси једноставне поруке и објашњења;
- препричава садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције;
- започиње краћи разговор о познатим темама, одржава континуитет и завршава га.

Интеракција

Ученик треба да:

- реагује вербално или невербално на упутства и постављена питања у вези са конкретном ситуацијом;
- поставља питања и одговара на њих;
- изражава допадање или недопадање; нуди и прихвата понуду, позив или извињење;
- учествује у комуникацијина часу и ван њега (у пару, у групи, итд.);
- тражи разјашњења када нешто не разуме;
- остварује једноставну интеракцију уз поновно формулисање исказа и врши корекције.

Знања о језику

Ученик треба да:

- препознаје и користи граматичке садржаје предвиђене наставним програмом;
- поштује основна правила смисленог повезивања реченица у шире целине;
- увиђа могућности позитивног трансфера знања и стратегија стечених учењем првог страног језика;
- користи језик у складу са нивоом формалности комуникативне ситуације (нпр. форме учтивости);
- разуме везу између сопственог залагања и постигнућа у језичким активностима;
- уочава сличности и разлике између матерњег и страних језика које учи;
- разуме значај употреба интернационализма;
- примењује компезационе стратегије.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

Сви граматички садржаји уводе се са што мање граматичких објашњења осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се евалуира и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту, без инсистирања на експлицитном познавању граматичких правила.

Напомена: У четвртом разреду наставнику се препоручује да врши честе систематизације граматичких садржаја, чије је усвајање и учење било предвиђено у претходним разредима. Обим нових садржаја који се уводе у четвртом разреду, као и степен њиховог продубљивања, зависи, првенствено, од нивоа савладаности претходно обрађиваних граматичких садржаја, али и од когнитивног стила ученика.

Правила граfiје и ортографије

Упознавање са 150 нових канђија (漢字).

Морфосинтаксички и фонетски садржаји са примерима

1. Врсте речи

- Помоћни и полупомоћни глаголи и придеви
- Функционалне или формалне именице

2. Именице и остале именичке речи

- Опште, проширивање лексичког фонда у складу са прикладним темама
- Функционалне именице
 - ба'аи „у случају да~“ ([普通形]場合は、~)
 - бакари са значењем „управо“ или „само“ ([動詞辞書形/て形いる/ところです; た形]ところ
です/[動詞た形]ばかりです)
- Префикси *o* (お) и *go* (ご) за учтивост

3. Фразе и изрази битни за интеракцију на јапанском језику

- Поздрави (проширено) – пословна комуникација
- Фразе за слагање/неслагање и прихватање предлога и неприхватање
- Фразе за честитање
- Неопходне фразе за писање писама и честитки
- Посебне учтиве фразе (пр. *ごさいます* / [名詞] *ごさいます* / *よろしいでしょうか*)

4. Структурне речце

- а) Нови видови употребе раније научених структурних речца и њихова веза са глаголима
 б) Структурна речца *нони* за грађење зависне допусне реченице ([普通形]のに、～)

5. Глаголи и глаголске речи

- а) Глаголи кретања као полупомоћни глаголи са временским значењем ([動詞て形]来ます)
 б) Глаголске конструкције којим се изражавају чулне перцепције ([音/声/匂い/味]がします)
 в) Каузатив: грађење; значење и превод (натерати / дозволити).
 г) Каузатив са глаголима давања и примања за тражење дозволе ([使役動詞て形]いただけませんか)
 д) Пасив-каузатива
 њ) Посебни глаголи за изражавање учтивости
 е) Учтивих (понижних и хонорифичних) облици глагола (お[動詞ます形]になります; お/ご[動詞ます形]します)
 ж) Помоћни придев *соу* (пр. [動詞ます形]そうです (様態); ※よさそう, なさそう)

6. Реченица

Изрази и реченичне конструкције којима се изражава:

- Учтиве молбе са глаголима давања и примања ([動詞て形]くださいませんか)
- Изражавање утиска ([い形容詞/な形容詞]そうです)
- Изражавање логичке претпоставке ([普通形]はずです)
- Преношење информација из друге руке ([普通形]そうです(伝聞) / [普通形]ようです)
- Облик *-те хошии* (～て ほしい) за изражавање жеље да друго лице изврши радњу

7. Цивилизација

- Одлике савременог Јапана
- Нужна културолошка знања неопходна за учтиву конверзацију: учтиви говор; посебност нивоа учтивости у јапанском језику; поштовање и понизност
- Напомене о историји Јапана: развој Јапана у периоду Едо; први контакти са Западом; сусрет Јапана и Запада и однос према хришћанству; затварање Јапана: узроци и последице; рестаурација Меиџи; ратови и освајачки походи Јапана; Хиросима и Нагасаки; послератна окупација Јапана; економски развој Јапана у 20. веку.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

С обзиром на то да је јапански језик врло различит од свих европских језика са којима су се ученици сусрели, поред општих напомена које важе за све језике неопходно је истаћи још неке, условљене специфичношћу јапанског језика и његовом удаљеношћу од српског.

Из тог разлога је потребно уводити све језичке јединице постепено и у складу са годиштем и интересовањем ученика. Посебан акценат треба ставити на ослобађање ученика од страха да говоре, као и од утиска да је јапански језик немогуће савладати. Због сложености јапанског писма, треба не само обрађивати слова на часу, већ и инсистирати на томе да ученици учествују у процесу тражења методолошких решења која ће им омогућити лакше памћење, односно треба им омогућити да науче како да самостално уче канџије. Такође је у току наставе потребно ненаметљиво упознати ученике са особеностима јапанске културе и цивилизације.

Сматрамо да на свим годинама учења акценат рада на часу треба да буде на развијању конверзацијских способности и описивања. У ту сврху могу се користити различити извори, аудио, видео или писани материјали.

Приликом обраде нове наставне јединице препоручујемо следећи поступак:

- Стварање атмосфере заинтересованости код ученика уз помоћ нагештаја теме (видео или аудио-снимак) или питања на почетку часа.

- Правила писања слова јасно показати, али стимулирати ученике да развијају сопствене методе асоцијација и памћења. По потреби томе посветити део часа.

- Код учења канџија, указивати на везу саставних делова што самог знака, што знакова међусобно при добијању речи.

- Стимулисати разумевање али не и објашњавање ново градиво, нарочито оно везано за граматичке јединице. Пустити да ученици сами дођу до закључка, па тек на крају у виду резимеа дати, ако је потребно, и дефиницију или упутити их на уџбеник или други прикладан материјал.

- Стимулисати ученике да на часу изговарају што више реченица сличног типа, и у групама између себе и у разговору са наставником.

- Користити се објашњењима везаним за културне специфичности као предахом између различитих типова вежбања.

- На крају часа и/или на крају обрађене јединице скренути пажњу ученицима на њихово постигнуће (нпр. *Сад могу да ~*), јер је то битно зарад стицања способности јасног формирања сопствених циљева у даљем процесу учења страног језика.

Уколико је то могуће, наставу јапанског језика повремено треба организовати ван учионице (гледање филмова, посета фестивалу посвећеном Јапану и сл.).

Пожељно би било и организовати различите облике ваннаставних активности како би ученици били снажније мотивисани да уче јапански језик (нпр. драмску секцију, хор, преводилачку секцију, разне облике такмичења) или, ако у школи постоји могућност за то, *Дан Јапана* када би ученици могли да представе стечена знања и вештине.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА КЛАСИЧНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

Циљ и задаци

Циљ

Циљ наставе латинског језика са елементима класичне цивилизације јесте упознавање са елементима цивилизације античких народа и увиђање значаја римске културе као основе општег хуманистичког образовања, као и овладавање латинским језиком и препознавање утицаја латинског језика на савремене европске језике.

Задаци наставе предмета јесу да кроз обраду адекватних текстова ученици:

- стекну знања и вештине које ће им омогућити да уз употребу речника и других приручника, читају и тумаче текстове на латинском језику;

- упознају латински језички систем и користе га при усвајању и/или упоређивању других језичких система;

- усвоје основни фонд речи који им омогућава да спознају дифузију латинске лексике у модерним језицима и разумеју њену улогу у генерисању интернационализма, терминологије и других сегмената савремене лексике;

- спознају општи значај латинитета као културноисторијског феномена и његов трајни утицај на језике и културе европских народа;

- до краја четвртог разреда савладају латински језик са елементима цивилизације у области **читања** до нивоа Б1, у области **слушања** до нивоа А2+, у области **говорне продукције** до нивоа А2. Степен постигнућа по језичким вештинама може варирати, те се очекује да за поједине вештине, нпр. за област говорне продукције ниво постигнућа буде и за један ниво нижи.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

Језик

Гласови

- врсте гласова (дифтонзи: *ae, oe* и *au*)
- квантитет вокала
- структура и квантитет слога
- акцентуација и изговор

Именске речи

- Главни типови именичке промене
- Главни типови придевске промене
- Најфреквентнији изузеци у именичкој и придевској промени
- Заменице – личне и лична повратна; упитне (*quis* и *quid*); упитно-односна; одричне (*nemo* и *nihil*); показне (*is, hic, ille, iste*); присвојне
- Компарација придева – правилна, и најфреквентнији придеви с неправилном компарацијом (*bonus, malus, magnus* и *parvus*)

Глаголи: облици и употреба

- Главни типови правилне глаголске промене, у индикативу: времена презентске основе, инфинитив и императив презента, активно; презент и инфинитив презента, пасивно; перфекат, активно и пасивно

- Неправилни глаголи, у индикативу: *esse, posse, velle* и *nolle* у временима презентске основе, и у перфекту; глагол *esse* у императиву презента

Бројеви

- Главни, 1–10, 100, 1000

Непроменљиве речи

- Најфреквентнији предлози
- Најфреквентније партикуле (*nam, autem, jam, jam non*)

Реченица и њени делови

- Предикат: глагол пуног значења, копула *esse*
- Проста реченица: потврдна, одрична, упитна (уведена упитном партикулом, упитним заменицама, упитним прилозима)
- Номинатив субјекта; номинатив у именском делу предиката; акузатив правога објекта; датив неправог објекта
- Номинална синтаagma: придевски (конгруентни) атрибут, именички атрибут у генитиву, односна реченица као атрибут, именице у апозитивном односу
- Адвербијал: предлошка конструкција, одредбе кретања и мировања (*ubi? Romae, quo? Romam*), одредба вршиоца радње (у пасивном обрту), временска одредба у аблативу (*quando?*), инструментална одредба у аблативу
- Синтакса компарације: аблатив поређења уз компаратив, везник *quam*, генитив уз суперлатив
- Реченица с дативом поседника уз *esse*
- Координација помоћу везника *et, -que, neque, aut, sed; non solum...sed etiam*
- Субординација: адвербијалне клаузе с индикативом (в. упутство)
- Пасивни обрт
- Инфинитивна допуна предикату (нпр. уз *scire, placere* и сл.)
- Глаголи *oportet, necesse est, jubere* и њихова конструкција

Текстови

- Адаптирани текстови

Елементи цивилизације

- Животни простор
- Друштвени статуси и односи
- Римски народ и његова отаџбина
- Грчки и римски пантеон

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Језик

Именске речи

- именичка промена: преглед најпродуктивнијих типова, систематизација
- неправилна компарација придева *multus*
- облици и употреба заменица *ipse, nemo, nihil, aliqui(s), aliquid*

Глаголи: облици и употреба

- главни типови правилне глаголске промене, у индикативу: плусквамперфекат и егзактни футур, активно; имперфекат, футур, плусквамперфекат и егзактни футур, пасивно; инфинитив перфекта активни и пасивни; инфинитив футура, активни
- депонентни глаголи, у индикативу
- партиципи: презента, перфекта, футура, герундив
- главни типови правилне глаголске промене, у конјунктиву: презент и имперфекат, активно и пасивно

• неправилни глаголи: *esse* у индикативу плусквамперфекта и егзактног футура; сложенице глагола *esse*, *ire* и сложенице; *ferre* и сложенице

Непроменљиве речи

- Партикуле: *ne...quidem*, *enim*
- Извођење прилога за начин

Реченица и њени делови

- Упитне реченице: *nonne*, *num*, дисјункција (*-ne...an*, *utrum...an*)
- Предикативни герундив с дативом вршиоца радње
- Везани партицип (презента, перфекта)
- Апсолутни аблатив (с партиципом презента, без партиципа)
- Акузатив с инфинитивом уз глаголе *dicendi* и *sentiendi*
- Адвербијали: аблатив квалитета; финални датив; акузатив трајања (*quamdiu?*)
- Адвербијалне зависне реченице у индикативу (даља обрада): условне (реал, евентуал), допусне са *etsi*, поредбене са *ut*, временске са *ut*, *ubi*, *postquam*, *antequam*
- Адвербијалне зависне реченице у конјунктиву презента/имперфекта: намерне, захтевне

Текстови

- Адаптирани текстови и текстови римских писаца

Елементи цивилизације

- Римска држава: сталежи, магистрати, провинцијска управа, право, привреда
- Религија у Римском царству: класични митови, мистеријски култови, појава и ширење хришћанства

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часова годишње)

Језик

Именске речи

- Заменице: *idem*, *quisquam*, *quidquam*, *ullus*
- Изузеци у придевској промени: *vetus*, *dives*, *pauper*

Глаголи: облици и употреба

- Глаголи *coepisse* и *fieri*
- Герунд
- Депонентни глаголи (употпуњавање): конјунктив презента и имперфекта; императив презента; семидепонентни глаголи
- Конјунктив перфекта и плусквамперфекта
- Партицип футура: облици и предикативна употреба

Непроменљиве речи

- Партикуле *ergo*, *quidem*, *ne...quidem*

Реченица и њени делови

- Безлични глаголи: *licet*, *decet*, *puget*, *paenitet*
- Безлични изрази: *fit ut*, *accidit ut*
- Употпуњавање и систематизација глаголских имена: апсолутни аблатив с партиципом перфекта; партицип футура у предикативној употреби
- Употпуњавање и систематизација адвербијалних клауза са конјунктивом: *cum historicum*, узрочно *cum*, зависноупитне, иреални погодбени склоп, последично *ut*
- Независни конјунктив могућности: иреални и делиберативни тип
- Синтакса падежа (употпуњавање и систематизација): субјектни и објектни генитив, генитив квалитета, аблатив начина, аблатив обзира, адвербијал на питање *unde?*

Текстови

- Адаптирани и изворни текстови из области историографије, комедије и поезије
- Обавезни аутори: Цезар, Салустије, Теренције, Овидије
- Препоручени аутори: Катул, Плаут, Сенека

Елементи цивилизације

- Писменост и ученост: материјали за писање, израда и облик књиге; библиотека; образовање, војничка и чиновничка каријера
- „Хлеба и игара”: забава за масе – гладијаторске игре и коњичке трке, политичка позадина игара; забава за богате – гозбе

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

Језик

Именске речи

- Неправилни суперлативи на *-limus*
- Именичке заменице: *quidam*, *quiddam*, *quisque*, *quidque*
- Придевске заменице: *uter*, *neuter*, *uterque*, *quidam quaedam quoddam*, *quisque quaeque quodque*

Глаголи: облици и употреба

- Глаголи *meminisse* и *odisse*
- Сложенице неправилних глагола: ревизија уз проширење вокабулара

Непроменљиве речи

- *Causa* и *gratia* у предлошкој употреби
- Компарација прилога
- Изражавање произвољности („год”) код прилога и заменица: *-cumque*, удвајање

Реченица и њени делови

- Употпуњавање и систематизација глаголских имена: номинатив с инфинитивом уз глаголе *videri*, *dici*, *ferri*, *tradi*
- Употпуњавање независног конјунктива: конјунктив воље
- Употпуњавање и систематизација адвербијалних клауза: допусне са *quamvis*, реченице уз *verba timendi*, *dum* с апсолутним презентом, *dum* с конјунктивом, узрочно и фактично *quod*, адвербијал на питање *qua?*

Текстови

- Изворни и адаптирани текстови из области историографије, филозофије, реторике и поезије
- Обавезни аутори: Ливије, Цицерон, Вергилије, Сенека
- Препоручени писци: Плиније Млађи, Хорације, Салустије

Елементи цивилизације

- Оплемењивање и монументализација животног простора: приватни луксуз, царске виле, приватни и јавни споменици и натписи, сакрална и јавна здања, царски друмови и мостови
- Човек и његово место у свету: свест о себи, појединац спрам друштва, идеја слободе, живот и смрт, представе о свету

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

• Општа начела

Савремена настава латинског језика одвија се у складу са четири начела:

1) Рад на тексту

Стожерни аспект наставе латинског језика је рад на тексту: све наставне активности треба да буду усмерене, непосредно или

посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, језичких или ванјезичких, треба да буде условљено садржајем текста. На овај начин ученици се осposобљавају за читање и разумевање текста на латинском језику.

2) Функционално одређивање приоритета

При избору и одређивању редоследа граматичких и лексичких садржаја приоритет имају најфреквентнији елементи језичког система неопходни за читање и разумевање на латинском језику. Мање пажње се посвећује свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

3) Граматика у спиралној прогресији

За разлику од приказа граматике, које се заснива на излагању заокружених целина, граматичке структуре се у савременој настави презентују тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се спиралном прогресијом.

4) Хоризонтално повезивање

Потребно је да настава латинског језика буде концептуално, термилошки и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној, али учесталој интеракцији с различитим предметима школског програма. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка наставе латинског језика као интегратора и амплификатора знања стечених на разним странама.

• Непосредан рад на тексту

Адекватан текст

Адекватан текст треба претежно да буде прозни, тематски везан за класичну цивилизацију и формално подесан за наставу латинског језика. У настави се користе текстови следећег типа:

- адаптирани текст, који је реално и језички заснован на изворном материјалу, али је написан у сврху наставе и стога је, као текст, неаутентичан;
- прилагођени текст, заснован на конкретним изворним текстовима, али модификован према потребама наставе;
- изворни текст, тј. аутентични изводи из дела античких писаца.

Током четири године наставе латинског језика тип текста ће се постепено мењати, од текстова који су подесни за увежбавање лексичких и граматичких структура до изворних текстова у завршној години учења.

Вођено читање

Рад на тексту захтева планирање и припрему, пре свега зато да би се одредио адекватан темпо, који, с једне стране омогућава усвајање језичких структура инхерентних тексту, а с друге стране, не умањује интерес за садржину и општи смисао текста.

Обрада текста најчешће треба да почне наставниковим гласним, разговорним и умерено сугестивним читањем целог текста који се обрађује. Потом се текст тумачи и разјашњава како би се на крају могао превести. Рад се одвија у комуникацији између наставника и ученика, и то на следећи начин:

- наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава текста;
- ученик преводи/разјашњава текст уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима и даје одговарајуће упутства или решења;
- наставник преводи/разјашњава део текста подстичући ученике да активно учествују;
- ученик самостално преводи/разјашњава одређени део текста.

Метода вођеног читања подразумева учестало смењивање свих тих начина рада у току анализе текст. Наставник треба да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима и ускладу са тим да изабере одговарајући начин рада.

• Граматичка објашњења

Једна од особених црта наставе латинског језика јесте релативно велик удео и значај наставе граматике. Она се, међутим, не сме постављати као циљ, већ се мора, и као целина и у појединостама, сматрати средством које олакшава разумевање латинских текстова.

Елементарна објашњења о латинском писму, изговору и акцентовању треба дати током првих неколико недеља наставе, постепено и уз читање. Утолико је важније при раду на тексту успоставити навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању граматичких структура неопходно је, сходно начелу функционалних приоритета, да предност имају продуктивне и учестале парадигме, односно – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте треба користити уз објашњења, не уместо њих. Наставник треба да води рачуна о томе да је, упркос системској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и непоуздана: зато граматичке облике треба примарно представљати у контексту „чему служи“, а не „како се преводи“.

• Вежбања

Граматичка и/или лексичка вежбања могу се јављати у различитим облицима карактеристичним за савремену методику наставе страних језика. Ово укључује и тип вежбања која се односе на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском језику, као и граматичке вежбе трансформације и сл. Оваква вежбања доприносе усавршавању вештине читања као темељном циљу наставе латинског језика.

• Усвајање лексике и коришћење речника

Дифузија лексичког материјала у настави латинског језика треба да буде контролисана: то јест, нове речи се уводе постепено и равномерно, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера.

У пракси није могуће обрађивати само најчешће употребљаване речи, тако да наставник треба да сугерише која лексика се усваја на рецептивном, односно продуктивном нивоу.

Коришћење речника део је наставе. У прве две године учења латинског језика, препорука је да ученици користе речнике који су саставни део уџбеника, а тек од краја друге године речнике латинског језика.

• Елементи класичне цивилизације

Садржаји који се односе на класичну цивилизацију чине битан саставни део наставе латинског језика. Упознавање с елементима класичне цивилизације проистиче из самог читања и тумачења текстова као стожерне наставне активности и подстиче радозналост и жељу ученика да се у старим текстовима разазнају не само историјске чињенице, установе, реалије и остала факта, него и типични односи међу људима у заједници, њихови мотиви и њихова убеђења. Ово се остварују сталним подстицајима ученика да критички размишљају.

Посебна упутства по разредима

Први разред

Изговор којим ће се служити наставник треба сам да одабере и потом да га доследно спроводи. За објашњавање акцентовања није неопходно уводити називе слогова (ултима,...), већ се могу

увести неки лако разумљиви термини (нпр. претпоследњи слог и сл.). Ради лакшег и бржег усвајања правилног акцентовања, пожељно је да наставник први прочита реч/синтагму/реченицу/текст.

Изузетке у именичкој и придевској промени треба обрађивати засебно, када се нађу у штиву. Међу најфреквентнијим именичким изузетима наћи ће се нпр. *domus* и *vis*, а међу придевским: *solus*, *totus*, *nullus*, *unus*.

При обради личних заменица упутно је прескочити генитив, док се на некој од виших година не укаже синтактичка потреба за тим падежом. Показне заменице треба разјаснити и у придевској и у именичкој употреби. Одричне заменице треба најпре обрадити у номинативу и акузативу, а тек у наредном разреду увести преостале падеже.

При учењу конјугација пожељно је инсистирати на правилном наглашавању инфинитива, и користити акценат као једно од средстава за разликовање 2. и 3. конјугације.

За навођење и памћење глагола испрва су довољни први и други основни облик; уз обраду перфекта треба прећи на навођење и памћење сва четири облика.

Пасивни обрт треба најпре обрадити без вршиоца радње, јер је то његова главна употреба (*Libri leguntur*).

Уз императив треба обрадити и забрану помоћу облика *noli* и *nolite* (о којима је довољно рећи да значе *немој* и *немојте*).

За бројеве 1–3 треба показати падешку промену, а за хиљаде то није обавезно. Приликом обраде бројева треба написати и њихове римске ознаке, а онда навести и знаке за 50 и 500, без увођења латинских речи.

О адвербијалним клаузама речи ће бити у каснијим разредима; за сада их треба уводити, у штиву, само преко значења субординатора, нпр.: *quia* значи *јер*, *dum* значи *док*, *cum* значи *кад*, *quamquam* значи *иако* итд.

За потребе исказивања истовремене радње у акузативу с инфинитивом иза глагола *iubere* и *oportet*, у првом разреду обрађује се само инфинитив презента активни и пасивни.

Кроз штиво за први разред ученик ће се у главним цртама упознати са римском државом и војском, римском породицом, школом и разоном, религијом, односима Римљана са другим народима. Препоручује се да се следећи појмови и термини неизоставно растумаче: сенат, сенатори, конзул, магистрати; империја и провинција; варвари; легија, *castra*, император, тријумф; форум; *domus*, *atrium*, *familia*; Јупитер, Јунона, Минерва, Веста, Сатурн, лари, пенати; гладијатори, Колосеум, Велики цирк.

Литература

Извесну пажњу и време (отприлике два часа) треба посветити приручницима и додатној литератури. Пожељно је пред ученике изнети свега неколицину пробраних књига које им могу пружити шири обавештења из елемената класичне цивилизације и из латинског језика.

• Писмени задаци

- Три писмена задатка: један у првом полугодишту и два у другом
- Два контролна задатка: по један у сваком полугодишту

Други разред

Пасивни обрт упутно је радити почетком школске године, као надоградњу завршних лекција првог разреда; после краће паузе, одлично се надовезују депонентни глаголи. Везани партицип презента треба раздвојити од апсолутног знатнијом временском дистанцом. Приликом обраде везаног партиципа презента није упутно давати неки преводилачки модел попут „онај који.....”, јер он може погрешно илустовати употребу партиципа.

Конјунктив и зависне клаузе с конјунктивом могу се оставити за завршни део године, да би се на њих надовезало градиво трећег разреда.

Заменицу *ipse* треба обрадити у придевској, а потом и у именичкој функцији. Именичке заменице *nemo* и *nil*, уведене у првом

разреду, овде треба да добију комплетну деκлинацију. Именичке заменице *aliquis* и *aliquid* треба пажљиво разликовати од придевске заменице *aliqui(s) aliqua aliquod*.

Преглед најпродуктивнијих типова именичке промене треба да обухвати најважније врсте именица изведених од глагола (нпр. тип *liberatio*) и од придева (нпр. тип *magnitudo*).

Императив и конјунктив депонентних глагола обрађиваће се у трећем разреду.

Код партиципа узети у обзир и депонентне глаголе. Партицип футура обрадити само у склопу инфинитива футура.

Времена инфинитива везати за њихову употребу у склопу акузатива с инфинитивом. Пасивни инфинитив футура није обавезно обрадити.

Неправилне глаголе обрадити у свим познатим временима и начинима. Међу сложеницама неправилних глагола испрва је довољно обрадити најфреквентније: *adire*, *abire*, *redire*, *exire*, *perire*; *adesse*, *abesse*, *prodesse* (уз познато *posse*); *conferre*, *afferre*, *auferre*, *referre*.

При обради герундива није неопходно говорити о „пасивној перифрастичној конјугацији”: довољно је показати како герундив стоји у служби именског дела предиката. Сам герундив може се називати и „партиципом морања” (*participium necessitatis*). Обрада герундива је прилика за систематизацију деонтичких израза (познато *oportet*, *necesse est*).

Уместо традиционалног „реалног типа” треба разликовати протазу која садржи реалну, али непознату чињеницу (реал: *si vivit*; *si domum rediit*) од протазе која садржи још нереализовану радњу с неизвесним исходом (евентуал: *si poeta eris*; *si vicerimus*).

Друго полугодиште другог разреда је право време да ученици почну да се служе реченицама латинског језика. У ту сврху упутно је у неколико наврата читати са ученицима унапред изабране одреднице, да би на репрезентативним примерима научили како да речник користе.

• Писмени задаци

- Четири писмена задатка: по два у сваком полугодишту
- Два контролна задатка: по један у сваком полугодишту

Трећи разред

Зависне клаузе упутно је обрађивати по редоследу у којем стоје у садржају програма. *Cum historicum* с конјунктивом плусквамперфекта треба да сачека да се обраде зависно-упитне реченице (в. ниже). Безличне изразе: *fit ut*, *accidit ut* упутно је обрадити тек иза последичних клауза. Независни конјунктив могућности иреалног типа треба обрадити пре погодбеног склопа.

При обради партиципа футура није неопходно говорити о „активној перифрастичној конјугацији”: упутније је користити неки прозиран термин, нпр. „футурски израз”; добро би послужила и паралела с енглеским изразом „going to”. Партицип футура може се називати и „партиципом хтења” (*participium voluntatis*).

Конјунктив перфекта и плусквамперфекта треба увести кроз зависно-упитне реченице, и извршити систематизацију слагања времена.

За разлику од реала и евентуала у условној реченици, код иреала говоримо о погодбеном склопу јер ту поред конјунктива у протазу треба објаснити и независни конјунктив у аподози.

Финални израз герунд + *ad* искористити као повод за обнављање финалних реченица.

• Писмени задаци

- Четири писмена задатка: по два у сваком полугодишту
- Два контролна задатка: по један у сваком полугодишту

Четврти разред

Обради заменица треба приступати уз значајније временске размаке.

При обради *causa* и *gratia* у предлошкој употреби извршити систематизацију финалних израза (герунд + *ad*, финалне реченице).

При обради независног конјунктива не треба инсистирати на именовању подврста, већ на његовој употребној вредности: искористити га за систематизацију јусивних израза (познато: императив презента и забрана помоћу облика *noli* и *nolite*).

Конјунктив иза узрочног *quod* може остати необрађен.

Код реченица уз *verba timendi* не треба инсистирати на везнику *ut*, већ на његовој чешћој алтернативи *ne non*.

• Писмени задаци

- Четири писмена задатка: по два у сваком полугодишту
- Два контролна задатка: по један у сваком полугодишту

СМЕР: КЛАСИЧНИ ЈЕЗИЦИ

КЛАСИЧНИ ГРЧКИ ЈЕЗИК

Циљ и задаци

Циљ

Циљ наставе *класичног грчког језика* јесте усвајање основа класичног грчког језика, упознавање са елементима цивилизације античких народа и увиђање значаја грчке културе као основе општег хуманистичког образовања.

Задаци наставе предмета јесу да кроз обраду адекватних текстова ученици:

- стекну знања и вештине које ће им омогућити да уз употребу речника и других приручника, читају и тумаче текстове на класичном грчком језику;
- упознају класични грчки језички систем и користе га се при усвајању и/или упоређивању других језичких система;
- усвоје основни фонд речи класичног грчког језика који им омогућава да спознају дифузију лексичке грађе у модерним језицима и разумеју њену улогу у творби интернационализама, терминологије и других сегмената савремене лексике;
- спознају општи значај класичног грчког језика као културноисторијског феномена и његов трајни утицај на језике и културе европских народа;
- до краја четвртог разреда савладају класични грчки језик у области **читања** до нивоа Б2, у области **слушања** до нивоа Б1, у области **говорне продукције** до нивоа А2. Степен постигнућа по језичким вештинама може варирати, те се очекује да за поједине вештине, нпр. за област говорне продукције ниво постигнућа буде и за један ниво нижи.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ПРВИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 111 часова годишње)

Опште одлике грчке фонетике и морфологије

- Грчки језик: порекло, распрострањеност, основне карактеристике
- Грчко писмо: алфабет
- Изговор
- Знаци за читање и изговор (спиритуси, знаци наглашавања, знаци интерпункције)
- Систем грчких гласова (вокали, консонанти, дифтонзи)
- Нагласак и правила наглашавања

- Врсте речи
- Категорије именске и глаголске промене (подела деклинација и конјугација)

Члан

- Функција и употреба члана
- Деклинација члана

Именице

Друга или О деклинација

- Именице на -ος
- Именице на -ον
- Контрактне именице О деклинације

Прва или А деклинација

- Feminina на -η
- Feminina на -α
- Masculina на -ας и -ης

Трећа деклинација (консонантска деклинација) - консонантске основе

- основе на лабијал
- основе на гутурал
- основе на дентал
- v основе
- vt основе
- основе на ликвиду
- сигматске основе

Придеви

- Придеви А и О деклинације
- Придеви консонантских основа треће деклинације
- Придеви πολύς, μέγας, πᾶς (делимична обрада)

Заменице

- Присвојне заменице
- Показне заменице (ἐκεῖνος)
- Заменица ἄλλος
- Личне заменице (делимична обрада)

Глаголи

- Појам конјугације (тематска или ω конјугација и атематска или μι конјугација)

- Индикатив презенте актива и медиопасива глагола ω конјугације
- Индикатив презенте актива и медиопасива контрактних глагола (-αω -εω -οω)
- Императив презенте актива и медиопасива глагола ω конјугације
- Императив презенте актива и медиопасива контрактних глагола (-αω -εω -οω)
- Имперфекат актива и медиопасива глагола ω конјугације
- Имперфекат активни и медиопасивни контрактних глагола (-αω -εω -οω)
- Инфинитив презенте актива и медиопасива глагола ω конјугације
- Инфинитив презенте актива и медиопасива контрактних глагола (-αω -εω -οω)
- Индикатив, императив и имперфекат глагола εἰμί
- Индикатив презенте актива глагола οἶδα
- Депонентни глаголи (делимична обрада)

Синтакса

- Основне функције падежа
- Исказне реченице
- Упитне реченице

Текстови

- Адаптирани текстови

ДРУГИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Именице

Трећа деκлинација (консонантска деκлинација) – вокалске основе

- Основе на -υ /-ε
- Основе на -ι/-ε
- Основе на -ωF и -οJ
- Основе на дифтонг

Придеви

- Придеви вокалских основа
- Придеви πολύς, μέγας, πᾶς (делимична обрада)
- Компарација придева (правилна)
- Компарација придева – коренска
- Компарација придева – суплетивна

Заменице

- Личне заменице (делимична обрада)
- Заменица αὐτός

- Повратне заменице
- Реципрочна заменица ἀλλήλων
- Упитне и неодређене заменице

Бројеви

- Главни бројеви
- Редни бројеви

Глаголи

- Конјунктив презента актива и медиопасива глагола ω конјугације
- Оптатив презента актива и медиопасива глагола ω конјугације
- Партицип презента актива и медиопасива глагола ω конјугације
- Конјунктив, оптатив и партицип презента глагола εἰμί
- Депонентни глаголи (делимична обрада)
- Творба презентске основе од глаголске
- Сигматски аорист, активни и медијални (сви начини, партицип и инфинитив)

Синтакса

- Конјунктив и оптатив у независним реченицама
- Конструкција номинатива са инфинитивом
- Конструкција акузатива са инфинитивом
- Генитив апсолутни
- Односне реченице
- Намерне реченице

Текстови

- Адаптирани текстови
- Прилагођени оригинални текстови

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

Глаголи

Облици футурске основе

- Сигматски футур, активни и медијални (сви начини, партицип и инфинитив)
- Контрактни футур, активни и медијални

Облици аорисне основе

- Суплетивни аорист, активни и медијални
- Тематски или апофонски аорист, активни и медијални

- Слаби пасивни аорист

Глаголи атематске или -ми конјугације

- Индикатив презенте актива глагола τίθημι δίδωμι ἵημι ἴσθημι
- Индикатив аориста актива глагола τίθημι δίδωμι ἵημι ἴσθημι
- Индикатив презенте актива глагола εἶμι κάθημαι κεῖμαι φημί
- Облици глагола οἶδα

Синтакса

Синтакса падежа

- Генитив (проширене падежне функције)
- Датив (проширене падежне функције)
- Акузатив (проширене падежне функције)

Зависно-сложене реченице

- Временске реченице
- Последичне реченице

Текстови

- Прилагођени оригинални текстови
- Изворни текстови:
 1. Езопове басне:
 - Орао и корњача (ΑΕΤΟΣ ΚΑΙ ΧΕΛΩΝΗ)
 - Жена и служавке (Η ΓΥΝΗ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΑΙΝΑΙ)
 - Старац и смрт (ΓΕΡΩΝ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ)
 - Лисица и грожђе (ΑΛΩΠΗΞ ΚΑΙ ΒΟΥΤΡΥΣ)
 2. Мимнермо:
 - NANNΩ*, 2.Diehl (*Као лишиће*) и 5. Diehl (*Младост брзо пролази*)
 3. Теогнид:
 - 77–86. Diehl (*Πιστὸς ἀνὴρ*), 159–160. Diehl (*Μήποτε, Κύρν'*) и 335–336. Diehl (*Μηδὲν ἄγαν*)
 4. Софокле:
 - Антигона* (ΑΝΤΙΓΟΝΗ), 782–800 или 883–890

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 96 часова годишње)

Глаголи

- Јаки пасивни аорист
- К- перфекат

- Депоментни глаголи (делимична обрада)

Синтакса

Зависно-сложене реченице

- Поредбене реченице
- Допусне реченице
- Погодбене реченице

Текстови

- Изворни текстови

1. Херодот:

Историја (ΙΣΤΟΡΙΗΣ ΑΠΟΔΕΞΙΣ) II, 2 или II, 35–37 или II, 124 или VIII, 87–88

2. Ксенофонт:

– *Анабаза* (ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ) I 3, 1–10 или I 9, 1–10

– *Успомене на Сократа* (ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ)

I 1, 1–5

3. Платон:

Одбрана Сократова (ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ), 1 или 33

4. Демостен:

– *Против Филипа* (ΚΑΤΑ ΦΙΛΙΠΠΟΥ), I, 10.1–14.3 или III, 9.1–9.3

– *Венац* (ΠΕΡΙ ΣΤΕΦΑΝΟΥ), 202–204 или 285–286

5. Еурипид:

Медеја (ΜΗΔΕΙΑ), 1002–1031 или 1032–1080

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Општа упутства остваривања програма

Савремена настава класичног грчког језика требало би да се одвија у складу са четири начела:

1) Текст треба да буде стожер наставе класичног грчког језика тако да све наставне активности буду усмерене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу класичних грчких текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, језичких или ванјезичких, треба увек да буде мотивисано захтевима текста. Адекватан текст треба претежно да буде прозни, тематски везан за класичну цивилизацију и формално подесан за наставу латинског језика. У настави се користе текстови следећег типа:

1. *адаптирани текст*, реално и језички заснован на изворном материјалу, али написан у сврху наставе и стога као текст неуаутентичан;

2. *прилагођени оригинални текст*, заснован на конкретним изворним текстовима, али модификовано према потребама наставе;

3. *изворно штиво*, тј. аутентични делови списа старих писаца. Током четири године наставе класичног грчког језика тип текста ће се постепено мењати, од текстова који су подесни за увежбавање лексичких и граматичких структура до изворних текстова у завршној години учења.

2) При избору и одређивању редоследа граматичких партија приоритет треба да имају они елементи језичког система без чијег познавања није могуће читати скоро ништа на класичном грчком језику, као и оне лексичке јединице које се најчешће јављају у класичним грчким текстовима.

3) Наставу класичног грчког језика треба конципирати тако да у сваком тренутку отвара неколико тема из разних области граматике, на различитим нивоима обраде, тако да се на једну тему скреће пажња неколико пута од почетка, преко степене надоградње, па све до заршетка исте и наступа нове теме.

4) Настава класичног грчког језика треба да буде концептуално, терминолошки, а донекле и методички усклађена с наставом матерњег и страних језика, а у ванјезичким садржајима треба тежити ка интеракцији с различитим предметима школског плана и програма.

Писмени задаци у првом разреду

- Два контролна задатка у првом тромесечју и један писмени задатак у другом тромесечју првог полугодишта
- Два контролна и два писмена задатка у другом полугодишту

Писмени задаци у другом разреду

- Два контролна и два писмена задатка у првом полугодишту
- Два контролна и два писмена задатка у другом полугодишту

Писмени задаци у трећем разреду

- Два контролна и два писмена задатка у првом полугодишту
- Два контролна и два писмена задатка у другом полугодишту

Писмени задаци у четвртм разреду

- Два контролна и два писмена задатка у првом полугодишту
- Два контролна и два писмена задатка у другом полугодишту

Упутства за конкретно остваривање програма

Почетак учења класичног грчког језика (у даљем тексту: грчки језик) треба да садржи кратак осврт на географске и историјске оквири у којима је настала и развијала се грчка цивилизација како би ученици стекли општу слику о пореклу (истаћи индоевропско порекло овог језика), месту, распрострањености и утицају грчког језика. Неопходно је назначити да је садржај програма овог предмета заснован на проучавању и разумевању класичног грчког језика, тј. атичког дијалекта V и IV века пре нове ере.

Писање и изговор

На самом почетку учења писма потребно је објаснити његово порекло, а затим постепено приступити писању и читању, најпре једноставнијих, а затим и сложенијих речи, с посебним освртом на знаке који се користе при писању и изговору. Акценатске знаке, њихову функцију и употребу (промену акцената у различитим облицима исте речи) уводити постепено и обавезно уз обраду појединих граматичких категорија (најбоље при обради А и О деклинације).

Текстови

У првом разреду са ученицима треба читати само адаптиране текстове. У другом разреду пожељно је поред адаптираних постепено уводити и прилагођене текстове. У трећем разреду, пак, поред прилагођених текстова треба читати и изворне текстове, који су предвиђени за четврти разред.

Списак писаца дат је у садржају програма за трећи и четврти разред, али је код одабраних одломака остављена слобода сваком наставнику да према потребама наставе и интересовању ученика изабере одломке понуђених дела који ће се читати на часовима.

Како је употреба речника саставни део наставе класичног грчког језика, ученике треба, већ у првом разреду, упутити у правилну употребу, тј. читање и објашњавање одредница датих у речницима, и за то одвојити неколико часова. У свим осталим разредима треба проширивати и надограђивати упутства која ученицима могу да помогну да најпре уз помоћ наставника, а касније и самостално користе речнике при читању прилагођених и изворних текстова.

ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК

Циљ и задаци

Циљ наставе *латинског језика* јесте овладавање латинским језиком обрадом одабраних одломака из дела римских писаца и упознавање са елементима римске културе као основе општег хуманистичког образовања.

Задаци наставе предмета јесу да кроз обраду адекватних текстова ученици:

- стекну знања и вештине које ће им омогућити да уз употребу речника и других приручника, читају и тумаче текстове на латинском језику;

– упознају латински језички систем и користе га се при усвајању и/или упоређивању других језичких система;

– усвоје основни фонд речи који им омогућава да спознају дифузију латинске лексике у модерним језицима и разумеју њену улогу у генерисању интернационализама, терминологије и других сегмената савремене лексике;

– спознају општи значај латинитета као културноисторијског феномена и његов трајни утицај на језике и културе европских народа;

– до краја четвртог разреда савладају латински језик са елементима цивилизације у области **читања** до нивоа B1, у области **слушања** до нивоа A2+, у области **говорне продукције** до нивоа A2. Степен постигнућа по језичким вештинама може варирати, те се очекује да за поједине вештине, нпр. за област говорне продукције ниво постигнућа буде и за један ниво нижи.

ГРАМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

ПРВИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 111 часова годишње)

Гласови

- Врсте гласова (дифтонзи, следећи: *ae*, *oe* и *au*)
- Квантитет вокала
- Структура и квантитет слога
- Акцентуација и изговор

Именске речи

- Главни типови именичке промене
- Главни типови придевске промене
- Најфреквентнији изузеци у именичкој и придевској промени
- заменице — личне и лична повратна; упитне (*quis* и *quid*); упитно-односна; одричне (*nemo* и *nihil*); показне (*is*, *hic*, *ille*, *iste*, *ipse*); присвојне
- Компарација придева — правилна, и најфреквентнији придеви с неправилном компарацијом (*bonus*, *malus*, *magnus* и *parvus*)

Глаголи: облици и употреба

- главни типови правилне глаголске промене, у индикативу: времена презентске основе, активно и пасивно; императив презенте; инфинитив презенте, активно и пасивно; перфекат, активно и пасивно
- депонентни глаголи у временима презентске основе
- неправилни глаголи, у индикативу: *esse* + сложенице *adesse*, *abesse*, *prodesse*, *posse*; *velle* и *nolle* у временима презентске основе и у перфекту; глагол *esse* у императиву презенте

Бројеви

- Главни бројеви 1–10, 100, 1000

Непроменљиве речи

- Најфреквентнији предлози
- Најфреквентније партикуле (*nam*, *autem*, *jam*, *jam non*)
- Деривација прилога за начин

Реченица и њени делови

- Предикат: глагол пуног значења, копула *esse*
- Проста реченица: потврдна, одрична, упитна (уведена упитном партикулом, упитним заменицама, упитним прилозима)
- Номинатив субјекта; номинатив у именском делу предиката; акузатив правога објекта; датив неправог објекта
- Номинална синтагма: придевски (конгруентни) атрибут, именички атрибут у генитиву, односна реченица као атрибут, именице у апозитивном односу
- Адвербијал: предлошка конструкција, одредбе кретања и мировања (*ubi?* *Romae*, *quo?* *Romam*), одредба вршиоца радње (у

пасивном обрту), временска одредба у аблативу (*quando?*), инструментална одредба у аблативу

- Синтакса компарације: аблатив поређења уз компаратив, везник *quam*, генитив уз суперлатив
- Реченица с дативом поседника уз *esse*
- Координација помоћу везника *et*, *-que*, *neque*, *aut*, *sed*; *non solum...sed etiam*
- Субординација: адвербијалне клаузе с индикативом
- Пасивни обрт
- Инфинитивна допуна предикату (нпр. уз *scire*, *placere* и сл.)
- Глаголи *oportet*, *necesse est*, *jubere* и њихова конструкција

Текстови

- Адаптирани текстови за увежбавање

ДРУГИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Именске речи

- Именичка промена: преглед најпродуктивнијих типова, систематизација
- Употпуњавање компарације придева: неправилна компарација придева *multus*; суперлатив на *-limus* и суперлатив са предлозима *inter* и *ex*
- Облици и употреба заменица *idem*, *nemo*, *nihil*, *aliqui(s)*, *aliquid*

Глаголи: облици и употреба

- Главни типови правилне глаголске промене, у индикативу: плусквамперфекат и егзактни футур, активно и пасивно; инфинитив перфекта активни и пасивни; инфинитив футура, активни
- Депонентни глаголи: времена перфекатске основе, у индикативу; императив презенте; семидепонентни глаголи
- Партиципи: презенте, перфекта, футура, герундив
- Конјунктив презенте и имперфекта: депонентних глагола; главних типова правилне глаголске промене, активно и пасивно
- Неправилни глаголи: *esse* у индикативу плусквамперфекта и егзактног футура; *ire* и сложенице; *ferre* и сложенице

Непроменљиве речи

- Партикуле: *ne...quidem*, *enim*, *ergo*

Реченица и њени делови

- Упитне реченице: *nonne*, *num*, дисјункција (*-ne...an*, *utrum...an*)
- Предикативни герундив с дативом вршиоца радње;
- Везани партицип (презента, перфекта);
- Апсолутни аблатив (с партиципом презенте, без партиципа);
- Акузатив с инфинитивом уз глаголе *dicendi* и *sentiendi*
- Адвербијали: аблатив квалитета; финални датив; акузатив трајања (*quamdiu?*); аблатив начина; аблатив обзира
- Адвербијалне зависне реченице у индикативу (даља обрада): условне реченице (реал, евентуал), допусне *ca etsi*, поредбене *ca ut*, временске *ca ut*, *ubi*, *postquam*, *antequam*
- Адвербијалне зависне реченице у конјунктиву презенте/имперфекта: намерне, захтевне

Текстови

- Адаптирани текстови и прилагођени текстови римских писаца

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова недељно)

Именске речи

- Заменице: *uter*, *neuter*, *uterque*, *quisquam*, *quidquam*, *ullus*
- Изузеци у придевској промени: *vetus*, *dives*, *pauper*, *particeps*
- Поименичавање придева, у средњем роду

Глаголи: облици и употреба

- Глаголи coepisse, novisse и fieri
- Герунд
- Конјунктив перфекта и плусquamперфекта

Непроменљиве речи

- Партикуле *igitur, quidem, ne...quidem*
- Компарација прилога
- *Causa и gratia* у предлошкој употреби

Бројеви

- Главни: 11-20, десетице, стотине
- Редни: 1-10, 100, 1000

Реченица и њени делови

- Безлични глаголи: *licet, decet, pudet, paenitet*
- Безлични изрази: *fit ut, accidit ut*
- Употпуњавање и систематизација глаголских имена: апсолутни аблатив с партиципом перфекта; партицип футура у предикативној употреби
 - Употпуњавање и систематизација адвербијалних клауза са конјунктивом: *cum historicum*, узрочно *cum*, зависноупитне, иреални погодбени склоп, последично *ut*
 - Независни конјунктив могућности: иреални и делиберативни тип
 - Синтакса падежа (употпуњавање и систематизација): субјектни и објектни генитив, генитив квалитета, акузатив простирања, адвербијал на питање *unde?*

Текстови

- Адаптирани и изворни текстови из области историографије, комедије и поезије
- Обавезни аутори: Цезар, Салустије, Катул, Овидије
- Препоручени аутори: Теренције, Плаут, Хорације

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 96 часова годишње)

Именске речи

- Заменички придеви *alius и alter*
- Именичке заменице: *quidam, quiddam, quisque, quidque*
- Придевске заменице: *quidam quaedam quoddam, quisque quaeque quodque*
- Систематизација компарације придева: описна компарација

Глаголи: облици и употреба

- Глаголи *meminisse и odisse*
- Сложенице неправилних глагола: ревизија уз проширење вокабулара

Непроменљиве речи

- Изражавање произвољности („год“) код прилога и заменица: *-cumque*, удвајање

Реченица и њени делови

- Употпуњавање и систематизација глаголских имена: номинатив с инфинитивом уз глаголе *videri, dici, ferri, tradi*
- Замена герунда герундивом
- Употпуњавање независног конјунктива: конјунктив воље
- Употпуњавање и систематизација адвербијалних клауза: допусне са *quamvis*, реченице уз *verba timendi*, реченице уз *verba impediendi, dum* с апсолутним презентом, *dum* с конјунктивом, узрочно и фактично *quod*; релативна реченица с конјунктивом, намерног значења, адвербијал на питање *qua?*, аблатив узрока

Текстови

- Изворни и адаптирани текстови из области историографије, филозофије, реторике и поезије

- Обавезни аутори: Салустије, Ливије, Цицерон, Вергилије, Сенека, Плиније Млађи
- Препоручени писци: Хорације, Тибул, Петроније, Тацит

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Савремена настава латинског језика одвија се у складу са четири начела:

1) Рад на тексту

Стожерни аспект наставе латинског језика је рад на тексту: све наставне активности треба да буду усмерене, непосредно или посредно, ка читању, разумевању и тумачењу латинских текстова. Усвајање елемената граматике и лексике, као и свих других садржаја, језичких или ванјезичких, треба да буде условљено садржајем текста. На овај начин ученици се оспособљавају за читање и разумевање текста на латинском језику.

2) Функционално одређивање приоритета

При избору и одређивању редоследа граматичких и лексичких садржаја приоритет имају најфреквентнији елементи језичког система неопходни за читање и разумевање на латинском језику. Мање пажњесе посвећује свему што се при читању прима спонтано и разумева без већих објашњења.

3) Граматика у спиралној прогресији

За разлику од приказа граматике, које се заснива на излагању заокружених целина, граматичке стурктуре се у савременој настави презентују тако што у сваком тренутку постоји по неколико отворених тема из разних области граматике: настава се редом фокусира на сваку од њих у више наврата, од зачетка теме, преко постепене надоградње, све до свршетка старе и наступа нове теме. Тај начин дидактичког излагања граматике назива се спиралном прогресијом.

4) Хоризонтално повезивање

Потребно је да настава латинског језика буде концептуално, терминолошки и методски усклађена с наставом матерњег и страних језика. У ванјезичким садржајима такође треба настојати на дискретној, али учесталој интеракцији с различитим предметима школског програма. Крајња сврха хоризонталног повезивања јесте афирмација и унапређивање осведоченог учинка наставе латинског језика као интегратора и амплификатора знања стечених на разним странама.

• Непосредан рад на тексту**Адекватан текст**

Адекватан текст треба претежно да буде прозни, тематски везан за класичну цивилизацију и формално подесан за наставу латинског језика. У настави се користе текстови следећег типа:

- адаптирани текст, који је реално и језички заснован на изворном материјалу, али је написан у сврху наставе и стога је, као текст, неаутентичан;
- прилагођени текст, заснован на конкретним изворним текстовима, али модификован према потребама наставе;
- изворни текст, тј. аутентични изводи из дела античких писаца.

Током четири године наставе латинског језика тип текста ће се постепено мењати, од текстова који су подесни за увежбавање лексичких и граматичких структура до изворних текстова у завршној години учења.

Вођено читање

Рад на тексту захтева планирање и припрему, пре свега зато да би се одредио адекватан темпо, који, с једне стране омогућава усвајање језичких структура инхерентних тексту, а с друге стране, не умањује интерес за садржину и општи смисао текста.

Обрада текста најчешће треба да почне наставниковим гласним, разговетним и умерено сугестивним читањем целог текста који се обрађује. Потом се текст тумачи и разјашњава како би се на крају могао превести. Рад се одвија у комуникацији између наставника и ученика, и то на следећи начин:

- наставник пред ученицима сâм преводи/разјашњава текста;
 - ученик преводи/разјашњава текст уз помоћ наставника, који антиципира тешкоће на појединим местима и даје одговарајуће упутства или решења;
 - наставник преводи/разјашњава део текста подстичући ученике да активно учествују;
 - ученик самостално преводи/разјашњава одређени део текста.
- Метода вођеног читања подразумева учестало смењивање свих тих начина рада у току анализе текст. Наставник треба да предвиди како ће разговор тећи на појединим местима и ускладу са тим да изабере одговарајући начин рада.

• Граматичка објашњења

Једна од особених црта наставе латинског језика јесте релативно велик удео и значај наставе граматике. Она се, међутим, не сме постављати као циљ, већ се мора, и као целина и у појединостама, сматрати средством које олакшава разумевање латинских текстова.

Елементарна објашњења о латинском писму, изговору и акцентовању треба дати током првих неколико недеља наставе, постепено и уз читање. Утолико је важније при раду на тексту успоставити навику гласног и јасног читања уз инсистирање на правилном изговору и акцентовању.

При постепеном усвајању граматичких структура неопходно је, сходно начелу функционалних приоритета, да предност имају продуктивне и учестале парадигме, односно – већински типови правилне промене и најфреквентнији изузеци. Уз учење облика треба увек концизно објаснити њихову намену и показати их у типичној употреби. Преводне еквиваленте треба користити уз објашњења, не уместо њих. Наставник треба да води рачуна о томе да је, упркос системској сличности латинске и српске морфологије, еквиваленција облика непотпуна и непоуздана: зато граматичке облике треба примарно представљати у контексту „чему служи”, а не „како се преводи”.

• Вежбања

Граматичка и/или лексичка вежбања могу се јављати у различитим облицима карактеристичним за савремену методiku наставе страних језика. Ово укључује и тип вежбања која се односе на целовито или делимично формулисање једноставнијих исказа на латинском језику, као и граматичке вежбе трансформације и сл. Оваква вежбања доприносе усавршавању вештине читања као темељном циљу наставе латинског језика.

• Усвајање лексике и коришћење речника

Дифузија лексичког материјала у настави латинског језика треба да буде контролисана: то јест, нове речи се уводе постепено и равномерно, уз елементарну покривеност главних појмовних сфера.

У пракси није могуће обрађивати само најчешће употребљаване речи, тако да наставник треба да сугерише која лексика се усваја на рецептивном, односно продуктивном нивоу.

Коришћење речника део је наставе. У прве две године учења латинског језика, препорука је да ученици користе речнике који су саставни део уџбеника, а тек од краја друге године речнике латинског језика.

• Посебна упутства по разредима

Први разред

Изговор којим ће се служити наставник треба сам да одабере, и потом да га доследно спроводи. За објашњавање акцентовања

није неопходно уводити називе слогова (ултима,...), већ се могу увести неки једноставни термини (нпр. претпоследњи слог и сл.). Ради лакшег и бржег усвајања правилног акцентовања, пожељно је да наставник први прочита реч/синтагму/реченицу/текст.

Изузетке у именичкој и придевској промени треба обрађивати засебно, када се нађу у штиву. Међу најфреквентнијим именичким изузецима наћи ће се нпр. *domus* и *vis*, а међу придевским: *solus*, *totus*, *nullus*, *unus*.

При обради личних заменица упутно је прескочити генитив, док се на некој од виших година не укаже синтактичка потреба за тим падежом. Показне заменице треба разјаснити и у придевској и у именичкој употреби. Одричне заменице треба најпре обрадити у номинативу и акузативу, а тек у наредном разреду увести преостале падеже.

При учењу конјугација пожељно је инсистирати на правилном наглашавању инфинитива, и користити акценат као једно од средстава за разликовање 2. и 3. конјугације. За навођење и памћење глагола испрва су довољни први и други основни облик; уз обраду перфекта треба прећи на навођење и памћење сва четири облика.

Пасивни обрт треба најпре обрадити без вршиоца радње, јер је то његова главна употреба (*Libri leguntur*).

Уз императив треба обрадити и забрану помоћу облика *noli* и *nolite* (о којима је довољно рећи да значе *немој* и *немојте*).

За бројеве 1–3 треба показати падешку промену, а за хиљаде то није обавезно. Приликом обраде бројева треба написати и њихове римске ознаке, а онда навести и знаке за 50 и 500, без увођења латинских речи.

О адвербијалним клаузама речи ће бити у каснијим разредима; за сада их треба уводити, у штиву, само преко значења субординатора, нпр.: *quia* значи *јер*, *dum* значи *док*, *cum* значи *кад*, *quamquam* значи *иако* итд.

За потребе исказивања истовремене радње у акузативу с инфинитивом иза глагола *iubere* и *oportet*, у првом разреду обрађује се само инфинитив презенте активни и пасивни. Уз наведене глаголе могу се увести још *vetare* и *sinere*.

Писмени задаци у првом разреду

- Три писмена задатка: један писмени задатак у првом полугодишту и два у другом

- Четири контролна задатка: по два у сваком полугодишту

Други разред

Везани и апсолутни партицип презенте треба раздвојити знатнијом временском дистанцом. Приликом обраде везаног партиципа презенте није упутно давати неки преводилачки модел попут „онај који.....”, јер он може погрешно илустровати употребу партиципа.

Конјунктив и зависне клаузе с конјунктивом могу се оставити за завршни део године, да би се на њих надовезало градиво трећег разреда.

Именичке заменице *neto* и *nihil*, уведене у првом разреду, овде треба да добију комплетну деκлинацију. Именичке заменице *aliquis* и *aliquid* треба пажљиво разликовати од придевске заменице *aliqui(s) aliqua aliquod*.

Преглед најпродуктивнијих типова именичке промене треба да обухвати најважније врсте именица изведених од глагола (нпр. тип *liberatio*) и од придева (нпр. тип *magnitudo* или *dignitas*).

Код партиципа узети у обзир и депонентне глаголе.

При обради партиципа футура није неопходно говорити о „активној перифрастичној конјугацији”: упутније је користити неки прозиран термин, нпр. „футурски израз”; добро би послужила и паралела с енглеским изразом „going to”. Партицип футура може се називати и „партиципом хтења” (*participium voluntatis*).

При обради герундива није неопходно говорити о „пасивној перифрастичној конјугацији”: довољно је показати како герундив стоји у служби именског дела предиката. Сам герундив може се називати и „партиципом морања” (*participium necessitatis*). Обрада герундива је прилика за систематизацију депонентних израза (познато *oportet*, *necesse est*).

Времена инфинитива везати за њихову употребу у склопу акузатива с инфинитивом. Пасивни инфинитив футура није обавезно обрадити.

Неправилне глаголе обрадити у свим познатим временима и начинима. Међу сложеницама неправилних глагола испрва је довољно обрадити најфреквентније: *adire, abire, redire, exire, perire; conferre, afferre, auferre, referre*.

Уместо традиционалног „реалног типа” треба разликовати протазу која садржи реалну али непознату чињеницу (реал: *si vivit; si domum rediit*) од протазе која садржи још нереализовану радњу с неизвесним исходом (евентуал: *si poeta eris; si vicerimus*).

Писмени задаци у другом разреду

- Четири писмена задатка: по два у сваком полугодишту
- Четири контролна задатка: по два у сваком полугодишту

Трећи разред

Зависне клаузе упутно је обрађивати по редоследу у којем стоје у садржају програма. *Cum historicum* с конјунктивом плусквамперфекта треба да сачека да се обраде зависно-упитне реченице (в. ниже). Безличне изразе: *fit ut, accidit ut* упутно је обрадити тек иза последичних клауза. Независни конјунктив могућности реалног типа треба обрадити пре погодбеног склопа.

Конјунктив перфекта и плусквамперфекта треба увести кроз зависно-упитне реченице, и извршити систематизацију слагања времена.

За разлику од реала и евентуала у условној реченици, код иреала говоримо о погодбеном склопу јер ту поред конјунктива у протази треба објаснити и независни конјунктив у аподози.

Герунд + *ad* и *causa* и *gratia* у предлошкој употреби, искористити као повод за систематизацију финалних изрза.

Писмени задаци у трећем разреду

- Четири писмена задатка: по два у сваком полугодишту
- Четири контролна задатка: по два у сваком полугодишту

Четврти разред

Обради заменице треба приступати уз значајније временске размаке.

При обради независног конјунктива не треба инсистирати на именовању подврста, већ на његовој употребној вредности: искористити га за систематизацију јусивних изрза (познато: императив презента и забрана помоћу облика *noli* и *nolite*).

Уз релативне реченице наново извршити систематизацију финалног изрза.

Конјунктив иза узрочног *quod* може остати необрађен.

Код реченица уз *verba timendi* не треба инсистирати на везници *ut*, већ на његовој чешћој алтернативи *ne non*.

Замена герунда герундивом не мора се засебно обрађивати, већ је довољно приликом обраде штива навести ђаке на разумевање датог обрга.

Писмени задаци у четвртм разреду

- Четири писмена задатка: по два у сваком полугодишту
- Четири контролна задатка: по два у сваком полугодишту

ОСНОВИ КЛАСИЧНИХ НАУКА

Циљ и задаци

Циљ предмета *основи класичних наука* јесте да ученици током школовања на смеру класичних језика, осим филолошких, стекну и шира знања о историји и култури класичних цивилизација Грка и Римљана, као и свест о прворазредном значају те цивилизације за формирање познијих европских култура укључујући и српску. Предмет *основи класичних наука* ученицима треба да пружи шири концепцијски оквир као допуну и надградњу за предмете у којима изучавају класичне језике, а у којима је доминантна лингвистичка тематика. Својим разноликим и интердисциплинарним садржајима овај предмет треба да омогући бољу контекстуализацију изучавања класичних језика и да на тај начин употпуни и продуби хуманистичко образовање ученика.

Задаци наставе предмета *основи класичних наука* су да ученици стекну:

– увид у садржај, смисао и значај различитих дисциплина под окриљем класичних наука као најподеснијег оквира за изучавање класичне цивилизације;

– основна знања о митологији и религији старих Грка и Римљана чији су многобројни елементи уграђени у темеље савремене европске цивилизације;

– основна знања о државном и друштвеном устројству античких грчких и римских заједница чије тековине чине неодвојив део друштвеног и политичког идентитета савременог човека;

– најважнија знања о класичној грчкој и римској култури и уметности, од књижевности до ликовних уметности и архитектуре, која су неопходна за разумевање каснијег развоја европске културе и уметности све до савременог доба.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА

ПРВИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 37 часова годишње)

Увод у предмет основи класичних наука

• Садржај, смисао и значај предмета основи класичних наука у односу на класичну филологију и друге сродне хуманистичке дисциплине, са нагласком на интердисциплинарним везама са другим предметима (појам класичног као једне од кључних парадигми у развоју европске културе и уметности)

• Посебан положај хеленске и римске културе и цивилизације у европској историји и културној баштини

• Фундаментални значај класичног грчког и латинског језика за развој српског и других европских језика

Религија и митологија као основни вид хеленског доживљаја света

• Опште одлике претхришћанске хеленске религије: политеизам, синкретизам, антропоморфизам; децентрализованост и непостојање јединствене догме

• Основни облици испољавања религиозности у античким хеленским заједницама: храмови и жртвеници, светилишта и пророчишта, обреди, култови и панхеленске игре; митотворство и други видови уметничког изражавања

• Основне одлике хеленског мита и његов однос према религији: семантичка поливалентност мита и проблем развоја различитих верзија; однос мита према другим облицима традиционалне приче; кодификација мита и развој књижевности; питање постојања светих списа у хеленској религији

• Стварање света у хеленском миту: појмови хаоса и космоса; космичке силе као првобитни богови

• Генеалогичка богова – три генерације божанстава: Уран и Геја, Крон и Реја, Зевс и Хера; Титаномахија

• Олимписки пантеон и друга важнија божанства

Најважнији хеленски митски циклуси

• Тројански циклус: догађаји који су довели до Тројанског рата; рат и његове последице

• Тебански циклус: Кадмо и основање Тебе; Дионис; Едип и његово потомство

• Мит о Аргонаутима: златно руно; путовање у Колхиду; Јасон и Медеја

Митови о најважнијим херојима

• Херакле: Додекатлос; избор најважнијих подвига; силазак у Доњи свет; апотеоза

• Персеј: основни мит о убијању Медузе и спасавању Андромеде

• Тезеј: мит о рођењу и одласку у Атину; убиство Минотаура, Аријадна; силазак у Доњи свет

• Орфеј: основни мит; Еуридика и антички мотив егземпларне љубави; историјско-симболички значај Орфејевог силаска у Доњи свет

ДРУГИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годиншње)

Хеленски култови, мистерије, панхеленске игре

- Главна светилишта и пророчишта: Делфи, Олимпија, атински Акропол
- Мистеријски култови: елеусинске, дионисијске и орфичке мистерије
- Панхеленске игре: Олимпијске, Немејске, Истамске, Питијске

Хеленске државне институције, друштво и свакодневни живот

- Полис као основни облик хеленског друштвеног идентитета: политичка аутономија и расцепканост – темељне одлике државног уређења; колонизација као главни вид хеленског ширења Средоземљем
- Атина Перикловог доба као парадигма хеленске демократије и језгро класичне хеленске културе; сталежи и основне државне институције; особености атинске демократије (литургије; остракизам; тежња ка империјализму); Атина и Спарта као политички антиподи
- Свакодневни живот: куће, одевање, исхрана; значај агоре; брак и породица: положај жена и деце; улога робова; школовање, појам *σχολή*; обреди: венчање, сахрана, рођење детета; забава: симпозијум, игре, забављачи.

Римска религија и митологија

- Утицај Грка и Етрураца на римску религију и митологију; главнији обреди и храмови; гатање и прорицање
- Римски пантеон: сличности и разлике у односу на грчки пантеон (тријаде божанстава)
- Страна божанства и однос Римљана према новим религијама и култовима (синкретизам); појава хришћанства у Риму

Римске државне институције, војска и свакодневни живот у Риму

- Митски корени Римске државе: од Енеје до седам римских краљева
- Три етапе развоја Римске државе: краљевство, република и царство (најважније државне институције републиканског доба); ширење Рима, провинције; Средоземље као *mare nostrum*; мрежа копнених путева као крвоток државе
- Друштвени односи у Риму републиканског доба: сталежи и њихови политички представници; однос патрон-клијент као једна од основа друштвене динамике
- Римска војска као кључни чинилац политичких односа: територијална и формацијска организација војске; римска војна доктрина
- Свакодневни живот: становање (виле, инсуле), одевање, исхрана; значај форума; терме; породица: *pater familias*, положај жена и деце; улога робова; школовање; забава: гозбе, игре, амфитеатар; смрт и сахрањивање

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 36 часова годишње)

Уметност и градитељство старе Грчке

- Главни правци развоја хеленске уметности: књижевност, музика, позориште, ликовне уметности, архитектура
- Ликовне уметности: вајарство; вазно сликарство; зидно сликарство (Кносос); мозаик; главнији вајари и сликари и њихова најважнија дела (Фидија, Праксител, Апел); проблем боје и „беле” грчке статуе
- Архитектура: основни типови хеленских јавних грађевина и одлике јавног простора (врсте храмова и њихови главни елементи, толос, стоа, агора); главнији архитекти и њихова дела (Иктин, Каликрат); седам светских чуда

Развој хеленске и римске писмености

- Идеограмско писмо (линеар А), силабичко писмо (линеар Б) и проблеми њиховог дешифровања; период хеленске „неписмености”

- Развој алфабета код Грка: различите азбуке (источне и западне варијанте, веза са латиницом); рукописна традиција и процес језичке и правописне нормативизације (иновације александријских филолога)

- Порекло и развој латинског писма (уобличавање језичких и правописних норми)

- Нормативизација књижевног језика (појмови *Latinitas*, *sermo urbanus*, *sermo vulgaris*, *sermo cotidianus*); непостојање латинске дијалекатске књижевности

Хеленска књижевност

- Основне одлике хеленске књижевности и њен значај за европску књижевност; развој књижевних врста (везе са усменом књижевношћу и митом; однос између поезије и прозе)

- Рано епско песништво: Хомер и хомерско питање, *Илијада* и *Одисеја*, ширење и културолошки значај Хомерових спева; Хесиод, *Теогонија*, *Послови и дани*; Хомерске химне боговима

- Преткласично лирско песништво (развој родова и врста; извођење поезије и значај музичке пратње); елегија, јамбографија и мелика и њихови најзначајнији представници (Мимнермо, Солон, Архилох, Хипонакт, Сапфа); хорска лирика (Пиндар; дитирамб као претеча трагедије и сатирске игре)

- Развој драме: трагедија, сатирска игра, комедија (везе са Дионисијама и хорском лириком); најважнији представници трагедије (Есхил, Софокле и Еурипид); стара и нова комедија (Аристофан и Менандар); хеленско позориште (порекло и основни елементи; сакрални и политички карактер; глумци, маске, одећа; хор и хорегија; такмичења)

- Историографија (логографија и рационализација мита); Херодот, Тукидид, Ксенофонт; историјски извори и критичко мишљење (употреба, читање и тумачење извора)

- Филозофија: филозофски спевови као прва етапа књижевног развоја; прелазак на прозу у V веку; Платон, Аристотел; моралистичка књижевност (басна, Езоп)

- Беседништво: развој, одлике и подела; политички значај беседништва класичног доба (Демостен) и његова деполитизација после губитка независности хеленских полиса

- Књижевност хеленистичке и римске епохе у најосновнијим цртама (развој или деградација; нестајање дијалекатске књижевности; рађање елитистичке „учене” литературе; губитак политичког значаја писане речи); најзначајнији представници (Аполоније Рођанин, Лукијан, Плутарх); појава хришћанске књижевности (Септуагинта, Нови Завет)

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 32 часа годишње)

Уметност и градитељство старог Рима

- Главни правци развоја римске уметности: књижевност, позориште, ликовне уметности, архитектура; питање оригиналности римске уметности (епигонство спрам иновација; утицај Грка и Етрураца)

- Ликовне уметности: вајарство (релјефи, римске копије хеленских уметничких дела), зидно сликарство (Помпеји); портрети на дрвету (Фајум); мозаик

- Архитектура и урбанизам: одлике јавног простора (форум, улице, путеви); типови јавних грађевина (храмови, жртвеници, славолуци, амфитеатри, терме); развој инфраструктуре (водовод, канализација, вијадукти, аквадукти)

Римска књижевност

- Утицај хеленске књижевности на римску: питање епигонства и иновација

- Периодизација римске књижевности: од *Закона дванаест таблица* до Јустинијановог *Корпуса*

- Најважнији писци и дела преткласичног периода: историјски еп и драма (Невије, Еније, Плаут, Теренције)

- Значајнији писци и дела класичног периода: поезија (Лукреције, Катул, Тибул, Проперције, Хорације, Овидије, Вергилије);

беседништво, епистографија и филозофска књижевност (Цицерон, Сенека, Плиније Млађи); историографија (Цезар, Салустије, Ливије, Тацит, Светоније); епиграм и сатира (Марцијал, Јувенал, Петроније)

- Преводилаштво у старом Риму (Ливије Андроник, Цицерон, Катул)
- Зачеци хришћанске латинске књижевности (Вулгата)

Књига у антици

- Материјали за писање (таблице, папирус, пергамент), писања (стилус, каламус); облик и производња књиге (свитак и кодекс; палимпсест; кописи; илуминације); коментари и схолије
- Књижевство и библиотеке (приватне и јавне; александријска и пергамска)
- Модерна издања античких текстова (проблем рукописне предаје, историја и критика текста, критички апарат)

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Значај класичне цивилизације и композитни карактер класичних наука

Од кључне је важности од самог почетка код ученика развијати свест о органској повезаности класичне цивилизације и њених тековина са савременом епохом и начинима на које данашњи човек доживљава свој друштвени, културни и духовни идентитет. Једино на такав начин хуманистичко образовање неће за ученике бити нешто апстрактно и артифицијелно. Почев од лингвистичких веза и сродности (заједничко индоевропско порекло, обиље грецизама и латинизама у савременим језицима), преко друштвено-политичких форми наслеђених из класичне антике (демократија, кодификација закона, урбана инфраструктура и сл.), па до уметности и других видова испољавања духа (књижевни жанрови, позориште, архитектонски стилови) – неопходно је код ученика развијати разумевање о томе да упознавањем класичне античке баштине у знатној мери упознавају сами себе. Затим им треба приближити појам класичних наука као мултидисциплинарног поља где се различитим аспектима класичне цивилизације прилази из различитих углова. За ученике је важно да схвате шири контекст у коме изучавају класичне језике, а тај контекст, осим филологије, одређују дисциплине попут археологије, студија религије и митологије, историје уметности, историје текста и разних других историјских дисциплина које се не свде на конвенционалну политичку историју.

Корелација са другим наставним предметима

Циљ и задаци предмета основи класичних наука најбоље се остварују кроз корелацију са другим предметима, пре свега са главним предметима смера класичних језика (Класични грчки и Латински језик, Основи превођења), али и са другим предметима чији програм једним делом обухвата класичну цивилизацију (Историја, Ликовна култура, Књижевност, Филозофија). У оној мери у којој је могуће, ту корелацију треба спроводити и хронолошки (нпр. са предметима Историја и Ликовна култура у првом разреду), али кумулативни карактер знања о класичној цивилизацији омогућава и стварање ширих веза које не зависе само од хронолошког преклапања програма наставних предмета.

Религија и митологија Грка и Римљана

У обради митологије старих Грка најважније је истаћи њен ванвременски карактер, чије ницу да је њен симболички значај далеко надрастао њене просторно-временске оквира и постао саставни део европске културне самосвести (примери из језика: Ахилова пета, Танталове муке и сл.). Треба нагласити статус мита као свете приче и својеврсне „протоисторије”, те као језгра око којег су се формирали хеленска религија и хеленска, али у доброј мери и римска и европска књижевност (корелације са школском лектиром). С посебном пажњом се осврнути на главне историјске изворе наших сазнања о миту (Хомер, Хесиод, хомерске химне боговима).

Важно је истаћи динамички, развојни ток грчког мита (смена три генерације богова, наслеђивање божанских „надлежности”), као и значај који он поклања интеракцији света богова са светом људи (са посебним освртом на свет хероја или полубогова као издвојену категорију). У обради појединачних митова треба се ограничити на најприхваћеније верзије митских приповести и најосновније црте богова и полубогова те појединости обрађених епизода. Упутно је ученике поштедети обиља детаља попут бројних епитета богова, мноштва приповедних дигресија, паралелних верзија у митовима и сл. Те ограничити се на оно што наставник процени као оптимум кључних информација за тему коју обрађује.

У обради хеленске религије нагласити њен политенстички, антропоморфни и децентрализовани карактер, као и основне црте њеног историјског испољавања (жртвоприношења, храмови, религијске светковине и игре, прорицање и пророчишта, мистеријски култови).

С обзиром на њен делимично епигонски карактер и сразмерно мањи значај за развој главних токова европске културе, римској митологији и религији се може посветити знатно мање времена него хеленској. Ту је као најважније потребно истаћи етрурске и хеленске, али и касније оријенталне утицаје, који су у крајњој инстанци крунисани појавом и доминацијом хришћанства. Као пример синкретизма и епигонства нагласити постепено поистовећивање старих римских божанстава са грчким.

Хеленске и римске државне институције, друштво и свакодневни живот

У обради набројаних тема нарочито је важно истаћи експанзионистички карактер старих Грка и Римљана (колонизација код првих, војна освајања код других), њихово робовласничко сталешко устројство, као и суштинску супротност хеленских и римских политичких тежњи: оних првих ка самосталности (полис као кључни појам хеленског друштва), ових других ка политичком и културном империјализму.

Посебну пажњу посветити свакодневном животу старих Грка и Римљана те положају жена и деце у склопу античких схватања о породици, односима између полова и грађанским правима. Од суштинске је важности ученицима предочити значај агоре и форума као језгара друштвеног и свакодневног живота.

Хеленска и римска књижевност

Иако се ове теме наставног програма у највећој мери приближавају конвенционалној историји књижевности, потребно их је растеретити од превеликог броја података и усредсредити се на главне развојне токове и везе између различитих књижевних појава и епоха. Тако је нпр. од учења напамет наслова и садржаја свих Еурипидових сачуваних трагедија много важније сместити Еурипидово дело у контекст развоја хеленске драме, нарочито у компаративни оквир заједно с Есхилом и Софоклом. Уместо да уче наслове великог броја Цицеронових говора, ученицима је важније да увиде политички значај беседништва републиканске епохе у односу на царску, и сл. На наставнику је да одреди оптималну меру података које ће ученици усвојити.

Развој хеленске и римске писмености

Ова наставна тема представља увод у историју хеленске, а затим и римске књижевности, али није ништа мање значајна ни сама по себи те ју је потребно повезати и са свакодневним животом Грка и Римљана, као и са темом *Књига у антици*. Ученицима је важно указати на постепени развој писмености, као и на органску повезаност различитих варијаната алфавета са латинским писмом. Треба нагласити јасно раздвајање књижевног од говорног језика како код Грка тако и код Римљана, као и развој различитих језичких регистара, условљених било жанровски и стилски (у књижевности) или социјално (у стварном животу). У оквиру ове теме нарочиту пажњу треба посветити делатности александријских учењака, који су својим иновацијама засновали класичну филологију као дисциплину. Информације о томе, међутим, треба свести на разумну

меру и избећи набрајање бројних техничких појединости у вези са радом александријских филолога (попут подробних објашњења о унцијалном и курзивном писању, о развоју интерпункције и сл.).

Нагласак на огромним разликама у античким технологијама писања и производње књига у односу на данашње време требало би код ученика да подстакне боље разумевање историје књиге, читања и књижаства. Ту је свакако важно истаћи индиректан процес писања књига (уз помоћ писара) те мукотрпан процес њихове производње и умножавања (преписивачи). Посебну пажњу заслужује развој библиотека, прво приватних, а затим и јавних, при чему је у приказивању конкретних историјских примера довољно свести се на два главна – Александријску и Пергамску библиотеку.

Најзад, од велике је важности за корелацију са наставним предметима класичних језика и са Основима превођења упознати ученике са основном проблематиком рукописне предаје античких књижевних дела, као и са начинима на које савремена историја и критика текста излазе на крај с тим проблемима (развој критичког апарата). Сувишно је, међутим, ученике подробније упућивати у техничке појединости и начине на које се критички апарат прави и користи; довољно је да схвате његову основну намену и значај за наше боље разумевање садржаја античких списа.

Уметност и градитељство старе Грчке и Рима

Ове наставне теме у најкраћем обрађују остале видове уметничког изражавања поред књижевности, у првом реду визуелне уметности. Пошто се део тог градива већ обрађује у оквиру наставе ликовне културе, потребно је остварити ближу корелацију с тим предметом и допунити знање ученика тамо где је то потребно, а у складу са наведеним наставним јединицама.

У корелацији са изучавањем хеленске религије и књижевности (Дионисијске мистерије, развој драме), као и са предметом Књижевност у првом разреду, потребно је посветити посебну пажњу феномену античког позоришта и његовог социјалног и религијског значаја.

Најзад, посебну пажњу ваља посветити римским инфраструктурним иновацијама (аквадукти, терме, хипокауст и сл.), у чему се може остварити корелација са темом друштвене организације и свакодневног живота у Риму.

САДРЖАЈ И НАЧИН ПОЛАГАЊА МАТУРСКОГ ИСПИТА У ФИЛОЛОШКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Матурским испитом утврђује се зрелост и оспособљеност ученика за даље школовање. Матурски испит полагају ученици који су успешно завршили четврти разред филолошке гимназије. Испит се састоји од матурског рада, усменог и писменог испита.

САДРЖАЈИ МАТУРСКОГ ИСПИТА

На смеру *живи (страни) језици* испит се састоји од:

- писменог испита из српске и опште књижевности или писменог испита из српског језика (по избору ученика),
- писменог и усменог испита из првог живог (страног) језика,
- израде и одбране матурског рада.

На смеру *класични језици* испит се састоји од:

- писменог испита из српске и опште књижевности или писменог испита из српског језика (по избору ученика),
- писменог и усменог испита из латинског језика или писменог и усменог испита из класичног грчког језика (по избору ученика),
- израде и одбране матурског рада.

Сви предмети полагају се према наставном програму који је ученик савладао током четворогодишњег образовања у филолошкој гимназији.

1. Писмени испит из српске и опште књижевности или из српског језика

Писмени испит се састоји из писменог задатка на једну од пет предложених тема. Теме су из области које утврђује испитни

одбор на предлог стручног већа. Обавештење о усвојеним тематским областима из којих ће ученици бирати једну од пет предложених тема објављује се на огласној табли школе на почетку другог полугодишта.

При оцењивању писменог задатка, испитна комисија има у виду познавање грађе, ширину обраде теме, избор и интерпретацију грађе, композицију, стил и језик.

2. Писмени испит из А) првог страног језика (смер живи језици) односно из Б) латинског или класичног грчког језика (за смер класични језици)

А. Матурски испит из првог страног језика састоји се из писменог и усменог дела. Њиме се утврђује испуњеност образовних стандарда и оствареност предвиђених исхода који су прописани наставним програмом. Матурски задаци се морају ускладити са оперативним задацима, језичким садржајима и предвиђеном тематиком и језичким нивоима према Заједничком европском оквиру за живе језике.

Матурским испитом проверавају се постигнућа ученика из вештина и то:

– слушања (ученици слушају са аудио записа одређени текст прилагођен програмским захтевима на основу чега се адекватном врстом задатака проверава степен разумевања)

– читања (ученици читају одређени аутентични текст прилагођен програмским захтевима на основу чега се адекватном врстом задатака проверава степен разумевања – глобално, селективно или детаљно разумевање);

– писања (ученици пишу одређену врсту функционалног текста – формално писмо, писмо читалаца, критички осврт на неку друштвену и културну појаву или догађај и др. – на основу задатог текста, визуелног подстицаја и сл. као подстицаја за тему и на основу 4-5 захтева и/или упутстава који га усмеравају да пише текст дужине до 200 речи);

– медијације (ученици преводе краћи текст са страног језика различите садржине у складу са језичким нивоом дужине до 200 речи).

Критеријуми за оцењивање писменог испита из првог страног језика

Комисија на матурском испиту из првог страног језика оцењује постигнућа ученика из продуктивних вештина (говор и писање) на основу унапред припремљених критеријума које, заједнички за све језике, припрема стручно веће наставника страних језика. Они су јединствени за све језике, доступни и транспарентан за све заинтересоване у наставном процесу (ученици, наставници, родитељи, стручне службе). На основу постављених захтева припремају се категорије које се оцењују (оствареност постављеног задатка, кохерентност и кохезија текста који се пише, разноврсност у језичком изражавању, богатство и примереност речника, језичке структуре и граматичка исправност, правопис и ортографија и др.), као и скала за бодовање. Овакви критеријуми обезбеђују коректно, стручно, валидно и објективно оцењивање продуктивних вештина.

Б. Текстови за смер *класични језици* садрже:

– превод непознатог текста из обрађиваних области на српски језик 20–30 редова,

– превод непознатог прозног текста на српски језик 25–30 редова,

– превод непознатог поетског текста на српски језик до 25 стихова.

Писменим испитом проверава се степен усвојености предвиђених морфосинтаксичких структура, познавање језика (класичних) са којих се преводи, односно на које се преводи, способност налажења одговарајућих речи и израза у српском језику и оспособљености за коришћење речника.

Текстове и задатке за писмени испит утврђује испитни одбор на предлог стручног већа, а ученици их добијају непосредно пред почетак писменог испита.

3. Усмени испит из А) првог страног језика (за смер живи језици) односно из Б) латинског или старогрчког језика (за смер класични језици)

А. На усменом испиту проверава се вештина говора, тј. монолошког излагања и интеракције са саговорником. Ученици у излагању и интеракцији са саговорником, подстакнути неким текстом, визуелним подстицајем или задатом темом, износе своја искуства, образлажу своје мишљење, износећи, аргументујући и бранећи свој став, прихватају или критикују мишљење или став саговорника и резимирају резултате разговора.

Критеријуми за оцењивање усменог испита из првог страног језика

Комисија на матурском испиту из првог страног језика оцењује постигнућа ученика из продуктивних вештина (говор и писање) на основу унапред припремљених критеријума које, заједнички за све језике, припрема стручно веће наставника страних језика. Они су јединствени за све језике, доступни и транспарентни за све заинтересоване у наставном процесу (ученици, наставници, родитељи, стручним службама). На основу постављених захтева припремају се категорије које се оцењују (оствареност постављеног задатка, кохерентност и кохезија текста током усменог излагања, разноврсност у излагању, умешност вођења разговора, богатство и примереност речника, језичке структуре и граматичка исправност, изговор и др.), као и скала за бодовање. Овакви критеријуми обезбеђују коректно, стручно, валидно и објективно оцењивање продуктивних вештина.

Б. На усменом испиту врши се граматичка анализа на одабраним текстовима и води краћа конверзација.

Текст се чита, служи за проверу непосредног разумевања прочитаног и као подстицај за разговор. Он треба да буде примерен језичком знању ученика, да је занимљив и да ученика мотивише на размишљање и разговор. Текст треба да има 25-30 редова и да чини заокружену целину.

Усменим испитом проверава се говорна компетенција ученика и његова оспособљеност да самостално излаже и учествује у разговору о прочитаном тексту, садржају са којима се упознао у току школовања, као и о темама које су везане за свакодневни живот и интересовање ученика.

4. Матурски рад са усменом одбраном рада

Матурски рад са одбраном је део матурског испита у којем ученици самостално обрађују изабрану тему са списка одобрених тема у оквиру једног од следећих предмета:

– други страни живи језик, класични језик, увод у општу лингвистику, реторика, филозофија, социологија, психологија, историја, ликовна култура, музичка култура и математика.

Теме за матурски рад утврђује наставничко веће школе на предлог стручних већа. Списак утврђених тема објављује се на огласној табли или доставља ученицима на увид на други погодан начин почетком другог полугодишта за текућу школску годину.

Сврха матурског рада је да ученик самостално одабере тему, прикупи материјал из различитих извора информација, обради их и напише рад, примењујући различите методе анализе, синтезе, примене критичког мишљења и изношење личног става. Ученик ради матурски рад у току другог полугодишта четвртог разреда уз помоћ наставника-ментора.

У току израде матурског рада обавезно је организовање најмање четири консултације на којима је ментор дужан да прати рад сваког ученика и пружи му потребну помоћ упућивањем на потребну литературу и избором начина и структуре израде рада.

На одбрани матурског рада ученик усмено или у облику презентације (Power Point) излаже концепцију свога рада и рефлексије, наводи литературу и друге изворе са знања које је користио, образлаже посебне истраживачке и интерактивне методе и поступке којима се користио при изради матурског рада и разлоге таквог избора. Примењујући технике презентације ученик комисији представља матурски рад издвајајући кључне делове рада,

резимирајући садржај рада, истичући лични став и критичко мишљење, компаративну анализу са другим примерима, као и предлоге за решење проблема (уколико је рад тако постављен).

После одбране матурског рада испитна комисија утврђује оцену која се изводи на основу оцене матурског рада и његове одбране.

ОРГАНИЗАЦИЈА И НАЧИН ПОЛАГАЊА МАТУРСКОГ ИСПИТА

Матурски испит полаже се у два редовна испитна рока: јунском и августовском. После августовског рока ученици полажу матурски испит у својству ванредног ученика у испитним роковима утврђеним општим актом школе. Матурски испити морају се завршити у јунском року најкасније до 20. јуна, а у августовском року најкасније до 25. августа.

За полагање матурског испита ученик подноси пријаву школи у року који одреди школа. У пријави наводи страни језик за смер живи језици, односно латински и старогрчки језик за смер класични језици, који жели да полаже и назив теме за матурски рад.

Ученик који се пријавио за полагање матурског испита и био спречен да из оправданих разлога полаже испит у целини или поједине делове испита, испитни одбор може да одобри полагање и ван редовних рокова.

Начин полагања писменог испита

Писмени испит из истог предмета полажу сви ученици истог дана, по правилу, у истој просторији, у присуству најмање једног дежурног наставника.

Писмени испит из појединих предмета траје четири школска часа.

Између два писмена испита ученик мора да има слободан дан. За писмене испите није дозвољено коришћење помоћне литературе.

Теме и задатке за писмени испит предлажу предметни наставници, а испитни одбор, на дан испита, из предложених тема утврђује пет тема, односно даје припремљени тест који је испитни одбор унапред припремио.

Теме и задатке за писмени испит ученици добијају непосредно пред почетак писменог испита.

Исту тему за матурски рад може да ради само један ученик у истом испитном року.

Ученик предаје матурски рад у року који одреди испитни одбор. Уколико га не преда у предвиђеном року, сматра се да је одустао од полагања матурског испита.

Ученик не сме да прекрши испитна правила која утврди школа. Писменом испиту могу да присуствују дежурни наставник (наставници), председник испитног одбора и овлашћени школски надзорник Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

Начин полагања усменог испита

Усмени део испита за предмете који се полажу из два дела (писмено и усмено) полажу само ученици који су положили писмени део испита.

Полагање усмених испита почиње најраније два дана после положених писмених испита.

Усмени испити полажу се извлачењем испитних листића, на коме су исписана три питања, односно задатка. Уколико ученик процени да не може да одговори на питања, може листић једанпут да промени, што може да утиче на оцену.

Испитни листић не може бити два пута употребљен истог дана.

Број испитних листића већи је, за сваку испитну комисију, за 10 одсто од броја пријављених кандидата.

Списак испитних питања припремају предметни наставници у сарадњи са стручним већем и благовремено дају ученицима да би се припремили за матуру.

Одговори ученика на усменом испиту и одбрани матурског рада трају до 30 минута, укључујући и време за припрему ученика за давање одговора.

Усменом испиту могу да присуствују, поред чланова испитних комисија, чланови испитног одбора и овлашћени школски надзорник Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

Материјал који садржи списак тема и задатака, питања за писмени испит и испитне листиће за усмени испит чувају се као пословна тајна до почетка испита. Материјал чува директор школе.

Испитни одбор и испитне комисије

За спровођење матурског испита директор школе формира испитни одбор и испитне комисије за сваки предмет који се полаже на матурском испиту. Ако један предмет или део испита полаже велики број ученика, директор може да именује већи број испитних комисија за исти предмет. Ако школа нема довољан број стручњака за одговарајући предмет, може да ангажује, као чланове испитних комисија, наставнике из других школа.

Испитни одбор чине: председник испитног одбора, сви чланови испитних комисија и секретар одбора.

Председник испитног одбора је директор школе.

Сви чланови испитних комисија су истовремено чланови испитног одбора.

Записник о раду испитног одбора води секретар кога именује директор на почетку школске године.

Испитну комисију чине три члана: председник, предметни испитивач и стални члан. Два члана морају бити стручна за предмет из кога се полаже испит.

Директор одређује ко ће бити председник испитне комисије, као испитивач, а који ће члан водити записник о раду испитне комисије.

Испитни одбор евидентира:

- теме за матурски рад;
- кандидате за матурски испит са подацима о страном језику за смер живи језици, односно о класичним језицима (латински и старогрчки) за смер класични језици, који ће да полагају и назив теме за матурски рад,
- рокове и распоред полагања појединих делова испита;
- наставнике који ће да дежурају за време испита;
- наставнике – менторе које ће ученици консултовати у току израде матурског рада; и утврђује:
- теме и задатке за писмене испите;
- општу оцену на матурском испиту;
- коначну оцену у случају несагласности чланова испитне комисије приликом закључивања оцена за поједине предмете.

Испитни одбор усваја одлуке већином гласова присутних чланова, а може да одлучује ако су присутне две трећине свих чланова.

ОЦЕЊИВАЊЕ И ОСЛОБАЂАЊЕ ПОЛАГАЊА ИСПИТА

Успех ученика из предмета који се полаже писмено и усмено оцењује се једном оценом која се изводи на основу оцена добијених на писменом и усменом делу испита. Оцена из матурског рада изводи се на основу оцена добијених на матурском раду и одбрани тог рада.

Општи успех на матурском испиту исказује се једном оценом као средњом аритметичком вредности оцена добијених за поједине предмете које су полагали на матурском испиту и оценом из матурског рада.

Оцене из појединих предмета утврђује испитна комисија на предлог предметног испитивача, а оцену општег успеха испитни одбор на основу извештаја испитних комисија. Ако испитна комисија не може да утврди појединачне оцене једногласно, ако је један оцењивач дао позитивну оцену, други негативну, или је разлика између позитивних оцена две или више, испитни одбор утврђује коначну оцену.

Ученик је положио матурски испит ако је из свих делова испита добио позитивну оцену.

Ученик који је на матурском испиту добио једну или две недовољне оцене полаже поправни испит, односно поправне испите.

Уколико не положи поправни у августовском року, поново полаже испит, односно испите из предмета из кога, односно којих није положио испит, као ванредан ученик, у роковима утврђеним општим актом школе.

Ученик може бити и неоцењен или оцењен негативном оценом, без полагања испита.

Неоцењен остаје ученик који прекине испит из оправданих разлога и ученик који је због кршења испитних правила удаљен са испита.

Негативном оценом оцењује се ученик који прекине испит без оправданих разлога, ученик који није предао писмени задатак, ученик који је напустио просторију у којој се полаже испит, без дозволе дежурног наставника. Негативном оценом оцењује се и ученик за кога се недвосмислено докаже да је у току испита или после испита користио недозвољена средства или да је рад преписивао.

Ослобађају се усменог дела испита ученици који су сва четири разреда гимназије завршили са одличним успехом и имали одличну оцену из предмета који се на матури полаже писмено и усмено – уколико су на писменом испиту добили одличну оцену.

Ослобађају се писменог и усменог дела испита из првог страног језика сви они ученици који су положили међународно признати стандардизовани испит из одређеног језика на препорученом нивоу (минимално Б2 за продуктивне вештине и Ц1 за рецептивне) и за то приложе доказ (диплома/сертификат).

НОВО ИЗ ПРАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ ЕДИЦИЈА КОМЕНТАРИ

КОМЕНТАР КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

Према стању Кривичног
законика од 18. октобра 2014.
и законодавства од 2. априла
2016. године

Проф. др Зоран Стојановић
Пето измењено и допуњено
издање, 2016.

КОМЕНТАР ЗАКОНА О ВАНПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ

Гордана Спанковић,
Милена Прокић
Прво издање, 2015.

КОМЕНТАР ЗАКОНА О ОПШТЕМ УПРАВНОМ ПОСТУПКУ

Са судском праксом и
регистром појмова

Зоран Р. Томић, Вера Бачић
Десето издање, 2016.

КОМЕНТАР ЗАКОНА О РАДУ

Са одабраним подзаконским
прописима, судском праксом и
обрасцима за примену прописа

Према стању законодавства од 1.
априла 2016. године

Проф. др Зоран М. Ивошевић,
адвокат Милан З. Ивошевић
Треће измењено и допуњено издање, 2016.

КОМЕНТАР ПОРОДИЧНОГ ЗАКОНА

Пракса Европског суда
за људска права
Пракса Уставног суда
Пракса редовних судова

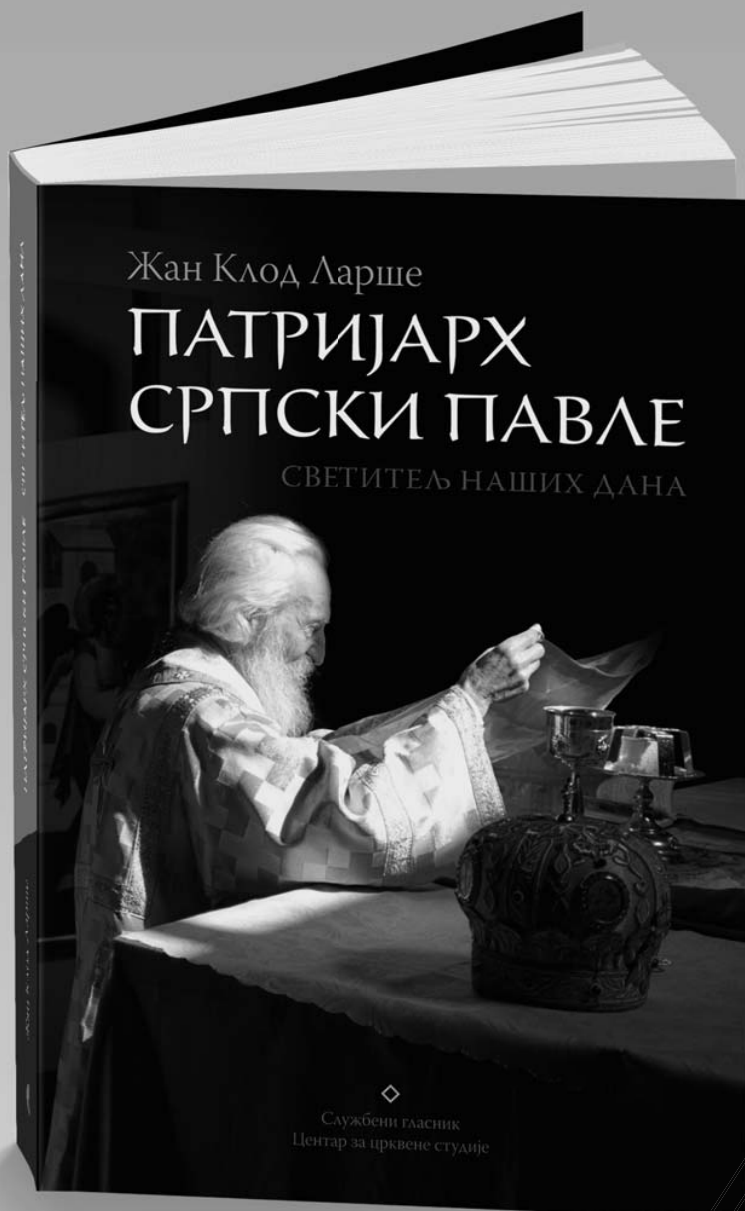
Др Марија Драшкић
Прво издање, 2016.

ПОПУСТ 15%

за куповину на

Гласниковим порталима
www.slglasnik.com и
www.klubglasnik.net

Посетите Гласникове малопродајне
објекте широм Србије, наручите
у Служби продаје на тел.:
011 30 60 578, 30 60 580;
prodaja@slglasnik.com

Непознати детаљи из живота патријарха Павла који откривају зашто је био живи светац и како је живео и помагао људима.

1.100,00 РСД

У свим књижарама *Службеног гласника* или поручите на телефоне 011/30 60 578, 30 60 580

www.slglasnik.com | www.klubglasnik.net

JP *Službeni glasnik*

НОВО ИЗ ПРАВНЕ БИБЛИОТЕКЕ ЕДИЦИЈА КОМЕНТАРИ

КОМЕНТАР ЗАКОНИКА О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

проф. др Горан П. Илић, др Слободан Бељански,
др Миодраг Мајић, др Александар Трешњев

девето измењено и допуњено издање

ЦЕНА:
3.850,00
РСД

Иако важећи Законик о кривичном поступку не може више да буде означен као „нови“ кривичнопроцесни кодекс, бројна су питања која и даље искрсавају у вези с његовом применом. Због тога не представља изненађење објављивање деветог измењеног и допуњеног издања *Коментара*, с обзиром на то да је у претходне три године ова књига наишла на завидан пријем у стручној јавности. И овога пута аутори су настојали да оправдају указано поверење те су понудили тумачења процесних ситуација које у пракси изазивају одређене недоумице.

Ново издање *Коментара* обогаћено је најновијом судском праксом домаћих судова. Посебно су значајне одлуке Уставног суда које се односе на материју кривичног поступка. У Коментар су унете одлуке и пресуде Европског суда за људска права донете до јула ове године, при чему су наведени и коментарисани сви предмети у којима је одлучивано о представкама поднетим против Републике Србије.

КОМЕНТАР ЗАКОНА О ЗАБРАНИ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Према стању законодавства
од 30. јуна 2016. године

Проф. др Невена Петрушић, проф. др Ивана Крсчић
и проф. др Танасије Маринковић

ЦЕНА:
2.200,00
РСД

Коментар садржи тумачења и објашњења домаћих и међународних антидискриминационих прописа, критичке осврте на релевантне одлуке Уставног суда Србије, домаћих судова у антидискриминационим парницама, мишљења Повереника за заштиту равноправности и коментаре актуелне праксе Европског суда за људска права и Суда правде Европске уније. Коментар је резултат заједничког рада аутора са корелативним знањима. У тумачењу и разјашњењу законских концепата и појмова примењена су иста теоријска полазишта и поставке базирани на савременим научним и практичним достигнућима. Имајући у виду намену коментара, изостављена су шира теоријска разматрања и критичке анализе, а његова практична вредност произилази из приказа актуелне антидискриминационе правне праксе.

Коментар је посебно користан за судије, адвокате и правнике у јавном и цивилном сектору, креаторе јавних политика, као и за све оне заинтересоване да прошире своја знања о савременом антидискриминационом праву.

Посетите *Гласникове* малопродајне објекте широм Србије, наручите у Служби
продаје на тел.: 011 30 60 578, 30 60 580; prodaja@slglasnik.com или
on-line: www.slglasnik.com и www.klubglasnik.net

САДРЖАЈ

1. Правилник о програму учења знаковног језика-----	1
2. Правилник о измени и допунама Правилника о степену и врсти образовања наставника, стручних сарадника и помоћних наставника у стручним школама које остварују наставни план и програм за образовни профил техничар мехатронике -----	11
3. Правилник о наставном плану и програму за обдарене ученике у Филолошкој гимназији -----	11

Издавач: Јавно предузеће „Службени гласник”, Београд, Јована Ристића 1
 Директор и главни и одговорни уредник др Јелена Триван • Уређује Редакција Службеног гласника
 Телефони: Редакција 30-60-333 и 30-60-334; Претплата 30-60-588 и 30-60-359; Продаја 30-60-578, факс 30-60-393.
 (ПИБ: СР100002782) (МАТИЧНИ БРОЈ: 07453710) (ТЕКУЋИ РАЧУН: 160-14944-58)
 (За директне и индиректне кориснике буџета 840-236723-96)

Штампа: ЈП „Службени гласник”, Штампарија „Гласник”, Лазаревачки друм 13–15

Copyright © ЈП Службени гласник, 2017

Свако умножавање и дистрибуција забрањена је. Сва права задржава ЈП „Службени гласник” по Закону о ауторском и сродним правима и Закону о објављивању закона и других прописа и аката.

860014817301-13